

**Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaali-
materiaaleissa**

**Maisterintutkielma
Irina Herneaho
Suomen kieli
Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto
2016**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Irina Herneaho	
Työn nimi – Title Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Elokuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 138
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten maahanmuuttoa käsitellään kevään 2015 eduskuntavaalimateriaaleissa. Teema on politiikassa erityisen ajankohtainen, sillä historiallisen synkkä pakolaistilanne on ajanut ihmisiä hakemaan turvaa aiempaa enemmän myös Euroopasta. Samaan aikaan maahanmuuttoa vastustavat ja jopa avoimen rasistiset liikkeet ja puolueet ovat kasvattaneet kannatustaan ympäri maanosaa. Maahanmuuttopoliittiset linjaukset pyritään legitimoimaan kielenkäytössä. Siksi on tärkeää tutkia, miten Suomen poliittinen eliitti maahanmuuttoa merkityksellistää.</p> <p>Tutkimus pohjautuu kriittisen diskurssianalyysin viitekehukseen, mikä näkyy kiinnostuksena kielenkäytön ja vallan suhteeseen. Keskiössä on se, miten eriarvoisuutta tuotetaan tai haastetaan kielenkäytössä. Hyödynnän tutkimuksessa faircloughilaista kolmitasoista analyysimallia: kielen analyysin lisäksi pohdin tekstien tuotantoon ja vastaanottamiseen liittyviä kysymyksiä sekä laajempaa yhteiskunnallista kontekstia ja tekstien mahdollisia ideologisia vaikutuksia.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu kaikkien eduskuntapuolueiden vaaliohjelmien maahanmuuttoa käsittelevistä osista sekä lisäksi perussuomalaisten maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta. Tavoitteena on selvittää, millainen kuva maahanmuutosta ja maahanmuuttajista aineiston pohjalta rakentuu. Kielen analyysissa hyödynnän systeemifunktionaalisen kieliteorian analyysikäsitteistöä. Tutkimuskysymykseni ovat: 1. Millaisia maahanmuuttoon liittyviä diskursseja aineistosta on löydettävissä? 2. Millaisin kielellisin keinoin diskursseja rakennetaan?</p> <p>Aineistosta erottuu neljä erilaista diskurssia, jotka ovat yleisyysjärjestyksessä talous-, ihmisoikeus-, turvallisuus- sekä nationalistinen diskurssi. Kaikkia diskursseja hyödyntää vähintään kaksi puoluetta. Talousdiskurssissa maahanmuutto merkityksellistään ilmiöksi, jonka oikeutus riippuu sen vaikutuksesta kansantalouteen. Tarpeelliseksi maahanmuuttajiksi representoidaan koulutetut ja osaavat työperäiset maahanmuuttajat, kun taas humanitaarisista syistä maahan tulleet esitetään lähinnä kuluverinä. Ihmisoikeusdiskurssissa huomio on hyötynäkökulman sijaan maahanmuuttajien oikeuksien toteutumisessa. Tämä on diskursseista ainoa, jonka voi tulkita pyrkivän haastamaan epäsymmetrisiä valtasuhteita. Turvallisuusdiskurssissa sekä nationalistisessa diskurssissa maahanmuutto merkityksellistetään uhaksi: edellisessä kyse on rikollisuuden ja terrorismin tapaisista konkreettisista turvallisuusuhista, jälkimmäisessä taas symbolisesta, oletetusta erilaisuudesta juontuvasta uhasta.</p>	
Asiasanat – Keywords kriittinen diskurssianalyysi, tekstintutkimus, systeemifunktionaalinen kielioppi, maahanmuutto, politiikka	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, suomen kielen oppiaine	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 MAAHANMUUTTO SUOMESSA	5
2.1 Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi.....	5
2.2 Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset.....	6
2.3 Maahanmuuttopoliittinen keskustelu.....	8
3 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	12
3.1 Kielen ja yhteiskunnan rajapinnalla	12
3.2 Diskurssi ja diskurssit.....	14
3.3 Kieli, valta ja ideologia	17
3.4 Teksti, diskursiiviset käytänteet ja sosiokulttuuriset käytänteet	20
3.5 Systemis-funktionaalinen kieliteoria	22
4 AINEISTO JA MENETELMÄT	26
4.1 Aineiston esittely	26
4.2 Valtaväestöltä valtaväestölle?: vaaliohjelmien diskursiiviset käytänteet.....	27
4.3 Aineiston analyysi	29
5 TALOUSDISKURSSI.....	37
5.1 Kasvua, kilpailukykyä ja työtä.....	37
5.2 Koulutettu ja osaava maahanmuuttaja saa paikan	45
5.3 Liian kallis maahanmuutto	50
5.4 "Kalliiksi tulevat vapaamatkustajat".....	56
5.5 Ideologiset vaikutukset	62
6 IHMISOIKEUSDISKURSSI	65
6.1 Kaikkihan me olemme ihmisiä	65
6.2 "Vaikeuksiin joutuneet ryhmät" – pakolaiset, paperittomat, ihmiskaupan uhrin	72
6.3 Kenen vastuu?	77
6.4 Ideologiset vaikutukset.....	83
7 TURVALLISUUSDISKURSSI.....	85
7.1 Pelon politiikka	85
7.2 Uhkana islam.....	91
7.3 Vaaralliset Toiset	99
7.4 Ideologiset vaikutukset	103
8 NATIONALISTINEN DISKURSSI.....	105
8.1 Luonnon erilaisuus – tarina homogeenisestä Suomesta.....	105
8.2 Suojeltava suomalaisuus.....	112
8.3 "Talossa talon tavalla"	117
8.4 Ideologiset vaikutukset.....	122

9 PÄÄTÄNTÖ	124
9.1 Toteutuneet, mahdolliset ja mahdottomat diskurssit	124
9.2 Tutkimuksen onnistumisen arviointi	126
9.3 Jatkotutkimus	130
LÄHTEET	133

1 JOHDANTO

Eurooppa elää sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti kuohuvaa aikaa. Yhteiskunnan eri osaluilla tapahtunut epävarmistuminen on näkynyt huolestuttavalla tavalla etenkin suhtautumisessa maahanmuuttoon. Erilaiset nationalistiset, maahanmuuttovastaiset ja jopa avoimen rasistiset liikkeet ja ryhmittymät ovat kasvattaneet suosiotaan ympäri maanosaa. Myös maahanmuuttoon torjuvasti suhtautuvien parlamentaaristen puolueiden kannatus ja vaikutusvalta on kasvanut, mikä on heijastunut myös lainsäädäntöön: valtiot ympäri Eurooppaa ovat viime aikoina kiristäneet maahanmuuttoon liittyviä säädöksiään. Toisaalta on tärkeää huomioida, ettei maahanmuuttovastaisuus ole niin kutsuttujen oikeistopopulististen puolueiden yksinoikeus: yhä enenevässä määrin myös vakiintuneet suurpuolueet ovat koventaneet äänenpainojaan eurooppalaisessa maahanmuuttokeskustelussa (Maasilta 2012: 13; Wodak 2015: 81–84, 184).

Samankaltainen kehityskulku on ollut nähtävissä myös Suomessa. Maahanmuuttovastaisilla teemoilla kampanjoinut perussuomalaiset saavutti huomattavan vaalivoiton kevään 2011 eduskuntavaaleissa. Neljä vuotta myöhemmin sama puolue nousi Suomen toiseksi suurimmaksi ja ensimmäistä kertaa hallitusvastuuseen. Maahanmuuton nousemisen keskeiseksi poliittiseksi teemaksi Suomessa voidaan katsoa olevan pitkälti perussuomalaisten aikaansaannosta. Viimeistään perussuomalaisten kannatuksen nousu on pakottanut myös muut puolueet ottamaan kantaa maahanmuuttopoliittisiin kysymyksiin.

Kevään 2015 eduskuntavaalimateriaaleissa maahanmuuttoa käsittelevät kaikki eduskuntapuolueet: Kansallinen Kokoomus, Perussuomalaiset, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Suomen Keskusta, Suomen Kristillisdemokraatit, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, Vasemmistoliitto sekä Vihreä liitto. Tämä tutkielma käsittelee maahanmuuttoon liittyviä diskursseja eduskuntapuolueiden kevään 2015 vaalimateriaaleissa. Tutkimusaineisto koostuu kaikkien edellä mainittujen puolueiden vaaliohjelmista sekä perussuomalaisten maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta. Analysoin tekstien kieltä tukeutuen kriittisen diskurssianalyysin viitekehykseen sekä systeemifunktionaalisen kieliteorian käsitteistöön. Tavoitteeni on selvittää, millainen kuva maahanmuutosta ja maahanmuuttajista aineiston perusteella rakentuu. Tutkimuskysymykseni ovat: 1. Millaisia maahanmuuttoon liittyviä diskursseja aineistosta on löydettävissä? 2. Millaisin kielellisin keinoin diskursseja rakennetaan?

Motivaatio tutkia aihetta nousee paitsi maahanmuuttovastaisien liikkeiden voimistumisesta,

myös ennätysellisen synkeästä pakolaistilanteesta. Globaalin turvallisuustilanteen heikentyminen tekee maahanmuutosta erityisen polttavan kysymyksen. Kansainvälistä suojelua tarvitsevien ihmisten määrä on kasvanut rajusti. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR (2015b) arvioi pakenemaan joutuneiden ihmisten määräksi lähes 60 miljoonaa, mikä on suurin koskaan tilastoitu lukumäärä. Epävakausta on lisääntynyt etenkin Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa. Suurin osa konfliktialueiden pakolaisista jää joko kotimaansa sisäiseksi pakolaiseksi tai pakenee naapurimaihin, mutta yhä useampi pyrkii myös Eurooppaan. Vuonna 2015 yli miljoona ihmistä pakeni Eurooppaan meriteitse (UNHCR 2015a).

Euroopan unionin maahanmuuttopolitiikka on osoittautunut inhimilliseltä kannalta epäonnistuneeksi: Pakolaisleirien olosuhteet ovat monin paikoin kurjat. Jotkin valtiot ovat pyrkineet pitämään turvapaikanhakijat loitolla piikkilanka-aidoin ja poliisivoimin. Yhteisiä linjauksia on ollut vaikeaa muodostaa, ja toimilla on pyritty lähinnä vaikeuttamaan turvapaikanhakijoiden pääsyä Eurooppaan. (Ks. UNHCR 2016.) Kun turvallisia reittejä ei ole ollut, monet hädänalaiset ihmiset ovat ottaneet riskin ja yrittäneet selvittää Eurooppaan meriteitse. Vuonna 2015 Välimeren hukkuksi arviolta 3 735 ihmistä (UNHCR 2015a). Maahanmuuttopolitiikassa onkin viime kädessä kyse elämästä ja kuolemasta.

Humanitaariset kriisit ovat näkyneet turvapaikanhakijoiden määrän kasvuna myös Suomessa. Vuoden 2015 aikana Suomesta haki turvapaikkaa ennätysellisen moni: yhteensä 32 476 ihmistä (Sisäministeriö 2016c). Maahanmuuttokeskustelu ei käynyt vielä kuumimmillaan kevään eduskuntavaalikamppailun aikaan, eikä muuttunut turvapaikanhakijatilanne ehtinyt liiemmin näkyä puolueiden vaalimateriaaleissa. Vaalien jälkeen on ehtinyt tapahtua paljon niin julkisessa keskustelussa kuin maahanmuuttopolitiikassakin, ja näille muutoksille omistetaan epäilemättä vielä monia tutkimuksia. Tämä tutkimus kuitenkin kohdistuu maahanmuuttodiskursseihin puolueiden vaalimateriaaleissa. Eduskuntapuolueilla on suuri vastuu hyväksyttävän kielenkäytön rajojen määrittelemisessä. Puolueet eivät vain heijastele äänestäjien näkemystä, vaan pyrkivät myös muovaamaan sitä. Poliittisen eliitin edustajien valta ei rajaudu mielipidevaikuttamiseen, sillä eduskuntapuolueilla on myös lainsäädäntövaltaa. Näillä kahdella on yhteys: lainsäädännölliset toimenpiteet legitimoidaan diskursiivisesti. Diskurssi on paikka, jossa erilaisia näkemyksiä maahanmuutosta tuotetaan, vakiinnutetaan ja haastetaan.

Poliittisessa maahanmuuttodebatissa ei ole kyse vain sen määrittelystä, kuka saa tulla Suomeen ja keneltä pääsy evätään. Poliittisten puolueiden kielenkäytöllä on konkreettisia seurauksia ihmisten elämään. Kun puhutaan maahanmuuttajista, puhutaan hyvin heterogeenisestä joukosta ihmisiä, joiden taustat, henkilöhistoriat ja maahantulon syyt eroavat toisistaan. Toisaalta silloin puhutaan ihmisistä, jotka eivät välttämättä vielä edes ole Suomessa. Osa maahanmuuttajista on tullut Suomeen vastikään esimerkiksi turvapaikanhakijoina, toiset ovat muuttanut maahan työn, opiskelun tai perheen perässä. Jotkut ovat asuneet Suomessa vuosia tai vuosikymmeniä, ja osa on Suomen kansalaisia. Se, miten maahanmuutosta puhutaan, voi vaikuttaa myös Suomessa syntyneisiin, äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuviin suomalaisiin, jotka esimerkiksi ihonväritään eivät istu stereotyyppiseen suomalaisuuskäsitykseen (ks. Löyttyjärvi 2009). Siksi aihetta on tärkeää tutkia.

Tutkimusta maahanmuutosta sekä siihen liittyvästä julkisesta keskustelusta on tehty runsain mitoin eri tieteenaloilla, niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Erityisen paljon on tutkittu maahanmuuton käsittelyä mediassa ja politiikassa. Mainitsen muutamia tämän tutkielman aiheen kannalta relevantteja esimerkkejä. Martikaisen, Saukkosen ja Säävälän (2013) toimittama teos *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* kokoaa yhteen eri alojen ajankohtaisia tutkimusta maahanmuuttoteemasta. Yhteiskuntatieteiden puolella Lepola (2000) on tutkinut väitöskirjassaan 90-luvun Suomessa käytyä maahanmuuttopoliittista keskustelua. Keskisen, Rastan ja Tuorin (2009) toimittama julkaisu käsittelee maahanmuuttokeskustelua, mediaa ja rasismia. Maasillan (2012) toimittamassa teoksessa keskitytään maahanmuuton käsittelyyn mediassa vuoden 2011 eduskuntavaalien aikaan.

Maahanmuuton diskursseja ja representaatiota on tutkittu laajalti myös kielitieteen kentällä. Pietikäisen (2000a) väitöskirja käsittelee etnisen eron diskursiivista rakentumista Helsingin Sanomissa vuosina 1985–1993. Blomqvist (1995) on tutkinut 90-luvun alun pakolaisuutisointia suomalaisissa sanomalehdissä. Wodakin ja van Dijk (2000) toimittama teos tarkastelee parlamentaarista maahanmuuttokeskustelua kuudessa eurooppalaisessa maassa. Blommaert ja Verschueren (1998) puolestaan analysoivat kriittisesti maahanmuuttodebatin suvaitsevaisuusdiskursseja. Wodakin, KhosraviNikin ja Mralin (2013) toimittama kirja keskittyy eurooppalaiseen oikeistopopulismiin ja siihen linkittyvään maahanmuuttovastaisuuteen, joita Wodak (2015) käsittelee

myös uudemmassa kirjassaan.

Tutkimukseni aineisto koostuu puolueiden vaaliohjelmista. Myös poliittisia ohjelmia on tutkittu eri aloilla. Yhteiskuntatieteellistä puolueohjelmatutkimusta on koottu yhteen esimerkiksi Aarnion ja Kanervan (1995) sekä Aarnion ja Palosen (1995) toimittamissa teoksissa. Kielitieteessä poliittisia ohjelmia on Suomessa tutkittu vielä vähän. Karlssonin ja Wibergin (2010a; 2010b) artikkelit tarkastelevat puolueiden ohjelmatekstien sanastollisia eroja ja yhtäläisyyksiä sekä kielipillistä kompleksisuutta. Koistinen (2010) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan toimijarooleja vihreiden periaateohjelmassa. Tämän tutkimuksen näkökulma on diskurssianalyttinen: tutkin puolueiden vaaliohjelmista maahanmuuton yhteydessä esiin nousevia erilaisia merkityksellistämisen tapoja eli diskursseja. Diskurssintutkimuksessa kieli ymmärretään sosiaalisen toiminnan muodoksi, joka vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaan, joka puolestaan muokkaa kielenkäyttöä (Pietikäinen & Mäntynen 2009).

Tutkielma jakautuu yhdeksään lukuun. Seuraava luku taustoittaa tutkimuksen aihetta Suomen kontekstissa esittelemällä lyhyesti maahanmuuton historiaa, maahanmuuttoa sääntelevää lainsäädäntöä sekä maahanmuuttopoliittista keskustelua. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen eli kriittisen diskurssianalyysin pääperiaatteet. Samassa luvussa käsitelen myös systeemis-funktionaalista kieliteoriaa, jonka kielikäsitteeseen sekä analyysikäsitteistöön tutkimuksessa tukeudun. Aineisto ja menetelmät löytyvät luvusta neljä. Luvut 5–8 ovat analyysilukuja, joista kukin käsittelee yhtä aineistosta tunnistamaani maahanmuuttodiskurssia. Tutkielman viimeisessä luvussa teen yhteenvedon tuloksista, arvioin tutkimuksen onnistumista ja esitän aiheita jatkotutkimukselle.

2 MAAHANMUUTTO SUOMESSA

2.1 Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi

Maahanmuutto on globaali tosiasia: ihmiset ovat aina liikkuneet paikasta toiseen. Historiallisesti tarkasteltuna Suomi oli kuitenkin pitkään maa, josta muuttoliike suuntautui lähinnä pois päin. Yli 1,3 miljoonaa suomalaista on muuttanut ulkomaille viimeisen 150 vuoden aikana. Kattavammin siirtolaisuutta on alettu tilastoida Suomessa vuonna 1924, joten tätä aiemmat tiedot perustuvat tutkijoiden arvioihin. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013: 26–27.)

Muutos maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi eteni aluksi pienin askelin. Jo ennen itsenäistymisen aikaa Suomessa oli kansainvälistä liikkehdintää (ks. Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013: 33–36). Pakolaisia Suomessa oli jo sotavuosina, mutta vasta 1970-luvulla Suomi alkoi vastaanottaa pakolaisia YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n kautta. Nämä pakolaiset olivat koitoisin Chilestä ja Vietnamista. (Lepola 2000: 48; Maahanmuuttovirasto 2015b.)

Merkittäväksi, politiikkaan vaikuttavaksi ilmiöksi maahanmuuton voi kuitenkin katsoa nousseen Suomessa vasta 80–90-luvuilla (Saukkonen 2013: 96). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Suomi olisi aiemmin ollut etnisesti, kielellisesti tai kulttuurisesti homogeeninen yhteiskunta, sillä erilaiset vähemmistöryhmät ovat olleet todellisuutta jo ennen laajamittaisemman maahanmuuton alkua. Tutkimusta Suomeen suuntautuneen maahanmuuton historiasta ajalta ennen 1990-lukua on kuitenkin tehty vain niukalti (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013: 33).

Suomen ensimmäinen ulkomaalaislaki astui voimaan vasta vuonna 1983. Vuotuinen pakolaiskiintiö on ollut käytössä vuodesta 1988. (Saukkonen 2013: 87.) 90-luvulla etenkin Neuvostoliiton hajoaminen sekä Suomen liittyminen EU:hun lisäsivät Suomeen suuntautuvaa maahanmuuttoa (Lepola 2000: 46; Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013: 37). Silti esimerkiksi muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomessa on edelleen väkilukuun suhteutettuna vähän ulkomaalaistaustaista väestöä (Helminen 2015).

Tilastoissa maahanmuuttajiksi luokitellaan henkilöt, jotka asuvat yli vuoden ajan muualla kuin synnyinmaassaan (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013: 26). Vuosien 1990–2014 aikana maahanmuuttajataustaisten henkilöiden osuus Suomen väestöstä kasvoi 0,8 prosentista 5,9 prosenttiin. Tilastokeskus ottaa väestön tilastoinnissa huomioon neljä eri muuttujaa, jotka ovat kan-

salaisuus, syntymämaa, kieli ja syntyperä. Sen sijaan etnisen taustan perusteella ei tilastointia Suomessa tehdä. (Tilastokeskus 2016b; Tilastokeskus 2016c.)

Vuonna 2014 syntyperänsä perusteella ulkomaalaistaustaisiksi luokiteltavia henkilöitä asui Suomessa yhteensä noin 322 700. Ulkomaalaistaustaisten asukkaiden selvästi yleisimmät taustamaat ovat entinen Neuvostoliitto sekä Viro. Seuraavaksi yleisimmät maat ovat Somalia ja Irak. Kymmenen joukkoon mahtuvat lisäksi entinen Jugoslavia, Kiina, Vietnam, Turkki, Thaimaa ja Ruotsi. (Tilastokeskus 2016c.) Yleisimmin Suomeen on muutettu perhesyiden takia: yli puolet ulkomaalaistaustaisista ihmisistä on muuttanut maahan ensisijaisesti puolison tai perheen takia. Vajaa viidennes on muuttanut Suomeen työn perässä, ja opiskelemaan on tullut noin joka kymmenes. Pakolaisuus on ollut maahantulon pääasiallinen syy noin joka kymmenennellä. (Sutela & Larja 2015.)

Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysellisen paljon turvapaikanhakijoita, mutta he eivät vielä näy väestötilastoissa, sillä Suomen vakituiseksi asukkaaksi lasketaan henkilöt, joille on myönnetty kotikunta. Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää kotikunta vasta myönteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen. (Helminen & Keski-Petäjä 2016.) On huomattava, että väestötietojen tilastointi ei muutoinkaan ole aukotonta. Osa maahanmuuttajataustaisista ihmisistä jää kokonaan tilastojen ulkopuolelle, ja tilastoinnissa on muitakin puutteita. Tilastoja ja niiden pohjalta tehtyjä päätelmiä kuitenkin käytetään yhteiskunnallisen toiminnan ja politiikan perusteluun, eikä siten ole yhdentekevää, millä perustein, millaisin metodein ja kuinka kattavasti väestötietoja kerätään. (Ks. Alastalo, Homanen, Kynsilehto & Rantanen 2016: 7–10; Saukkonen 2016.)

2.2 Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset

Maahanmuuttoa säännellään niin kansallisella kuin ylikansallisellakin tasolla. Lähtökohtaisesti valtiot päättävät itsenäisesti maahanmuuton ehdoista (Makkonen & Koskenniemi 2013: 61). Suomen perustuslaissa säädetään kaikille kuuluvista perusoikeuksista. Viimeisin ulkomaalaislaki (301/2004) tuli Suomessa voimaan vuonna 2004. Ulkomaalaislaissa säädetään esimerkiksi maahantulon edellytyksiin, oleskelulupiin, työskentelyyn, kansainväliseen suojeluun ja oikeusturvaan liittyvistä kysymyksistä. EU-kansalaisilla on muita ulkomaalaisia vahvempi oikeudellinen asema (Makkonen & Koskenniemi 2013: 70). EU-kansalaiset ja näihin rinnastettavat henkilöt eivät esi-

merkiksi tarvitse oleskelulupaa. Muut ulkomaalaiset voivat saada oleskeluluvan esimerkiksi työn, opiskelun, perhesiteen tai suojeluntarpeen perusteella. (Sisäministeriö 2015.) Kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotosta säädetään erillisessä laissa.

Maahanmuuttajien oikeuksien kannalta olennaisen yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan ketään ei saa syrjiä esimerkiksi etnisen taustan, kielen, kansalaisuuden tai uskonnon perusteella. Laki mahdollistaa positiivisen erityiskohtelun. Lisäksi laissa velvoitetaan viranomaisia edistämään toiminnassaan yhdenvertaisuutta. (Makkonen & Koskenniemi 2013: 77–78.) Myös laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) takaa maahanmuuttajille tietyjä oikeuksia. Laissa kotoutumisella tarkoitetaan "maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen" (mp.). Kotouttaminen taas merkitsee "kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla" (mp.). Kansalaisuuslaissa (359/2003) säädetään kansalaisuuden saamisen ehdoista. Kansalaisuuden saaminen vaikuttaa merkittävästi henkilön oikeusasemaan, sillä kansalaisuus tuo mukanaan oikeuksia ja velvollisuuksia, joita maahanmuuttajilla ei automaattisesti ole. Vain Suomen kansalaiset voivat esimerkiksi äänestää kaikissa valtiollisissa vaaleissa. (Maahanmuuttovirasto 2016d.)

Suomi ei kuitenkaan ole maahanmuuttopolitiikassaan täysin suvereeni toimija. Kansallista valtaa rajaavat erilaiset kansainväliset sopimukset, joissa säädetään kaikille ihmisille yhtäläisesti kuuluvista oikeuksista. Tällaisia sopimuksia tai julistuksia ovat esimerkiksi ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, YK:n pakolaissopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus sekä YK:n kidutuksen vastainen yleissopimus. Muun muassa oikeus perhe-elämään on sopimuksissa määriteltä perusoikeus. (Makkonen & Koskenniemi 2013: 61–66.)

Humanitaarisen maahanmuuton käsitteistö pohjautuu kansainväliseen lainsäädäntöön ja sopimuksiin. Yleiskielessä pakolaisella voidaan viitata kaikkiin suojeluperusteisen oleskeluluvan saaneisiin. YK:n pakolaissopimuksessa pakolaisiksi määritellään ihmiset, joilla on perusteltu syy pelätä kotimaassaan vainoa etnisen taustan, uskonnon, kansallisuuden, tietyn yhteiskunnallisen ryhmän jäsenyyden tai poliittisen vakaumuksen vuoksi ja jotka siksi oleskelevat kotimaansa ulkopuolella. Henkilö voi saada virallisen pakolaisstatuksen, jos YK:n pakolaisjärjestö UNHCR

toteaa hänet pakolaiseksi tai jos jokin valtio myöntää henkilölle turvapaikan. Turvapaikanhakijat taas ovat ihmisiä, jotka hakevat turvaa kotimaansa ulkopuolelta. Valtion tulee taata turvapaikanhakijoille pääsy maahan, minkä jälkeen on selvitettävä jokaisen turvapaikkaa hakevan suojelutarve. (Makkonen & Koskenniemi 2013: 61; ks. myös Maahanmuuttovirasto 2016e.)

EU:ssa on yritetty muodostaa yhteistä turvapaikkapolitiikkaa, mutta se on osoittautunut vaikeaksi. Tiedyt vähimmäisvaatimukset turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamisesta koskevat kuitenkin kaikkia jäsenvaltioita. Dublin-asetuksen mukaan vain yksi jäsenvaltio käsittelee tietyn turvapaikanhakijan hakemuksen. Schengenin sopimuksen myötä rajatarkastukset poistettiin Schengen-alueen sisällä. (Makkonen & Koskenniemi 2013: 67–69; ks. myös Pakolaisneuvonta 2016.) Jotkin valtiot ovat kuitenkin ottaneet väliaikaisesti käyttöön rajatarkastukset sen jälkeen, kun turvapaikanhakijoita alkoi tulla Eurooppaan aiempaa enemmän (ks. esim. Yle 2016).

Myös työperäistä maahanmuuttoa säännellään kansainvälisellä ja kansallisella lainsäädännöllä. Työvoiman liikkuvuutta säätelevät lait ja sopimukset on Euroopassa perinteisesti rajattu koskemaan vain eurooppalaisten valtioiden kansalaisia. EU:n piirissä on laadittu direktiivejä korkeasti koulutetun työvoiman houkuttelemiseksi kolmansista maista. Erilaisissa ihmisoikeussopimuksissa määritellyt perusoikeudet kuuluvat kuitenkin kaikille ihmisille. Ihmisoikeussopimuksia täydentää eurooppalainen sopimus siirtotyöläisten oikeudellisesta asemasta. Kansainvälisen työjärjestö ILO:n piirissä tehdyissä sopimuksissa velvoitetaan valtioita toimiin esimerkiksi pakko-työn, ihmiskaupan ja lapsityön vastustamiseksi. (Makkonen & Koskenniemi 2013: 62–64, 67.) (Ks. laajemmin maahanmuuttoon liittyvästä lainsäädännöstä ja asetuksista Maahanmuuttovirasto 2016b; Makkonen & Koskenniemi 2013; Sisäministeriö 2016a.)

2.3 Maahanmuuttopoliittinen keskustelu

Maahanmuuttopoliittista keskustelua ei käydä Suomessa tyhjiössä: puolueet ovat verkostoituneet jo EU:nkin kautta, ja samankaltaiset puheenvuorot ja argumentit toistuvat usein maasta toiseen (ks. Välimäki 2012: 266–267; Wodak & van Dijk 2000). Tässä luvussa keskityn kuitenkin vain kansalliseen kontekstiin. Maahanmuutto on ollut perussuomalaisten politiikan pääteemoja, ja etenkin maahanmuuton vastustaminen henkilöityy helposti perussuomalaisiin. On kuitenkin huomattava, että maahanmuuttovastaisiksi luettavia puheenvuoroja on kuultu suomalaisessa poli-

tiikassa jo ennen perussuomalaisen puolueen perustamista. Esimerkiksi käsitettä "elintasopakolainen" on käytetty jo ainakin 1980-luvun lopulta (Puuronen 2011: 219–220).

Perussuomalaisilla on kuitenkin ollut suuri rooli maahanmuuton nostamisessa keskeiseksi poliittiseksi kiistakysymykseksi. Perussuomalaisten nousu on pakottanut myös muut puolueet käsittelemään aiempaa enemmän maahanmuuttopoliittisia kysymyksiä (Borg 2012: 18–19; ks. myös Keskinen 2009). Myös perussuomalaisten omissa poliittisissa ohjelmissa maahanmuutto on noussut jatkuvasti suurempaan rooliin: vielä vuoden 1995 yleisohjelmassa maahanmuuttoa käsiteltiin vain kahden virkkeen verran (Välimäki 2012: 268). Nykyään useimmilla eduskuntapuolueilla on oma maahanmuuttopoliittinen ohjelmansa.

Keskeiseksi poliittiseksi puheenaiheeksi maahanmuutto nousi vuoden 2008 kunnallisvaaleissa, joissa perussuomalaiset menestyi maahanmuuttovastaisilla teemoilla (Keskinen 2009: 33–34; Puuronen 2011: 207). Helsingin kaupunginvaltuustoon nousi muun muassa Jussi Halla-aho, joka oli kerännyt vankan kannattajajoukon maahanmuuttopoliitikkaa ja maahanmuuttajia arvostelevien verkkokirjoitustensa avulla. Vuoden 2009 eurovaaleissa Halla-aho ei hyväksytty perussuomalaisten ehdokkaaksi. Halla-aho ei lopulta ollut ehdolla vaaleissa, vaikka hänellä oli riittävä määrä kannattajakortteja puolueen ulkopuoliseen ehdokkuuteen. (Pernaa 2012: 31–32.)

Samoihin aikoihin yleistyi myös käsite "maahanmuuttokriittinen", jota maahanmuuttoa vastustavat ja maahanmuuttopoliitikkaa arvostelevat käyttivät kuvailemaan omaa positiotaan. Käsitteestä tuli nopeasti osa maahanmuutosta käytävää julkista keskustelua, ja se omaksuttiin jossain määrin myös mediassa. (Keskinen 2009: 34.) "Maahanmuuttokriittinen" on nimitys, jonka käytöllä maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvat ovat pyrkineet osoittamaan kannanottojensa edustavan legitimiä, politiikkaan kohdistuvaa arvostelua. Käsitteen merkitys on kuitenkin ollut jatkuvan kamppailun kohteena, ja sitä on pidetty yrityksenä esittää myös ennakkoluuloja lietsovat ja rasistiset lausunnot oikeutettuina (ks. Maasilta 2012: 11–12).

Vuosina 2008–2009 eduskunnassa käytiin kiihvasta keskustelua ulkomaalaislain uudistamisesta. Vaikka kyse ei ollut suurista muutoksista, lakiesitys herätti voimakasta vastustusta osassa perussuomalaisten, kokoomuksen, keskustan ja SDP:n edustajissa (Keskinen 2009: 35–36; Puuronen 2011: 211–223). Puuronen (2011: 223–224) erottaa keskustelusta kaksi päälinjaa: lakialoitetta liian liberaaliksi kritisoineet korostivat maahanmuuton ongelmia ja järjestelmän hyväksi-

käyttöä, kun taas lakialoitetta puoltaneet vetosivat ihmisoikeuksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin. (Ks. ulkomaalaislakia käsittelevästä eduskuntakeskustelusta tarkemmin Puuronen 2011: 207–225.) Myös eduskunnan ulkopuolella lakiuudistus herätti tunteita: lakialoitetta vastustavan verkkoadressin allekirjoitti noin 28 000 henkilöä. Sellaisenaan lakiesitys ei mennytkään läpi. (Maasilta 2012: 8–9.)

Vuonna 2010 julkaistiin etenkin humanitaarista maahanmuuttoa arvostellut "Nuiva vaali-manifesti", jonka allekirjoittajina oli perussuomalaisia kunnallispoliitikkoja. Teksti hyväksyttiin lähes sellaisenaan myös osaksi perussuomalaisten kevään 2011 eduskuntavaaliohjelmaa. (Saukkonen 2013: 89.) Vuonna 2010 SDP:n puheenjohtaja Jutta Urpilainen kertoi puolueensa maahanmuuttopoliittisen ohjelman noudattavan periaatetta "maassa maan tavalla". Linjauksen tulkittiin olevan reagointia perussuomalaisten kannatuksen nousuun. Myös kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Kataisen lausunnoista oli tulkittavissa ymmärrystä maahanmuuttoa vastustavalle poliitikalle. (Pernaa 2012: 32.) Vuoden 2011 keväällä kokoomus piti esillä romanikerjäläiskysymystä ja esitti tiukennuksia kerjäämistä koskevaan lainsäädäntöön (Välimäki 2012: 284).

Eduskuntavaalit 2011 olivat perussuomalaisille menestys: puolue otti sensaatiomaisen vaalivoiton ja sai 39 edustajapaikkaa. Puolue painotti kampanjoinnissaan maahanmuuttoteemaa, ja maahanmuutto oli vaalien alla yksi yleisimmistä politiikan aiheista myös mediassa (Railo & Välimäki 2012). Päivälehdissä käsiteltiin erityisesti turvapaikanhakijoita ja pakolaisia (Välimäki 2012: 270–271). Vaalien alla kaikki eduskuntapuolueet allekirjoittivat eurooppalaisen rasismivastaisen peruskirjan ja sitoutuivat irtisanoutumaan rasismista kampanjoinnissaan. Vielä edellisissä eurovaaleissa perussuomalaiset eivät osallistuneet rasismivastaiseen julistukseen. (Yle 2011b.)

Perussuomalaisten kannatuksen kasvu kiihdytti keskustelua myös rasismista ja maahanmuuttovastaisuudesta. Heti vaalikauden alussa perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini joutui puuttumaan kansanedustaja Teuvo Hakkaraisen rasistisiin kommentteihin, ja myöhemmin Hakkarainen sai eduskuntaryhmältä huomautuksen (Yle 2011a; 2011c). Tämä ei jäänyt vaalikauden ainoaksi perussuomalaisia koskevaksi kohuksi, ja puheenjohtaja Soinia vaadittiin useasti kommentoimaan puolueensa jäsenten toimintaa. Kansanedustaja James Hirvisaari erotettiin puolueesta sen jälkeen, kun tämän vieras oli esittänyt eduskunnan lehtereillä natsitervehdyksen (Yle

2013).

Myös muiden puolueiden edustajien toiminta maahanmuuttokysymyksissä sai laajaa mediahuomiota vaalikauden aikana. Kokoomuksen kansanedustaja Pia Kauma spekuloi maahanmuuttajaperheiden mahdollisesti saavan syntyperäisiä suomalaisia enemmän sosiaalityöläisiä. Kauma väitti maahanmuuttajien saavan sosiaalityöllä kustannettuja uusia lastenvaunuja, koska tiettyä alkuperää edustavat maahanmuuttajat eivät Kauman mukaan halua laittaa vastasyntyntä lasta käytettyihin vaunuihin. (HS 2014a; Yle 2014b.) Hallituspuolue SDP:n kansanedustaja Kari Rajamäki herätti aivan vaalikauden lopulla huomiota poikkeuksellisella menettelyllään, jolla hän eduskunnan kirjoittamattomien sääntöjen vastaisesti sai torpattua lakihankkeen, joka olisi helpottanut Suomessa olevien paperittomien henkilöiden pääsyä terveydenhuoltoon (Yle 2015a).

Vuosina 2014–2015 äärijärjestö Isisin nousu kirvoitti keskustelua myös maahanmuuttopoliittisista teemoista. Poliitikot ottivat kantaa muun muassa siihen, mitä pitäisi tehdä Suomesta taistelualueille lähteneiden palatessa. Esimerkiksi Suomen kansalaisuuden poistamisen mahdollistamista kaksoiskansalaisilta pohdittiin (Yle 2014e). Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa maahanmuutto ei silti noussut varsinaiseksi kärkiteemaksi, sillä talouskysymykset dominoivat vaaliagenda. Vaalien alla julkaistu perussuomalaisten maahanmuuttopoliittinen ohjelma herätti kuitenkin huomiota, ja muun muassa ohjelman mahdollisesta perustuslain vastaisuudesta käytiin keskustelua (ks. esim. Yle Kioski 2015). Maahanmuuttopoliittinen keskustelu roihahti kuitenkin vasta vaalien jälkeen, kun turvapaikanhakijoita alkoi saapua Suomeen huomattavasti aiempaa enemmän.

3 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI

3.1 Kielen ja yhteiskunnan rajapinnalla

Ajatus kielen tutkimisen tärkeydestä ei ole uusi kielitieteen kentän ulkopuolellakaan. Humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimuskenttää 1960–70-luvuilla järjestyttänyt kielellinen käänne kuvaa kielenkäytön ja yhteiskunnan välisten suhteiden nousua merkittäväksi tutkimuskohteeksi (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 23; Fairclough 1992: 2). Kielellisen käänteen merkitys kiteytyy oivallukseen siitä, että kielellä on todellisuutta rakentava voima. Tämä sosiaalisen konstruktivismin perusajatus ohjaa tutkimaan sitä, miten ja minkälaisin seurauksin erilaisia todellisuuksia yhteiskunnassa tuotetaan. (Kuortti, Mäntynen & Pietikäinen 2008: 27–28.) Kyse ei ole ainoastaan siitä, että kieltä arvostetaan tutkimuskohteena aiempaa enemmän. Myös käsitys kielen roolista yhteiskunnassa on muuttunut. Bourdieu (1991: 55) ymmärtää kielen eräänlaiseksi pääomaksi, jonka avulla pidetään yllä yhteiskunnallisia hierarkioita. Faircloughin (1992: 6) mukaan myös kielen merkitys yhteiskunnallisten muutosten aikaansaamisessa on kasvanut.

Viime vuosikymmeninä kielen ja yhteiskunnan välistä suhdetta on tutkittu moninaisin lähestymistavoin. Kriittinen diskurssianalyysi on uudehko teoreettinen viitekehys, jonka voidaan katsoa jatkavan tätä perinnettä. Suuntaus on saanut alkunsa Norman Faircloughin (1989; 1992) kielen ja yhteiskunnan suhdetta teoretisoivista teoksista. Jyrki Kalliokosken (1995) toimittaman teoksen voi katsoa olevan ensimmäinen kriittistä diskurssianalyysia edustava kielitieteellinen julkaisu Suomessa. Kriittinen diskurssianalyysi on laaja kattokäsite, jonka erilaisia suuntauksia yhdistää kiinnostus kielen ja vallan suhteeseen (Pietikäinen 2000b: 195). Tutkimuksen tavoitteena on tehdä näistä valtasuhteista näkyvämpiä ja saada yhteiskunnassa aikaan muutoksia parempaan (Blommaert & Bulcaen 2000: 448–449). Tutkimus on täten avoimen poliittista (van Dijk 1993: 252). Poliittisuus ei kuitenkaan merkitse sitoutumista minkään puolueen tai liikkeen agendaan.

Kriittinen diskurssintutkimus on olemukseltaan monitieteistä, ja sitä tehdään useilla tieteenaloilla. Sen lingvistiset sovellukset ovat hakeneet innoitusta muun muassa Foucault'n, Gramscin ja Bourdieun yhteiskuntatieteellisistä teorioista (Fairclough 1992; Blommaert & Bulcaen 2000). Eri tieteenalojen välillä on painotuseroja: siinä missä yhteiskuntatieteellisessä perin-

teessä kielen analyysi on keino saada tietoa laajemmista ilmiöistä, lingvistiksessä tutkimuksessa kielenkäyttö on pääasiallinen tutkimuskohde. Yksi tapa havainnollistaa eroa on se, että yhteiskuntatieteissä tutkimus etenee yhteiskunnallisten rakenteiden tasolta kieleen päin, kielitieteessä taas päinvastoin. (Pietikäinen 2000b: 192–193.)

Kielitieteellisiä ja yhteiskuntatieteellisiä lähestymistapoja yhdistää käsitys yhteiskunnan ja kielen dialektisesta suhteesta: yhteiskunnalliset rakenteet ja ilmiöt muovaavat ja rajoittavat kielenkäyttöä, joka vastavuoroisesti vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaan (Fairclough 1992: 64; Pietikäinen 2000b: 192). Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta kielenkäyttö on siis samanaikaisesti yhteiskunnallisesti tuotettua ja yhteiskuntaan vaikuttavaa, ja juuri näiden ulottuvuuksien välinen jännite on tutkimuksen ydinaluetta (Fairclough 1997: 76).

Dialektinen näkökulma auttaa välttämään deterministisen käsityksen ennalta määräytyneestä kielenkäytöstä: vaikka erilaisia normeja on olemassa, niitä on mahdollista myös haastaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 7–8; Fairclough 1997: 76). Tämä on yleinen periaate diskurssintutkimuksessa, jonka kanssa kriittinen diskurssianalyysi jakaa teoreettiset lähtökohdat. Diskurssintutkimuksessa kielenkäyttö nähdään sosiaalisena ja tilanteisena toimintana, jolla on seurauksia. Tutkimuksessa kielenkäytön mikrotaso yhdistetään laajempaan yhteiskunnalliseen makrotasoon. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 20–22.)

Vallankäyttöön kohdistuva mielenkiinto on vaikuttanut ja vaikuttaa kriittisen diskurssianalyysin tutkimusaiheiden valintaan. Viitekehyksen eri sovelluksia on hyödynnetty tutkimuksissa, jotka käsittelevät muun muassa politiikan diskurssia (Wodak 1989; 2015), maahanmuuttoa (Blommaert & Verschuere 1998), yhteiskunnan eri osa-alueilla ilmenevää rasismia (Reisigl & Wodak 2001; van Dijk 1989; 2000) sekä mediaa (Pietikäinen 2000a; Fairclough 1997). Usein tutkimuskohteeksi valikoituu valtasuhteiden näkökulmasta potentiaalisesti hedelmällinen areena. Perinteisesti kriittisessä diskurssianalyysissä on keskitytty eliittien ja instituutioiden harjoittamaan valtaan, joka tuottaa ja ylläpitää epätasa-arvoa esimerkiksi eri luokkien, sukupuolten ja etnisten ryhmien välillä (van Dijk 1993: 249–250).

Jako kriittiseen ja ei-kriittiseen lähestymistapaan ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä diskurssintutkimuksessa ylipäänsä ollaan lähtökohtaisesti kiinnostuneita yhteiskunnallisen ja kielellisen tason risteämisestä (Pietikäinen & Mäntynen 2009). Myös muunlaista kriittiseksi luettavaa

kielitieteellistä tutkimusta on tehty runsain mitoin (ks. Blommaert ja Bulcaen 2000: 456–460). Kriittisen diskurssintutkimuksen hyödyntäminen teoreettisena lähtökohtana kuitenkin kertoo mielenkiinnon kohdistuvan diskurssin rooliin dominanssin tuottamisessa, uusintamisessa ja haastamisessa (van Dijk 1993: 249). Myös sitoutuneisuus yhteiskunnallisen muutoksen edesauttamiseen voidaan katsoa piirteeksi, joka erottaa kriittisen diskurssintutkimuksen suuresta osasta muita lingvistisiä lähestymistapoja. Toivotut yhteiskunnalliset muutokset voivat tarkoittaa esimerkiksi ihmisten mobilisoimista toimintaan, vallan väärinkäytösten paljastamista tai heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevien voimaannuttamista ja puolustamista. (Blommaert & Bulcaen 2000.)

Tässä tutkimuksessa kriittisyys näkyy ennen kaikkea kiinnostuksena kielessä manifestoituvaan eriarvoisuuteen sekä kielenkäytön mahdollisiin seurauksiin erilaisille ihmisryhmille. Lähtökohtana on käsitys kaikkien ihmisten yhtäläisestä arvosta. Ensisijainen tavoitteeni on tehdä maahanmuuttoon liittyvää kielellistä vallankäyttöä näkyväksi. Tämä onnistuu analysoimalla sitä, *miten* puolueet maahanmuutosta puhuvat eli millaisia kielellisiä muotoja aineistossa käytetään. Olennaista on myös se, *mitä* maahanmuutosta sanotaan: millaisia väitteitä, ehdotuksia ja uskomuksia tietyillä kielellisillä muodoilla välitetään? Muoto ja sisältö yhdessä rakentavat merkityksiä. (Wodak 2015: xi.)

Toivon, että tutkimukseni omalta pieneltä osaltaan osallistuu kamppailuun oikeudenmukaisemman yhteiskunnan saavuttamiseksi. En ole minkään puolueen äänenkannattaja, eikä tutkielman tarkoitus ole vertailla ja arvottaa eri puolueita vaan antaa lukijoille eväitä arvioida puolueiden maahanmuuttopuheita kriittisesti. Tavoitteena on valaista, miten maahanmuutosta kevään eduskuntavaalien 2015 aikaan on ollut mahdollista, tarpeellista ja "pakollista" puhua Suomen poliittisen vallan huipulla. Erityisenä mielenkiinnon kohteena ovat erilaiset näkökulmat, joista maahanmuuttoa tarkastellaan, jolloin kyse on diskursseista. Seuraavaksi selvennän tutkimuksen avainkäsitteiden eli yksiköllisen diskurssin ja moniköllisen diskurssien eroa.

3.2 Diskurssi ja diskurssit

Diskurssi on käsite, jota on mahdotonta määritellä tyhjentävästi. Notkea käsite taipuu moneen, ja sitä käytetäänkin monessa eri merkityksessä (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 23). Eri aloilla diskurssia on teoretisoitu eri tavoin. Erityisen vaikutusvaltaisia ovat olleet ranskalaisfilo-

sofi Foucault'n näkemykset tiedon ja sosiaalisten rakenteiden diskursiivisesta luonteesta (Fairclough 1992: 37–38). Tässä tutkielmassa käytän Faircloughin (1992: 3; 1995: 7, 14) ja Pietikäisen ja Mäntysen (2009: 26–27) tapaan diskurssia kahdessa merkityksessä: Ensinnäkin diskurssi viittaa lausetta suurempiin kielenkäytön kokonaisuuksiin tietyssä kontekstissa, eli toisin sanoen tutkimuksen peruslähtökohtaan, kielenkäyttöön sosiaalisen toiminnan muotona. Diskurssi ei ole todellisuuden passiivinen heijastuspinta, vaan sillä on aktiivinen rooli erilaisten todellisuuksien tuottamisessa. Kieli ei passiivisesti "viittaa" todellisuuteen vaan merkityksellistää sitä. (Fairclough 1992: 42.)

Toisin sanoen kyse on representaatiosta eli siitä, millaista kuvaa todellisuudesta rakennetaan. Representoiminen tarkoittaa merkityksen antamista asioille, ihmisille ja tapahtumille. Merkitykset eivät ole olemassa maailmassa valmiina, vaan ne on tuotettava kielen tai muiden merkitysjärjestelmien avulla. (Hall 1997a: 1–4; 1997b: 24–25.) Tämä tutkimus keskittyy kielen avulla tuotettuihin merkityksiin. On lukemattomia eri tapoja kuvata samaa ilmiötä, toimintaa, henkilöä tai asiaintilaa. Jokaisella valinnalla luodaan todellisuudesta erilainen kuva, millä on vaikutuksia puheena olevaan asiaan ja siihen liittyviin henkilöihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 56–57.) Faircloughin (1992: 64–66) mukaan diskurssin ympäröivää todellisuutta rakentava voima perustuu sille, että se osallistuu identiteettien ja subjektien luomiseen, ihmisten välisten suhteiden muovaamiseen sekä tiedon ja uskomusten järjestelmien rakentamiseen. On kuitenkin huomattava, että diskurssi on vain yksi (joskin merkittävä) osa sosiaalista todellisuutta: todellisuus ei ole pelkistettävissä yksinomaan diskurssiin (mp.). Esimerkiksi maahanmuuttopoliittisilla linjauksilla on diskursiivinen ulottuvuus, mutta ne todentuvat myös materiaalisen maailman tekoina, kuten turvapaikkahakemusten hylkäämisenä tai hyväksymisenä.

Kun käytämme kieltä, kerromme väistämättä jotain itsestämme, suhteestamme toisiin ja ympäröivään maailmaan, ja nämä kielessä todentuvat käsitykset ovat yhteydessä kielemme ja kulttuurimme käsityksiin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53). Diskurssintutkimuksessa mielenkiinto ei kohdistukaan yksittäisen kielenkäyttäjän kielellisiin valintoihin sinänsä vaan kielenkäyttöön sosiaalisena ilmiönä, siis diskurssiin (Pietikäinen 2000b: 200). Tässäkin tutkimuksessa pääpaino on aineistosta löytyvissä merkityksellistämisen tavoissa sekä niiden eroavaisuuksissa ja samankaltaisuuksissa, ei niinkään siinä, mitä jokin tietty puolue maahanmuutosta sanoo.

Diskurssi-käsitteen toisesta käyttötavasta on kyse, kun diskursseista puhutaan monikossa. Silloin tarkoitetaan vakiintuneita ja laajalti käytettyjä kielenkäytön tapoja, joissa asioita tarkastellaan tietyistä näkökulmista. Jälkimmäiseen määritelmän mukaisesta käytöstä on kyse, kun diskurssi saa etuliitteekseen jonkin määritelmän. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 27; Fairclough 1992: 125–130.) Käytän tutkimuksessa diskurssia tässä merkityksessä, kun erittelen analyysiluvuissa aineistosta löytyviä erilaisia näkökulmia, joista käsin maahanmuuttoa tarkastellaan. Tällaisia merkityksellistämisen tapoja ovat esimerkiksi *talousdiskurssi* ja *ihmisoikeusdiskurssi*. Diskurssin nimitys siis kertoo, minkä linssin läpi aihetta tarkastellaan. Tietyn näkökulman valinta merkitsee samalla muiden näkökulmien häivyttämistä (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 54). Karvonen (1995: 166) kuvaakin merkityksellistämisen tavan valinnan tarkoittavan samalla maailmankuvan valintaa.

On tavallista, että samassa kielenkäyttötilanteessa hyödynnetään useampaa diskurssia. Diskurssit eivät kuitenkaan ole keskenään samanarvoisia, vaan tietyissä konteksteissa tietyillä diskursseilla on enemmän valtaa kuin toisilla. Diskurssien hierarkia ei ole pysyvä, sillä arvostukset voivat muuttua. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 57–58.) Muutokset diskurssien hierarkioissa ovat yhteydessä laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin (Fairclough 1992). Diskurssit ovat teoreettis-analyttisiä käsitteitä, jotka sijaitsevat ikään kuin kielellisen ja sosiaalisen tason risteymäkohdassa: ne todentuvat kielellisesti ja ammentavat sosiaalisista käytänteistä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 50–51). Juuri tästä syystä diskurssit ovat hedelmällisiä tutkimuskohteita.

Kriittisen näkökulman mukaan kielelliset valinnat eivät ole sattumalta tehtyjä, vaan niitä ohjaavat tietyt yhteiskunnalliset motiivit (Fairclough 1992: 74–75; Pietikäinen 2000b: 210). Samaa ilmiötä voi täten nimittää esimerkiksi *humanitaariseksi maahanmuutoksi* tai *turvapaikkashoppailuksi*, ja valinnan taustalla on poliittinen syy. Olennaista onkin, että asioista olisi aina mahdollisuus puhua myös toisin kuin on valittu: mikään kuvaus, luokittelu tai näkökulma ei ole neutraali tai "oikein" (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 71). Eri diskurssit merkityksellistävät maailmaa eri tavoin: ne muodostavat, luonnollistavat, ylläpitävät ja muuttavat tapoja käsittää todellisuutta. Nämä tavat taas ovat yhteydessä valtasuhteisiin. (Fairclough 1992: 67.)

3.3 Kieli, valta ja ideologia

Kielenkäytössä on aina kyse myös vallasta. Valta ilmenee paitsi tekstin sisäisenä, osallistujien välisenä epäsymmetriana, myös epätasaveroisina mahdollisuuksina vaikuttaa tekstien tuotannon, jakamisen ja kuluttamisen tapoihin tietyssä sosiokulttuurisessa kontekstissa (Fairclough 1995: 1–2). Kielenkäyttöön kytkeytynyt valta näkyy myös siinä, kuka pääsee ääneen ja kenet puolestaan hiljennetään (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 128). Kalliokoski (1995a: 17) huomauttaa kielen ja vallan suhteen korostuvan politiikan kielessä, koska poliittiseen järjestelmään on sisäänrakennettu hierarkia, jossa toisilla on enemmän valtaa kuin toisilla. Myös Heikkinen (1999: 83) pitää politiikan diskurssia antoisana tutkimuskohteena, sillä valta ja ryhmäedut ovat politiikan ydintä.

Kriittisen diskurssianalyysin piirissä painotetaan diskurssien yhteyttä *ideologioihin*. Ideologian käsitteellä on hyvin vaiherikas historia (ks. esim. Blommaert 2005; Heikkinen 1999; Thompson 1984). Ideologiat voidaan määritellä yksinkertaisesti tietynlaisten näkemysten varaan rakentuviksi ajatusjärjestelmiksi, jotka ohjaavat tietynlaiseen toimintaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 59). Kriittisessä diskurssianalyysissä ideologiaa ei kuitenkaan yleensä käytetä neutraalina maailmankatsomuksen tai uskomusjärjestelmän synonyymina, vaan ideologiat ymmärretään välineiksi, joiden avulla valtasuhteita muovataan ja uusinnetaan (Fairclough 1995: 17; 2003: 9; Thompson 1984: 4).

Thompson (1984: 130–131) käsittää ideologiat merkityksiksi, jotka palvelevat valtaa. Ideologia näkyy esimerkiksi tekstin tarjoamissa alkuoletuksissa eli siinä, mitä teksti houkuttelee ottamaan itsestäänselvyytenä. Toiset tekstit ovat ideologisesti latautuneempia kuin toiset. Kriittisessä ideologiakäsityksessä olennaista on se, että ideologiset merkitykset osallistuvat valtasuhteiden muodostamiseen, uusintamiseen tai haastamiseen. (Fairclough 1992: 87–88; 1997: 25–26.) Näitä merkityksiä välitetään kielen avulla, ja siksi ideologioiden tutkiminen edellyttää kielenkäytön tutkimista sosiaalisessa todellisuudessa (Thompson 1984: 2, 73). Suomessa ideologian käsitettä on kuitenkin hyödynnetty kielentutkimuksessa vielä säästeliäästi (ks. Heikkinen 1999: 87–89 *ideologia*-käsitteen omaksumisesta suomenkielisessä tekstin- ja diskurssintutkimuksessa).

Kriittisen diskurssianalyysin ideologiakäsitystä on myös kritisoitu (ks. esim. Fairclough 1995: 15–17). Fairclough (1995: 17) kuitenkin puolustaa "pejoratiivista" asennoitumista ideolo-

gioihin, koska vain silloin voidaan pitää kiinni kriittisen diskurssianalyysin tavoitteesta päästä käsiksi kielessä todentuvaan epätasa-arvoon ja diskriminaatioon. Tässä suhteessa Fairclough ottaa etäisyyttä foucault’laiseen valtakäsitykseen, jonka mukaan valta on kaikkialle levittyvä moninainen ja alati muuntuva verkosto, voimasuhteiden kenttä, joka ei paikallistu mihinkään instituutioon eikä ole palautettavissa yhteiskunnallisiin rakenteisiin (ks. esim. Foucault 2010: 64–79). Tällaiseen käsitykseen sitoutumisen vaarana olisi se, että huomio kiinnittyisi pois epäsymmetrisistä valtasuhteista (ks. Thompson 1984: 76).

Yleisesti valta voidaan käsittää kyvyksi toimia omien päämäärien tavoittamiseksi. Institutionaalaisella tasolla tiettyjä toimijoita (kuten kansanedustajia) valtuutetaan tekemään myös muita koskevia päätöksiä. Tätä vallankäyttöä rajoittavat erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet. Dominoivista valtasuhteista voidaan puhua, kun institutionaalaisella tasolla luodut valtasuhteet ovat systemaattisen epäsymmetrisiä. Epäsymmetrisissä valtasuhteissa tietyillä ryhmillä on valtaa, joka sulkee pois toiset ryhmät ja säilyy näille ryhmille tavoittamattomana. Ideologiset merkitykset voivat tuottaa ja uusintaa epäsymmetrisiä valtasuhteita ainakin kolmella tavalla: esittämällä tällaiset valtasuhteet legitimeinä, häivyttämällä tai naamioimalla valtasuhteita sekä esittämällä valtasuhteet ajattomina ja luonnollisina. (Thompson 1984: 128–132.)

Diskurssit rakentavat ja haastavat ideologioita kuvatessaan todellisuutta tietystä rajatusta ja valikoidusta näkökulmasta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 59). Ideologioiden toiminta ei olekaan ennalta määrättyä, ja ideologiat ovat jatkuvan kamppailun kohteena (Fairclough 1995: 18). Pietikäinen (2000b: 199) kuvaa julkista keskustelua areenaksi, jossa erilaiset diskurssit taistelevat asemastaan. Merkityksistä käytävä kamppailu onkin kriittisen diskurssianalyysin keskiössä. Kun jollekin merkityksellistämisen tavalle voittaa yleisen hyväksynnän, voidaan puhua hegemonian saavuttamisesta (Fairclough 1992: 190).

Hegemonia on Gramscin (1988) tunnetuksi tekemä käsite, jolla tarkoitetaan valta-aseman saavuttamista ilman varsinaista pakottamista tai voimaa. Gramscin mukaan erityisen suuressa roolissa hegemonian saavuttamisessa ja ylläpitämisessä ovat perinteisesti epäpoliittisiksi miellettyt tahot, kuten kirkko ja koulut. (Mts. 161–162, 213–216; ks. myös Blommaert 2005: 166–167; Ives 2004.) Hegemonia on koko yhteiskunnan läpäisevää valtaa, joka perustuu suostutteluun ja liittolaissuhteisiin ja joka juuri siksi on aina epävakaata ja jatkuvan kamppailun kohteena (Fair-

clough 1992: 91–95). Hegemonian käsite voi auttaa ymmärtämään, miksi poliittisen kentän eri laitoja edustavat puolueet turvautuvat samoihin diskursseihin, vaikka niihin ei kohdistu mitään ulkoa tulevaa pakkoa.

Valta on erityisen tehokasta silloin, kun se on luonnollistunutta. *Luonnollistumisella* tarkoitetaan prosessia, jonka seurauksena tietyt näkökulmat, luokittelut ja puhettavat näyttävät itseltään selvinä ja epäideologisina. Kyse on kuitenkin nimenomaan ideologioista: tietyssä sosiokulttuurisessa kontekstissa tietyn ideologian mukaiset merkityksellistämisen tavat saavuttavat 'terveen järjen' kaltaisen, kyseenalaistamattoman aseman. Aina kielenkäyttäjät eivät tiedosta omien kielellisten valintojensa ideologisuutta. (Fairclough 1992: 87–91; Kalliokoski 1995a: 13–18.) *Luonnollistamisessa* taas on kyse tietoisesta prosessista, jossa esimerkiksi päättäjät pyrkivät vakiinnuttamaan tietyt ilmaukset tiettyjen ilmiöiden kuvaajiksi ja samalla esittämään tällaiset ilmaistavat ongelmattomina (Heikkinen 1999: 93).

Yhteisön normit, konventiot ja hallitsevat ideologiat ohjaavat tekemään tietynlaisia kielellisiä valintoja, vaikka kielenkäyttäjät itse ei allekirjoittaisikaan valintojen taustalla piileviä uskomuksia ja arvoja. Luonnollistuneiden ilmausten ja puhetapojen ideologisuus muuttuu läpinäkyvämmäksi, jolloin tällainen kieli näyttää neutraalina. (Kalliokoski 1995b: 77.) Thompson (1984: 5) tosin huomauttaa, että ideologiat eivät ole yhteiskunnan "sosiaalista sementtiä", koska kaikki yhteiskunnan jäsenet eivät jaa samanlaista normi- tai arvopohjaa.

Kyse onkin myös siitä, mikä tietyssä yhteisössä näyttää uskottavana: luonnollistumien ja 'terveen järjen' kyseenalaistamisella voi olla kielenkäyttäjälle kielteisiä seurauksia. Luonnolliseksi koetusta puhettavasta poikkeaminen mielletään helposti puolueelliseksi ja ideologiseksi valinnaksi (Kalliokoski 1995b: 77). Hegemonisen järjestyksen haastaminen voi johtaa esimerkiksi siihen, ettei tule tunnustetuksi vakavasti otettavana keskustelijana, mutta seuraukset voivat olla tietyissä yhteiskunnallisissa konteksteissa myös huomattavasti vakavampia (Blommaert 2005: 167). Siksi voi olla strategisesti viisasta myötäillä vallitsevia konventioita. Erityisen houkuttelevaa se voi olla laadittaessa vaaliohjelmien tapaisia tekstejä, joiden tarkoituksena on saavuttaa mahdollisimman monen lukijan kannatus.

Yhteiskunnalliset rakenteet ja valtasuhteet muovaavat käytäntöjä, joiden osana kielenkäyttäjät ovat (Fairclough 1992: 72). Toisin sanoen yhteiskunnallinen makrotaso ja siellä käytävät

kamppailut vaikuttavat valintoihin, joita kielenkäytön mikrotasolla tehdään. Tätä käsitystä valaisee Faircloughin teoria diskurssin kolmesta ulottuvuudesta, jota käsittelem seuraavaksi.

3.4 Teksti, diskursiiviset käytänteet ja sosiokulttuuriset käytänteet

Kriittisen diskurssianalyysin uranuurtaja Fairclough (1992: 99–100) on pyrkinyt kehittämään viitekehyksen, joka tarjoaisi työkaluja paitsi tekstuaalisesti tarkkaan myös yhteiskunnallisesti relevanttiin analyysiin. Tavoitteen saavuttamiseksi tekstien analyysissa on otettava huomioon ne tuotannolliset ja institutionaaliset puitteet, joiden osana teksti on (Fairclough 1995: 9). Faircloughin (1992: 4) lähestymistapa diskurssiin on kolmitasoinen: jokainen diskursiivinen tapahtuma eli otos diskurssista on samanaikaisesti esimerkki tekstistä, diskursiivisista käytänteistä sekä sosiokulttuurisista käytänteistä. Analyysin tavoitteena on löytää systemaattisia yhteyksiä näiden eri ulottuvuuksien väliltä (Fairclough 1997: 29).

Analysoitava teksti voi yhtä hyvin olla puhuttua kuin kirjoitettuaakin kieltä (Fairclough 1995: 4). Jokainen teksti samanaikaisesti representoi maailmaa, rakentaa identiteettejä ja muodostaa suhteita osallistujien välille (Fairclough 1997: 14). Tekstiä analysoitaessa kiinnitetään huomiota paitsi toteutuneisiin kielellisiin valintoihin myös siihen, mitä tekstistä puuttuu ja miten muuten sama asiasisältö olisi ollut mahdollista kielellistä (Fairclough 1997: 30).

Diskursiivisiin käytänteisiin lukeutuvat tekstien tuottamisen, jakamisen ja kuluttamisen prosessit. Nämä prosessit voivat olla luonteeltaan hyvin erilaisia kontekstista riippuen. Ensinnäkin tekstejä voidaan tuottaa kollektiivisesti tai yksin, ja prosessi voi olla hyvinkin vakiintunut tai täysin sattumanvarainen. Toinen merkittävä ero liittyy tekstien jakeluun eli siihen, kuinka laajan yleisön teksti tavoittaa ja kuinka teksti mahdollisesti muuttuu eri instituutioiden käsittelyssä. Myös tekstin lukutavat vaihtelevat: tekstejä saatetaan lukea yksin tai muiden seurassa, ohimennen tai tarkasti, kerran tai aina uudelleen, elämysten tai tiedon toivossa. (Fairclough 1992: 78–79.) Ero tekstin ja diskursiivisten käytäntöjen analyysin välillä ei ole selvä, sillä tekstuaaliset piirteet liittyvät olennaisesti tekstin tuottamiseen ja tulkintaan (Fairclough 1992: 73–74).

Sosiokulttuuriset käytänteet viittaavat laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, jonka osana viestintätapahtuma on (Fairclough 1997: 79). Kyse on siis yhteiskunnallisesta analyysistä: ensinnäkin tarkoituksena on kartoittaa, millaiset ovat tekstin institutionaaliset puitteet ja kuinka

ne muovaavat diskursiivisia käytänteitä. Toiseksi huomio kiinnittyy tekstin mahdollisiin vaikutuksiin yhteiskunnassa. (Fairclough 1992: 4.) Diskurssin ideologiset vaikutukset voivat liittyä tiedon ja uskomusten järjestelmiin, sosiaalisiin suhteisiin ja/tai identiteetteihin (mts. 238). Diskursiiviset käytänteet yhdistävät tekstuaalisen mikrotason ja sosiokulttuurisen makrotason. Sosiokulttuuriset käytänteet muovaavat tekstien tuottamisen ja kuluttamisen prosesseja eli diskursiivisia käytänteitä, mikä heijastuu teksteihin. (Fairclough 1997: 81–82.) Sosiokulttuuriset käytänteet muodostavat viitekehyksessä ylätasoa, jonka osana ovat sekä teksti että diskursiiviset käytänteet.

Tämän tutkimuksen pääpaino on tekstin analyysissa, jolle on omistettu tutkielman luvut 5–8. Kyse on siis Faircloughia (1992: 37–38) mukaillen tekstikeskeisestä diskurssianalyysistä. Diskursiivisia käytänteitä eli tekstien tuotantoon ja vastaanottamiseen liittyviä tekijöitä käyn lyhyesti läpi luvussa 4.2, jossa sivuan myös sosiokulttuuristen käytänteiden mahdollisia vaikutuksia teksteihin. Myös taustoittava ja kontekstualisoiva luku 2 voidaan lukea osaksi sosiokulttuuristen käytänteiden analyysia, sillä se tarkastelee niitä yhteiskunnallisia olosuhteita, joissa tekstit on tuotettu (ks. Fairclough 1992: 56). Päähuomio sosiokulttuuristen käytänteiden osalta on kuitenkin diskurssien ideologisissa vaikutuksissa erityisesti valtasuhteiden näkökulmasta: jokaisen analyysiluvun lopussa tarkastelen, miten kukin diskurssi pyrkii tuottamaan, uusintamaan ja/tai haastamaan maahanmuuttoa linkittyviä valtasuhteita.

On huomattava, että kriittinen diskurssianalyysi ei ole varsinaisesti metodi, vaikka siinä voi nähdä myös metodimaisia piirteitä (ks. Fairclough & Chouliaraki 1999: 16–17). Jokaisen tutkijan on itse muodostettava oman tutkimuksensa kannalta relevantti lähestymistapa aineistoon. Perinteisesti kriittisen diskurssianalyysin metodikenttä on ollut monipuolinen, jopa hajanainen, mitä on myös kritisoitu (ks. esim. Toolan 1997: 99–101). Olen kuitenkin taipuvainen näkemään tämän kirjavuuden lähinnä vahvuutena. Kuten Fairclough ja Chouliaraki (1999: 17) toteavat, lukkiutuminen tiettyihin lähestymistapoihin voisi vaikeuttaa teorian kehittämistä sekä tutkimuksen tavoitteiden saavuttamista. Kriittinen diskurssianalyysi on yleensä voimakkaasti orientoitunut epäsymmetristen valtasuhteiden analyysiin. Eri tekstit osallistuvat valtasuhteiden tuottamiseen, ylläpitämiseen ja haastamiseen eri tavoin, ja niiden tutkimisessa on pystyttävä hyödyntämään niitä metodeja, jotka soveltuvat parhaiten juuri kyseisten tekstien analyysiin.

Fairclough ja Chouliaraki (1999: 139–140) kuitenkin pitävät usein hyödynnettyä systeemis-funktionaalista kieliteoriaa hyvänä pohjana kriittiselle kielen analyysille, koska teoria rakentuu käsitykselle kielen sosiaalisesta luonteesta. Myös Martin (2000) argumentoi systeemis-funktionaalisen kieliteorian ja kriittisen diskurssianalyysin yhteensopivuuden puolesta. Olen päättänyt hyödyntämään SF-teorian analyysikehikkoa tässä tutkimuksessa, koska se tarjoaa työkaluja analysoida sitä, millaista kuvaa maahanmuutosta ja maahanmuuttajista vaalimateriaaleissa rakennetaan. Teorian avulla on mahdollista päästä käsiksi esimerkiksi siihen, millaisina toimijoina maahanmuuttajat kuvataan ja mitä ilmiöitä ja ominaisuuksia heihin liitetään. Seuraavassa aluvussa käyn läpi SF-teorian pääperiaatteita.

3.5 Systeemis-funktionaalinen kieliteoria

M. A. K. Hallidayn kehittämän systeemis-funktionaalisen kieliteorian perustana on näkemys valinnasta (Halliday 1985: 262). Teorian keskiössä on käsitys kielen yhteisöllisestä luonteesta: kielenkäyttö on olemukseltaan sosiaalista toimintaa (Halliday 1994: 436; Shore 2012a: 159). Kieli nähdään resurssina, joka mahdollistaa erilaisten merkitysten rakentamisen (Halliday 2009: 65; Eggins 2004: 2). Erilaiset kielelliset valinnat tuottavat erilaisia merkityksiä. Koska kielenkäytössä on kyse merkityksenannosta, kieli luokitellaan semioottiseksi järjestelmäksi. Kieli poikkeaa monesta muusta semioottisesta järjestelmästä kuten esimerkiksi liikennevaloista siten, että kielen avulla voidaan luoda aina uusia merkityksiä. Toisin sanoen kielen merkityspotentiaali on rajaton. (Halliday 2009: 60.)

Funktionaalinen näkökulma korostaa kielen sosiaalista puolta erotuksena Chomskyn tunnetuksi tekemästä formalistisesta kielitieteestä, jossa kieltä pidetään ensisijaisesti mentaalisenä ja yksilöllisenä ilmiönä. Yleistäen voi sanoa, että funktionaalinen kielitiede on kiinnostunut autenttisesta kielenkäytöstä, formalistinen suuntaus taas kieliopista ja kielen rakenteista. (Luukka 2000: 135–136.) SF-teoriassa funktionaalisuus näkyy mielenkiintona siihen, miten kieltä käytetään ja miten kielen järjestelmä on rakentunut käyttöä varten (Eggins 2004: 3; Halliday 1978: 16).

Systeemis-funktionaalisen kieliteorian inspiraation lähteisiin kuuluva Firth (1957a: 17) teki eron kielen rakenteen ja systeemin välille. Rakenne liittyy kielen syntagmaattisiin suhteisiin, systeemi taas paradigmaattisiin suhteisiin. Syntagmaattinen suhde koskee niitä kielen elementtejä,

jotka 'kuuluvat yhteen' (esim. tekijä + prosessi + päämäärä). Paradigmaattinen järjestys puolestaan koskee sitä, mikä voisi korvata kielellisen elementin (esim. negatiivinen ja positiivinen lause). Jälkimmäisissä on siis kyse valintojen tekemisestä ja erilaisista vaihtoehdoista. (Halliday 2004: 20–22.)

SF-teoriassa systeemin nähdään realisoituvan rakenteen muodossa – systeemi on siis rakennetta abstraktimpi kategoria, joka asetetaan teoriassa etusijalle (Halliday 2009: 63–64). Rakente on toki olennainen osa kielen kuvausta, mutta sitä ei nähdä systeemistä poiketen kieltä määrittävänä ominaisuuspiirteenä. Teoria on systeeminen, koska kieliopin ei katsota olevan luetelo rakenteista, vaan systeemien verkosto, joka mahdollistaa erilaiset valinnat ja sitä kautta merkitykset (Halliday 2004: 23).

SF-teoriassa tutkimuksen ensisijainen mielenkiinto kohdistuu lauseen sijasta tekstiin (Halliday 1994: 433). Tekstillä tarkoitetaan minkä tahansa mittaista puhutun tai kirjoitetun kielen katkelmaa, joka muodostaa eheän, kielenkäyttäjälle ymmärrettävän kokonaisuuden (Halliday & Hasan 1976: 2; Halliday 2004: 3). Teksti on kielisysteemin instanssi eli toteutuma (Halliday 2009: 64; Shore 2012a: 143). Teksti ja systeemi eivät edusta kahta erillistä ilmiötä, vaan sään ja ilmaston tapaan ne tarjoavat eri näkökulman samaan ilmiöön. Systeemin (ilmaston) tasolla on kyse yleisen teorian rakentamisesta, siinä missä teksti (säätö) tarjoaa rajatumman näkökulman ilmiöön. SF-teoriassa ollaan lähtökohtaisesti kiinnostuneita kummastakin näkökulmasta. (Halliday 2009: 63.)

Teoriassa ei erotella sanastoa ja kielioppia toisistaan erillisiksi kategorioiksi, koska niiden välinen ero on häilyväinen. Sen sijaan puhutaan leksikkokieliopista. (Halliday 2009: 73–74.) Kielen katsotaan rakentuvan eri kerrostumista, joita ovat leksikkokieliopin lisäksi semantiikka ja fonologia (Halliday 1985: 262). Kielen jokainen kerrostuma osallistuu merkityksen tuottamiseen, mutta leksikkokieliopilla on tässä suhteessa erityisen suuri painoarvo (Halliday 1997: 248). Shore (2012a: 141) vertaa kielen eri kerrostumien reaalistumissuhteita maatuskaan: sisempien kerrostumien väliset suhteet sisältyvät ulompaan kerrostumaan samaan tapaan kuin maatuskanukke pitää sisällään kaikki sitä pienemmät nuket. Uloin tai ylin kerrostuma on konteksti, joka muista kerrostumista poiketen on kielenulkoisen ja johon kiinnitetään teorian piirissä erityistä huomiota (Hasan 2009: 170; Luukka 2002: 98–99).

SF-teoriassa kieli ymmärretään jaetuksi merkityspotentiaaliksi (Halliday 1978: 1–2). Koko kielen merkityspotentiaalista on käytössä tietyssä tilanteessa kuitenkin vain osa. Tähän viittaa käsite rekisteri, jota voidaan nimittää kielen osapotentiaaliksi. (Shore 2012b: 160.) Rekisterillä tarkoitetaan kielen semanttista variaatiota erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa (Halliday 1997: 258). Esimerkiksi kiitospuhetta pidettäessä ja kaupassa asioitaessa kieltä hyödynnetään eri tavoin, jolloin käytössä ovat eri rekisterit. Kielellisten valintojen tekeminen ei ole mielivaltaista, sillä rekisterin valintaa ohjaavat tilannekontekstin tietyt tekijät, jotka vaihtelevat tilanteesta toiseen (Halliday 1985: 284).

Tilannekontekstin käsitteen kielitieteeseen toi jo Firth (1957b: 181–183), jonka mukaan kielenkäytön kannalta olennaisia kategorioita ovat tilanteen osallistujien verbaalinen ja nonverbaalinen toiminta, tilanteen olennaiset esineet ja verbaalisen toiminnan seuraukset. Taustalla on huomio siitä, että ilmauksen tulkitseminen vaatii tietoa kielenkäyttötilanteeseen liittyvästä kulttuurista ja ympäristöstä. Nykyään tilannekontekstin käsitettä käytetään SF-teoriassa kuitenkin hieman toisin, vaikka tilannekonteksti liittyy edelleen käsitykseen kielestä sosiaalisen toiminnan muotona (Hasan 2009: 172). Yksinkertaistettuna tilannekontekstilla tarkoitetaan tekijöitä, jotka vaikuttavat tilanteessa käytettyyn kieleen. Käsite on systeemis-funktionaalisessa kieliteoriassa olennainen, koska se valaisee, kuinka kieli ja sosiaalinen todellisuus ovat kietoutuneet yhteen. (Luukka 2002: 99.) Tilannekontekstin abstrakti taso on tavattu SF-teoriassa erottaa konkreettisesti ja materiaalisesta tilanteesta (Shore 2012a: 136). Tilanteen materiaaliset puitteet saattavat vaikuttaa yksittäisessä tilanteessa tapahtuvaan kielenkäyttöön, mutta niiden välillä ei ole systemaattista suhdetta, toisin kuin tilannekontekstin ja kielenkäytön välillä (Hasan 2009: 176–177; Halliday 1978: 29).

Konteksti tarjoaa selityksen sille, miksi kieltä käytetään eri tavoin eri tilanteissa (Halliday 2004: 27). Tilannekontekstista on erotettavissa kolme eri tekijää, jotka vaikuttavat systemaattisesti kielenkäyttöön. Nämä muuttujat ovat nimeltään ala (*field*), osallistujaroolit (*tenor*) ja ilmenemismuoto (*mode*). Ala viittaa toiminnan luonteeseen ja aiheeseen eli siihen, mitä tilanteessa 'on meneillään'. Osallistujaroolit liittyvät osallistujien statuksiin, keskinäisiin suhteisiin sekä rooleihin. Ilmenemismuoto koskee kielen roolia sekä palautteen määrää tilanteessa. (Halliday 1985: 283–284; Eggins 2004: 9) Kielenkäyttäjä voi tietenkin tehdä myös sellaisia sanastollisia ja kie-

liopillisia valintoja, jotka ovat oletusarvon vastaisia. Konteksti kuitenkin ikään kuin painostaa käyttämään kieltä tietyllä tavalla (Hasan 2009: 170). Kun tilannekontekstin muuttujat ovat tiedossa, voidaan ennustaa todennäköisiä semanttisia valintoja. Oletuksia on mahdollista tehdä, koska tilannekontekstin katsotaan olevan kytköksissä kielen tehtäviin eli metafunktioihin. (Halliday 1985: 284–285.)

Systeemis-funktionaalisisessa kieliteoriassa kielen päätehtäväksi käsitetään merkitysten rakentaminen (Eggins 2004: 3; Halliday 2004: 23; Luukka 2002: 90). Tarkemmin määriteltynä kieli on kehittynyt ilmaisemaan yhtäaikaisesti kolmenlaisia merkityksiä: ideationaalisia, interpersonaalisia ja tekstuaalisia. Näitä eri merkitysluokkia kutsutaan metafunktioiksi. Ideationaalisen funktion avulla konstruoidaan kokemusta maailmasta, interpersonaalinen funktio liittyy vuorovaikutukseen ja suhtautumisen ilmaisemiseen, ja tekstuaalinen funktio mahdollistaa ymmärrettävien tekstien rakentamisen. (Halliday 2004: 29–31.) Metafunktiot ovat analyysityökaluja, joihin tukeudun tekstejä tulkitessa. Alaluvussa 4.3 käsittelen jokaista metafunktiota ja niiden todentumista tekstin tasolla niiltä osin, kuin se on analyysin kannalta olennaista.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Aineiston esittely

Aineisto koostuu puolueiden vuoden 2015 eduskuntavaalimateriaalien maahanmuuttoa käsittelevistä osioista. Aineistossa edustettuina ovat kaikki eduskuntapuolueet (suluissa aineistoesimerkeissä käytetyt lyhenteet): keskusta (Kesk.), kokoomus (Kok.), kristillisdemokraatit (KD), perussuomalaiset (PS), ruotsalainen kansanpuolue (RKP), sosialidemokraatit (SDP), vasemmistoliitto (Vas.) sekä vihreät (Vihr.). Aineisto koostuu teksteistä, jotka on hyväksytty edustamaan koko puolueen yhteistä linjaa. Vaikka yksittäisten kansanedustajaehdokkaiden kannat saattavat vaihdella huomattavasti samankin puolueen sisällä, edustajat joutuvat kuitenkin sitoutumaan puolueensa virallisiin linjauksiin. Tästä syystä koen, että nimenomaan koko puolueen kantoja esittelevät tekstit ovat tutkimuksen kannalta hedelmällisimpiä.

Määrällisesti eniten aineistoa on perussuomalaisilta, joka julkaisi osana vaalikampanjaansa noin seitsemän sivun mittaisen maahanmuuttopoliittisen ohjelman. Sen lisäksi aineistoon kuuluu perussuomalaisten vaaliohjelman maahanmuuttoa käsittelevät kohdat. Aineistoesimerkeissä käytän perussuomalaisten vaaliohjelmasta lyhennettä Vo ja maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta lyhennettä Mp. Maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta olen rajannut aineiston ulkopuolelle kehitysyhteistyöhön keskittyvän osan. Tutkimuksen aineistoon eivät sisälly myöskään muiden puolueiden vaaliohjelmien kehitysyhteistyötä käsittelevät osat.

Muilta puolueilta mukana ovat vaaliohjelmien ne osat, joissa tulkintani mukaan käsitellään maahanmuuttoa. Analysoitavia tekstejä on yhdeksän. Yhteensä tekstiä on 3 436 sanetta eli noin 13:n A4-sivun verran. Tekstit on julkaistu marraskuun 2014 ja maaliskuun 2015 välisenä aikana puolueiden verkkosivuilla. Olen ladannut aineiston verkosta ja tallentanut sen omalle tietokoneelleni elokuussa 2015, eivätkä teksteihin mahdollisesti tätä myöhemmin tehdyt muutokset siten näy analyysissa. Alalukuun 4.3 sekä analyysilukuihin poimitut aineistoesimerkit ovat alkuperäisessä kieliasussaan.

Puolueet antavat vaalimateriaaleissaan vaihtelevasti tilaa maahanmuuttokysymyksille, ja myös vaaliohjelmien pituus ja muoto vaihtelevat. Tästä syystä toisilta puolueilta on mukana enemmän materiaalia kuin toisilta. Vähiten maahanmuuttoa käsittelee keskusta, vain muutaman

virkkeen verran. Selkeästi laajin aineisto taas on perussuomalaisilla, noin seitsemän sivua. Vaikka kaikilta puolueilta olisi varmasti ollut löydettävissä lisää maahanmuuttoon keskittyvää materiaalia, olen rajannut aineiston ulkopuolelle tekstit, jotka eivät suoraan liity vaalikampanjaan. En väitä, että tekstit antaisivat tyhjentävän kuvan siitä, kuinka puolueet suhtautuvat maahanmuuttoon. Mielenkiintoni kohdistuu siihen, miten puolueet käsittelevät maahanmuuttoa nimenomaan kevään 2015 eduskuntavaalikamppailussa.

4.2 Valtaväestöltä valtaväestölle?: vaaliohjelmien diskursiiviset käytänteet

Tässä alaluvussa tarkastelen vaalimateriaalien diskursiivisia käytänteitä eli sitä, millaisia tekstien tuotantoon, jakeluun ja vastaanottamiseen liittyviä seikkoja aineistoon liittyy. Olennaista on pohdita, ketkä tekstejä tuottavat, kenelle tekstit on suunnattu ja mihin tarkoitukseen tekstejä luetaan (Fairclough 1992: 78–79). Ensin on syytä tarkastella yleisesti, millaisia tekstejä vaaliohjelmat ovat. Aarnio ja Palonen (1995: 3–4) määrittelevät puolueohjelman avoimen puolueelliseksi tekstilajiksi, jossa faktatkin on valjastettu perustelemaan puolueen linjauksia. Vaikka tämän tutkimuksen aineisto koostuu puolueohjelmien sijaan puolueiden vaaliohjelmissa, sama periaate koskee myös niitä. Vaaliohjelmissa mahdollisia äänestäjiä ohjataan suhtautumaan halutulla tavalla tiettyihin ilmiöihin (Railo 2013: 41). Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu siihen, millaista suhtautumista maahanmuuttoon puolueet teksteissään yrittävät kannattajilleen "myydä".

Vaaliohjelmat kertovat puolueiden arvoista, tavoitteista ja tulevaisuuden visioista. Ne on suunniteltu juuri tiettyjä vaaleja varten, ja niitä tyypillisesti luetaan erityisesti ennen vaaleissa äänestämistä. Teksteinä niiden elinkaari ei siten ole erityisen pitkä. Puolueet esittelevät teksteissä näkemyksensä yhteiskunnan nykytilasta ja tarvittavista poliittisista toimenpiteistä. Vaaliohjelmien tavoitteena on saada lukijat vakuuttuneiksi puolueen poliittisista päämääristä ja keinoista, ja tekstit onkin suunnattu ennen kaikkea puolueen potentiaaliselle äänestäjäkunnalle. Yksinkertaistettuna ohjelmien tarkoitus on houkutella ihmiset äänestämään puoluetta, sillä hyvä vaalituloks antaa paremmat mahdollisuudet jalostaa ohjelmien tavoitteita poliittisiksi päätöksiksi. Tämä on yksi syy sille, miksi vaaliohjelmat ovat tutkimuskohteina relevanteja: puolueiden visiot voivat realisoitua lainsäädäntönä, joka muuttaa yhteiskuntaa (Railo 2013: 43).

Pääsääntöisesti puolueet eivät avaa suurelle yleisölle vaalimateriaaliensa tuotantoprosesse-

ja, ja niissä voi olla puoluekohtaisia eroja. Joka tapauksessa vaaliohjelmat ovat puoluekokouksessa puolueen virallisesti hyväksymiä. Ne eivät synny tyhjiössä, vaan taustalla vaikuttavat puolueen arvot, linjaukset ja historia. Poliittisten ohjelmien tuotantovaiheessa tekstien lopullisesta muodosta käydään kamppailua: eri painopisteet, näkemykset ja rajaukset tulee sovittaa yhteen niin, että tulos on hyväksyttävissä koko puolueen kollektiivisen tahdon ilmaisijaksi (Aarnio & Kanerva 1995: 1–2). Yhteistä kaikkien puolueiden ohjelmille lienee se, että tekstejä tuotetaan kollektiivisesti: yksittäinen toimija ei ainakaan pääsääntöisesti kirjoita ohjelmia itsenäisesti. Vaaliohjelmia työstämässä ovat yleensä puolueissa muutoinkin keskeisessä asemassa olevat henkilöt. Ei ole tiedossa, onko puolueiden maahanmuuttoa koskevia linjauksia ollut tekemässä maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Varovaisia johtopäätöksiä voi tehdä sen pohjalta, että maahanmuuttajia on ainakin vielä ollut vain marginaalisesti puolueiden näkyvämmissä asemassa. Faircloughin (1995: 1–2) mukaan kielellisen vallan yksi ulottuvuus on kyky vaikuttaa tekstien tuotantoon. Voi olettaa, että yhteiskunnassa muutoinkin marginaalisessa asemassa olevien ihmisten on muita vaikeampaa päästä vaikuttamaan esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon. Tämä ei koske vain maahanmuuttajia, mutta tämän tutkimuksen ja valtasuhteiden näkökulmasta olennaista on, kenen äänellä maahanmuutosta vaaliohjelmissa puhutaan.

Suurin osa lukijoista etsinee vaaliohjelmista tietoa äänestyspäätöksensä tueksi. On tosin huomattava, että läheskään kaikki äänestäjät eivät lue vaaliohjelmia. Niiden merkitys ei kuitenkaan liity yksin tekstien luettavuuteen: vaaliohjelmat sisältävät puolueen keskeisten toimijoiden hyväksymän yhteisen viestin potentiaaliselle kannattajakunnalle. (Railo 2013: 42–43.) Puolueet tietenkin tavoittelevat mahdollisimman laajaa lukijakuntaa, ja periaatteessa kuka tahansa pääsee lukemaan vaaliohjelmat verkon kautta. Tekstien tavoitettavuuteen ja kohdeyleisöön kuitenkin liittyy kysymyksiä, jotka ovat olennaisia nimenomaan tämän tutkimuksen aineiston aiheen eli maahanmuuton kannalta. Aineisto käsittelee maahanmuuttoa, mutta tekstejä ei ole (ainakaan ensisijaisesti) suunnattu maahanmuuttajille. Tähän on useita syitä. Ensinnäkin vaaliohjelmat on suunnattu potentiaalisille äänestäjille, ja eduskuntavaaleissa äänioikeus on vain Suomen kansalaisilla. Tämä rajaa tekstien kohdeyleisön ulkopuolelle sellaiset maahanmuuttajat, joilta Suomen kansalaisuus puuttuu. Teksteillä toki voidaan yrittää puhutella myös sellaisia henkilöitä, joilla ei ole oikeutta äänestää eduskuntavaaleissa, mutta tekstien ensisijaisena kohderyhmänä heitä ei voi

pitää.

Toiseksi on huomattava, että vaaliohjelmien kieli voi muodostua osalle lukemisen esteeksi. Lähes kaikki eduskuntapuolueet tarjoavat verkkosivuillaan vuoden 2015 vaaliohjelmansa (tai ainakin sen tiivistetyn version) suomen lisäksi myös ruotsiksi, mutta ruotsinkieliset vaalimateriaalit on suunnattu suomalaisille, jotka puhuvat äidinkielenään ruotsia. Sen sijaan englanninkieliset vaalimateriaalit voi nähdä aitona yrityksenä tavoittaa myös sellaisia maahanmuuttajia, joille suomenkielisen tekstin lukeminen on vaikeaa. Englanniksi vaalimateriaaleja ovat kääntäneet puolueista ainakin perussuomalaiset, RKP, SDP, vasemmistoliitto ja vihreät. Laajimmat kielivalikoimat vuoden 2015 vaaliohjelmien osalta ovat SDP:llä (venäjä, suomalainen viittomakieli) sekä RKP:llä (selkoruotsi, saame). Puolueiden kielivalinnoista englanti ja venäjä voidaan tulkita yritykseksi tavoittaa myös maahanmuuttajataustaisia lukijoita. Onkin olennaista, että maahanmuuttajilla on mahdollisuus lukea heitä ja heidän oikeuksiaan käsitteleviä tekstejä.

Kolmanneksi vaaliohjelmien sisältö puhuu sen puolesta, että tekstit on suunnattu valtaväestölle. Maahanmuuttoa lähestytään aineistossa pääsääntöisesti suomalaisten ja suomalaisen yhteiskunnan, ei maahanmuuttajien itsensä näkökulmasta. Osa aineistosta rakentaa maahanmuutosta ja myös maahanmuuttajista korostetun kielteistä kuvaa. Tällaista tekstiä on tuskin kohdennettu maahanmuuttajataustaisille ihmisille, sillä vaaliohjelmien tapaisen tavoitteellisen tekstin olettaisi pikemminkin imartelevan kohderyhmäänsä. Yhteenvedona esitän, että aineisto puhuu maahanmuutosta, mutta ei puhuttele maahanmuuttajia vaan valtaväestöä, jolle käsityksiä maahanmuuton tarpeellisuudesta tai haitallisuudesta kaupataan.

4.3 Aineiston analyysi

Tässä luvussa esittelen tarkemmin aineiston analyysimenetelmät. Aineiston analyysin tavoitteena on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1. Millaisia maahanmuuttoon liittyviä diskursseja aineistosta on löydettävissä? 2. Millaisin kielellisin keinoin diskursseja rakennetaan? Tutkimus edustaa kvalitatiivista lähestymistapaa: tavoitteena on lisätä ymmärrystä tutkittavan ilmiön laadusta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139–141). Ensisijainen mielenkiintoni ei siis kohdistu esimerkiksi siihen, kuinka yleinen jokin tietty kielipiillinen muoto aineistossa on, vaan pyrin tunnistamaan ja analysoimaan aineistosta esiin nousevia erilaisia tapoja merkityksellistää maahanmuut-

toa.

Erilaisten diskurssien tunnistaminen on monipolvinen prosessi. Ensin olen lukenut kaikkien puolueiden vaaliohjelmia ja tulkinnut, missä osioissa on puhe maahanmuutosta. Tutkimuksen aineisto koostuu näistä maahanmuuttoa käsittelevistä teksteistä, joiden yhteenlaskettu pituus on noin 13 A4-sivua. Aineiston rajaamisen jälkeen olen alkanut käydä aineistoa läpi ensin silmäillen, sitten tarkemmin syventyen. Lukemisen ohessa olen hahmotellut ja luokitellut aineistosta esiin nousevia teemoja ja näkökulmia. Olen pohtinut, mitä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia teksteistä löytyy: miten eri ilmiöitä, tapahtumia ja ryhmiä nimetään, millaisia toimijuuksia teksteissä kuvataan ja mihin vetoamalla maahanmuuttopoliittisia linjauksia perustellaan? Diskurssit representoivat maailmaa eri tavoin, ja ne poikkeavat toisistaan esimerkiksi siinä, mitä ne painottavat ja toisaalta jättävät huomiotta (Fairclough 2003: 17). Erojen ja säännönmukaisuuksien tunnistaminen on pohja diskurssien luokittelukselle. Kyse on lopulta tekstien tulkinnasta, joka pohjautuu paitsi tutkimuksen teoreettis-analyttiseen viitekehykseen sekä aiheesta jo tehtyyn tutkimukseen, myös sosiokulttuuriseen tietoon sekä aiempiin kokemuksiini siitä, kuinka maahanmuuttoa on mahdollista tai tavallista merkityksellistää politiikan diskurssissa. Lähestymistapaa voi kuvata hermeneuttiseksi: esiyymmärrys tutkimuskohteesta vaikuttaa siihen, millaisena kohde tutkimuksen alussa näyttäytyy. Tutkimuksen edetessä ymmärrys aiheesta syventyy, mikä avaa uusia näkökulmia aineistoon. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 143–144; ks. myös Eskola & Suoranta 2008.)

Edellä kuvatun prosessin tuloksena olen tunnistanut aineistosta neljä erilaista maahanmuuttodiskurssia. Nimitän tunnistamiani diskursseja talous-, ihmisoikeus- ja turvallisuusdiskurssiksi sekä nationalistiseksi diskurssiksi. Taulukko 1 näyttää, mitkä puolueet ovat hyödyntäneet mitään diskurssia. Suluissa olevat luvut kuvaavat aineiston laajuutta eli sanemäärää. Puolueen nimen jälkeinen luku ilmaisee, kuinka paljon aineistoa eli maahanmuuttoaiheista tekstiä kultakin puolueelta on. Laskemalla yhteen nämä luvut saadaan koko aineiston laajuus eli 3 436 sanetta. Diskurssin jäljessä oleva luku puolestaan kertoo, kuinka paljon kyseistä diskurssia puolueet ovat yhteensä hyödyntäneet: esimerkiksi talousdiskurssia löytyy koko aineistosta 1459 saneen verran. Rasti diskurssin kohdalla merkitsee, että puolue on hyödyntänyt kyseistä diskurssia vaalimateriaaleissaan. Rastia seuraava luku ilmaisee, kuinka monta sanetta tätä tiettyä diskurssia löytyy ky-

seiseltä puolueelta: esimerkiksi kokoomus on hyödyntänyt talousdiskurssia 76 saneen verran ja turvallisuusdiskurssia 33 saneen verran. On kuitenkin huomattava, että eri diskurssit voivat olla läsnä saman virkkeen sisälläkin: puolue voi samassa aineistokatkelmassa puhua maahanmuutosta vaikkapa sekä talous- että ihmisoikeusnäkökulmasta. Niinpä osa aineistosta on luokiteltu osaksi useampaa diskurssia. Tämä selittää sen, miksi esimerkiksi vasemmistoliiton kohdalla talousdiskurssin (17 sanetta) ja ihmisoikeusdiskurssin (310 sanetta) yhteenlaskettu sanemäärä (327 sanetta) on suurempi kuin vasemmistoliiton koko aineiston laajuus, joka on 310 sanetta: vasemmistoliiton vaaliohjelman maahanmuuttoa käsittelevä osuus on kokonaisuudessaan luokiteltavissa osaksi ihmisoikeusdiskurssia, mutta tämän lisäksi osassa aineistoa kaiutetaan myös talousdiskurs- sia.

Taulukko 1. Puolueiden hyödyntämät diskurssit (suluissa sanemäärät).

	KD (377)	Kesk. (50)	Kok. (109)	PS (1898)	RKP (480)	SDP (156)	Vas. (310)	Vihr. (56)
Talousd. (1459)	X (164)	X (50)	X (76)	X (949)	X (159)	X (9)	X (17)	X (35)
Ihmisoikeusd. (912)	X (80)				X (339)	X (147)	X (310)	X (36)
Turvallisuusd. (954)	X (151)		X (33)	X (770)				
Nationalistinen d. (969)	X (26)			X (943)				

Aineiston lausetason semanttisessa analyysissä olen hyödyntänyt systeemis-funktionaalisen kie- liopin viitekehystä. Selvennän Shoren (1992: 3) tapaan, ettei tekemäni analyysi ole varsinaisesti systeemistä siinä mielessä, että esittäisin ja mallintaisin, millaiset kielelliset valinnat olisivat mis- säkin tilanteessa mahdollisia. Tuon kylläkin analyysin lomassa esiin vaihtoehtoisia merkityksel- listämisen tapoja silloin, kun ne auttavat hahmottamaan toteutuneiden kielellisten valintojen ideo- logisuutta. Systeemisyyttä enemmän tutkimuksessa painottuu kuitenkin funktionaalinen näkö- kulma eli se, mitä kielellä aineistossa tehdään. Toisin sanoen keskityn siihen, miten ja millaisia merkityksiä aineistossa rakennetaan. SF-kieliopin pääteoreetikot ovat tehneet tutkimusta englan-

niksi ja englannin kielestä, eikä teoria ole kaikilta osin suoraan sovellettavissa suomenkielisten tekstien tutkimiseen. Analyysissa tukeudunkin pitkälti Ison suomen kieliopin kuvaukseen suomen kielestä. Näin ollen kyse on Shoren (2012b: 159) sanoin fennosentrisestä analyysistä.

SF-teoriassa kielen katsotaan muodostuvan kolmesta merkitysluokasta: ideationaalisesta, interpersonaalista sekä tekstuaalisesta metafunktiosta, jotka ovat yhtäaikaaisesti läsnä jokaisessa tekstissä (Halliday 1994: 35–36). *Interpersonaalinen metafunktio* liittyy kielessä ilmeneviin vuorovaikutussuhteisiin, ja sen osalta tarkastelen aineistosta modaalisuutta eli niitä kielellisiä elementtejä, jotka ilmaisevat esimerkiksi välttämättömyyttä tai mahdollisuutta (ks. VISK § 1551). Analysoin myös sitä, miten ideationaalisia ja interpersonaalisia merkityksiä järjestetään ymmärrettäviksi, koherenteiksi kokonaisuuksiksi, jolloin kyse on *tekstuaalisesta metafunktiosta*. Analyysin painopiste on kuitenkin ideationaalisessa metafunktiosta, koska olen kiinnostunut siitä, miten maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia aineistossa representoidaan. *Ideationaalinen metafunktio* mahdollistaa kokemusmaailman kuvaamisen: se tarjoaa välineet eri ilmiöiden, tapahtumien ja osallistujien jäsentämiseen, luokitteluun, nimeämiseen ja representoimiseen. (Ks. metafunktioista laajemmin esim. Halliday 1994; 2004.)

Kieliopillisesti ideationaalinen funktio realisoituu transitiivisuussysteemissä, jossa kokemuksia mallinnetaan eri prosessityyppien avulla. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna inhimillinen todellisuus koostuu erilaisista prosesseista, joita konstruoidaan kielessä eri tavoin: Materiaaliset prosessit kuvaavat tapahtumia ja tekoja, joita ihmiset tai muut osallistujat saavat toiminnallaan aikaan. Sisäistä kokemusta konstruoivat prosessit ovat mentaalisia, ja niiden avulla on mahdollista kuvata tunteiden, tietoisuuden ja havaintojen maailmaa. Lisäksi on vielä relationaalisia prosesseja, joiden päätehtävä on yleistää, luokitella ja suhteuttaa asioita toisiinsa, siis luoda kielessä suhteita eri entiteettien välille. Edellä mainittujen prosessien lisäksi on erotettavissa vielä eksistentiaaliset sekä kommunikaatio- ja käyttäytymisprosessit, joissa kussakin on piirteitä kahdesta pääprosessityypistä. (Halliday 1994: 106–109; Shore 2012b.) Analyysissa keskityn kuitenkin pääprosessityyppeihin eli materiaaliin, mentaaliin ja relationaaliin prosesseihin, jotka Shoren (1992: 213) mukaan ovat pääprosessit myös suomen kielessä.

Yleistäen voi sanoa, että prosessi koostuu kolmesta eri komponentista: itse prosessista (eli verbistä tai verbikompleksista), prosessin osallistujista sekä olosuhteista. Näillä komponenteilla

on kuitenkin eri roolit eri prosessityypeissä. (Halliday 1994: 107–109.) Tarkastelen analyysissä, millaisia prosesseja ja osallistujia diskursseissa esiintyy. Erityisesti kiinnitän huomiota maahanmuuttajien nimeämiseen ja toimijuuteen. Seuraavaksi esittelen tarkemmin pääprosessityypit ja havainnollistan niitä esimerkein. Esimerkkilauseet on poimittu aineistosta.

Materiaaliset prosessit kuvaavat konkreettisia ja abstrakteja tekoja, jotka saa aikaan *toimija* (*actor*). Materiaaliset prosessit ovat jaettavissa transitiivisiin ja intransitiivisiin: edellisessä toiminta vaikuttaa johonkin kohteeseen, kun taas jälkimmäisessä tällaista toiseen entiteettiin ulottuvaa vaikutusta ei ole. (Halliday 1994: 109–112.) Seuraavissa esimerkeissä on lihavoitu lauseiden prosessit ja kursivoitu toimijat:

1. *Ei-työperäiset maahanmuuttajat* **hakeutuvat** niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa mielellään suuriin kaupunkeihin.
(PS: Mp.)
2. Työperäistä maahanmuuttoa **lisätään** luopumalla työvoiman saatavuusharkinnasta.
(Kok.)

Esimerkin 1 materiaallinen prosessi kuvaa konkreettista ja intentionaalista toimintaa, jonka saa aikaan toimija eli *ei-työperäiset maahanmuuttajat*. Myös esimerkki 2 kuvaa materiaalista prosessia. Verbi *lisätä* on transitiivinen: toiminta vaikuttaa kohteeseen, joka esimerkin tapauksessa on *työperäistä maahanmuuttoa*. Koska kyse on passiivilauseesta, prosessin toimija on ilmipanematon.

Toisen päätyypin muodostavat mentaaliset prosessit, jotka voivat ilmaista esimerkiksi aistimista, tuntemista ja ajattelemista. Materiaalisesta prosessista poiketen mentaalinen prosessi edellyttää inhimillisen, tietoisin osallistujan, jota nimitetään *kokijaksi* (*senser*). Jos mentaalisen prosessin kokijana kuitenkin on ei-inhimillinen entiteetti, seurauksena on kokijan inhimillistyminen. Ei-inhimillisen kokijan valinnasta voi syntyä humoristinen tai muuten erikoinen vaikutelma. Mentaaliseen prosessiin liittyy kokijan lisäksi myös toinen osallistuja eli *ilmiö* (*phenomenon*), joka on lauseessa se, mitä aistitaan, tunnetaan tai ajatellaan. (Halliday 1994: 112–119.) Esimerkissä 3 on lihavoitu lauseen mentaalinen prosessi:

3. **Katsomme**, että yhteiskunnan ja veronmaksajan tehtävä ei ole tukea tänne vapaaehtoisesti muuttavien ihmisten identiteettiä tai uskonnonharjoittamista.

(PS: Mp.)

Katsomme on mentaalinen prosessi, sillä tässä yhteydessä se merkitsee 'olla jotain mieltä'. Verbiin sisältyy possessiivisuffiksiin myötä myös kokija, *me*. *Että*-lause puolestaan on prosessin toinen osallistuja eli ilmiö. Tilannekontekstin perusteella kokijan eli *meidän* voi tulkita viittaavan ensisijaisesti perussuomalaiseen puolueeseen. Mentaalisten prosessien lisäksi on olemassa vielä relationaalisia prosesseja, jotka ovat jaettavissa edelleen luonnehtiviksi ja identifioiviksi prosesseiksi. Luonnehtivissa lauseissa konstruoidaan suhde kahden entiteetin tai entiteetin ja olosuhteen välille. Identifioiva prosessi puolestaan samaistaa kaksi erillistä entiteettiä. Usein relationaalisen prosessin tunnistaa *olla*-verbistä tai siihen verrattavissa olevasta verbistä. (Halliday 1994: 119–129; Shore 2012b: 165.) Esimerkissä 4 on lihavoitu relationaalinen prosessi. Kyse on luonnehtivasta relationaalisesta prosessista: ilmiö *maahanmuutto* luokitellaan osaksi luokkaa *luonnollinen osa kansainvälistyvää maailmaa*:

4. Maahanmuutto **on** luonnollinen osa kansainvälistyvää maailmaa – –.

(RKP)

Prosessien ohella tarkastelen, millaisia *ryhmiä* ja ryhmärajoja eri diskursseissa konstruoidaan. Ryhmien kategorisaation analyysissa tukeudun Pällin (2003) tekemään tutkimukseen ihmisryhmien diskursiivisesta rakentumisesta. Diskursiivinen näkökulma ryhmiin merkitsee sitä, että tutkimuksen mielenkiinto ei kohdistu siihen, ovatko aineistossa esiintyvät ryhmät olemassa kielenulkoisessa todellisuudessa. Tarkoitus on tarkastella ihmisryhmien merkityksellistämistä diskurssissa eli sitä, millaisista ryhmistä on puhe ja millaista kuvaa näistä ryhmistä erilaisin kielellisin valinnoin tuotetaan. Ihmisten luokittelu eri ryhmiin ei sinänsä ole ongelmallista: kategorisaatio perustuu yksinkertaistamiselle, minkä voi katsoa olevan kielellisessä toiminnassa välttämätöntä. (Mts. 13–14, 35, 123.) On myös syytä olettaa, että ryhmiin luokittelu on vaaliohjelman tapaiselle tekstilajille tyypillistä¹ ja tarpeellistakin, sillä poliittiset päämäärät tähtäävät

¹ Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa kokoomus tosin valitsi yksilökeskeisen lähestymistavan esittelemällä vaaliohjelmassaan joukon fiktiivisiä hahmoja ja heidän elämäntilanteitaan. Tosin tässäkin tapauksessa hahmojen tehtävä oli edustaa eri ryhmiä. Hahmoista tunnetuimmaksi nousi erinäisten poliittisten kamppailujen myötä Sari Sairaanhoitaja, joka edelleen nousee silloin tällöin esiin mediassa. Huomionarvoista on, että hahmojen joukossa oli myös muuan Miguel Maahanmuuttaja.

yleensä joidenkin tiettyjen ihmisryhmien aseman parantamiseen. Pietikäinen (2000a: 11) huomauttaa, että eron tekeminen ryhmien välille on potentiaalisesti myös vaarallista. Olennaista onkin, mitä kategorisaatiolla diskurssissa tehdään: käytetäänkö luokittelua esimerkiksi tuottamaan tai vahvistamaan ennakkoluuloja ja syrjiviä asenteita vai halutaanko sen avulla kiinnittää huomio jonkin ihmisryhmän heikkoon asemaan (ks. Pälli 2003: 134–135)? Oletukseni on, että ryhmistä puhuminen on vaalimateriaaleissa yksi kielellinen resurssi, jota hyödyntämällä puolueet pyrkivät perustelemaan ja legitimoimaan maailmankuviaan ja maahanmuuttopoliittisia päämääriään. Kategorisaatio on valintojen tekemistä, ja eri kategoriavalinnat tuottavat erilaisia seurauksia: esimerkiksi ryhmäkategoria *laittomat siirtolaiset* houkuttelee suhtautumaan maahanmuuttajiin eri tavalla kuin ryhmäkategoria *pakolaiset* (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012: 51–53).

Sen lisäksi, että kiinnitän huomiota erilaisiin diskursiivisesti rakennettuihin ryhmiin, tarkastelen myös sitä, hahmottuvatko maahanmuuttajat aineistossa *sisä-* vai *ulkoryhmäksi* – eli osaksi 'meitä' vai 'heitä'. Sisäryhmäkonstruktiosta on kyse, kun puhuja tai kirjoittaja tekee kielellisiä valintoja, jotka osoittavat kielenkäyttäjän asettuvan osaksi puheena olevaa ryhmää. Sisäryhmäkonstruktion liittyy yleensä myönteisen yhteenkuuluvuuden merkitys. Ulkoryhmäksi konstruointi puolestaan merkitsee kielellistä erottautumista ryhmästä. Ulkoryhmät esitetään usein homogeenisinä ja ryhmäominaisuuksiltaan sisäryhmää 'huonompina'. On huomattava, että diskursiivisesta näkökulmasta tällaiset konstruktiot ovat kielenkäytön ilmiöitä, ja sisä- tai ulkoryhmää koskeva tulkinta perustuu tehtyihin kielellisiin valintoihin. Se, että Suomen kansalainen puhuu venäläisistä, ei automaattisesti tarkoita sitä, että venäläiset merkityksellistyvät diskurssissa ulkoryhmäksi: kyse on ulkoryhmäkonstruktiosta vain siinä tapauksessa, että kielenkäyttäjät osoittaa, ettei koe kuuluvansa ryhmään 'venäläiset'. Samoin suomalaisen on mahdollista puhua ryhmästä 'suomalaiset' ulkoryhmänä, vaikka kielenulkoisin kriteerein hän olisikin luokiteltavissa osaksi tätä ryhmää. (Pälli 2003: 95–102, 134–135.)

Edellä mainittujen kielenkäytön ilmiöiden lisäksi analysoin aineistosta tekstissä ilmeneviä presuppositioita ja implikatuureja, joita Fairclough (1992: 22–23, 89, 120–121) pitää erityisen hedelmällisinä tutkimuskohteina kielen ideologisuuden näkökulmasta. *Presuppositiot* ovat epäsuorasti esitettyjä väitteitä, jotka tarjoillaan lukijoille ikään kuin annettuina, kyseenalaistamattomina tosiasioina (van Dijk 2012: 597–598). Väitelauseisiin sisältyy varsinaisen asiasisällön lisäksi

si myös presuppositioita tiettyjen entiteettien, asiaintilojen ja tapahtumien olemassaolosta ja faktuaalisuudesta. Presuppositioiden avulla kielenkäyttäjä voi myös osoittaa jakavansa (oletetun) yhteisen tietopohjan vastaanottajan kanssa. Presuppositiot liittyvät usein tiettyihin leksikkokie-liopillisiin elementteihin, kuten esimerkiksi faktiiviverbeihin². (Hakulinen ja Karlsson 1995: 57–58.) Hakulinen ja Karlsson (mts. 297) huomauttavat, että presuppositioita tulee tulkita aina tekstiyhteydessään, sillä niiden merkitys ei välttämättä välity irrallisista lauseista. Presuppositioiden analyysi siis kertoo, mitä puolueet esittävät itsestäänselvyksinä maahanmuuttoa käsitellessään.

Implikatuureilla puolestaan tarkoitetaan merkityksiä, jotka ovat pääteltävissä tekstistä, mutta joita ei ilmaista suoraan (VISK Määritelmät s.v. *implikaatio*). Ne ovat toisin sanoen merkityksiä, joita ei eksplikoida diskurssissa. Niiden tulkinta pohjautuu usein jaettuun sosiokulttuuriseen tietoon, ja tällaisen yhteisen tietopohjan puuttuessa ne voivat jäädä myös huomaamatta. Implikaatiurien hyödyntäminen voi etenkin politiikan diskurssissa olla notkea kielellinen strategia, sillä implisiittiseksi jäävät merkitykset on aina tilanteen niin vaatiessa mahdollista myös kiistää. (van Dijk 2012: 596–597.) Heikkinen (1999: 100–102) toteaa, etteivät implisiittisyys ja eksplisiittisyys ole toistensa ehdottomia vastapooleja, vaan niiden voi pikemminkin ajatella sijaitsevan samalla jatkumolla niin, että jotkut merkitykset ovat tulkittavissa enemmän eksplisiittisiksi kuin jotkin toiset.

Tutkielman seuraavat luvut ovat analyysilukuja. Analyysin lomassa nostan aineistosta esiin esimerkkejä, joista osaan olen tehnyt lihavoiteja ja kursivoiteja tiettyjen kielellisten valintojen korostamiseksi. Kaksi peräkkäistä ajatusviivaa merkitsee sitä, että lainauksesta on poistettu osa. Esimerkit ovat alkuperäisessä kieliassuissaan. Analyysissa keskityn merkityksiin, jotka tulkintani mukaan kertovat jotain olennaista kyseisestä diskurssista ja sen tavasta hahmottaa maahanmuuttoa ilmiönä. En siis mekaanisesti käy läpi jokaisesta esimerkistä vaikkapa siinä esiintyviä prosesseja, vaan pyrin tekemään näkyväksi tutkimuksen kannalta olennaisia näkökohtia.

---

² Verbi on faktiivinen, jos sen käyttöön liittyy *että*-lauseen esittäminen faktuaalisena. Faktiiviverbejä ovat esimerkiksi *tietää*, *ymmärtää* ja *unohtaa*. (VISK § 471.) Niinpä ilmaus *ymmärrän, että olet veljellesi vihainen* esittää totena sen, että kuulija on vihainen veljelleen.

5 TALOUSDISKURSSI

Nimitän talousdiskurssiksi aineistosta esiin nousevaa näkökulmaa, jossa maahanmuutto merkityksellistetään ilmiöksi, jolla on kansantaloudellisia reunaehtoja ja vaikutuksia. Talousdiskurssissa maahanmuuttajat asetetaan yleisimmin opiskelijan, työntekijän tai sosiaaliturvan saajan rooliin. Jokainen eduskuntapuolue käsittelee vaalimateriaaleissaan maahanmuuttoa taloudellisena kysymyksenä.

Taloudesta muodostuikin vaalien ehdoton pääteema, jota puitiin pitkällisesti vaaliohjelmien lisäksi myös mediassa, vaalikentillä ja televisiotenteissä. Erityisen paljon käsiteltiin valtion velkaantumista sekä julkisen talouden tasapainottamisen tarvetta. (Ks. Railo & Ruohonen 2016.) Kaikki eduskuntapuolueet vasemmistoliittoa lukuun ottamatta ilmoittivat vaaleja ennen pitävänsä talouden menoleikkauksia tarpeellisina (Yle 2015d). Vaalikeskusteluissa kysymys ei ollutkaan muodossa "pitääkö leikata" vaan "kuinka paljon pitää leikata". Taloudellisen vaihtoehdottomuuden retoriikka näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa.

Talousdiskurssin sisällä erottuu kaksi toisistaan poikkeavaa tarkastelutapaa: toisessa maahanmuutto esitetään kansantalouden kannalta myönteisenä asiana (luvut 5.1 ja 5.2), toisessa taas luodaan kuva maahanmuutosta taloudellisena uhkana (luvut 5.3 ja 5.4). Tarkastelutapojen eroista huolimatta kyse ei ole erillisistä diskursseista, sillä näkökulmilla on merkittävä yhteinen juuri: talousdiskurssissa syntyy kuva, että maahanmuuton oikeutus riippuu sen vaikutuksesta kansantalouteen – eri mieltä ollaan siitä, millainen tämä vaikutus on. Näkökulma on molemmissa tapauksissa siinä, mikä on taloudellisesti paras ratkaisu Suomelle. Wodak (2012: 403; 2015: 86) huomauttaa, että tyypillisesti maahanmuuttajista tervetulleita ovat pätevät asiantuntijat ja vaurauden luojat, köyhät ja kouluttamattomat maahanmuuttajat taas eivät. Tämä asennoituminen näkyy talousdiskurssissa.

5.1 Kasvua, kilpailukykyä ja työtä

Tässä alaluvussa tarkastelen, millaisin kielellisin keinoin maahanmuutto merkityksellistetään taloudelliseksi mahdollisuudeksi tai jopa välttämättömyydeksi. Kun maahanmuuttoa käsitellään aineistossa taloudellisena mahdollisuutena, puolueet keskittyvät lähes yksinomaan opiskelu- ja

työperäiseen maahanmuuttoon. Työperäiseen maahanmuuttoon suhtaudutaan aineistossa pääsääntöisesti myönteisesti: sen nähdään tuovan tarvittavaa täydennystä työmarkkinoille ja edistävän talouskasvua. Maahanmuuttajista rakentuu aineistossa kuva taloudellisena resurssina, jota voidaan hyödyntää. Vaikutelma on erityisen voimakas, kun maahanmuuttajia nimitetään *työvoimaksi*, kuten seuraavassa esimerkissä:

5. Samanaikaisesti tarvitsemme jo nyt **työvoimaa Suomen ulkopuolelta** pitääksemme taloutemme pyörät pyörimässä. Sen vuoksi meidän täytyy poistaa rajojen asettamat esteet työmarkkinoilta.

(RKP)

Esimerkissä 5 maahanmuuttajien inhimillisuus jää taka-alalle, kun heidät representoidaan tuntevien ihmisten sijaan persoonattomaksi massaksi. Työvoimaksi nimittäminen luo kuvaa ihmisistä välineinä, jotka ovat vain taloudellisten prosessien osia (Fairclough 2003: 150). Toisaalta työvoimaksi nimittäminen lienee luonnollistunut kielenkäyttöön niin, että valintaa ei välttämättä tule mieltäneeksi ideologiseksi. Joka tapauksessa nimitys kertoo, että maahanmuuttoa tarkastellaan kansantaloudellisesta näkökulmasta. Esimerkin 5 virkkeissä tekijänä on *me*, joka merkityksellistyy sisäryhmäksi: kirjoittaja – samoin kuin tekstin oletettu, eduskuntavaaleissa äänioikeutettu lukija – on tulkittavissa tämän ryhmän jäseneksi. *Me*-pronomini ei automaattisesti aktivoi sisäryhmäkonstruktiota, mutta esimerkissä on luettavissa myönteisen yhteisyyden merkitys, kun puhutaan Suomen taloudesta possessiivisuffiksilla: [meidän] *taloutemme*. Samalla *työvoima Suomen ulkopuolelta* konstruoidaan ulkoryhmäksi, sillä se esitetään *meistä* ja täten myös kirjoittajasta erillisenä ryhmänä. (Ks. Pälli 2003: 95–97.) *Me*-pronominin voi myönteistä yhteisyyttä rakentavana elementtinä tulkita tässä myös suostuttelevaksi kielen keinoksi: 'koska me kuulumme samaan ryhmään ja meillä on tämä taloutemme ja yhteiset intressimme, meidän täytyy toimia tällä tavalla'.

Esimerkin 5 ensimmäisen virkkeen *pitääksemme* on A-infinitiivin translatiivimuoto. Kyse on finaaliirakenteesta, joka ilmaisee verbin objektitarkoitteen (*työvoimaa Suomen ulkopuolelta*) olevan edellytys esitellyn asiointilan saavuttamiselle (talouden pyörien pyöriminen). (VISK § 513.) Nesessiiviverbit *tarvita* ja *täytyä* luovat kuvaa työperäisen maahanmuuton helpottamisen välttämättömyydestä. Puhe *rajojen asettamista esteistä työmarkkinoilla* liittyy keskusteluun

työvoiman saatavuusharkinnan tarpeellisuudesta. Useampi puolue (keskusta, kokoomus, kristillisdemokraatit, RKP, vihreät) ottaa vaaliohjelmassaan kantaa EU- ja ETA-maiden ulkopuolisen työvoiman saatavuusharkinnan (myös *tarveharkinta*) poistamisen tai ainakin väljentämisen puolesta. Työvoiman saatavuusharkinta merkitsee sitä, että työnantajan on pääsääntöisesti pyrittävä palkkaamaan työntekijöitä Suomesta. EU- tai ETA-alueen ulkopuolelta tulevan työntekijän on mahdollista saada oleskelulupa harkinnanvaraisesti, jos se ei ole este työmarkkinoilla vapaana olevan työntekijän palkkaamiselle. (TEM 2010.) EU- ja ETA-maiden kansalaiset voivat työskennellä Suomessa ilman oleskelulupaa (Maahanmuuttovirasto 2016f). Esimerkit 6–9 käsittelevät tätä aihetta:

6. **EU:n ulkopuolelta saapuvien työntekijöiden** työnteko-oikeutta koskevaa saatavuusharkintaa tulee väljentää maamme kilpailukyvyn vahvistamiseksi, **yritysten työvoiman** ja **tarvittavien asiantuntijoiden** saannin turvaamiseksi.

(KD)

Maahanmuuttajatarkoitteisia nimityksiä esimerkissä 6 ovat *EU:n ulkopuolelta saapuvat työntekijät*, *yritysten työvoima* sekä *tarvittavat asiantuntijat*. Kaikki nämä nimitykset rajaavat maahanmuuttajien joukosta tietyn osan: puhe ei ole maahanmuuttajista yleensä, vaan nimenomaan työmarkkinoiden näkökulmasta tarpeellisista työntekijöistä. Edellisen esimerkin 5 tapaan myös tässä konstruoidaan (suomalaisista koostuva) sisäryhmä ja (työperäisten maahanmuuttajien muodostama) ulkoryhmä. Esimerkissä 6 on nollasubjektillinen nesessiivirakenne *tulee väljentää*, mikä merkitykseltään on lähellä passiivia (VISK § 1347, § 1355, § 1364). Passiivi- ja geneerimuodoilla voidaan *me*-pronominin tapaan ilmaista sisäryhmään kuulumista (Pälli 2003: 96–97). Sisäryhmäkonstruktio aktivoituu, koska ilmaus *maamme* rakentaa esimerkissä ihmisten välille yhteyttä, joka on tulkittavissa hyvin myönteiseksi. Esimerkin maahanmuuttajatarkoitteiset ryhmät sen sijaan eivät lukeudu tähän joukkoon vaan konstruoituvat ulkoryhmiksi. Ulkoryhmäkonstruktio ei kuitenkaan tässä esimerkissä perustu 'heisyydelle' siinä mielessä, että ryhmästä luotaisiin kielteistä kuvaa – pikemminkin konstruktiossa korostuu ryhmän välineellinen arvo.

Esimerkin 6 mukaan saatavuusharkintaa siis *tulee väljentää*. *Tulla*-verbi on esimerkissä ilmaisemassa välttämättömyyttä (VISK § 1551). Saatavuusharkinnan väljentämistä perustellaan

taloudellisilla seikoilla: toimenpiteet tulisi tehdä *kilpailukyvyn vahvistamiseksi* sekä *yritysten työvoiman ja tarvittavien asiantuntijoiden saannin turvaamiseksi*. Esimerkissä ilmaistaan finaalista suhdetta: saatavuusharkinnan väljentäminen on tapa, jolla saavutetaan toinen asiointi, tässä tapauksessa siis kilpailukyvyn vahvistaminen sekä työvoiman ja asiantuntijoiden saannin turvaaminen (VISK § 1133). Toisin sanoen saatavuusharkinnan väljentäminen on keino, jolla tavoitellaan kansantaloudellista hyötyä. Seuraavassa esimerkissä tarveharkinnan poistamisen implikoidaan synnyttävän talouskasvua ja luovan uusia työpaikkoja:

7. Talouskasvu: 200 000 uutta työpaikkaa

ETA-alueen ulkopuolelta tulevan työvoiman tarveharkinta on poistettava.

(Kesk.)

Esimerkin 7 ensimmäisen rivin *Talouskasvu* on pääotsikko, *200 000 työpaikkaa* taas alaotsikko. Alaotsikon jälkeen keskusta luettelee erilaisia toimenpiteitä työpaikkojen synnyttämiseksi. Tarveharkinnan poistaminen on yksi esitetyistä keinoista. *On tehtävä* -nesessiivirakenteella muutos esitetään pakottavana. Otsikossa esiintyvän *talouskasvun* tyyppiset abstraktit substantiivit pitävät sisällään arvoja ja asenteita, joita ei eksplikoida. Tästä syystä ne ikään kuin perustelevat itse oman tarpeellisuutensa: kasvun käsitteeseen sisältyy koko joukko talousjärjestelmään liittyviä julkilausumattomia näkemyksiä siitä, mikä on hyvää ja tavoiteltavaa. (Karvonen 1995: 155–157.) Näin termi jo itsessään perustelee vaaditut toimenpiteet, kuten vaikkapa työvoiman tarveharkinnasta luopumisen. Vaalien alla puolueiden välillä tuntui vallitsevan konsensus siitä, että talouskasvu on ratkaisu Suomen ongelmiin – ehdotetut keinot toki vaihtelivat ainakin jonkin verran. Jatkuvan talouskasvun tarpeellisuutta (saati mahdollisuutta) ei kuitenkaan laajemmin kyseenalaistettu. Jos lähtökohtana on taloudellinen välttämättömyys, talouden tilan kohentamiseen tähtäävät toimet on helppo legitimoida. Seuraavassa esimerkissä maahanmuuton tarpeellisuutta perustellaan aineistossa sillä, että Suomessa tarvitaan lisää työvoimaa:

8. Tulevina vuosikymmeninä **työvoiman määrä on saatava kasvuun** työhyvinvoinnin, työelämän kehittämisen, uudenlaisten työtapojen mahdollistamisen, syntyvyyden nousun ja **hallitun työperäisen maahanmuuton avulla**.

(KD)

Mielenkiintoista on, että vaikka esimerkissä 8 esitetään työperäinen maahanmuutto tarpeellisena, sen hallinnan tärkeys korostuu. Työperäisen maahanmuuton tulee olla *hallittua*, se ei siis saa tapahtua ilman kontrollia tai säännöstelyä, 'holtittomasti'. Esimerkistä rakentuu kuva, että työperäinen maahanmuutto voi olla potentiaalinen ongelma. Ilmaus implikoi, että nykyisellään työperäinen maahanmuutto ei joko ole hallinnassa tai että tilanne ainakin uhkaa riistäytyä hallitsemattomaksi. Maahanmuutto merkityksellistetään samanaikaisesti sekä uhaksi että mahdollisuudeksi: yhtäältä tunnustetaan maahanmuuton tarpeellisuus, mutta toisaalta korostetaan sen rajoittamisen tärkeyttä.

Merkityksellistä on, että Suomeen työtä tekemään tulevat konstruoidaan uhaksi. Tämä liittyy yleiseen mielikuvaan ja mantraan siitä, kuinka 'maahanmuuttajat tulevat ja vievät työt'. Usein erilaiset uhkarepresentaatiot liittyvät toisiinsa: maahanmuuttajat voidaan representoida uhaksi paitsi työpaikoille, myös sosiaaliturvajärjestelmälle (ks. luku 5.4), turvallisuudelle (ks. luku 7) ja/tai kansalliselle yhtenäisyydelle (ks. luku 8). Maahanmuuton (tiukempi) rajoittaminen voidaan pyrkiä legitimoimaan luomalla kuvaa uhkaavasta tilanteesta, jossa 'hallitsematon' työperäinen maahanmuutto uhkaa suomalaisten työpaikkoja. Hallitusta työperäisestä maahanmuutosta puhuvat kristillisdemokraattien lisäksi myös perussuomalaiset, joka esimerkin 9 otsikossa peräänkuuluttaa *työperäistä maahanmuuttoa hallitusti*. Muista tarveharkintaa käsittelevistä puolueista poiketen perussuomalaiset tahtoo säilyttää sen ennallaan:

9. Työperäistä maahanmuuttoa hallitusti

EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta tulevan ulkomaisen työvoiman saatavuusharkinnasta on syytä pitää myös jatkossa kiinni, koska jo EU:n alueella vallitseva työvoiman vapaa liikkuvuus täydentää riittävällä tavalla työvoiman tarjontaa suomalaisilla työmarkkinoilla.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 9 nesessiivinen predikaatti *on syytä* ilmaisee deonttista modaalisuutta, siis puhujan tahdon mukaista velvollisuutta (VISK § 1554, § 1581). Lauseiden välille konstruoitu suhde on kausaalinen: työvoiman riittävä tarjonta on perustelu sille, että työvoiman saatavuusharkinta tulee

säilyttää (VISK § 1128–1129). Vaikka esimerkissä vastustetaan työperäisen maahanmuuton helpottamista, (EU:n sisäisen) työperäisen maahanmuuton hyödyllisyyttä ei kielletä. Kun sanotaan, että vapaa liikkuvuus EU-alueen sisällä *täydentää riittävällä tavalla työvoiman tarjontaa*, implikaatio on, että työmarkkinoilla tarvitaan ainakin jonkin verran työvoimaa myös Suomen ulkopuolelta.

Esimerkin 9 jälkimmäisessä lauseessa materiaalsen prosessin toimijana on [*EU:n alueella vallitseva*] *työvoiman vapaa liikkuvuus*. Tämän abstraktion esitetään saavan aikaan muutoksen toisessa entiteetissä: se *täydentää – – työvoiman tarjontaa [suomalaisilla työmarkkinoilla]*. Verbi on siis semanttisesti kausatiivinen, mutta toiminnan aiheuttaja *vapaa liikkuvuus* ei ole tyypillinen ihmistarkoitteinen subjekti. (VISK § 463.) Karvosen (1995: 151–152) mukaan inhimillisten toimijoiden puuttuminen on talousaiheisille teksteille tyypillistä: ihminen on teksteissä usein vain implisiittisesti läsnä. Näin on myös seuraavissa esimerkeissä, joissa ei ole varsinaista intentionaalista ihmistoimijaa. *Kansainvälisyyteen ja monimuotoisuuteen* kuitenkin sisältyy implisiittisesti inhimillisen toiminnan ulottuvuus:

10. **Kansainvälisyys** työmarkkinoilla *luo* lisää työpaikkoja.

(Vühr.)

11. **Monimuotoisuus** *edesauttaa* Suomen kasvua.

(RKP)

Esimerkeissä 10 ja 11 materiaalsien prosessien toimijoita ovat abstraktit substantiivit *kansainvälisyys [työmarkkinoilla]* ja *monimuotoisuus*, joilla tarkoitettaneen käytännössä maahanmuuttoa. Nimityksillä luodaan myönteistä kuvaa maahanmuutosta, sillä *monimuotoisuus* ja *kansainvälisyys* kantavat sanoina miellyttäviä konnotaatioita (vrt. monikulttuurisuus). Maahanmuuton ja taloudellisen hyödyn välille luodaan esimerkeissä kausaalisuhde: abstrakti entiteetti (*kansainvälisyys, monimuotoisuus*) saa aikaan toisessa entiteetissä muutoksen (*luo työpaikkoja, edesauttaa kasvua*) (VISK § 463). Näin maahanmuuton hyväksyttävyyttä perustellaan uusilla työpaikoilla ja kasvulla. Taloudellisella hyödyllä voidaan perustella myös maahanmuuttajien inhimillistä kohtelua, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

12. Maahanmuuttajia on kohdeltava tasavertaisina ja tervetulleina yksilöinä, **jotta he voivat antaa osuutensa yhteiskuntamme rakentamiseen.**

(Vihr.)

Esimerkissä 12 maahanmuuttajien rooli virkkeessä vaihtelee: Ensimmäisessä lauseessa maahanmuuttajat ovat toiminnan kohde. Varsinaista toimijaa prosessissa ei ole, sillä nesessiivirakenne *on tehtävä* on luonteeltaan passiivimainen (VISK § 1343). *Jotta*-lauseessa maahanmuuttajat ovat toimijan roolissa, vaikka mahdollisuutta ilmaiseva *voida*-verbi antaakin vasta lupauksen toiminnasta. Jälkimmäisen lauseen asiointilan toteutuminen jää näin avoimeksi (VISK § 1133).

Esimerkissä 12 lauseiden välillä vallitsee finaalin suhde: hallitseva lause ilmaisee asiointilan, jota motivoi *jotta*-lauseessa ilmaistu tavoite (VISK § 1128). Tässä tapauksessa tavoite on se, että maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan rakentamiseen. Maahanmuuttajien tasavertainen kohtelu on puolestaan tapa, jolla tavoite saavutetaan. Esimerkissä rakentuu kuva, että maahanmuuttajien tasavertainen kohtelu on ensisijaisesti vain väline (taloudellisen) hyödyn saavuttamiseen. Mitenkään yksiselitteisesti esimerkki ei kuitenkaan rajaudu vain talouteen, sillä *yhteiskunnan rakentaminen* voi tarkoittaa myös muuta kuin työntekoa.

Suomelle koituvan hyödyn korostaminen on tyyppillistä talousdiskurssille, mutta esimerkiksi 12 esitetty näkemys maahanmuuttajista yksilöinä on harvinaista. Esimerkistä syntyykin hieman ristiriitainen kuva: yhtäältä korostetaan maahanmuuttajien yksilöllisyyttä ja inhimillisen vastaanottamisen tarpeellisuutta, mutta näitä seikkoja perustellaan yhteiskunnan, ei niinkään maahanmuuttajien itsensä edulla. Hieman samankaltaisia merkityksiä luodaan seuraavassa esimerkissä, jossa taloudellisella tarpeella perustellaan humanitaarisen vastuun kantamista:

13. **Suomi tarvitsee maahanmuuttoa** ja sen on siksikin kannettava **humanitaarinen vastuunsa pakolaisista**. Maamme tarvitsee lisää ihmisiä, useampia käsipareja ja aivoja, joiden avulla maamme viedään eteenpäin. Niin menetellen luodaan dynamiikkaa, monimuotoisuutta ja kansainvälisyyttä.

(RKP)

Vaikka esimerkissä 13 ei eksplisiittisesti mainita taloutta, tulkitseen sen kuitenkin talousdiskurssiin kuuluvaksi. Kun Suomen sanotaan tarvitsevan *useampia käsipareja ja aivoja*, viitattaneen

työn tekemiseen, siis nimenomaan taloudelliseen tarpeeseen. Myös maan *eteenpäin* vieminen ja *dynamiikka* ovat ilmauksia, joita toistellaan talouspuheessa tiuhaan.

Esimerkin ensimmäisessä virkkeessä *siksi*-lauseella ilmaistaan syysuhdetta: edellä esitetystä syystä (*Suomi tarvitsee maahanmuuttoa*) seuraa se, että Suomen *on kannettava humanitaarinen vastuunsa pakolaisista* (VISK § 1131). Liitepartikkeli *-kin* kuitenkin muuttaa lauseen merkitystä niin, että Suomen tarve ei ole ainoa tai ehkä edes ensisijainen syy humanitaarisen vastuun kantamiselle.

Pääsääntöisesti talousdiskurssissa rakennetaan myönteistä kuvaa työperäisestä maahanmuutosta. Huomionarvoista onkin, että esimerkissä 13 nostetaan esiin humanitaarinen maahanmuutto taloudellisessa kontekstissa – ja nimenomaan myönteisessä merkityksessä. Esimerkki erottuu muusta aineistosta myös nimeämisten osalta: *pakolaiset* ja *ihmiset* eivät ehkä ole kaikista odotuksenmukaisimpia nimityksiä taloudellisille toimijoille. Esimerkin voi nähdä haastavan hegemonista talouspuhetta, jota muu aineisto pikemminkin vahvistaa. On tosin huomattava, että haastaminen tapahtuu kuitenkin taloudellisen viitekehyksen sisällä – esimerkissä ei irrottauduta hyötynäkökulmasta vaan pikemminkin laajennetaan sitä. Toisaalta esimerkki 13 valaisee sitä, miten eri diskurssit limittyvät teksteissä toisiinsa: jopa saman virkkeen sisällä voidaan hyödyntää useampaa diskurssia. Puhe *humanitaarisesta vastuusta* aktivoi ihmisoikeusdiskurssin (ks. luku 6). Myös vasemmistoliiton ainoa talousdiskurssia edustava esimerkki yhdistää ihmisoikeus- ja talousnäkökulman:

14. Tasa-arvoinen **rasismista ja syrjinnästä vapaa yhteiskunta** on paras niin ihmisten hyvinvoinnin, ympäristön kuin **taloudenkin kannalta**.

(Vas.)

Esimerkin 14 relationaalisen prosessin (*on*) myötä *tasa-arvoinen rasismista ja syrjinnästä vapaa yhteiskunta* määritellään parhaaksi *niin ihmisten hyvinvoinnin, ympäristön kuin taloudenkin kannalta* (Halliday 1994: 119–122). Viittaus *rasismiin* implikoi, että esimerkissä on puhe myös maahanmuuttajataustaisista ihmisistä. *Talous*-sanaan yhteydessä oleva *-kin* on fokusoiva liitepartikkeli, joka merkitsee samaa kuin 'myös' (VISK § 1635). Liitepartikkelin myötä rakentuu kuva, että taloudellinen hyöty esitetään esimerkissä pikemminkin lisäperusteena kuin varsinainen syytä

sille, että yhteiskunnan on oltava syrjimätön. Merkityksellistä kuitenkin on, että vasemmistoliitto on ylipäätään nostanut yhdeksi argumentiksi talouden, vaikka puolue painottaa vahvasti ihmisoi-keusnäkökulmaa. Tämä ja edellinen RPK:n esimerkki ovat erityisen mielenkiintoisia hegemonian näkökulmasta: voi olla, että talousdiskurssi hegemonisena merkityksellistämisen tapana houkuttelee tai 'pakottaa' omaksumaan tällaisen lähestymistavan myös silloin, kun perimmäiset päämäärät eivät liity talouteen. Seuraavassa alaluvussa analysoin, millaiset maahanmuuttajat representoidaan aineistossa taloudelliselta kannalta hyödyllisiksi ja siten toivotuiksi.

5.2 Koulutettu ja osaava maahanmuuttaja saa paikan

Taloudellinen hyöty yhdistetään vaalimateriaaleissa pääasiassa työ- ja opiskeluperäiseen maahanmuuttoon. Tämä näkyy myös nimitysten tasolla: kun maahanmuutto merkityksellistetään taloudelliseksi mahdollisuudeksi, maahanmuuttajiin viitataan pääasiassa työ- ja opiskelustatukseen liittyvillä nimityksillä. Aineistossa maahanmuuttajista käytettyjä nimityksiä ovat esimerkiksi *ulkomaalaiset työntekijät*, *EU/ETA-alueen ulkopuoliset opiskelijat* sekä *Suomessa tutkinnon suorittavat ulkomaalaiset opiskelijat*. Maahanmuuttajat kuvataan aineistossa intentionaalisina toimijoina, joiden toiminta liittyy työhön ja opiskeluun. Aineistossa piirtyy kuva ihannemaahanmuuttajasta, joka on (korkeasti) koulutettu, osaava ja asiantunteva. Seuraavassa esimerkissä puhe *lisäosaamisesta* ja etenkin sen luonnehtiminen *tervetulleeksi* rakentaa opiskeluperäisestä maahanmuutosta hyvin myönteistä kuvaa:

15. **Suomessa tutkinnon suorittavat ulkomaalaiset opiskelijat** tuovat **tervetullutta lisäosaamista** yhteiskuntaamme ja ovat osa koulutettua työvoimaamme.

(RKP)

Esimerkissä 15 maahanmuuttajatarkoitteinen nimitys on *Suomessa tutkinnon suorittavat ulkomaalaiset opiskelijat*. Jo nimityksessä ulkomaalaiset opiskelijat kuvataan toiminnallisessa roolissa: VA-partisiippi *suorittavat* ilmaisee vielä päättymätöntä toimintaa, jolla tässä tapauksessa ei ole tiettyä ajankohtaa (VISK § 521–522). Totaaliobjekti *tutkinnon* (vrt. tutkintoa) kuvaa loppuun vietyä toimintaa (VISK § 930–931), jolloin puhe on opiskelijoista, jotka opiskelevat koko tutkin-

non eli valmistuvat. Esimerkissä ei siis puhuta yleisesti kaikista Suomessa opiskelevista ulkomaalaisista. Esimerkin 15 ensimmäisessä lauseessa *Suomessa tutkinnon suorittavat ulkomaalaiset opiskelijat* on materiaalisen prosessin toimija, jonka toiminta saa aikaan muutoksen kohteessaan: transitiiiverbi *tuoda* aiheuttaa objektitarkoitteen (*lisäosaamista*) metaforisen paikanmuutoksen (VISK § 461, § 476). Esimerkin toisessa lauseessa on relationaalinen prosessi, jossa *Suomessa tutkinnon suorittavat ulkomaalaiset opiskelijat* kategorisoidaan osaksi *koulutettua työvoimaamme* (Halliday 1994: 119–122). Possessiivisuffiksi luo myönteisen yhteisyyden ja inklusiivisuuden merkityksen. On kuitenkin huomattava, että puhe on vain koulutetuista maahanmuuttajista, kuten myös seuraavassa esimerkissä:

16. **Ammattitutkinnon muualla suorittaneiden** on tärkeä saada mahdollisuus hankkia todistus tutkinnon vastaavuudesta esimerkiksi näyttökokeen avulla. **Ulkomailla hankittu ammattiosaaminen** tulee hyödyntää nykyistä paremmin.

(KD)

Esimerkki 16 ei yksiselitteisesti näytä rajautuvan vain maahanmuuttajiin. Laajemman tekstiyhteyden perusteella on kuitenkin selvää, että esimerkissä tarkoitetaan nimenomaan maahanmuuttajia: samassa yhteydessä puhutaan eksplisiittisesti maahanmuuttajista ja kotouttamisesta. Esimerkissä puhutaan maahanmuuttajista, jotka ovat suorittaneet *ammattitutkinnon* ja/tai joilla on *ulkomailla hankittua ammattiosaamista*. Adjektiivi *tärkeä* sekä nesessiiviverbi *tulla* ovat asennoitumista ilmentäviä kielellisiä aineksia, joiden avulla korostetaan, että maahanmuuttajien osaamisen hyödyntäminen on tärkeää. Ilmaus *nykyistä paremmin* implikoi, että maahanmuuttajien ammattiosaamista ei osata hyödyntää riittävän hyvin. Esimerkissä 16 ei kuitenkaan sinällään oteta kantaa laajamittaisemman maahanmuuton puolesta, sillä esimerkissä voidaan tarkoittaa jo maassa olevia ihmisiä. Joka tapauksessa esimerkki presupponoi, että maahanmuuttajilla on ammattiosaamista. Samantapainen presuppositio sisältyy myös seuraavaan esimerkkiin:

17. **Maahanmuuttaneiden osaaminen** on saatava parempaan käyttöön.

(SDP)

Kun esimerkissä 17 peräänkuulutetaan *maahanmuuttaneiden osaamisen* hyödyntämistä, presuppositio on, että maahanmuuttaneilla on osaamista. Tämä osaaminen halutaan *parempaan käyttöön*, mikä edellisen esimerkin 16 tapaan implikoi, ettei maahanmuuttajien osaamista osata hyödyntää riittävällä tavalla. *On saatava* -nesessiivirakenne ilmaisee toiminnan velvoittavana (VISK § 1581). Maahanmuuttajista käytetään esimerkissä nimitystä *maahanmuuttaneet*. NUT-partisiippi kytkee 'maahanmuuttajuuden' eksplisiittisesti vain heihin, jotka ovat itse muuttaneet Suomeen, sillä partisiipeilla luodut kategoriat koskevat vain entiteettejä, jotka ovat osallisia toimintaan. NUT-partisiippi ilmaisee päättynyttä tilannetta toisin kuin jA-johtimella verbeistä muodostetut nimitykset. (VISK § 252, § 522.) *Maahanmuuttanut* onkin merkitykseltään selkeämmin rajattu kuin *maahanmuuttaja*, jolla voidaan tarkoittaa ihmistä, joka on jo muuttanut maahan, mutta myös ihmistä, joka tulevaisuudessa on muuttamassa (VISK § 252). Toisaalta käsite *maahanmuuttaja* liitetään joskus sellaisiin ihmisiin, jotka eivät itse ole muuttaneet maasta toiseen (esimerkiksi puhuttaessa toisen polven maahanmuuttajista).

Esimerkit 18 ja 19 tarjoavat hieman erilaisen näkökulman maahanmuutosta koituvaan hyötyyn. Koulutus merkityksellistetään niissä vientituotteeksi, kun puhutaan *koulutusviennistä* ja *vientivaltista*. Tähän liittyen keskusta ja kokoomus ehdottavat lukukausimaksujen mahdollistamista EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille. Tällöin maahanmuuttajat merkityksellistyvät ikään kuin maksaviksi asiakkaiksi, jotka koulutustuotteita kuluttamalla ovat hyödyksi kansantaloudelle:

18. **Koulutusvient**i on saatava kunnolla vauhtiin. **Lukukausimaksut EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille** on mahdollistettava.

(Kesk.)

Keskustan esimerkissä 18 vaaditaan painokkaasti koulutusviennin saamista *kunnolla vauhtiin: on saatava* -nesessiivirakenne ilmaisee pakkoa (VISK § 1581). Myös esimerkin toisessa virkkeessä on samantyyppinen nesessiivirakenne, joka rakentaa kuvaa lukukausimaksuista taloudellisena välttämättömyytenä. Puhe on tosin lukukausimaksujen *mahdollistamisesta*, ei niiden automaattisesta käyttöönotosta. Samaa ehdottaa myös kokoomus, joka haluaa tavoitella *opiskelijoita kaikkialta maailmasta*:

19. Tehdään koulutuksesta vientivaltti. – – Tavoitellaan Suomeen **opiskelijoita kaikkialta maailmasta**. Mahdollistetaan **lukukausimaksujen kerääminen EU/ETA-alueen ulkopuolisilta opiskelijoilta** ja kannustetaan heitä jäämään Suomeen työskentelemään opintojen jälkeen.

(Kok.)

Maahanmuuttajat ovat esimerkissä 19 materiaalisten prosessien kohteina (Halliday 1994: 109–112): heitä *tavoitellaan* ja *kannustetaan* [*jäämään Suomeen työskentelemään*]. Toimintaa kuvataan esimerkissä passiivimuodolla, jolloin prosessien toimijat ovat ilmipanettomia. Huomionarvoista on esimerkin lauseiden verbialkuisuus. Shore (1986: 25–28) nimittää esimerkin kaltaista passiivia (tai Shoren termein *indefiniittä*) *P-prototyypiksi*. Tällaisissa tapauksissa dynaaminen verbi on lauseen alussa, ja keskiöön nousee toiminnan kuvaus. Tekijä on usein monikollinen ja inkluusiivinen: kirjoittaja osallistuu toimintaan. (Mp.) Esimerkissä ei olekaan olennaista se, kuka toiminnan suorittaa, vaan ylipäättään se, että *tehdään*, *tavoitellaan*, *mahdollistetaan* ja *kannustetaan*. Myös seuraavissa esimerkeissä esiintyy P-prototyyppejä:

20. **Helpotetaan** työperäistä maahanmuuttoa. **Tarjotaan** tänne opiskelemaan tulleille ulkomaalaisille riittävästi kielikoulutusta ja mahdollisuus pysyvään oleskelulupaun opintojen valmistumisen jälkeen.

(Vihr.)

Myös tässä tapauksessa tekijät jäävät taka-alalle ja toiminta itsessään korostuu. Toisen virkkeen maahanmuuttajatarkoitteinen sana on materiaalisessa prosessissa hyötyjän roolissa: tekstissä halutaan tarjota *tänne opiskelemaan tulleille ulkomaalaisille* [*riittävästi kielikoulutusta ja mahdollisuus pysyvään oleskelulupaun – –*]. Hyötyjä (*beneficiary*) on materiaalisen prosessin valinnainen osallistuja, jolle prosessin kuvataan tapahtuvan (Halliday 1994: 144–145). Talousdiskurssille tyypilliseen tapaan suhtautuminen maahanmuuttoon hahmottuu taloudellisen hyödyn kautta: esimerkissä 20 eksplikoidaan, että halutaan nimenomaan *työperäistä maahanmuuttoa* ja puhutaan *tänne opiskelemaan tulleista ulkomaalaisista*. Heistä *mahdollisuus pysyvään oleskelulupaun* halutaan antaa niille, jotka suorittavat tutkintonsa loppuun: *pysyvä oleskelulupa voitaisiin myöntää opintojen valmistumisen jälkeen*. Oleskelulupien myöntämistä perustellaan näin maahanmuutta-

jista saatavalla hyödyllä. Myös seuraavassa esimerkissä halutaan helpottaa osaavien maahanmuuttajien asemaa:

21. **Rakennetaan** yhdessä kansainvälisten yritysten ja työvoimatoimistojen kanssa joustavampi käytäntö asiantuntijoiden työlupien vauhdittamiseksi Suomeen.

(Kok.)

Esimerkki 21 alkaa kahden edellisen tapaan P-prototyypillä. Tässä tapauksessa agentin monikollisuus on ilmeistä, sillä osallistujiksi konstruoidaan myös *kansainväliset yritykset* sekä *työvoimatoimistot*, joiden kanssa joustavampia käytäntöjä rakennetaan *yhdessä*. *Joustavampi käytäntö* implikoi, että ulkomaisten asiantuntijoiden saaminen Suomeen on nykyisellään liian hankalaa. Puhe ei ole keistä tahansa maahanmuuttajataustaisista työntekijöistä vaan nimenomaan *asiantuntijoista*: jälleen korostuu se, että maahanmuuttajat ovat tervetulleita, kunhan he ovat osaavia ja hyödyksi taloudelle.

P-prototyypissä agentti on usein pääteltävissä tekstiyhteyden ja/tai tilannekontekstin perusteella (Shore 1986: 28). Tilannekonteksti ohjaa tulkitsemaan esimerkkejä 19–21 niin, että ensisijaisena tekijänä ovat puolueet. Passiivimuodon voi tulkita myös rakentavan yhteyttä tekstin vastaanottajaan (ks. VISK § 1325) ja näin ikään kuin houkuttelevan lukijoita osallistumaan toimintaan, tai ainakin äänestämään puoluetta. On kyse materiaalisista prosesseista, joissa toiminta vieläpä etualaistetaan. Talouden hahmottaminen materiaalsen maailman teoksi ja tapahtumiksi lienee tyypillistä talousaiheisille teksteille yleisemminkin (ks. Karvonen 1995): talousteksteissä taloutta ei tavata merkityksellistää ilmiöksi, johon liittyy esimerkiksi tunteita. Myöskään relationaaliset prosessit eivät ainakaan tämän aineiston perusteella ole yleisiä: talousdiskurssissa ei juuri määritellä, luokitella tai kuvailla talouden ilmiöitä. Pikemminkin on niin, että teksteissä talouden lainalaisuudet näyttävät itsestäänselvyyksinä.

Karvonen (1995: 156–157) toteaa, että talousteksteissä käytetty käsitteistö kantaa tiettyjä arvovarauksia ja jopa kokonaisia maailmankuvia. Ne ovat erityisen tehokkaita keinoja vaikuttaa, koska niiden kyseenalaistaminen merkitsisi kokonaisen vallitsevan ideologian kyseenalaistamista. Taloudellisen hyödyn perusteella arvottaminen ei rajoitu vain maahanmuuttoon: taloudelliseen välttämättömyyteen vedotaan nykypolitiikassa hyvin erityyppisten toimenpiteiden legitimoimi-

seksi. Mielenkiintoista on, että taloudellisella pakolla argumentoidaan niin maahanmuuton puolesta kuin sitä vastaanakin. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen, kuinka maahanmuutto merkityksellistetään taloudelliseksi uhaksi.

5.3 Liian kallis maahanmuutto

Puolueista perussuomalaiset rakentaa vaalimateriaaleissaan kuvaa maahanmuutosta talouden kulieränä. Pääviesti on, että Suomella ei ole varaa tietynlaiseen maahanmuuttoon. Tällöin puhe on pääasiassa humanitaarisesta maahanmuutosta. Perussuomalaiset korostaa eronteon tärkeyttä humanitaarisen ja työperäisen maahanmuuton välillä. Hyväksyttävää on *Suomen kannalta hyödyllinen tai vaikutuksiltaan neutraali maahanmuutto*, epätoivottavaa taas sellainen, josta on *taloudellista tai yhteiskunnallista vahinkoa Suomelle*:

22. Maahanmuuttoa ei pidä nähdä eikä käsitellä kokonaisuutena. **Pakolais- ja turvapaikkapolitiikka on siis pidettävä erillään työperäisen maahanmuuton hallinnoinnista.** Suuri osa maahanmuuttajista tulee Suomeen töihin ja osallistuu panoksellaan yhteiskunnan rakentamiseen. Maahanmuuttopolitiikan ja -lainsäädännön tarkoitus on mahdollistaa **Suomen kannalta hyödyllinen tai vaikutuksiltaan neutraali maahanmuutto** mutta samaan aikaan ehkäistä sellaista **muuttoliikettä, josta on taloudellista tai yhteiskunnallista vahinkoa Suomelle.**

(PS: Mp.)

Maahanmuutto representoidaan esimerkissä 22 ilmiöksi, jonka hyöty tai haitallisuus on laskettavissa. Lisäksi implikoidaan, että maahanmuuttopolitiikan tulisi perustua tällaisiin laskelmiin ihmisten tuottamasta hyödystä. Esimerkissä erotetaan toisistaan *pakolais- ja turvapaikkapolitiikka* ja *työperäisen maahanmuuton hallinnointi*. Esimerkin toisessa virkkeessä materiaalisen prosessin toimijana on *suuri osa maahanmuuttajista*. Ilmaus *suuri osa* mahdollistaa erilaiset tulkinnat tämän osuuden koosta (vrt. *suurin osa*, joka tarkoittaa osuudesta yli puolta). Maahanmuuttajien toimintaa kuvataan kausatiivisilla verbeillä *tulee [töihin]* ja *osallistuu [yhteiskunnan rakentamiseen]*. Maahanmuuttajat (tai tarkemmin *suuri osa* heistä) kuvataan esimerkissä intentionaalisina ja aktiivisina toimijoina, joiden toiminta on hyödyksi yhteiskunnalle ja taloudelle.

Esimerkistä 22 onkin periaatteessa luettavissa myönteistä suhtautumista työperäiseen maahanmuuttoon. Perussuomalaiset ilmoittaa maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa kuitenkin vastustavansa EU- ja ETA-alueiden ulkopuolisen työvoiman saatavuusharkinnasta luopumista (ks. esimerkki 9). Perussuomalaiset myös näyttää monin paikoin käsittelevän ohjelmassaan maahanmuuttoa nimenomaan yhtenä (epämieluisana) kokonaisuutena vastoin omaa vaatimustaan. Pääasiassa puolue keskittyy kritisoimaan humanitaarista maahanmuuttoa, jonka hyväksyttävyyden se asettaa kyseenalaiseksi. Tästä asennoitumisesta kertovat jo maahanmuutosta käytetyt nimitykset kuten *turvapaikkashoppailu*, *köyhyys siirtolaisuus* ja seuraavassa esimerkissä esiintyvä *elintaso siirtolaisuus*:

23. Avokätinen hyvinvointivaltio ja avoimet rajat eivät ole yhteensovitettavissa. Korkea veroaste ei houkuttele huippuosaajia, mutta veroilla rahoitetut julkiset palvelut ja tulonsiirrot houkuttelevat **elintasosiirtolaisuutta**. Nykyisenkaltainen maahanmuutto on omiaan heikentämään huoltosuhdetta ja hyvinvointivaltion rahoitus pohjaa sen sijaan, että se parantaisi niitä.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 23 substantiiveja määrittäviin adjektiiveihin sisältyy (kiistanalaisia) presuppositioita: hyvinvointivaltio on *avokätinen*, rajat ovat *avoimet* ja veroaste *korkea*. Ensimmäisessä virkkeessä relationaalinen prosessi on kielteisessä muodossa. Fairclough (1992: 121–122) pitää kieltoa merkinä intertekstuaalisuudesta: kieltolause esittelee muualta tutun ajatuksen tai lainauksen, mutta vain kieltääkseen sen. Ajatus ei välttämättä ole peräisin konkreettisesta tekstistä, eikä esimerkin tapauksessa vaikutakaan siltä, että kukaan olisi sitä juuri tässä muodossa lausunut ('avokätinen hyvinvointivaltio ja avoimet rajat ovat yhteensovitettavissa'). Intertekstuaalisia aineksia ei usein toistetakaan sellaisenaan, vaan ne sanoitetaan uudelleen paremmin omaa viestiä tukevaksi (Fairclough 2001: 155). Tässä tapauksessa taustalla lienee muiden puolueiden toteuttama maahanmuuttopolitiikka, joka halutaan esittää kielteisessä valossa. Presuppositio avoimista rajoista luo kuvaa sääntelemättömästä maahanmuutosta: ikään kuin kuka tahansa voisi vapaasti tulla Suomeen ja alkaa nauttia *avokätisen hyvinvointivaltion* antimista. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa: esimerkiksi siinä tapauksessa, että turvapaikanhakija kielteisen turvapaikkapäätöksen

saatuaan jää maahan ilman tarvittavaa oleskelulupaa, *avokätinen hyvinvointivaltio* ei huolehdi hänestä.

Maahanmuutosta käytetään nimitystä *elintasosiirtolaisuus*, jota esimerkin 23 mukaan *veroilla rahoitetut julkiset palvelut ja tulonsiirrot* houkuttelevat. Elintasosiirtolaisuutta edustaa ilmeisesti *nykyisenkaltainen maahanmuutto*, joka *on omiaan* eli Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *omiaan*) mukaan 'sopii, soveltuu, on kuin luotu' *heikentämään huoltosuhdetta ja hyvinvointivaltion rahoitus pohjaa*. Maahanmuuttajat siis esitetään esimerkissä kuluerinä, jotka ovat uhka suomalaisten hyvinvoinnille. Hyvinvointivaltion luonnehtiminen *avokätiseksi* on mielenkiintoinen kielellinen valinta, kun otetaan huomioon, että perussuomalaiset vaaliohjelmassaan osoittaa huolestuneisuutensa suomalaisista köyhistä ja pienituloisuudesta, joka *vaikuttaa koko elämään ja sen valintoihin*:

24. **Miljoona suomalaista** elää köyhyysrajalla tai sen alapuolella. Pienituloisuus vaikuttaa koko elämään ja sen valintoihin. Mielivaltaiset leikkaukset on loputtava ja 90-luvun laman virheitä ei tule enää toistaa. **Suomalaisista** on ryhdyttävä nyt huolehtimaan. **Meidän** ei kuulu olla **koko maailman** terveyskeskus tai sosiaalitoimisto.

(PS: Mp.)

Huoli ulottuu kuitenkin vain suomalaisiin, joka konstruoidaan esimerkissä 24 sisäryhmäksi: *me* on esimerkissä tulkittavissa 'Suomeksi' tai 'suomalaisiksi'. Mitä ilmeisimmin maahanmuuttajiin viittaava *koko maailma* taas merkityksellistyy *meihin* kuulumattomaksi joukoksi eli ulkoryhmäksi. (Ks. Pälli 2003.) Yleensä sisäryhmä konstruoidaan ryhmäominaisuuksiltaan ulkoryhmää paremmaksi (mts. 41). Myös tämä edellytys täyttyy esimerkin implikoidessa, että *koko maailma* on tullut tai pyrkii Suomeen palvelujen (*terveyskeskus*) ja tukien (*sosiaalitoimisto*) perässä. Siinä missä suomalaiset ovat *mielivaltaisten leikkausten* ja *pienituloisuuden* uhreja, maahanmuuttajat representoidaan jonkinlaisiksi onnenonkijoiksi. Viimeinen virke implikoi, ettei maahanmuuttajilla tulisi olla samanlaisia oikeuksia kuin suomalaisilla, vaan palvelut ja tuet kuuluvat ensisijaisesti suomalaisille. Tämä ilmentää hyvinvointisovinistista (*welfare chauvinism*) ajattelutapaa, jossa hyvinvointivaltion palveluja tai sosiaaliturvaa ei haluta jakaa oman viiteryhmän ulkopuolelle (ks. esim. Wodak 2015: 184–185). Esimerkissä aktivoituu myös nationalistinen diskurssi (ks. luku 8).

Esimerkissä luodaan vastakohta-asetelma *suomalaisten ja koko maailman* (eli maahanmuuttajien) välille. Myös esimerkeissä 25–26 rakennetaan vastakkainasettelua, näissä tapauksissa *ei-työperäisten maahanmuuttajien ja maksukykyisten asukkaiden sekä työttömien maahanmuuttajien ja veronmaksajien* välille:

25. **Ei-työperäiset maahanmuuttajat** hakeutuvat niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa mielellään suuriin kaupunkeihin. Koska heidän asumisensa jää suurelta osin julkisen sektorin järjestettäväksi ja maksettavaksi, he kasautuvat tiettyihin kaupunginosiin. Tämä, samoin kuin paikallisten koulujen "monikulttuuristuminen", puolestaan työntää **maksukykyisiä asukkaita** pois näiltä alueilta.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 25 puhutaan *ei-työperäisistä maahanmuuttajista*. Käytännössä kyse lienee siis humanitaarisesta maahanmuutosta, eli pakolaisista ja turvapaikan saaneista henkilöistä. Tällaisten ihmisten nimittäminen *ei-työperäisiksi maahanmuuttajiksi* häivyttää humanitaarisen tarpeen takalalle – tai ehkä pikemminkin asettaa sen kyseenalaiseksi. Esimerkissä nämä maahanmuuttajat niputetaan yhdeksi homogeeniseksi massaksi, joita yhdistää halu asua suuressa kaupungissa: he *hakeutuvat – – mielellään suuriin kaupunkeihin*. Lauseessa maahanmuuttajat esitetään materiaalisen prosessin aktiivisina toimijoina.

Maahanmuuttajien toimintaa kuvataan esimerkissä 25 myös verbillä *kasautua*. Verbivalinta on erikoinen, sillä ihmisten harvoin sanotaan kasautuvan: *kasautua* saa tyypillisesti ei-inhimillisen subjektin. Kielitoimiston sanakirja (KS s. v. *kasautua*) antaa *kasautua*-verbille merkityksen 'muodostua kasaksi, kokoontua, kerääntyä, kertyä, kumuloitua'. Kun subjektina on maahanmuuttajatarkoitteinen sana, seurauksena on inhimillisten toimijoiden dehumanisoituminen. Lisäksi verbillä on kielteinen kaiku, ja kasautumisesta puhutaankin usein ikävien asioiden kuten tekemättömien töiden, kiireiden tai ongelmien yhteydessä. Kun verbiä käytetään merkityksessä 'muodostua kasaksi, kerääntyä', syntyy epäintentionaalisen tapahtumisen ja ajautumisen konnotaatio. Esimerkissä kasautuminen esitetäänkin seurauksena sille, että maahanmuuttajien asuminen *jää suurelta osin julkisen sektorin järjestettäväksi ja maksettavaksi*. Lauseiden välillä vallitsee siis kausaalinen suhde (VISK § 1128–1129). Tähän lausekompleksiin viittaa seuraavan virkkeen *tämä*. Lauseen koko subjekti ja samalla materiaalisen prosessin toimija on muodossa *tämä*,

*samoin kuin paikallisten koulujen "monikulttuuristuminen". Verbi työntää [pois] on semanttisesti kausatiivinen (VISK § 463): toiminta saa aikaan muutoksen entiteetissä eli maksukykyisissä asukkaissa, jotka esitetään toiminnan passiivisena, tahdottomana kohteena. Hyvin toimeentulevien asukkaiden poismuutto esitetään väistämättömänä seurauksena sille, että maahanmuuttajat keskittyvät tiettyihin kaupunginosiin. Samankaltainen konstruktio on myös seuraavassa esimerkissä, jossa järjestyksen tosin esitetään olevan päinvastainen: *veronmaksajat* muuttavat pois, ja heidän tilalleen tulee *työttömiä maahanmuuttajia*:*

26. **Työssäkävyn pieni- ja keskituloisen perheellisen** on hyvin vaikeaa löytää kohtuuhintaista asuntoa esimerkiksi Helsingistä. Pitkään jatkunut trendi on, että **veronmaksajat** muuttavat pois Helsingistä ja tilalle tulee **työttömiä maahanmuuttajia**. Tällä on hyvin kielteiset vaikutukset kuntatalouteen.

(PS: Mp.)

Ja-konjunktioilla lauseiden välille konstruoidaan usein temporaalinen tai kausaalis-temporaalinen suhde (Kalliokoski 1989: 14). Verbivalinta *tulee [tilalle]* eksplikoi temporaalisen suhteen, ja myös kausaalis-temporaalinen tulkinta on mahdollinen. Esimerkin 26 skenaariossa *työttömät maahanmuuttajat* ikään kuin korvaavat *veronmaksajat*, ja tätä vielä kuvataan *pitkään jatkuneeksi trendiksi*. Väite siitä, että veronmaksajat olisivat sankoin joukoin muuttamassa Helsingistä pois, on vähintäänkin kyseenalainen. Myös esimerkin viimeinen virke herättää kysymyksiä puhuessaan veronmaksajien muuton kielteisistä vaikutuksista kuntatalouteen. Olettaen, että nämä veronmaksajat eivät muuta kokonaan pois Suomesta, he hyödyttävät aina jonkin kunnan taloutta. Esimerkissä puhutaan ilmeisesti lähinnä Helsingistä, mutta kuten todettua, helsinkiläistenkään veronmaksajien joukkopaosta ei ole todisteita. Veronmaksajien lisäksi työttömien maahanmuuttajien vastapoolina esitetään myös *työssäkävyn pieni- ja keskituloisen perheellinen*, jonka on hyvin vaikeaa löytää kohtuuhintaista asuntoa esimerkiksi Helsingistä. Tätä seuraavassa virkkeessä kuvataan, miten työttömät maahanmuuttajat muuttavat veronmaksajien tilalle. Lauseiden peräkkäisyys tuntuu vihjaavan, että syy kohtuuhintaisten asuntojen heikkoon saatavuuteen löytyisi työttömistä maahanmuuttajista (ks. Kalliokoski 1989: 19). Perussuomalaisten vaalimateriaaleissa rakennetaankin kuvaa vaikeasta taloudellisesta tilanteesta, jota maahanmuutosta koituvat kustan-

nukset vähintään pahentavat. Esimerkissä 27 perussuomalaiset vaatii maahanmuutosta aiheutuvi-
en kulujen leikkaamista:

27. Seuraavan hallituksen on jatkettava julkisen sektorin kestävyysvajeen umpeen kuromista. Tarvittavat leikkaukset on aloitettava **maahanmuuton ja kehitysavun tapaisista maailmanparannusmenoista**.

(PS: Vo)

Nesessiivirakenteet *on jatkettava* sekä *on aloitettava* rakentavat kuvaa pakottavista toimenpiteistä. Ensimmäisessä virkkeessä on eksplikoitu toimija: *seuraavan hallituksen* on genetiivisubjekti, ja tällaisen lauseen voi tulkita nimenomaan subjektitarkoitteeseen kohdistuvaksi velvoitteeksi (VISK § 920). Esimerkki 27 sisältää aineiston talousdiskurssille tyypillisen presupposition siitä, että leikkaukset ovat tarpeen. Maahanmuutto ja kehitysapu esitetään esimerkissä ensisijaisina leikkauskohteina, sillä perussuomalaisten mukaan leikkaukset *on aloitettava* niistä. Myös niiden nimeäminen *maailmanparannusmenoiksi* ilmentää puolueen kielteistä suhtautumista. Puhe yksinomaan maahanmuuton tapaisista *menoista* luo kuvaa, ettei maahanmuutosta koidu taloudellista hyötyä. *Menot* yhdistetään esimerkissä *maailmanparannukseen*. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *maailmanparantaja*) mukaan *maailmanparantaja*-nimitystä käytetään varsinkin halventavaan sävyyn 'ihmisestä joka ilman tarpeellisia edellytyksiä katsoo tehtäväkseen olevien olojen parantamisen'. *Maailmanparannukseen* sisältyy sama pejoratiivinen konnotaatio. Sananvalinnan voi tulkita piikittelyksi poliittisille vastustajille ja heidän ajamalleen maahanmuuttopolitiikalle. Tämnäntyyppinen muiden naiiveiksi ja ymmärtämättömiksi leimaaminen on oikeistopopulistisille puolueille tyypillistä (Wodak 2015: 188). Esimerkissä rakennetaan samanaikaisesti kuvaa perussuomalaisista vastuullisena talouden hoitajana, joka kantaa huolta *julkisen sektorin kestävyysvajeesta* ja haluaa toteuttaa *tarvittavat leikkaukset*. Tällaisiin leikkauksiin sisältyy esimerkiksi pakolaiskiintiö:

28. Joka tapauksessa **pakolaiskiintiön koko pitää sopeuttaa yleiseen taloustilanteeseen**. Jos valtiontalous on alijäämäinen, menoja rahoitetaan velanotolla ja perustoimintoja leikataan, myös **pakolaiskiintiötä on leikkattava**.

(PS: Mp.)

Nesessiiviverbi *pitää* sekä nesessiivirakenne *on leikattava* esittävät toiminnan eli pakolaiskiintiön leikkaamisen välttämättömänä. Ensimmäisessä virkkeessä vaaditaan pakolaiskiintiön koon sopeuttamista *yleiseen taloustilanteeseen*. Jos *sopeuttamisen* ymmärtää yhteensovittamisen synonyymiksi, vaatimuksen voisi tulkita niin, että taloustilanteen kohentuessa myös pakolaiskiintiön tulisi nousta. Esimerkissä 28 otetaan kuitenkin kantaa vain pakolaiskiintiön pienentämisen puolesta, ja *sopeuttamisella* viitataan talouskeskustelussa yleisemminkin nimenomaan kansantalouden menojen leikkaamiseen (tai vaihtoehtoisesti verojen korottamiseen).

Esimerkin 28 jälkimmäisessä virkkeessä lauseiden välille konstruoidaan konditionaalinen suhde (VISK § 1134): esimerkissä esitetään kolme ehtoa (valtionalouden alijäämäisyys, menojen rahoittaminen velanotolla ja perustoimintojen leikkaaminen), joiden toteutuessa *myös pakolaiskiintiötä on leikattava*. Esimerkissä 28 ei kuitenkaan käsitellä sitä, kuinka merkittävä menoerä pakolaiskiintiö valtion kokonaismenoissa on. Perussuomalaiset argumentoi maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassaan voimakkaasti "turvapaikkashoppailua" ja "elintasosiirtolaisuutta" vastaan. Sen lisäksi puolue haluaa taloudellisiin syihin vedoten ottaa vähemmän kiintiöpakolaisia, siis ihmisiä, joiden on jo selvitetty olevan kansainvälisen suojelun tarpeessa.

5.4 "Kalliiksi tulevat vapaamatkustajat"

Edellisessä alaluvussa esimerkkien pääviesti on, että maahanmuutto tulee liian kalliiksi. Tämän lisäksi etenkin perussuomalaiset ja marginaalisesti myös kristillisdemokraatit vihjaavat ohjelmis- saan, että maahanmuuttoon liittyy erilaisia väärinkäytöksiä. Tässä alaluvussa analysoin, millaisilla kielellisillä valinnoilla tuotetaan kuvaa maahanmuuttajista järjestelmän hyväksikäyttäjinä. Perussuomalaiset keskittyvät etenkin humanitaariseen maahanmuuttoon, jonka oikeutuksen se kyseenalaistaa:

29. **Turvapaikkamenettely** on luotu vainoa pakenevien ihmisten auttamiseen, mutta siitä on tullut käytännössä **merkittävien siirtolaisuuden väylä**. Valtavasta työttömyydestä ja julkisen sektorin rahoituskriisistä kärsivällä Euroopalla ei ole varaa **vaikeasti kotoutuvien ihmisten massiiviseen muuttoliikkeeseen**.

(PS: Mp.)

Esimerkin 29 ensimmäisessä virkkeessä lauseiden välillä vallitsee konsessiivinen suhde: *mutta*-lause ilmaisee ensimmäiseen lauseeseen nähden odotuksenvastaisen asiointilan (VISK § 1139–1140). Tässä odotuksenvastainen asia on se, että turvapaikkamenettelystä on tullut *käytännössä merkittävien siirtolaisuuden väylä* (vaikka menettely *on luotu vainoa pakenevien ihmisten auttamiseen*). Siirtolaisuudella tarkoitetaan yleensä vapaaehtoisuuteen perustuvaa maahanmuuttoa, ja esimerkissään se esitetään vastakohtaisena vainon pakenemiselle. Esimerkissä 29 siis implikoidaan vahvasti, että turvapaikkamenettelyä käyttävät (onnistuneesti) hyväksi sellaiset maahanmuuttajat, jotka eivät todellisuudessa ole turvapaikan tarpeessa.

Substantiivien saamalla adjektiivi- ja partisiippimääritteillä luodaan kuva hyvin suuren mitaluokan uhasta: työttömyys on *valtavaa*, muuttoliike *massiivista* ja ihmiset *vaikeasti kotoutuvia*. Eurooppa ja sitä myöten myös Suomi *kärsii*, ja julkisen sektorin rahoitus on *kriisissä*. Syntyy kuva akuutista hätätilanteesta, jota uhka maahanmuutosta pahentaa. On kuitenkin pitkälle menevä yksinkertaistus väittää, että koko Eurooppa kollektiivina kärsii *valtavasta työttömyydestä ja julkisen sektorin rahoituskriisistä*. Euroopan maiden väliset erot taloudessa ovat suuria, ja esimerkiksi Saksan talouskasvun yhtenä merkittävänä syynä pidetään yleisesti nimenomaan maahanmuuttajataustaisen työvoiman hyödyntämistä (ks. esim. Taloussanomien 2015). Perussuomalaiset ei vaalimateriaaleissaan suhtaudukaan jyrkän kielteisesti työperäiseen maahanmuuttoon. Seuraavassa esimerkissä perussuomalaiset toivottaa tervetulleeksi ihmiset, *joilla on kyky ja halu huolehtia omista asioistaan*, mutta haluaa pitää ulkopuolella *kalliiksi tulevat vapaamatkustajat*:

30. Suomen on pysyttävä avoimena yhteiskuntana niille, joilla on kyky ja halu huolehtia omista asioistaan – – Samalla sen on ehkäistävä **kalliiksi tulevien vapaamatkustajien** muuttoa.

(PS: Mp.)

Taloudellisen uhan lisäksi esimerkissä 30 rakennetaan kuvaa tahallisesta 'siivellä elämisestä'. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *vapaamatkustaja*) mukaan vapaamatkustaja on henkilö, joka 'saa etua muiden kustannuksella t. itse toimimatta'. Nimitystä määrittää VA-partisiippi [*kalliiksi tulevat*], joka ilmaisee päättymätöntä, meneillään olevaan toimintaa (VISK § 522–523). Se vastaa tehtävältään relatiivilauseetta (VISK § 531): *kalliiksi tulevat vapaamatkustajat* tarkoittaa jotakuinkin samaa kuin *vapaamatkustajat, jotka tulevat kalliiksi*. Ilmaus presupponoi, että tällaisia maa-

hanmuuttajia on. Heidän maahantulonsa estäminen esitetään pakottavana *on ehkäistävä* -nessiivirakenteella. Perussuomalaisten maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa konstruoidaan myös *vapaamatkustajien* vastapooli, joka näyttäisi olevan eräänlainen arjen sankari, siis *tavallinen kansalainen eli veronmaksaja*:

31. Etenkin vaikeassa taloudellisessa tilanteessa **veronmaksajien** oikeustajua koettelee se, että maahanmuuton kustannusten annetaan jatkuvasti paisua. Turvapaikkajärjestelmän ja perheenyhdistämismenettelyn **häikäilemätön käyttö elintasosiirtolaisuuden väylänä** nakertaa kyseisten järjestelmien hyväksyttävyyttä **tavallisen kansalaisen** silmissä.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 31 maahanmuuton kustannusten kuvataan *jatkuvasti paisuvan*, mikä puolestaan *koettelee veronmaksajien oikeustajua*. Permissiiviverbi *antaa* luo kuvaa, että esitetty kustannusten kasvaminen sallitaan tarkoituksellisesti. Tässä perussuomalaiset rakentaa kuvaa aiemmin toteutetusta maahanmuuttopolitiikasta ja samalla tekee siihen eroa, pyrkii osoittamaan asettuvansa *veronmaksajan* ja *tavallisen kansalaisen* puolelle. *Tavallinen kansalainen* ja *veronmaksajat* ovat nimityksiä, jotka potentiaalisesti kattavat hyvin suuren osan kansasta: ne houkuttelevat samaisumaan tekstiin. Kansan äänenä esiintyminen on vallankäyttöä, sillä samalla sen nimissä esitetään väitteitä siitä, että maahanmuutto nykyisellään on kansan oikeustajun vastaista ja ei-hyväksyttävää. Huomionarvoista on, että *veronmaksaja* on nimitys, joka aineistossa liitetään vain suomalaisiin. Silloinkin, kun veronmaksajien suomalaisuutta ei eksplikoida, tekstissä on implisiittisesti läsnä vastakkainasettelu maahanmuuttajien ja veronmaksajien välillä. Tällaisen kategorisoinnin voi tulkita moraalisen järjestyksen tuottamiseksi: diskurssissa rakennetaan kuvaa velvollisuuksista, joista laistaminen rikkoo yhteiskunnan moraalista järjestystä (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012: 69–72). Esimerkeissä 30 ja 31 moraalista järjestystä rikkovat maahanmuuttajat, jotka esitetään joko kykenemättöminä tai haluttomina täyttämään yhteiskunnalliset velvollisuutensa. Heidän kontrastinaan esitetään työtä tekevät, veroja maksavat ja siten velvollisuutensa täyttävät suomalaiset.

Turvapaikkajärjestelmän ja perheenyhdistämismenettelyn käyttö elintasosiirtolaisuuden väylänä esitetään esimerkissä 31 kyseenalaistamattomana presuppositiona. Tätä *käyttöä* kuvataan

adjektiivilla *häikäilemätön*, joka Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *häikäilemätön*) mukaan merkitsee 'keinoista piittaamaton, siekailematon, sumeilematon, julkea, röyhkeä'. Nimitys *elintaso-siirtolaisuus* antaa ymmärtää, että turvapaikanhakijoiden motiivi on hädän sijaan taloudellinen. Esimerkin mukaan tämä *nakertaa* – – *järjestelmien hyväksyttävyyttä tavallisen kansalaisen silmissä*. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *nakertaa*) mukaan *nakertaa* tarkoittaa 'jyrsiä, järsiä, kalvaa (hampailla tms.)'. Verbivalinnan myötä humanitaarinen maahanmuutto merkityksellistyy hyvin kielteiseksi ilmiöksi, joka kuvaannollisesti kalvaa yhteiskuntaa. Myös seuraavassa esimerkissä esitetään, että perheenyhdistämisen kautta maahan tulevat tavoittelevat taloudellista hyötyä:

32. Monissa Euroopan maissa – – on tehty viime vuosina perheenyhdistämislainsäädäntöön merkittäviä kiristyksiä, joilla **ehkäistään maahanmuuttajien perheenjäsenten hakua ulkomailta sosiaalijärjestelmien elätettäväksi**. Suomen tulee ottaa kyseisten maiden parhaista käytännöistä oppia – –.

(PS: Mp.)

Perheenyhdistäminen tarkoittaa menettelyä, jossa henkilö voi saada oleskeluluvan Suomeen perhesiteen perusteella (Maahanmuuttovirasto 2016c). Tätä menettelyä säätelevään lainsäädäntöön on esimerkin 32 mukaan tehty *monissa Euroopan maissa – – merkittäviä kiristyksiä*. Samaa suositellaan myös Suomelle: *nesessiivirakenne tulee ottaa [oppia]* esittää vastaavanlaiset kiristykset välttämättöminä. Passiivin VA-partisiipin translatiivi [*sosiaalijärjestelmien*] *elätettäväksi* ilmaisee tarkoitusta (VISK § 533). Esimerkissä siis esitetään, että perheenyhdistämismenettelyllä maahan tulevilla maahanmuuttajilla ei ole mahdollisuutta tai aikomusta työllistyä. Tämä myös esitetään Euroopassa elävien maahanmuuttajien yhteisenä piirteenä, mikä on omiaan leimaamaan kokonaisia väestöryhmiä. Myös esimerkeissä 33 ja 34 käsitellään perheenyhdistämistä ja maahanmuuttajien toimeentuloa. Perussuomalaiset ei halua sallia perheenyhdistämistä sosiaaliturvalla eläville maahanmuuttajille:

33. Tanskan mallin mukaisesti **voitaisiin** edellyttää, ettei perheenkokoaja ole esimerkiksi edeltävien kahden vuoden aikana turvautunut toimeentulotukeen.

(PS: Mp.)

34. **On kohtuullista** edellyttää, että henkilö pystyy huolehtimaan edes omasta toimeentulostaan ennen kuin hän voi kutsua perheenjäsenensä Suomeen.

(PS: Mp.)

Perussuomalaiset esittää usein vaalimateriaaleissaan erilaiset maahanmuuttopoliittiset toimenpiteet pakottavina. Esimerkeissä 33 ja 34 ehdotetut tiukennukset perheenyhdistämiskäytäntöihin on kuitenkin ilmaistu pehmeämmin. Esimerkissä 33 käytetään mahdollisuutta ilmaisevaa modaali-verbiä *voida*, joka on vieläpä konditionaalimuodossa, jolloin esimerkin skenaario esitetään yhtenä mahdollisena vaihtoehtona (VISK § 1592). Esimerkissä 34 perussuomalaiset määrittelee toimeentulon edellyttämisen olevan *kohtuullista* eli Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *kohtuullinen*) mukaan 'sopivaa, asian-, oikeudenmukaista, laatuunkäypää, kunnollista'. Näitä suhtautumista ilmaisevia kielenaineita käytetään perustelemaan politiikkaa, joka voisi herättää potentiaalisessa lukijassa vastustusta. Oikeus perhe-elämään on määritelty jokaiselle kuuluvaksi perusoikeudeksi esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (Makkonen & Koskenniemi 2013: 62). Esimerkeissä 33 ja 34 kuitenkin esitetään, että oikeus perheenyhdistämiseen voisi olla riippuvainen ihmisen taloudellisesta tilanteesta.

Esimerkeissä 33 ja 34 maahanmuuttajien toimintaa ilmaisevat materiaaliset prosessit eivät esiinny itsenäisissä lauseissa vaan alisteisissa sivulauseissa, joita hallitseva lause kehystää (VISK § 883). Esimerkkien alisteisissa *että*-lauseissa omasta toimeentulosta huolehtiminen esitetään ehdoksi maahanmuuttajien perheenyhdistämiselle, mutta asiantilan toteutumiseen ei sinällään oteta kantaa – esimerkeissä pikemminkin implikoidaan kuin väitetään suoraan, että maahanmuuttajat elävät sosiaaliturvalla. Seuraavassa esimerkissä sen sijaan puhutaan eksplisiittisesti *tulonsiirtojen varassa elävistä maahanmuuttajista*:

35. Tulonsiirtojen varassa elävien maahanmuuttajien määrä pitää erilaisilla toimenpiteillä saada laskemaan niin pieneksi, että *heidät pystytään* kohtuullisilla resursseilla **kotouttamaan** osaksi yhteiskuntaa. Lisäksi *tällaiset maahanmuuttajat tulee hajasijoittaa* eri puolille Suomea sinne, missä heidän asumisensa voidaan edullisimmin järjestää.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 35 *maahanmuuttajien* määritteenä oleva VA-partisiippi [*tulonsiirtojen varassa*] *elävät* kuvaa päättymätöntä toimintaa (VISK § 522). Esimerkissä maahanmuuttajat ovat materiaallisen prosessin kohteen roolissa. Toiminnan kohteina ollessaan maahanmuuttajat representoidaan passiivisiksi osallistujiksi, joihin kohdistetaan erilaisia toimenpiteitä. Akkusatiivimuotoinen totaaliobjekti *heidät* esittää toiminnan (kotouttaminen) loppuun suoritettuna: lauseen aspekti on siis rajattu (VISK § 930–931). Vaatimus siitä, että maahanmuuttajat *pystytään kotouttamaan* siten implikoi, että kotouttaminen pitää tehdä 'kokonaan' tai 'loppuun asti', minkä voi tulkita tarkoittavan edellyttävän elämistä 'talossa talon tavalla' (ks. luku 8).

Esimerkki 35 myös implikoi, että kotouttaminen *osaksi yhteiskuntaa* on nykyisellään liian kallista: esimerkissä esiintyvä ilmaus *niin pieneksi, että* on konsekutiivinen konstruktio, jossa hallitsevassa lauseessa esitelty asiointi (tulonsiirtojen varassa elävien maahanmuuttajien määrän lasku) aiheuttaa toisen asiointilan (maahanmuuttajat pystytään kotouttamaan kohtuullisilla resursseilla) (VISK § 1128, § 1160). Toimenpiteitä perustellaan taloudellisilla seikoilla: kotouttaminen pitää pystyä hoitamaan *kohtuullisilla resursseilla*, ja asumisen tulee maksaa mahdollisimman vähän. Samalla esimerkki tuntuu implikoivan jotain muutakin: vaatimus maahanmuuttajien hajasijoittamisesta luo *kasautumisen* (ks. esimerkki 25) tapaan kuvaa siitä, että tiivisti asuvat maahanmuuttajat muodostavat riskin. Tämä taas linkittyy läheisesti turvallisuusdiskurssiin, jota käsitelen luvussa 7.

Kun aineistossa vihjataan maahanmuuttajien käyttävän järjestelmää hyväkseen, puhe on yleensä humanitaarisesta maahanmuutosta. Seuraavassa esimerkissä käsitellään poikkeuksellisesti työperäistä maahanmuuttoa, jota koskee huoli sosiaaliturvan väärinkäytöksistä:

36. EU-asiat

Jäsenvaltioiden on järjestettävä oma sosiaali- ja työttömyysturvansa. Kun työntekijät työskentelevät entistä enemmän muualla kuin kotimaassaan, tulee **tähän liittyvät sosiaaliturvan väärinkäytökset** estää.

(KD)

Esimerkkiin 36 sisältyy presuppositio siitä, että työntekijöiden vapaaseen liikkuvuuteen liittyy sosiaaliturvan väärinkäytöksiä. Jälkimmäisessä virkkeessä *kun*-konjunktio rakentaa lauseiden

välille temporaalisen suhteen, joka mahdollistaa myös kausaalisen tulkinnan (VISK § 1113, § 1128, § 1130). Ajallisen yhteyden lisäksi kotimaan ulkopuolella työskentelemisen ja sosiaaliturvan väärinkäytöksien välille implikoidaan myös syy-seuraussuhde. Käytännössä väärinkäytöksillä tarkoitettaneen tilannetta, jossa ihminen työskentelee jossakin EU-maassa mutta samalla nostaa sosiaaliturvatukea toisesta EU-maasta. Tällaisten tilanteiden ehkäisemisen tärkeyttä korostavat esimerkin modaaliset ainekset: EU-valtioiden *on järjestettävä* oma sosiaali- ja työttömyysturvan sa ja ulkomailla työskentelemiseen liittyvät sosiaaliturvan väärinkäytökset *tulee estää*. Esimerkin *työntekijät* voi viitata maahanmuuttajien lisäksi myös Suomen kansalaisiin, jotka työskentelevät muualla – yksiselitteisesti sosiaaliturvan väärinkäytöksiä siis ei kytketä vain maahanmuuttajiin, toisin kuin perussuomalaisten vaalimateriaaleissa. Perussuomalaisten maahanmuuttopoliittinen ohjelma hyödyntää huhuja maahanmuuttajien sosiaaliturvaan liittyvästä eriarvoisuudesta:

37. Sosiaaliturvajärjestelmää ja tilastointia on kehitettävä siten, että valtion ja kuntien eri kansalaisuus- ja kansallisuusryhmille maksamat tulonsiirrot ovat eriteltävissä. Vain **selkeä ja läpinäkyvä tieto** lopettaa **maahanmuuttajien saamiin tulonsiirtoihin liittyvän spekulatiion** ja mahdollistaa **maahanmuuton kustannusten realistisen arvioinnin ja ennakoinnin**.

(PS: Mp.)

Vaatus *selkeästä ja läpinäkyvästä* tiedosta sekä maahanmuuton kustannusten *realistisesta* arvioinnista ja ennakoinnista antaa ymmärtää, että nykytilanteessa tietoa ei joko ole tai se ei ole luotettavaa. Esimerkissä 37 viitataan *maahanmuuttajien saamiin tulonsiirtoihin liittyvään spekulatioon* ikään kuin se olisi perussuomalaisista riippumaton ilmiö. Perussuomalaisten maahanmuuttopoliittinen ohjelma kuitenkin tuottaa ja ylläpitää tällaista spekulatiota. Esimerkissä ei suoraan väitetä, että maahanmuuttajat saavat sosiaaliturvaa väärin perustein tai enemmän kuin suomalaiset, mutta tällaisen mahdollisuuden pitäminen esillä vahvistaa mielikuvaa järjestelmän epäoikeudenmukaisuudesta. Se taas on keino legitimoida maahanmuuton tiukempaa sääntelyä.

5.5 Ideologiset vaikutukset

Kaikki eduskuntapuolueet hyödyntävät talousdiskurssia käsitellessään maahanmuuttoa. Näin tekevät myös puolueet, jotka muutoin näyttävät vaaliohjelmissaan kyseenalaistavan talousdiskurs-

sin ideologisen lähtökohdan, jonka mukaan maahanmuuton oikeutus riippuu sen taloudellisesta vaikutuksesta. Kaiken taloudellista arvottamista voi pitää tässä sosiokulttuurisessa kontekstissa hyvin vaikutusvaltaisena ideologiana. Kalliokoski (1995b: 77) toteaa yhteiskunnassa vallalla olevan ideologian houkuttelevan tekemään tietynlaisia kielellisiä valintoja. Tämän tutkimuksen aineistossa talousdiskurssi onkin hegemoninen merkityksellistämisen tapa.

Aineiston talousdiskurssia edustavissa osissa käsitellään ennen kaikkea sitä, millaisia maahanmuuttajia Suomi tarvitsee. Työ- ja opiskeluperäisestä maahanmuutosta luodaan diskurssissa pääsääntöisesti myönteistä kuvaa. Samalla kuitenkin rakentuu ainakin implisiittisesti kuva myös ei-toivotuista maahanmuuttajista, joita aineiston perusteella ovat köyhät, kouluttamattomat ja humanitaarisin perustein maahan tulleet ihmiset. Tästä syystä diskurssin ei voi olettaa kokonaisuudessaan vaikuttavan myönteisesti maahanmuuttajien asemaan: samat taloudelliset argumentit, joilla perustellaan 'tuottavien' maahanmuuttajien maahantulon ja arkielämän helpottamista, soveltuvat myös vähemmän tuottaviksi oletettujen maahanmuuttajien ulossulkemisen välineeksi. Talousdiskurssi ei näin ollen haasta epäsymmetrisiä valtasuhteita, vaan diskurssin voi päinvastoin tulkita uusintavan ja legitimoivan hegemonista valtajärjestystä. Tämä perustuu siihen, ettei talousdiskurssissa kyseenalaisteta lähtökohtaa, missä maahanmuuttajien yhteiskunnallinen asema on kytköksissä heidän tuottamaansa taloudelliseen hyötyyn. Itse asiassa taloudellinen hyöty esitetään usein jo maahantulon edellytykseksi.

Taloudellisen hyödyn näkökulma ei rajoittunut vaaleissa vain maahanmuuttoon, sillä talous nousi muutoinkin vaalien pääteemaksi. Diskurssin mahdollisia ideologisia vaikutuksia pohdittaessa vielä olennaisempaa on, että yhteiskunnassa on jo laajalti omaksuttu käsitys siitä, että kaiken arvottaminen taloudellisin perustein on asianmukainen, hyväksyttävä ja mielekäs tapa toimia ja tehdä politiikkaa. Talousnäkökulmaa voi pitää Faircloughia (2001: 207) mukailleen dominoivana diskurssina, joka on levinnyt yhä useammalle sosiaalisen elämän osa-alueelle. Voi pohtia, onko aiheellista puhua jopa luonnollistuneesta tai 'terveen järjen' aseman saavuttaneesta merkityksellistämisen tavasta – ainakin pyrkimys tällaisen näkökulman luonnollistamiseen on nähtävissä. Vaikka aineistossa on merkkejä talousdiskurssin sisällä käytävästä kamppailusta, sen perustaa ei kuitenkaan kokonaan kyseenalaisteta. Taloudellisen näkökulman omaksuminen jättää vain vähän

liikkumavaraa: esimerkiksi ihmisoikeuksia puolustavien tehtäväksi jää vakuutella, että ihmisten inhimillinen ja tasa-arvoinen kohtelu on (myös) taloudellisesti kannattavaa.

6 IHMISOIKEUSDISKURSSI

Ihmisoikeusdiskurssissa maahanmuuttoa tarkastellaan ihmisoikeuskysymyksenä, jolloin maahanmuuttoa perustellaan vetoamalla vastuunkantoon ja ihmisten yhdenvertaisuuteen. Muista diskursseista poiketen Suomi sekä kansainvälinen yhteisö representoidaan tahoiksi, jotka velvoitetaan kantamaan vastuuta maahanmuuttajista ja heidän oikeuksiensa toteutumisesta. Ihmisoikeusdiskurssia hyödyntävät vaalimateriaaleissaan kristillisdemokraatit, RKP, SDP, vasemmistoliitto sekä vihreät. Erityisen vahvasti ihmisoikeusnäkökulmaa painottavat RKP ja vasemmistoliitto.

Ihmisoikeusdiskurssissa maahanmuuttajien ja syntyperäisten suomalaisten välille ei aina tehdä eroa, mikä ilmentää diskurssin ydinviestiä eli ihmisten tasavertaisuutta. Samanaikaisesti maahanmuuttajat näyttäytyvät yksilöllisempinä kuin muissa diskursseissa: heitä ei representoida homogeeniseksi massaksi vaan inhimillisiksi toimijoiksi, joiden taustat ja tilanteet eroavat toisistaan. Toisaalta tietyt maahanmuuttajataustaiset ryhmät saavat diskurssissa passiivisen roolin, kun heidät representoidaan uhreiksi.

Ihmisoikeusdiskurssin skaala on laaja: aineistossa on toisaalta hyvin abstraktia ihmisoikeuspuhetta mutta myös konkreettisia, tiettyjä ihmisryhmiä koskevia toimenpide-ehdotuksia. Radikaaleimmillaan aineistosta on luettavissa pyrkimystä horjuttaa epäsymmetrisiä valtasuhteita. Etenkin hyvin abstraktin ihmisoikeuspuheen vaikuttavuuden voi kuitenkin kyseenalaistaa: kysyttäessä kaikki puolueet vannonevat oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden nimeen, mutta suosittavat kuitenkin erilaisia politiikkatoimenpiteitä. Poliittista kamppailua käydäänkin tällaisten käsitteiden sisällöstä (Fairclough 2001: 19).

6.1 Kaikkihan me olemme ihmisiä

Ihmisoikeusdiskurssissa konstruoidut ryhmät ovat usein laajoja, jopa koko väestön sisältäviä kokonaisuuksia. Olen sisällyttänyt aineistoon myös sellaista tekstiä, jossa eksplisiittinen yhteys maahanmuuttoon puuttuu, mutta jonka on perusteltua tulkita koskevan myös maahanmuuttajia. Ihmisoikeusdiskurssille on tyypillistä puhua esimerkiksi *kaikista*, *jokaisesta* tai *ihmisistä*, jolloin maahanmuuttajat implisiittisesti sisältyvät näihin kategorioihin. Eksplisiittisen kytkennän puuttuessa maahanmuutto teemana ei varsinaisesti nouse esiin. Vaikka näkökulma tällöin on maahan-

muuttoa laajempi, tulkintani mukaan kyse on kuitenkin yhdestä mahdollisesta maahanmuuton merkityksellistämisen tavasta, joka haastaa ongelmakeskeiset lähestymistavat ja irrottautuu myös hyötynäkökulmasta. Toisaalta kysymys voi olla tarkoituksellisen väljistä muotoiluista, jotka eivät sido puolueita konkreettisiin politiikkatoimenpiteisiin ja jotka samanaikaisesti olisivat mahdollisimman monen potentiaalisen äänestäjän hyväksyttävissä. Seuraavissa esimerkeissä puhutaan kategorioista *kaikki suomalaiset*, *ihmiset* ja *kaikki*:

38. Me haluamme pitää **kaikista suomalaisista** huolta. Siksi tarvitaan reiluja uudistuksia, jotka takaavat – – **ihmisarvoisen elämän lupauksen kaikille**.

(Vihr.)

39. On aika löytää keinot, joilla Suomi nousee pitkästä taantumasta maana, jossa **ihmiset** ovat yhdenvertaisia ja **kaikkia** kohdellaan oikeudenmukaisesti. Maana, jossa toteutuu **kaikille kuuluva jakamaton ihmisarvo** –

–.

(SDP)

Esimerkin 38 *suomalaiset* on notkea kategoria, joka mahdollistaa moninaiset tulkinnat ryhmän rajoista. Kansallisuuteen tai valtioon perustuvat ryhmät ovat usein lähinnä symbolisia (ks. Pälli 2003: 14). Koska esimerkissä *ihmisarvoisen elämän lupaus* pitäisi puolueen mukaan taata *kaikille*, esimerkin *suomalaisten* voi tulkita tarkoittavan jonkinlaista symbolista suomalaisuutta, jota ei määritä vain kansalaisuus. Esimerkissä näin ikään kuin neuvotellaan suomalaisuuden rajoista ja puhutaan joustavan suomalaisuuskäsityksen puolesta (vrt. nationalistinen diskurssi, luku 8). Tällä voi nähdä potentiaalisesti olevan myönteisiä vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten ihmisten asemaan. Esimerkissä 39 puhutaan *ihmisistä* ja *kaikista*, siis hyvin laajoista kategorioista. Etenkään ilmaus *kaikille kuuluva jakamaton ihmisarvo* ei jätä tilaa tulkinnalle, jossa maahanmuuttajat rajautuisivat ryhmän ulkopuolelle. *Ihmiset* on kategoria, johon tulee liitetyksi tiettyjä oikeuksia silloinkin, kun niitä ei eksplikoida. Toisenlainen kategoriavalinta voisi oikeuksien sijaan korostaa esimerkiksi ryhmälle kuuluvia velvollisuuksia tai ryhmälle tyypillistä toimintaa. (Ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 2012: 63–66, 71–72.)

Molemmissa esimerkeissä 38 ja 39 esiintyy universaalinen kvanttoripronomini *kaikki*, joka ilmaisee asiointilan pätevän koko joukkoon (VISK § 740, § 750). Puhe *kaikista* korostaa ryhmän

koostuvan erillisistä yksilöistä ja kutsuu samalla samaistumaan tähän kokonaisuuteen. Yksin esiintyessään pronomini tuottaa merkityksen 'kuka tahansa'. (Pälli 2003: 144–145.) Esimerkeissä samanaikaisesti tuotetut yksilöllisyyden ja samaan ryhmään kuulumisen merkitykset ilmentävät ihmisoikeusdiskurssin pääviestiä eli sitä, että tietyt oikeudet kuuluvat kaikille ihmisille. Aineistossa on myös lisää esimerkkejä, joissa käytetään *ihmisten* ja *kaikkien* tapaisia yleisnimityksiä, mutta joissa on lisäksi ilmeisempi yhteys maahanmuuttoon, kuten seuraavassa esimerkissä:

40. Haluamme luoda yhteiskunnan, jossa **kaikilla sen jäsenillä** on mahdollisuus kehittää koko potentiaaliaan. **Kaikilla** on oltava samanlaiset oikeudet ja mahdollisuudet **riippumatta** sukupuolesta, iästä, **syntyperästä**, **ihonväristä**, seksuaalisesta suuntautumisesta tai rajoittuneesta liikkumiskyvystä.

(RKP)

Esimerkissä 40 esiintyvät ihmistarkoitteiset nimitykset *kaikki* [*yhteiskunnan*] *jäsenet* sekä *kaikki*. Nimitykset ovat esimerkissä synonyymisia: yhteiskunnan jäseniä voivat olla myös ei-syntyperäiset suomalaiset tai vailla Suomen kansalaisuutta olevat ihmiset, siis *kaikki*. Tekstissä vieläpä eksplikoidaan, ettei ihmisiä rajata näiden kategorioiden ulkopuolelle esimerkiksi syntyperän tai ihonvärin perusteella. Esimerkissä 40 tuodaan ilmi ihmisten välisiä eroja, minkä myötä ihmiset näyttäytyvät yksilöllisinä. Sanoma on, että näistä eroista huolimatta ihmisten tulee olla yhdenvertaisia. Suhtautuminen yhtäläisiin oikeuksiin ja mahdollisuuksiin on esimerkissä ehdontona: *nesessiivirakenteella on oltava* ilmaistaan velvollisuutta (VISK § 1554). RKP ilmoittaa haluansa *luoda yhteiskunnan, jossa kaikilla sen jäsenillä on mahdollisuus kehittää koko potentiaaliaan*. Verbivalinta *luoda* implikoi, että nykyisellään kaikilla ei tällaisia mahdollisuuksia ole: Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *luoda*) mukaan *luoda* merkitsee muun muassa 'saada aikaan, tuottaa, tehdä, muodostaa, synnyttää'. Verbi tuottaa näin merkityksen jonkin uuden aikaan saamisesta. Edellisten esimerkkien tapaan myös seuraavassa puhutaan *kaikista* ja *ihmisistä*:

41. Demokraattinen ja oikeudenmukainen yhteiskunta edellyttävät **kaikkien** yhtäläistä ja yhdenvertaista osallistumismahdollisuutta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Varallisuus, **etninen tausta**, sukupuoli tai seksuaalisuus eivät saa rajoittaa **ihmisten** mahdollisuutta osallistumiseen. Poliittisen ja taloudellisen vallan kasautuminen harvoille ei ole enemmistön tai yhteiskunnan etu.

(Vas.)

Esimerkissä 41 puhutaan *demokraattisesta ja oikeudenmukaisesta* yhteiskunnasta. Demokratia ja oikeudenmukaisuus ovat arvoja, joihin lähtökohtaisesti jokainen puolue kysyttäessä varmasti sitoutuisi. Tällaiset käsitteet eivät itsessään kerro vielä paljoakaan poliittisista linjauksista, sillä vasta käsitteiden määrittely antaa niille sisällön. Fairclough (2001: 19–20) toteaaakin, että osa keskeisistä poliittisista kiistoista käydään demokratian ja vapauden tapaisen käsitteiden merkityksistä. Vasemmistoliiton esimerkin mukaan *demokraattinen ja oikeudenmukainen yhteiskunta* vaatii toteutuakseen *kaikkien yhtäläistä ja yhdenvertaista osallistumismahdollisuutta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla*. Esimerkissä 41 siis peräänkuulutetaan pitkälle menevää tasavertaisuutta, mitä etenkin *kaikki*-kvanttoripronominin käyttö korostaa. Edellisen esimerkin 40 tapaan eksplikoidaan, että *kaikilla* tarkoitetaan myös maahanmuuttajataustaisia ihmisiä: *etninen tausta* nimetään ominaisuudeksi, joka ei saa rajoittaa *ihmisten mahdollisuutta osallistumiseen*.

Esimerkin 41 viimeisessä virkkeessä puhutaan *enemmistön ja yhteiskunnan edusta*. Vähemmistöksi rakentuu implisiittisesti se joukko ihmisiä, joilla on poliittista ja taloudellista valtaa, ja enemmistöksi siten tämän joukon vastakohta. Seurauksena on, että maahanmuuttajat tai etniseltä taustaltaan "ei-suomalaiset" konstruoidaan osaksi tätä *enemmistöä* sikäli kun heillä ei ole merkittävässä määrin taloudellista ja poliittista valtaa. Tämä on mielenkiintoista, sillä maahanmuuttajista tavataan puhua pikemminkin vähemmistönä, ja myös ihmisoikeusdiskurssissa tämä nimitys liitetään maahanmuuttajiin. Esimerkki tekee näkyväksi sen, että ryhmät rakentuvat diskurssissa (Pälli 2002: 35). Se, millaisia ryhmärajoja puolueet ohjelmissaan konstruivat, riippuu yhteiskunnallisesta motiivista. Jos määrittelyn lähtökohdaksi otetaan syntyperän sijaan jokin muu ominaisuus, kuten valta esimerkissä 41, ryhmäraajat rakentuvat toisin – raja-aidat 'meidän' ja 'heidän' välillä horjuvat. Esimerkissä pyritään määrittelemään uudelleen paitsi ryhmärajoja, myös niihin liittyviä hegemonisia valtasuhteita.

Esimerkin 41 kaksi viimeistä virkettä ovat kielteisessä muodossa. Negaatio on merkki tekstin intertekstuaalisuudesta, sillä se implikoi, että lauseen sanoma on esitetty myönteisessä muodossa (Fairclough 1992: 121–122). Vasemmistoliiton esimerkki näin implikoi, että on olemassa tahoja, jotka pitävät epätasa-arvoisia mahdollisuuksia ja vallan kasautumista hyväksyttävänä. Sen lisäksi, että vasemmistoliitto konstruoi tällaisia tahoja, se samalla tekee niihin eroa. Puolueet ra-

kentavatkin ohjelmissaan kuvaa itsestään myös suhteessa muihin. Tilannekonteksti huomioiden on todennäköistä, että implisiittisenä vertailukohtana ovat ensisijaisesti muut puolueet. Aina kun puolue kritisoi jotain asiaintilaa, kritiikki kohdistuu epäsuorasti myös muihin puolueisiin, jotka eivät ole kyenneet tai halunneet puuttua asiaan.

Pyrkimys esittää oma puolue hyvässä valossa ja tehdä samalla eroa muihin puolueisiin näkyy myös seuraavassa esimerkissä, jossa RKP ensin irtisanoutuu syrjinnästä, minkä jälkeen se vielä eksplisiittisesti osoittaa vastuun yhteiskuntailmapiiiristä kuuluvan myös itselleen:

42. **Emme hyväksy ihmisten syrjimistä** sukupuolen, ihonvärin, uskonnon, kielen, sukupuolisen suuntauksen tai syntyperän takia. Kannamme aivan erityisen vastuun yhteiskuntailmapiiiristä – **vastuun, jota me Rkp:ssa emme pakoile.**

(RKP)

Merkillepantavaa on, että RKP ei sano kantavansa vastuuta, vaan *vastuun*. *Vastuun* on lauseen genetiivimuotoinen totaaliobjekti, joka partitiiviobjektista poiketen on kvantitatiivisesti määräinen (VISK § 934). Myös partitiiviobjekti olisi ollut mahdollinen, mutta totaaliobjektin valinta korostaa, että vastuuta ei kanneta vain osittain. Sanottua vahvistaa entisestään adjektiivilauseke *aivan erityinen*. Esimerkki esittää RKP:n myönteisessä valossa, sillä puolueesta rakentuu kuva vastuunsa tuntevasta toimijasta. Esimerkki 42 lisäksi vihjaa, että RKP on tässä suhteessa ainutlaatuinen puolue: *me Rkp:ssa emme pakoile vastuuta* – muut kylläkin. Vaikka muita puolueita ei mainita, implisiittisesti vastuun osoitetaan kuuluvan myös niille. Analysoin tarkemmin teksteihin kirjoitettuja vastuupositioita alaluvussa 6.3.

Esimerkissä 42 puhutaan *ihmisten syrjimisestä*, jota tarkastellaan melko monipuolisesti eri ominaisuuksien kautta. Maahanmuuttoon linkittyvät esimerkissä luetelluista ominaisuuksista *ihonväri, uskonto, kieli ja syntyperä*. Syrjintä ja rasismi ovat teemoja, joihin moni ihmisoikeusdiskurssia hyödyntävä puolue ottaa kantaa. Mielenkiintoista on, että rasismia kuvataan erilaisten prosessien avulla. Rasismia ja/tai syrjintää luonnehditaan (esimerkki 45), sitä vastaan toimitaan (esimerkki 44) ja siihen asennoidutaan (esimerkit 42 ja 43). Esimerkeissä 43 ja 44 prosessiin liittyy lisäksi modaalinen verbi (*ei tule, pitää*), jolla ilmaistaan välttämättömyyttä (VISK § 1551).

43. Muukalaisvihamielisyyttä, syrjintää ja rasismia **ei tule hyväksyä** missään muodossa.
(KD)

Esimerkeissä 42 ja 43 käytetään verbiä *hyväksyä*, joka on suhtautumisjohdos: se ilmaisee suhtautumista objektitarkoitteeseen (VISK § 350). Esimerkissä 43 tämä on ilmaistu velvoitteena: *ei tule hyväksyä* [*muukalaisvihamielisyyttä, syrjintää ja rasismia*]. Merkillepantavaa on verbin kielto-muoto. Fairclough (1992: 121–122) pitää kielto-muotoa merkinä tekstin intertekstuaalisuudesta: se implikoi, että joku on ilmaissut lauseen sisällön myönteisessä muodossa. Esimerkin 43 voi näin tulkita implikoivan, että suomalaisessa yhteiskunnassa on olemassa tahoja, jotka pitävät muukalaisvihamielisyyttä, syrjintää ja rasismia hyväksyttävänä. Kristillisdemokraatit tekee esimerkissä eroa tällaisiin tekstissä implisiittisesti mukana oleviin tahoihin. Objektitarkoitteeksi on valittu kolme osin päällekkäistä käsitettä, mikä antaa kuvan, että kristillisdemokraatit suhtautuu aiheeseen vakavasti. Ilmaus *missään muodossa* korostaa ehdotonta suhtautumista entisestään. Puolue ei kuitenkaan esitä konkreettisia tekoja tai toimenpiteitä näiden ilmiöiden suitsimiseksi. Seuraavassa esimerkissä sen sijaan peräänkuulutetaan tekoja rasismia vastaan:

44. Rasismia vastaan **pitää käydä** aktiivista taistelua. Haluamme suosia tasavertaista kohtelua ja yhteiskunnan monimuotoisuutta.
(RKP)

Esimerkissä 44 on materiaallinen prosessi *käydä* [*taistelua*]. Jo rasismin tai syrjinnän esiin nostamisen voi tulkita implikaatioksi siitä, että sitä esiintyy yhteiskunnassa. RKP:n esimerkissä rasismi representoidaan ilmiönä, joka vastaan on taisteltava, mikä rakentaa kuvaa yhteiskunnallisesti merkittävästä ja tuhoisasta voimasta. Tätä korostaa se, että taistelun pitää olla *aktiivista*. Esimerkin jälkimmäinen virke on mielenkiintoinen, sillä siinä edetään rasismin vastustamista pidemmälle. RKP sanoo haluavansa *suosia tasavertaista kohtelua ja yhteiskunnan monimuotoisuutta*. Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. *suosia*) antaa *suosia*-verbille muun muassa merkitykset 'suhtautua erityisen suopeasti johonkin, osoittaa erityistä suopeutta jotakin kohtaan, asettaa arvojärjestyksessä muiden edelle, pitää erikoisasemassa'. Etenkin *yhteiskunnan monimuotoisuuden* suosiminen ilmentää hyvin myönteistä suhtautumista erilaisuuteen, minkä voisi tulkita edustavan jonkinlaista 'monimuotoisuus itseisarvona' -tyyppistä diskurssia, jota aineistossa on aivan marginaalisesti.

Hieman samanlaista sävyä on seuraavassa esimerkissä, jossa *vaalitaan vähemmistöjen oikeuksia ja osallisuutta sekä monipuolista kulttuuria*:

45. Aidosti tasa-arvoisessa yhteiskunnassa vaalitaan vähemmistöjen oikeuksia ja osallisuutta sekä monipuolista kulttuuria. Rasismi ja syrjintä **ovat** tuomittavia.

(SDP)

Esimerkissä 45 puhe *aidosti* tasa-arvoisesta ei vaikuta asiaintilan toteamiselta vaan tuntuu implikoivan, ettei Suomi ole aidosti tasa-arvoinen yhteiskunta, mutta (SDP:n noustessa valtaan) tulevaisuudessa näin voisi ja pitäisi olla. Tasa-arvoinen yhteiskunta määritellään esimerkissä sellaiseksi, jossa *vaalitaan vähemmistöjen oikeuksia ja osallisuutta sekä monipuolista kulttuuria*. Maininta monipuolisesta kulttuurista sekä rasismien tuomitseminen ohjaavat tulkitsemaan, että vähemmistöillä tarkoitetaan ainakin maahanmuuttajia. Puhe jää kuitenkin abstraktille tasolle. Esimerkissä ei ole modaalaisia aineksia, vaan siinä esitetyt asiointilat ainoastaan todetaan. Kielitöimiston sanakirja (KS s.v. *vaalia*) mukaan *vaalia* merkitsee 'pitää (hartaasti, antaumuksellisesti) huolta jostakin, hoitaa, hoivata' tai 'pitää huolta jonkin säilymisestä, pitää arvossa, kunnioittaa'. Esimerkki jättää avoimeksi, merkitseekö vähemmistöjen oikeuksien ja osallisuuden vaaliminen ennemmin nykytilan säilyttämistä vai parannuksien tekemistä.

Esimerkin 45 jälkimmäisessä virkkeessä on relationaalinen prosessi, jossa *rasismi ja syrjintä* ovat lauseessa kantajan roolissa, ja niihin liitetään ominaisuus *tuomittava* (Halliday 1994: 119–122). Esimerkissä *rasismi ja syrjintä* konstruoidaan siis osaksi luokkaa 'asiat, jotka ovat tuomittavia'. VA-partisiippi *tuomittavaa* käytetään adjektiivimaisesti, jolloin *tuomita*-verbiin liittyvä toiminnallisuus jää taka-alalle: partisiippi ilmaisee tässä esimerkissä pikemminkin ominaisuutta kuin tilannetta (VISK § 632). Vaikka luonnehdinta on arvottava, se ei varsinaisesti vaadi toimintaa tai tunnusta ketään vastuussa olevaksi. Rasismi ja syrjintä tosin ovat käsitteinä sellaisia, joissa ihmistoimijat ovat implisiittisesti mukana: ne kuvaavat asennoitumista ja/tai materiaalisen todellisuuden toimintaa, joka vaatii inhimillisen toimijan (tai rakenteellisen rasismien tapauksessa käytännön tai instituution).

Silloin, kun puhe yhdenvertaisuudesta, oikeudenmukaisuudesta ja syrjinnästä jää vaaliohjelmassa hyvin yleiselle tasolle, on vaikeaa päätellä, kuinka sitoutuneita puolueet ovat edistämään

erilaisten marginalisoitujen ryhmien asemaa – tai tunnustavatko ja tunnustavatko puolueet ylipääntään tällaisten ryhmien olemassaoloa. Osa puolueista kuitenkin konstruoi maahanmuuttajien joukosta ryhmiä, joiden osalta yhdenvertaisuus ei toteudu. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen, millaisista tarkemmin rajatuista ryhmistä ihmisoikeusdiskurssissa puhutaan.

6.2 "Vaikeuksiin joutuneet ryhmät" – pakolaiset, paperittomat, ihmiskaupan uhrit

Silloin, kun kaikkien maahanmuuttajien joukosta konstruoidaan tietty pienempi ryhmä, määritellyn motiivina näyttää olevan halu korostaa näiden ryhmien haavoittuvaista asemaa ja kiinnittää huomio heitä koskeviin lainsäädännöllisiin ja/tai asenteisiin liittyviin epäkohtiin. Jo tällaisten ryhmien esiin nostaminen on merkityksellinen kielellinen teko: tarkempi kategorisointi osoittaa puolueiden tunnustavan marginalisoituja ihmisryhmiä ja tunnustavan tarpeen muutokselle. Se on myös signaali siitä, että puolueet pyrkivät vaaliohjelmiansa mukaisesti edistämään politiikkatoimia, jotka tähtäävät näiden ihmisryhmien aseman parantamiseen. Tällaisen kielenkäytön voi siten olettaa olevan abstraktia ihmisoikeuspuhetta vaikuttavampaa. Seuraavassa esimerkissä RKP puhuu *vaikeuksiin joutuneiden ryhmien* puolelle asettumisesta, jota sivumennen sanoen voi pitää myös kriittisen diskurssintutkimuksen lähtökohtana:

46. Kiristyneessä yhteiskuntailmapiiressä – niin meillä kuin maailmanlaajuisestikin – jossa **universaalit periaatteet ihmisten oikeuksista** kyseenalaistetaan, on tärkeätä asettua **vaikeuksiin joutuneiden ryhmien** puolelle.

(RKP)

Esimerkissä 46 olevan presupposition mukaan yhteiskuntailmapiiiri on kiristynyt *niin meillä kuin maailmanlaajuisestikin*, mikä merkitsee sitä, että *universaalit periaatteet ihmisten oikeuksista kyseenalaistetaan*. Ihmisoikeusdiskurssin voikin tulkita osallistuvan yhteiskunnalliseen kamppailuun tilanteessa, jossa ihmisryhmien välistä eriarvoisuutta pyritään legitimoimaan. Millaisista *vaikeuksiin joutuneista ryhmistä* ihmisoikeusdiskurssissa sitten puhutaan? Puolueista vasemmistoliiton ja RKP:n vaaliohjelmissa yhdeksi haavoittuvaisessa asemassa olevaksi ryhmäksi representoidaan henkilöt, joilla ei ole virallista lupaa oleskella maassa. Esimerkeissä 47 ja 48 esite-

tään konkreettisia parannuksia tämän ihmisryhmän eli *paperittomien* tai *passittomien* henkilöiden oikeuksiin:

47. **Paperittomien siirtolaisten** on saatava terveydenhuoltoa ja oikeus äitiysneuvolapalveluihin. Paperittomille lapsille on kuuluttava samat oikeudet kuin muillakin, kuten oikeus perusopetukseen.

(Vas.)

48. Haluamme antaa **passittomille** oikeuden terveydenhuoltoon ja koulutukseen.

(RKP)

Esimerkeissä 47 ja 48 tuodaan ilmi, että paperittomilla ei ole samanlaisia oikeuksia kuin muilla Suomessa oleskelevilla. Molemmissa esimerkeissä puhutaan paperittomien oikeudesta terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Tavoitteet ovat yhteneväiset, mutta ilmaisutavoissa on selkeä sävyero. Vasemmistoliiton esimerkissä 47 vaaditaan *on tehtävä* -nesessiivirakenteilla: *on saatava* ja *on kuuluttava* esittävät oikeudet ehdottomina. Esimerkissä 48 RKP sen sijaan käyttää omalle vaaliohjelmalleen tyypilliseen tapaan *haluta*-verbiä toimenpide-ehdotustensa yhteydessä: *haluamme [antaa]*. 'Meinä' puhuminen rakentaa kuvaa tästä nimenomaisesta *me*-ryhmästä (Pälli 2003: 95). Tässä tapauksessa *me*-muodon voi tulkita toimivan diskursiivisena strategiana, joka rakentaa kuvaa RKP:stä humanina puolueena. *Me*-muodon voi ajatella sisältävän myös RKP:n (potentiaaliset) äänestäjät, jolloin sisäryhmän myönteisen yhteisyyden merkitys rakentuu oletetulle jaetulle käsitykselle siitä, millaisia oikeuksia paperittomille kuuluu (ks. Pälli 2003: 96–97). Vasemmistoliiton esimerkissä etualalla ovat paperittomat siirtolaiset, RKP:n esimerkissä taas puolue itse. Tämä näkyy myös informaatorakenteessa (VISK § 1370): vasemmistoliiton lauseet alkavat maahanmuuttajatarkoitteisella nimityksellä, RKP:lla lauseen teemana toimii *me*-muotoinen predikaatti. On tosin huomattava, että molemmissa esimerkeissä sanajärjestys on tunnusmerkitön (VISK § 1366).

Paperittomien henkilöiden lisäksi ihmisoikeusdiskurssissa puhutaan *kiintiöpakolaisista*, joita RKP olisi valmis vastaanottamaan Suomeen *tuntuvasti* ja kristillisdemokraatitkin *maltillisesti* enemmän:

49. Haluamme lisätä tuntuvasti **Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrää**
(RKP)

50. **Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrää** voidaan kasvattaa vastattaessa **vainoa pakenevien vähemmistöjen** hätään. **750 hengen** vuosittaista pakolaiskiintiötä voidaan nostaa maltillisesti.
(KD)

Esimerkeissä 49 ja 50 puhutaan kiintiöpakolaisten *määrästä* eli siitä, kuinka paljon heitä on. *Henki* viittaa ihmiseen, ja sitä käytetään vakiintuneesti lukumäärien yhteydessä (Räikkälä 1984). Esimerkissä 50 *750 henkeä* kuvaa vuotuisen pakolaiskiintiön kokoa. Tällaisten kielellisten valintojen myötä huomio kiinnittyy pakolaisten paljouteen. Vaikka tavoite on inhimillinen, lukumääriin keskittyvä lähestymistavan myötä ihmisten yksilöllisyys jää taka-alalle (ks. Kalliokoski 1995b: 85–86).

Kiintiöpakolaisten määrää määrittää molemmissa esimerkeissä partisiippilauseke *Suomeen otettavat*, jonka myötä pakolaiset representoidaan toiminnan kohteiksi: he eivät tule, vaan heidät otetaan Suomeen (jos otetaan). Valinta tekee näkyväksi maahanmuuttopolitiikkaan liittyviä valtasuhteita: pakolaiset eivät kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa määritellyistä oikeuksistaan huolimatta automaattisesti saa tarvitsemaansa suojaa. Suomessa eduskunta päättää itsenäisesti vuotuisen pakolaiskiintiönsä suuruudesta eli siitä, kuinka paljon valtio vuosittain vastaanottaa kansainvälistä suojelua tarvitsevia ihmisiä suoraan ulkomailta (Maahanmuuttovirasto 2015a).

Kristillisdemokraatit käyttää esimerkissä 50 mahdollisuutta ilmaisevaa *voida*-verbiä: [*kiintiöpakolaisten määrää*] *voidaan kasvattaa* ja [*pakolaiskiintiötä*] *voidaan nostaa* (tosin vain *maltillisesti*). Myös RKP:n esimerkissä 49 esiintyvä, puhujan tahtoa ilmaiseva mentaalinen verbi *haluta* on tulkittavissa modaaliseksi ainekseksi (VISK § 1551). Molemmissa esimerkeissä toimintaan liitetään modaalinen aines, jonka myötä toiminta (eli pakolaiskiintiön nostaminen) näytetään epävarmana tai ainakin ei-pakottavana (vrt. toiminnan kuvaus talousdiskurssissa).

Kristillisdemokraattien esimerkin *vastattaessa vainoa pakenevien vähemmistöjen hätään* on temporaalirakenne, joka ilmaisee samanaikaisuutta hallitsevan lauseen tapahtumiin nähden. Rakenteen tehtävä on verrattavissa *kun*-lauseeseen. (VISK § 543–544.) Toisin sanoen kristillisde-

mokraatit esittää, että pakolaiskiintiöitä voisi nostaa silloin, kun vastataan *vainoa pakenevien vähemmistöjen hätään*. Ilmauksen voi tulkita pakolaiskiintiön kasvattamiselle asetetuksi ehdoksi.

Molemmissa esimerkeissä 49 ja 50 maahanmuuttajatarkoitteinen nimitys on *kiintiöpakolaiset*. Kristillisdemokraatit puhuu lisäksi *vainoa pakenevista vähemmistöistä*. Vaikka kiintiöpakolaiset ovat esimerkeissä toimenpiteiden kohteita, VA-partisiippi [*vainoa*] *pakenevat* kuvaa pakolaiset myös intentionaalisesti toimivina. Pakolaiset kuitenkin samanaikaisesti representoidaan uhreiksi, jotka kokevat *vainoa* ja *hätää*. Kiintiöpakolaisten ohella myös muita maahanmuuttajista koostuvia ryhmiä representoidaan uhreiksi. Eksplisiittisesti uhreista puhutaan, kun on puhe ihmiskaupasta, kuten esimerkeissä 51 ja 52. Esimerkeissä uhrius merkitsee rikollisen toiminnan eli ihmiskaupan kohteena olemista.

51. On myös tunnistettava **maahanmuuttoon liittyvä ihmiskauppa** nykyistä paremmin ja parannettava auttamisjärjestelmiä. – – **Ihmiskaupan uhrien** on saatava oleskelulupa ilman ehtoja. Epäilyksin myymisestä on poistettava käännetyksen perusteista.

(Vas.)

Esimerkissä 51 eksplikoidaan, että puhe on nimenomaan *maahanmuuttoon liittyvästä* ihmiskaupasta, mikä presupponoi, että maahanmuuttoon liittyy ihmiskauppaa. Esimerkin kaikki prosessit ovat materiaalisia (Halliday 1994: 109–112), ja ne on ilmaistu *on tehtävä* -nesessiivirakenteella (*on tunnistettava, on parannettava, on saatava, on poistettava*), mikä rakentaa kuvaa välttämättömistä toimista. Esimerkin 51 maahanmuuttajatarkoitteinen nimitys on *ihmiskaupan uhrit*, joka toimii toisen virkkeen genetiivimuotoisena subjektina. Saman vaateen olisi voinut ilmaista myös niin, että ihmiskaupan uhrit olisivat lauseessa hyötyjän roolissa: "Ihmiskaupan uhreille on myönnettävä oleskelulupa ilman ehtoja." Subjektiposition myötä ihmiskaupan uhrit kuitenkin näyttävät toiminnallisempina.

Ihmiskaupan parempi tunnistaminen ja auttamisjärjestelmien parantaminen ovat tavoitteina vielä epämääräisiä. Esimerkin 51 jälkimmäisissä virkkeissä sen sijaan vaaditaan konkreettisia politiikkatoimia: oleskeluluvan saaminen *ilman ehtoja* sekä käännetyksen vaikeuttaminen ovat tarkasti määriteltyjä toimenpiteitä, jotka parantaisivat puheena olevan ihmisryhmän asemaa. Va-

semmistoliiton lisäksi myös kristillisdemokraatit ehdottaa konkreettisia toimia ihmiskauppaan liittyen:

52. Kansalaisjärjestöjen roolia **ihmiskaupan uhrien** matalan kynnyksen auttajina sekä järjestöjen yhteistyötä viranomaisten kanssa tulee vahvistaa. Seksin osto on kokonaisuudessaan kriminalisoitava **ihmiskaupan torjumiseksi**. **Ihmiskaupparikosten rangaistukset** on saatettava tasolle, jolla saavutetaan aito pelotevaikutus.

(KD)

Esimerkissä 52 ei ole eksplisiittistä linkkiä maahanmuuttoon, mutta tekstinulkoisen tietämyksen perusteella ihmiskauppa on kuitenkin luokiteltavissa ylikansalliseksi ilmiöksi. Tulkinnan puolesta puhuu sekin, että kristillisdemokraatit rinnastaa muualla vaaliohjelmassaan laittoman maahanmuuton ja ihmiskaupan (ks. esimerkki 59, luku 7.1). Edellisen esimerkin 51 tapaan toiminta esitetään välttämättömänä: nesessiivinen *tulla*-verbi ja *on tehtävä* -nesessiivirakenteet (*on kriminalisoitava, on saatettava*) ilmaisevat deonttista modaalisuutta (VISK § 1554).

Kristillisdemokraatit vaatii seksin oston kaikkinaista kriminalisoimista sekä ihmiskaupparikosten rangaistusten tiukentamista. Nämä toimet tähtäävät ihmiskaupan ennaltaehkäisemiseen pikemminkin kuin jo ihmiskaupan uhreiksi joutuneiden aseman parantamiseen, mihin viittaavat myös puheet ihmiskaupan *torjumisesta* ja rangaistusten *pelotevaikutuksesta*.

Kansalaisjärjestöt ja viranomaiset saavat esimerkissä 52 auttajan roolin. Myös esimerkissä 51 puhutaan auttamisjärjestelmistä, mutta niitä ei määritellä tarkemmin. Viranomaisen rooli auttajana kuitenkin rakentuu implisiittisesti oleskeluluvan mainitsemisen myötä. Samassa esimerkissä ihmiskaupan uhrit representoidaan ikään kuin kaksinkertaisiksi uhreiksi: he ovat rikollisen toiminnan lisäksi myös riittämättömän auttamisjärjestelmän ja tiukan oleskelulupakäytännön uhreja. Tällöin Suomi ja sen harjoittama maahanmuuttopolitiikka esitetään kielteisessä valossa. Kristillisdemokraatit taasen haluaisi vahvistaa kansalaisjärjestöjen roolia, minkä voi tulkita vastuun siirtämiseksi valtiolta kolmannelle sektorille. Maahanmuutto yhdistetään edellisissä esimerkeissä rikollisuuteen, mutta turvallisuusdiskurssista (ks. luku 7) poiketen maahanmuuttajia ei representoida rikollisiksi vaan rikoksen uhreiksi. Seuraavassa esimerkissä käytetään nimitystä *rikolliset*, mutta sillä ei viitata maahanmuuttajiin vaan sanoma päinvastoin on, etteivät säilöön otetut ulkomaalaiset ole rikollisia:

53. Säilöönottojärjestelmä on purettava, **vain rikollisia** voidaan vangita.

(Vas.)

Esimerkissä vaaditaan säilöönottojärjestelmän purkamista: *on tehtävä* -nesessiivirakenteella ilmaistaan pakkoa. *Säilöönotto* tarkoittaa menettelyä, jossa ulkomaalainen henkilö sijoitetaan suljettuun yksikköön siten, ettei hän pääse liikkumaan vapaasti. Ulkomaalaislain mukaan säilöönotto on mahdollista tapauksissa, joissa ulkomaalaisen henkilöllisyydestä on epäselvyyttä sekä silloin, jos on odotettavissa, että henkilö kieltäytyy poistumasta maasta tai syyllistyy rikokseen. Useat ihmisoikeusjärjestöt ovat kritisoineet säilöönottoa perus- ja ihmisoikeuksien vastaiseksi. (Sisäministeriö 2014a: 2–5.) Esimerkissä 53 on eksklusiivinen fokuspartikkeli *vain*, joka ilmaisee, ettei asiointi päde muun kuin partikkeliin liittyvän tarkoitteen (tässä esimerkissä *rikolliset*) kohdalla (VISK § 844). Toisin sanoen muita kuin rikollisia ei voida vangita. Säilöön ottamista nimitetään esimerkissä vangitsemiseksi, mikä luo menettelystä kielteistä kuvaa ja korostaa sen ihmisoikeusnäkökulmaa. Toimintaa kuvaava nimitys onkin valittu niin, että se parhaiten perustelee yhteiskunnallisen päämäärän eli säilöönottojärjestelmän purkamisen.

6.3 Kenen vastuu?

Kun aineistossa annetaan ymmärtää, että yhdenvertaisuus ei toteudu ja syrjintää esiintyy, herää kysymys siitä, kenen tai minkä esitetään olevan vastuussa epäkohdista ja niiden korjaamisesta. Tässä alaluvussa tarkastelen, millaisia vastuupositioita ihmisoikeusdiskurssissa konstruoidaan.

Useampi puolue nostaa esiin maahanmuuttopolitiikan ylikansallisen ulottuvuuden puhuesaan *kansainvälisestä yhteisöstä, kansainvälisestä järjestelmästä tai EU:sta*. Ylikansallisen viitekehyksen ohella aineistossa puhutaan Suomelle kuuluvasta vastuusta. Vastuupuheeseen liittyy usein implikaatio siitä, että vastuuta ei ole riittävästi kannettu. Seuraavassa esimerkissä käsitellään maahanmuuttoon linkittyvää epätasa-arvoa:

54. Globalisaatio on myös lisännyt ihmisten mahdollisuuksia halutessaan muuttaa maasta toiseen. Säännöt ovat kuitenkin täysin erilaiset **rikkaille ja köyhille, koulutetuille ja lukutaidottomille tai miehille ja naisil-**

le. Halpatyö ei rajoitu kehittyviin maanosiin, vaan sitä siirretään vauraiden maiden sisään käyttämällä **paperittomien ja vuokratyöntekijöiden olematonta oikeudellista suojaa**.

(Vas.)

Esimerkin 54 alussa on materiaallinen prosessi, jonka toimijana on abstrakti tarkoite *globalisatio*. Verbi on kausatiivinen, sillä se kuvaa toimijan aiheuttamaa muutosta toisessa entiteetissä (VISK § 463). Esimerkin tapauksessa muutos on se, että ihmisillä on enemmän *mahdollisuuksia halutessaan muuttaa maasta toiseen*. Seuraavassa virkkeessä kuitenkin ilmaistaan, ettei kaikilla ole samanlaisia mahdollisuuksia, sillä *säännöt ovat täysin erilaiset* eri ihmisille. Esimerkissä representoidaan vastakohtaparien (*rikkaat ja köyhät, koulutetut ja lukutaidottomat, miehet ja naiset*) avulla ihmisten välisiä eroja ja etenkin näihin eroihin liittyvää epätasa-arvoa. Vastakkainasettelu koulutettujen ja kouluttamattomien välillä on implisiittisesti läsnä myös talousdiskurssissa, jossa tervetulleiksi toivotetaan koulutetut maahanmuuttajat. Se, mikä talousdiskurssissa näyttäytyy ongelmattomana, 'terveen järjen' kaltaisena asiointilana, tulee kyseenalaistetuksi vasemmistoliiton esimerkissä, joka implikoi tilanteen olevan epäoikeudenmukainen.

Esimerkki 54 jatkuu kielteisellä lauseella, jonka mukaan *halpatyö ei rajoitu kehittyviin maanosiin*. Kieltolause implikoi tekstienvälisyyttä (Fairclough 1992: 121–122). Tässä kaiutettaneen jonkin tietyn tekstin sijaan yleistä käsitystä siitä, että halpatyö on nimenomaan kehittyvien maiden ilmiö. Kieltolauseella voidaan ilmaista kulttuurisen tuntemuksen perusteella odotuksenvastainen asiointi (VISK § 1616). *Halpatyö* on käsite, johon sisältyy kielteinen konnotaatio (vrt. matalapalkkatyö). Jo käsite itsessään rakentaa ilmiöstä tietynlaisen kuvan ja samalla implikoi sen epätoivottavuutta.

Esimerkin 54 maahanmuuttajatarkoitteiset nimitykset ovat *paperittomat* ja *vuokratyöntekijät*. *Paperittomilla* tarkoitetaan Suomessa asuvia ihmisiä, joilla ei ole oleskelulupaa eikä täten samanlaisia oikeuksia esimerkiksi terveydenhuoltoon tai työntekoon kuin oleskeluluvan saaneilla (Paperittomat.fi 2016). Vuokratyöntekijöiden kohdalla on kyse tietynlaisesta työperäisestä maahanmuutosta, mutta teemaa ei lähestytä niinkään kansantalouden vaan työntekijöiden oikeuksien näkökulmasta. Esimerkissä käsitellään ulkomaalaisten työntekijöiden asemaan liittyviä mahdollisia epäkohtia, mikä on koko aineistossa harvinaista: kun vaaliohjelmissa puhutaan maahanmuuton yhteydessä työstä, keskiössä on useimmiten kansantaloudellinen hyöty (ks. luku 5).

Esimerkin 51 mukaan halpityötä *siirretään* [*vauraiden maiden sisään*]. Vaikka tekijä on esimerkissä ilmipanematon, se on tekstiyhteyden perusteella tulkittavissa *vauraiksi maiksi*, tai tarkemmin vauraiden maiden yrityksiksi ja muiksi työllistäviksi tahoiksi, jotka hyötyvät ulkomaalaisesta, matalapalkkaisesta työvoimasta. Esimerkissä mainituilla *paperittomilla* ei tosin ole työlupaa, jolloin paperittomien yhdistäminen (halpa)työhön implikoi, että heitä palkataan laittomasti.

Suomelle poliittisena toimijana rakentuu vastuussa olevan osallistujan positio, koska puheena olevien ihmisryhmien asemaan voisi lakeja muuttamalla vaikuttaa. Myös viittaus *olematomaan oikeudelliseen suojaan* kritisoi epäsuorasti lainsäätäjiä. Toisaalta puhe *vauraista maista* monikossa kytkee kysymyksen ylikansalliseen viitekehukseen. Vasemmistoliiton vaaliohjelma jatkuu kansainväliselle yhteisölle kohdistetulla vaateella kantaa vastuuta humanitaarisesta maahanmuutosta:

55. Osa maahanmuutosta on myös vastentahtoista, kun ihmiset pakenevat köyhyyttä, sotia, vainoa tai nälkää. Kansainvälisen yhteisön pitää puuttua nykyistä tehokkaammin näihin syihin, mutta samalla **kantaa vastuunsa pakenemaan joutuvien ihmisten auttamisesta.**

(Vas.)

Esimerkin 55 alussa on relationaalinen prosessi, jossa luonnehditaan osan maahanmuutosta kuuluvan luokkaan 'vastentahtoista' (Halliday 1994: 119–122). Maahanmuuttajiin viitataan nimityksillä *ihmiset* sekä *pakenemaan joutuvat ihmiset*, joista jälkimmäisessä näkyy vastentahtoisuuden merkitys: *joutua*-verbi ilmaisee dynaamista modalisuutta eli fyysistä pakkoa, jonka esimerkin tapauksessa aiheuttaa ulkoinen tekijä (VISK § 1554, § 1600). *Ihmiset* on materiaallisen prosessin toimijan roolissa: heidät kuvataan lauseessa intentionaalisina tekijöinä, jotka *pakenevat köyhyyttä, sotia, vainoa tai nälkää*.

Esimerkissä 55 tehdään eroa vapaaehtoisen siirtolaisuuden ja erilaisista syistä aiheutuvan vastentahtoisen maahanmuuton välille. Huomionarvoista on, että pakenemisen syyksi mainitaan myös *köyhyys*. Siinä missä perussuomalaiset puhuu kielteiseen sävyyn *elintasosiirtolaisuudesta* (ks. luku 5), vasemmistoliiton esimerkissä köyhyys esitetään legitiiminä perusteena humanitaariselle maahanmuutolle, kun se rinnastetaan sotiin, vainoon ja nälkään.

Toisen virkkeen materiaalistien prosessien toimijana on genetiivimuotoinen subjekti *kansainvälisen yhteisön*. Prosessit ovat muodossa *puuttua* [näihin syihin] sekä *kantaa* [vastuunsa pakenemaan joutuvien ihmisten auttamisesta]. Toiminta esitetään esimerkissä 55 pakottavana nesessiivisen verbin *pitää* myötä. Ilmaus *nykyistä tehokkaammin* implikoi, että vastentahtoisen maahanmuuton syihin eli köyhyyteen, sotiin, vainoon ja nälkään ei nykytilanteessa osata, kyetä tai haluta puuttua riittävän tehokkaasti. Huomionarvoista on, että jälkimmäisessä materiaalisessa prosessissa *vastuunsa* on totaaliobjekti, joka esittää toiminnan rajattuna, loppuun asti vietyinä (VISK § 352, § 930). Myös partitiiviobjekti *vastuuta* olisi lauseessa mahdollinen, mutta totaaliobjektin valinta tuottaa 'koko vastuun' kantamisen merkityksen. Possessiivisuffiksi korostaa, että vastuu kuuluu nimenomaan kansainväliselle yhteisölle. Seuraavassa esimerkissä RKP peräänkuuluttaa vastuunkantoa EU:n tasolla:

56. Haluamme – – että **vastuu EU:n turvapaikka- ja pakolaispolitiikasta kannetaan yhdessä** ja että vastuu jaetaan oikeudenmukaisemmin jäsenvaltioiden välillä, – se edellyttää parempia mahdollisuuksia tulla EU:n alueelle laillisesti.

(RKP)

Esimerkin 56 alussa on puhujan tahtoa ilmaiseva *haluta*-verbi (VISK § 1551). Prosessin toimijaksi on tulkittavissa RKP, joka haluaa yhteistä vastuunkantoa EU:n turvapaikka- ja pakolaispolitiikasta. Edellisen esimerkin 55 tapaan *vastuu* on nominatiivimuotoinen totaaliobjekti, joka synnyttää loppuun saakka tekemisen merkityksen (VISK § 930–931). Totaaliobjekti esiintyy esimerkissä kahteen otteeseen: *vastuu – – kannetaan yhdessä* ja *vastuu jaetaan*. Komparatiivimuoto *oikeudenmukaisemmin* implikoi, etteivät EU:n jäsenvaltiot jaa vastuuta oikeudenmukaisesti.

Esimerkin 56 mukaan vastuun oikeudenmukaisempi jakaminen *edellyttää parempia mahdollisuuksia tulla EU:n alueelle laillisesti*. Esimerkissä ei eksplikoida, mihin esitetty yhteys vastuun oikeudenmukaisemman jakamisen ja laillisten maahantulomahdollisuuksien välillä perustuu. Sillä viitattaneen EU-valtioiden erisuuruisiin pakolaiskiintiöihin ja toisaalta epätasaisesti jakautuvaan vastuuseen turvapaikanhakijoista: Suurin osa Eurooppaan ja EU:n alueelle hakeutuvista turvapaikanhakijoista tulee Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan alueilta. Kun mahdollisuudet päästä Eurooppaan suoraan pakolaisleiriltä tai perheen yhdistämisen kautta ovat vähäiset, suuri vastuu

lankeaa esimerkiksi Kreikalle ja Italialle, joihin ihmiset pakenevat meriteitse. Eduskuntavaalien jälkeen on nähty, että yhteisen turvapaikkapolitiikan puuttuessa monet jäsenvaltiot ovat ryhtyneet itsenäisesti toimiin, joiden päämäärä on vähentää "houkuttelevuutta" turvaa hakevien silmissä, jolloin yhä pienempi joukko valtioita vastaanottaa yhä suuremman osuuden turvapaikanhakijoista. (Ks. UNHCR 2016.) RKP:n esimerkissä ei oteta suoraan kantaa Suomen rooliin, mutta seuraavassa esimerkissä vastuunkantoon velvoitetaan myös Suomi:

57. **Suomen on oltava avoin** ja toivotettava tervetulleiksi ihmiset, jotka tarvitsevat apua ja turvaa. **Suomen täytyy kantaa nykyistä suurempi vastuu.** Tarvitaan asennemuutos ja toimiva kotouttamiskäytäntö, että maahanmuutto olisi kestäväällä pohjalla.

(RKP)

Esimerkissä 57 ilmaistaan välttämättömyyttä *nessesiivirakenteilla on oltava* ja *on toivotettava* sekä modallisilla verbeillä *täytyä* ja *tarvita* (VISK § 1551). Maahanmuuttajatarjoite ilmaus *ihmiset, jotka tarvitsevat apua ja turvaa* on esimerkissä toiminnan kohteena. Vaatimus vastaanottaa apua tarvitsevat ihmiset haastaa maahanmuuttoon liittyvää hyötyajattelua. *Nykyistä suurempi vastuu* humanitaarisesta maahanmuutosta representoidaan esimerkissä moraalisesti velvoitteeksi.

Että on esimerkissä finaalisuhteen merkitys: virkkeen ensimmäinen lause ilmaisee keinon (*asennemuutos ja toimiva kotouttamiskäytäntö*) saada toiseen lauseeseen tavoite (maahanmuutto on *kestävällä pohjalla*) aikaan (VISK § 1133). Konditionaalimuoto *olisi* ilmaisee, että kuvattu asiointila ei (vielä) ole toteutunut (VISK § 1592). Esimerkissä ei selvennetä, mitä tarkoitetaan maahanmuuton *kestävällä pohjalla*. Kestävyys ei tunnu viittaavan ainakaan yksinomaan taloudelliseen ulottuvuuteen, sillä sen saavuttamiseksi tarvitaan esimerkin mukaan *asennemuutos ja toimiva kotouttamiskäytäntö*. Tekstiyhteyden perusteella nämä vaateet esitetään Suomelle ja sitä kautta myös suomalaisille, ei maahanmuuttajille. Puhe *asennemuutoksesta* vihjaa, että suhtautuminen maahanmuuttoon on ongelmallista. Tällä viitattaneen esimerkiksi (mutta ei välttämättä yksinomaan) rasismiin ja syrjintään, jotka RKP useaan otteeseen eri sanakääntein tuomitsee vaaliohjelmassaan. Oman merkitysvivahteensa tuo myös se, että esimerkissä puhutaan kotoutumisen sijaan *kotouttamisesta*, jolloin keskiössä ei ole maahanmuuttajien vaan Suomen toiminta. Tämä

kielellinen valinta siirtää vastuuta Suomelle. Myös seuraavassa esimerkissä vihdetaan valtion tai sen instituutioiden vastuusta, kun puhe on yhdenvertaisuudesta:

58. Toteutetaan uusi perus- ja ihmisoikeusohjelma, jolla puretaan **eriarvoistavia rakenteita** ja taataan yhdenvertaisuus niin miehille, naisille kuin kaikille vähemmistöillekin.

(Vihr.)

Esimerkki 58 alkaa verbillä *toteutetaan*, joka on passiivin P-prototyyppi: lauseen keskiössä on dynaaminen toiminta, johon nähden tekijyys on toissijaista (Shore 1986: 25–26). Tällaiset toiminnan keskiöön nostavat esimerkit ovat ihmisoikeusdiskurssissa harvinaisia, toisin kuin talousdiskurssissa (luku 5). Vaikka esimerkin toiminta on melko abstraktia, siinä esitetään kuitenkin toteutettavia toimenpiteitä. Toiminnan kohteena on *uusi perus- ja ihmisoikeusohjelma*, jonka tavoitteena on purkaa *eriarvoistavia rakenteita* sekä taata *yhdenvertaisuus niin miehille, naisille kuin kaikille vähemmistöillekin*. *Rakenteet*-substantiivia määrittää VA-partisiippi *eriarvoistava*, joka ilmaisee vielä päättymätöntä tilannetta (VISK § 522). Vaikka rakenteista puhuttaessa mikään taho ei varsinaisesti asemoidu 'sylliseksi', esimerkissä eriarvoisuus ei VA-partisiipin myötä näyttäydy vain olemassa olevana vaan tuotettuna asiantilana.

Esimerkissä 58 mainitaan *kaikki vähemmistöt* selittämättä ilmausta sen tarkemmin, mutta oletettavasti maahanmuuttajat lukeutuvat tähän kategoriaan. *Vähemmistöt* on esimerkki ryhmäkategoriasta, jonka rajoja ei tekstissä määritellä selkeästi (ks. Pälli 2003: 35). Puhe eriarvoistavista rakenteista ja yhdenvertaisuudesta rajaa tulkintakehystä niihin vähemmistöiksi luokiteltaviin ryhmiin, jotka tavalla tai toisella ovat yhteiskunnassa heikossa asemassa. Lopullinen tulkinta jää lukijan tehtäväksi, mutta tulkinnoissa tuskin on suuria eroja: *kaikki vähemmistöt* olisi ilmauksena mieleton, jos ei olisi olemassa vakiintuneita historiallisia ja kulttuurisia käsityksiä siitä, mitkä ryhmittymät lasketaan vähemmistöiksi – esimerkiksi mielenterveysongelmaisia, vasenkätisiä tai ylipainoisia ei tavata nimittää vähemmistöksi, vaikka tällainen kategorisointi olisi sinänsä mahdollinen.

6.4 Ideologiset vaikutukset

Ihmisoikeusdiskurssissa asioita tarkastellaan myös maahanmuuttajien tarpeiden ja oikeuksien näkökulmasta siinä missä muissa diskursseissa näkökulma on Suomen ja suomalaisten. Ihmisoi-
keusdiskurssi eroaakin aineiston muista diskursseista siten, että se asemoituu ainakin jossain
määrin haastamaan nykyisenkaltaisia valtasuhteita. Blommaert (2005: 167–168) erottaa toisistaan
antihegemoniset (*anti-hegemonic*) ja hegemoniaa vastustavat (*oppositional*) käytänteet, joista
edelliset haastavat koko vallitsevan järjestelmän siinä missä jälkimmäiset pyrkivät uudistuksiin
hegemonian rajoissa. Blommaert luokittelee suuren osan nykyisestä eurooppalaisesta rasismiin-
vastaisesta toiminnasta hegemoniaa vastustavaksi mutta ei antihegemoniseksi. Hegemonian vas-
tustaminen voi tässä kontekstissa merkitä esimerkiksi vaatimusta yksilölliseen suvaitsevaisuu-
teen, kun taas antihegemoninen käytänte pitäisi sisällään koko eriarvoisuutta tuottavan järjestel-
män kyseenalaistamisen ja kritiikin. (Mp.) Blommaertin jaotteluun pohjautuen voi todeta, että
valtaosa aineiston ihmisoi-keusdiskurssista on luettavissa hegemoniaa vastustavaksi: vaikka ylei-
set vetoomukset tasa-arvon ja syrjimättömyyden puolesta sekä huomion kiinnittäminen jonkin
tietyn ihmisryhmän heikkoon asemaan ovat kielellisiä tekoja, joilla pyritään parantamaan hege-
monisen valtajärjestyksen epäkohtia, ne eivät kuitenkaan kyseenalaista sen fundamentaalista pe-
rustaa. Varsinaisesti antihegemoniseksi laskettavia merkityksiä onkin aineistossa vain marginaa-
lisesti. Esimerkiksi kansalaisuuden sääntelyyn tai maahantulon rajoittamiseen liittyvistä kysy-
myksistä ei aineistossa juuri käydyä kamppailua. Voi myös kyseenalaistaa Blommaertin ja Ver-
schuerenin (1998) hengessä, onko edes ihmisoi-keusdiskurssissa luettavissa radikaalia moninai-
suuden hyväksymistä.

Aineiston hyvin abstraktin ihmisoi-keuspuheen vaikuttavuuden voi kyseenalaistaa. Laajim-
millaan ihmisoi-keusdiskurssissa konstruoidut ryhmät kattavat kaikki (Suomessa elävät) ihmiset,
jolloin kielenkäytössä ei tehdä eroa maahanmuuttajien ja suomalaisten välille. Kaikkien ihmisten
yhdenvertaisuus on yhä nykyäänkin vallankumouksellinen ajatus edellyttäen, että yhdenvertai-
suus määritellään tiukasti. Abstraktissa ihmisoi-keuspuheessa ei kuitenkaan määritellä käsitteiden
sisältöä, mikä mahdollistaa aina kulloiseenkin poliittiseen tilanteeseen sopivan käsitteiden uudel-
leenmäärittelyn (ks. Blommaert 2005: 193–194). Voi myös olla, että kaikkinaiset ryhmäraajat häi-

vyttävä puhe *kaikista* tai *jokaisesta* antaa hyvin vähän eväitä poliittisen muutoksen aikaansaamiselle. Hall (1996) korostaa identiteetin perustuvan aina eronteolle. Käsitys ryhmän erillisyydestä ja erityisyydestä on toiminut monien merkittävien yhteiskunnallisten muutosten polttoaineena (Hall 1990: 223–224). Ilman erontekoa on mahdotonta tehdä tietyn ihmisryhmän asemaa parantavaa politiikkaa – puhe 'kaikista' kääntyy helposti puheeksi ei-mistään. On tosin asia erikseen, voiko tällaista poliittista muutosta agitoida ikään kuin ryhmän 'ulkopuolelta'. Fairclough (2001: 194) painottaa, että marginalisoidut ryhmät tulevat tietoisiksi diskriminaatiosta omien kokemustensa myötä kamppaillessaan sitä vastaan. Muutoksen aikaansaatamisessa ryhmään kuulumattomien roolina on osoittaa solidaarisuutta, ei selittää, millä tavoin ryhmä on syrjitty (mp.).

Voi myös esittää kysymyksen, jättääkö abstrakti ihmisoikeuspuhe huomioimatta todellisuuden, jossa ihmiset tulevat eri tavoin kohdelluiksi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella. Kyse on siitä, millaisen kuvan todellisuudesta tällainen kielenkäyttö rakentaa. Jos diskursseissa luodaan kuvaa oikeudenmukaisesta ihanneyhteiskunnasta esittämättä kuitenkaan konkreettisia epäkohtia ja niihin mahdollisia ratkaisukeinoja, kysymykset ihmisoikeuksista, rasismista ja yhdenvertaisuudesta epäpolitisoituvat. Tämän myötä puolueiden (ja myös muiden instituutioiden) poliittinen vastuu eriarvoisuudesta hämärtyy. On tosin huomattava, että useimmat ihmisoikeusdiskurssia hyödyntävät puolueet nostavat vaaliohjelmassaan esiin rasismia, mikä on merkki ilmiön olemassaolon tunnustamisesta. Rasismi on kuitenkin *tasa-arvon*, *yhdenvertaisuuden* ja *vapauden* tapaan käsite, joka ilman eksplisiittistä määritelmää mahdollistaa erilaiset tulkinnat sen merkityksestä: on helpompaa tuomita rasismi silloin, kun se määritellään kapeasti yksinomaan "rotuun" perustuvaksi syrjinnäksi (ks. rasismia eri muodoista esim. Puuronen 2011: 53–66). Abstraktin ihmisoikeuspuheen lisäksi aineistossa on ehdotettu politiikkatoimia, jotka tähtäävät jonkin tarkemmin määritellyn ihmisryhmän aseman kohentamiseen. Tällaisella kielenkäytöllä on jo enemmän potentiaalia saada aikaan muutoksia, mutta on huomattava, että muutoksia vaaditaan kuitenkin olemassa olevan järjestelmän puitteissa.

7 TURVALLISUUSDISKURSSI

Turvallisuuskurssissa maahanmuutto merkityksellistetään turvallisuushaksi. Turvallisuuskurssia hyödyntävät puolueista etenkin kristillisdemokraatit sekä perussuomalaiset, marginaalisesti myös kokoomus. Maahanmuutto yhdistetään turvallisuuskurssissa yhteiskunnalliseen rauhattomuuteen, rikollisuuteen ja terrorismiin. Uhkaavaa kuvaa luodaan lähinnä humanitaarisesta maahanmuutosta, ja uhkarepresentaatio koskee erityisesti tiettyjä maahanmuuttajataustaisia ryhmiä, joiden yhteinen nimittäjä on ei-länsimaisuus. Tällaiset maahanmuuttajat kuvataan turvallisuuskurssissa intentionaalisina toimijoina, jotka teoillaan aiheuttavat kaaosta ja turvattomuutta niin Suomessa kuin koko Euroopassakin.

Merkillepantavaa on, että turvallisuushaksi merkityksellistäminen tehdään aineistossa usein epäsuorasti, esimerkiksi presuppositioita ja implikatuureja hyödyntäen: lukijaa johdatellaan päätyämään tiettyihin johtopäätöksiin ilman, että eksplisiittisesti sanottaisiin maahanmuuttajien olevan vaaraksi. Wodak (2015: 46–47, 50) puhuu koodatusta puhetavasta kuvaillessaan merkityksellistämisen tapaa, jossa vältetään avoimen diskriminoivia ilmauksia. Tällaisen puhetavan suosiota voi selittää se, että Euroopan 1900-luvun hirmutekojen jälkeen eksplisiittisen rasistiset, syrjivät ja ihmisryhmiä leimaavat puhetavat ovat olleet julkisessa keskustelussa ja politiikassa jonkinasteinen tabu (mp.). Tätä taas voi pitää yhtenä osoituksena sosiokulttuuristen käytänteiden vaikutuksesta kieleen: yhteiskunnalliset normit muovaavat ja rajoittavat puhetapoja, siis käytännössä asettavat raamit hyväksyttävälle kielenkäytölle. Normit ja konventiot eivät kuitenkaan ole muuttumattomia, sillä niitä haastetaan diskurssissa. (Ks. Fairclough 1992: 63–64.) Aineiston eksplisiittiset uhkarepresentaatiot voi tulkita kielenkäyttöä koskevien normien haastamiseksi.

7.1 Pelon politiikka

Tässä alaluvussa tarkastelen, kuinka maahanmuutto merkityksellistetään turvallisuuskysymykseksi. Wodakin (2015: 5) mukaan pelon ilmapiiriin luominen ja turvallisuuden vetoaminen ovat keinoja, joilla tiukennukset maahanmuuttopolitiikkaan pyritään legitimoimaan. Aineistossa turvallisuuspuhe linkittyy etenkin humanitaariseen maahanmuuttoon. Vaikka turvallisuuskurssia hyödyntävät puolueet tukeutuvat usein koodattuun puhetapaan, teksteissä maahanmuutto merki-

tyksellistetään turvallisuuskysymykseksi myös eksplisiittisesti. Seuraavassa esimerkissä tämä tapahtuu rinnastamalla *maahanmuutto* ja *sisäinen turvallisuus*:

59. (Oikeuspolitiikka, **sisäinen turvallisuus ja maahanmuutto**)

Sisäisestä turvallisuudesta on pidettävä huoli myös taloudellisesti vaikeana aikana. **Sisäisen turvallisuuden** kasvavia haasteita **ovat** kansainvälisen rikollisuus, terrorismi, **laiton maahanmuutto** ja ihmiskauppa.

(KD)

Esimerkin 59 ensimmäinen rivi on otsikko, jossa *sisäinen turvallisuus* ja *maahanmuutto* rinnastetaan eksplisiittisesti *ja*-konjunktilla (Kalliokoski 1989; VISK § 1079–1080). Rinnastuksen myötä maahanmuutto merkityksellistyy sisäisen turvallisuuden kysymykseksi. Yhteys turvallisuuteen eksplikoidaan myös myöhemmin esimerkissä, kun luonnehtivan relationaalisen prosessin (Halliday 1994: 119–122) avulla *laiton maahanmuutto* konstruoidaan osaksi luokkaa *sisäisen turvallisuuden haasteet*. Tätä haastetta kuvaillaan vieläpä VA-partisiipilla *kasvava*. Puhe ei ole maahanmuutosta yleisesti, sillä turvallisuushaasteeksi nimetään nimenomaan *laiton* maahanmuutto. Sisäministeriön (2016b) verkkosivujen mukaan laittomassa maassa oleskelussa kyse on yleensä siitä, että "ulkomaalainen oleskelee maassa ilman vaadittavaa matkustusasiakirjaa ja/tai viisumia taikka oleskelulupaa" tai "maahantulosäännösten kiertämisestä siten, että laillisia maahantulomenettelyjä käytetään väärin" (mp.). Esimerkissä ei kuitenkaan määritellä, mitä *laiton maahanmuutto* tarkoittaa, mikä mahdollistaa erilaiset tulkinnat. Blommaert ja Verschueren (1998: 13–14) pitivät tiukkaa lain tulkintaa yhtenä strategiana, jolla maahanmuuttoa pyritään länsimaissa rajoittamaan. Esimerkiksi vainoa pakenevalla ihmisellä ei välttämättä ole mahdollisuutta hankkia asianmukaisia matkustusasiakirjoja, jolloin hänen tulkitaan tulleen maahan laittomasti (mp.). Kuten todettua, esimerkki 59 ei varsinaisesti tarjoa laittomuuden määritelmää. Kuitenkin jo laittomuuden retoriikka itsessään on omiaan herättämään kielteisiä mielikuvia maahanmuutosta. Samalla kysymys maahanmuuttajille kuuluvista oikeuksista jää taka-alalle.

Laiton maahanmuutto on ainoa käsite, joka linkittyy esimerkissä eksplisiittisesti maahanmuuttoon. Se kuitenkin rinnastetaan virkkeessä kolmeen muuhun lainvastaiseen ilmiöön, jotka ovat *kansainvälinen rikollisuus*, *terrorismi* ja *ihmiskauppa*. Vaikka esiteltyjen ilmiöiden yhteyttä

ei eksplikoida, niiden rinnastaminen tuottaa kuvaa, että yhteys on olemassa (Kalliokoski 1989). Esimerkissä korostuu tekstuaalisen metafunktion näkökulma merkitysten tuottamisessa: oletus tekstien koherenttiudesta ohjaa tulkitsemaan esimerkkiä kokonaisuutena, jonka osat liittyvät toisiinsa (ks. Halliday 1994: 37–52). Myös sosiokulttuurisen tuntemuksen perusteella yhteys maahanmuuttoon löytyy ainakin sitä kautta, että näistä ilmiöistä tavataan puhua maahanmuuton yhteydessä. Puhe *kansainvälisestä* rikollisuudesta kertoo eksplisiittisesti, että näkökulma on kansallista laajempi, ja *ihmiskauppaan* sisältynee implisiittisesti samankaltainen merkitys. Lisäksi *terrorismissa* puhutaan muualla aineistossa selkeästi maahanmuuttokontekstissa (ks. seuraava alaluku). Myös seuraavassa esimerkissä kristillisdemokraatit merkityksellistää maahanmuuton turvallisuuden kannalta merkitykselliseksi ilmiöksi:

60. **Vastuullinen maahanmuuttopolitiikka** toivottaa **maahamme jo muuttaneet ihmiset** tervetulleeksi osaksi yhteiskuntaamme ja yhteisöjämme. Samalla se ottaa huomioon **yhteiskuntamme kestokyvyn sekä turvallisuuden**.

(KD)

Esimerkissä 60 puhutaan *vastuullisesta maahanmuuttopolitiikasta*, jolle annetaan kaksi ominaisuutta: ensinnäkin Suomeen muuttaneiden ihmisten toivottaminen *tervetulleeksi osaksi yhteiskuntaamme ja yhteisöjämme* sekä toiseksi *kestokyvyn ja turvallisuuden* huomioiminen. Tervetulleeksi toivotetaan esimerkissä *maahamme jo muuttaneet ihmiset*, mikä implikoi turvallisuuden huomioiden tarkoittavan ensisijaisesti tulevaa maahanmuuttoa rajoittavia toimenpiteitä. Se kuitenkin jättää lukijan vastuulle tulkita, mitä turvallisuuden huomioon ottaminen lopulta merkitsee ja millaisia toimenpiteitä turvallisuuteen vetoaminen voi oikeuttaa.

Myös viittaus *yhteiskunnan kestokykyyn* linkittyy turvallisuuteen, vaikka se on mahdollista tulkita ensisijaisesti taloudelliseksi argumentiksi. Joka tapauksessa ilmaus implikoi, että suomalaisessa yhteiskunnassa on olemassa maahanmuuton suhteen jokin kynnys, jonka ylittyminen on uhka. Esimerkki muistuttaa Blommaertin ja Verschuerenin (1998: 77–78) suvaitsevaisuuden kynnykseksi (*threshold of tolerance*) kutsumaa argumenttia, jota maahanmuuttodebatissa usein käytetään. Suvaitsevaisuuden kynnykseen vedotaan, kun maahanmuuton katsotaan olevan liian laajamittaista: ajatus on, että maahanmuuttovastaisuus on luonnollinen reaktio sietokyvyn ylitty-

miselle. Perustelun avulla on mahdollista samanaikaisesti pitää kiinni suvaitsevaisesta julkisivusta ja oikeuttaa maahanmuuton tiukempi rajoittaminen. (Mp.) Maahanmuuttajat toivotetaan tervetulleeksi, mutta vain tiettyyn, tarkemmin määrittelemättömään rajaan saakka.

Esimerkin 60 jälkimmäisen virkkeen *ottaa huomioon* on mentaalinen verbi (VISK § 445, § 472), se siis kuvastaa kognitiivista tilaa esimerkiksi tekemisen sijaan. Esimerkki kuitenkin samalla implikoi, että tämän mielensisäisen toiminnan tulee näkyä materiaalisina tekoina, esimerkiksi maahanmuuton rajoittamisena. Tämän kielellisen valinnan voi tulkita olevan osa epäsuoraa puhe- tapaa, joka näyttää olevan tyypillistä nimenomaan turvallisuuskurssille. On kuitenkin syytä huomata, että kaikissa tapauksissa turvallisuudesta ei siis puhuta koodatusti. Seuraavassa esimerkissä luodaan maahanmuutosta kokonaisuudessaan hyvin kielteistä kuvaa eksplikoimalla erilaisia turvallisuussuhkia:

61. **Maahanmuutto** – – *johtaa* asuinalueiden gettoutumiseen, *edistää* uskonnollista radikalismia ja sen lieveilmiöitä sekä *ruokkii* etnisiä konflikteja. Esimerkkeinä näistä ilmiöistä voidaan mainita useita Euroopan suurkaupunkeja viime vuosina **riivanneet etniset mellakat** ja **lähinnä maahanmuuttajanuorista koostuneet väkivaltaiset jengit**.

(PS: Mp.)

Esimerkin 61 ensimmäisessä virkkeessä on kolme materiaalista prosessia (Halliday 1994: 109–112), joiden toimijana on *maahanmuutto*. Esimerkissä maahanmuuton ja gettoutumisen suhde esitetään kausaalisenä: *maahanmuutto* on syy, *asuinalueiden gettoutuminen* sen seuraus. Tällaisen representaation mukaan gettoutumista ei siis voi estää: se esitetään ikään kuin maahanmuuton luonnollisena lopputuloksena. Lisäksi maahanmuuton väitetään edistävän *uskonnollista radikalismia* ja ruokkivan *etnisiä konflikteja*. Myös verbit *edistää* ja *ruokkii* ovat semanttiselta ominaisuudeltaan kausatiivisia, koska aktiivinen toimija (*maahanmuutto*) saa aikaan muutoksen toiminnan kohteissa (VISK § 463). Yhteys maahanmuuton ja turvallisuussuhkien välillä esitetään vahvana ja vääjäämättömänä. Tälle konstruktiolle tarjotaan esimerkin toisessa virkkeessä perusteluksi *etniset mellakat* sekä *lähinnä maahanmuuttajanuorista koostuneet väkivaltaiset jengit*, jotka ovat *riivanneet useita Euroopan suurkaupunkeja*.

Maahanmuuttajat eivät ole virkkeessä prosessin toimijan roolissa, mutta heidät konstruoidaan muilla kielellisillä keinoilla aktiivisiksi, turvattomuutta aiheuttaviksi tekijöiksi. *Mellakkaan* sisältyy implisiittisesti ei-toivottava toiminta: Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. *mellakka*) antaa sanalle määritelmän 'vakavanlaatuinen levottomuus, väkivaltainen mielenosoitus, kahakka, tappeilu'. Lisäksi kontekstista ja adjektiivista *etninen* käy ilmi, että kyse on nimenomaan ei-syntyperäisten suomalaisten aikaansaamasta toiminnasta. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *etninen*) mukaan *etninen* merkitsee 'kansaa, heimoa tms. ryhmää koskeva', eikä käsite itsessään siis rajaudu vain ulkomaalaistaustaisiin. Suomalaisuudesta ei kuitenkaan tavata Suomessa puhua etnisyytenä. Esimerkin 61 *etninen mellakka* ja *etninen konflikti* tuntuvat implikoivan, että ihmisen etninen tausta on yhteiskunnallisen rauhattomuuden selittävä tekijä. Intentionaalista toimijuutta rakennetaan myös, kun *lähinnä maahanmuuttajanuorista* koostuvia jengejä kuvaillaan adjektiivilla *väkivaltainen*. *NUT*-partisiippi *riivanneet* kuvaa sekin hyvin uhkaavaa toimintaa: Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *riivata*) mukaan verbi merkitsee 'villitä, vaivata, kiusata, ahdistaa'. Esimerkki 61:ssä turvattomuuden esitetään aiheutuvan maahanmuuttajien aktiivisen toiminnan seurauksena. Toisin on seuraavassa esimerkissä, jossa jo pelkkä kaksoiskansalaisten olemassaolo riittää uhan aktivoitumiseen:

62. On myös selvitettävä mahdollisuudet muuttaa kansalaisuuslainsäädäntöä niin, että **jo myönnetty kansalaisuus** voitaisiin tietyissä olosuhteissa peruuttaa. Kaksoiskansalaisuus tulisi sallia vain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa. – – Kaksoiskansalaiset voivat muodostaa myös **strategisen turvallisuusriskin** tilanteessa, jossa **jokin ulkovalta** katsoo Suomessa asuvien kansalaistensa kuuluvan omaan legitiimiin vaikutuspiiriinsä. (PS: Mp.)

Puhe kansalaisuuden myöntämisestä ja sen peruuttamisesta kytkee esimerkin eksplisiittisesti maahanmuuttodiskurssiin. Ilmaus *tietyt olosuhteet* jättää kuitenkin täysin avoimeksi sen, mikä voisi olla riittävä peruste kansalaisuuden peruuttamiselle. Viittaus ulkovaltojen vaikutuspiiriin liittyyne ajankohtaiseen keskusteluun Venäjän toimista Ukrainassa. Venäjän presidentti Vladimir Putin on pitänyt Krimin liittämistä Venäjään historiallisen virheen korjaamisena: Putinin mukaan Krim on aina ollut erottamaton osa Venäjää (HS 2014b; Yle 2014d). Esimerkki 62 implikoi, että jotain vastaavaa voisi tapahtua myös Suomessa. Perussuomalaiset puhuu puolueena voimakkaasti

kansallisen itsemääräämisoikeuden puolesta, ja tätä taustaa nähden on mielenkiintoista, että esimerkiksi perustellaan maahanmuuttopoliittisia linjauksia muiden valtioiden mahdollisilla toimilla. Strategiseen turvallisuusriskiin vetoaminen vaikuttaakin olevan kielellinen strategia, jolla pyritään oikeuttamaan kansalaisuuden tiukempi kontrollointi. Myös kristillisdemokraatit käsittelee kansalaisuutta turvallisuuskulmasta:

63. Muiden eurooppalaisten maiden toimenpiteitä monikansalaisuuden rekisteröimisen sekä esimerkiksi **terrorismitapauksissa kansalaisuuden poistamisen suhteen** tulee seurata aktiivisesti.

(KD)

Esimerkissä 63 puhutaan monikansalaisuudesta ja mahdollisesta kansalaisuuden poistamisesta. Puhe on siis henkilöistä, joilla on Suomen kansalaisuuden lisäksi myös jonkin muun maan kansalaisuus. Osa tällaisista ihmisistä ei välttämättä ole itse varsinaisia maahanmuuttajia (vaan esimerkiksi niin sanottuja toisen polven maahanmuuttajia). Kyse on silti maahanmuuttodiskurssista, koska merkitykselliseksi nousee nimenomaan se, että jokin yhteys maahanmuuttoon on olemassa. Vaikka esimerkissä puhutaan eksplisiittisesti yhdestä turvallisuusuudesta eli terrorismista, tässäkin tapauksessa on mukana myös epäsuoraa esitystapaa: muiden maiden toimenpiteitä *tulee seurata aktiivisesti*, mikä ei vielä merkitse sitä, että Suomen tulisi tehdä samoja toimenpiteitä (vaikka tällainen mielikuva tekstistä toki syntyy). Jo vetoaminen *muiden eurooppalaisten maiden* esimerkkiin on tulkittavissa yhdeksi keinoksi välttää mitään sellaista kielteistä erottautumista, jonka voisi nähdä diskriminoivana. Epäsuoruudesta huolimatta maahanmuutto merkityksellistetään vahvasti turvallisuuteen liittyväksi kysymykseksi. Välttämättömyyttä ilmaiseva modaaliverbi *tullee* (VISK § 1551) vihjaa ilmiön vakavuudesta, ja ilmaus *esimerkiksi terrorismitapauksissa* antaa olettaa, että monikansalaisten joukossa on ihmisiä, joilla on kytköksiä terrorismiin. Lisäksi se implikoi, että muitakin kansalaisuuden poistamisen oikeuttavia tekoja on mahdollista määritellä: terrorismitapaukset ovat vain esimerkki. Myös seuraavassa, pakolaisuutta käsittelevässä esimerkissä on huomionarvoisia implisiittisiä merkityksiä: *ottaa huomioon* -verbi sekä E-infinitiivi (VISK § 120) *pohdittaessa* ovat kielellisiä valintoja, jotka vihjaavat (mutta eivät eksplikoi), että pakolaiset tulisi valikoida tarkemmin:

64. 750 hengen vuosittaista pakolaiskiintiötä voidaan nostaa maltillisesti. **Sisäisen turvallisuuden näkökulmat** on otettava huomioon **pakolaiskiintiön kohdentamista** pohdittaessa.

(KD)

Esimerkin 64 ensimmäinen virke voidaan lukea osaksi ihmisoikeusdiskurssia (ks. luku 6), sillä siinä otetaan varovaisesti kantaa pakolaiskiintiön nostamisen puolesta, minkä myötä useampi kansainvälistä suojelua tarvitseva ihminen voisi saada turvaa Suomesta. Seuraavassa virkkeessä pakolaisuus merkityksellistetään kuitenkin turvallisuusuhaksi, kun todetaan, että pakolaiskiintiön kohdentamisessa tulisi ottaa huomioon *sisäisen turvallisuuden näkökulmat*. Ilmaus implikoi, että tietynlaiset pakolaiset ovat potentiaalisesti vaarallisia. Turvallisuutta ei käsitellä sotaa ja vainoa pakenevien ihmisten vaan pakolaisten vastaanottajamaan eli Suomen näkökulmasta. Turvattu muutta pakenevat ihmiset konstruoidaan uhaksi 'meidän' turvallisuudellemme. Välttämättömyyttä ilmaiseva *on tehtävä* -nessiivirakenne esittää pakolaisten tarkemman valikoinnin vieläpä pakotavana, mikä voimistaa uhkarepresentaatiota. Esimerkki muistuttaa Wodakin (2015: 16) havaitsemaa, oikeistopopulisteille tyypillistä diskursiivista strategiaa, jossa uhrin esitetään pahantekijöinä (*victim-perpetrator reversal*).

Kristillisdemokraattien vaaliohjelmassa ei eksplikoida, millaiset pakolaiset ovat ei-toivottuja. Vielä kevään 2015 eduskuntavaaleissa puolueen puheenjohtajana toiminut Päivi Räsänen on kuitenkin haastatteluissa (Ylioppilaslehti 2010; Sunnuntaisuomalainen 2013) todennut, että Suomen tulisi suosia kristittyjä pakolaisia, jotka Räsäsen mukaan sopeutuvat "kulttuurisesti ja uskonnollisesti" helpommin kuin muslimipakolaiset, jotka saattavat syrjityksen ja eristäytymisen myötä radikalisoitua. Haastatteluissa Räsänen eksplikoi tarkoittavansa nimenomaan muslimitaustaisia pakolaisia. Puheenjohtaja Räsäsen aiemmat kommentit huomioiden on perusteltua olettaa, että myös esimerkki 64:ssä pakolaiskiintiön kohdentamisella tarkoitetaan käytännössä muslimipakolaisten ulossulkemista. Muslimit merkityksellistetään myös muualla aineistossa turvallisuusuhiksi, ja seuraavaksi analysoin tätä tematiikkaa tarkemmin.

7.2 Uhkana islam

Kaikki turvallisuusdiskurssia hyödyntävät puolueet näyttävät yhdistävän turvallisuusuhan islamiin, joka liitetään aineistossa etenkin terrorismiin. Terrorismista näytetäänkin puhuvan aineistossa nimenomaan islamin yhteydessä. Mielenkiintoista on, että nimitystä *muslimi* tai *islaminuskoinen* ei kuitenkaan esiinny aineistossa kertaakaan: islaminuskoiset maahanmuuttajat merkityksellistetään vaarallisiksi muiden kielellisten valintojen avulla. Uhkarepresentaatio tuotetaan usein epäsuorasti, koodattua puhetapaa hyödyntäen. Poikkeuksen muodostaa seuraava esimerkki, jossa islamiin linkittyvä uhkarepresentaatio on ilmeinen:

65. Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sekä EU-asiat

Mahdollisia turvallisuusuhkia aiheuttavat Venäjän kansainvälistä oikeutta loukanneet toimenpiteet, kauppasodat, kiistat logistista reiteistä, luonnonvaroista, energiasta ja väestöryhmien asemasta ja **ääri-islamiin perustuva terrorismi** – –.

(KD)

Esimerkin 65 ensimmäinen rivi on otsikko, joka kertoo, että näkökulma ei ole ensisijaisesti maahanmuutossa vaan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Myös esimerkissä mahdollisiksi turvallisuusuhiksi listatut asiat viittaavat ylikansalliseen viitekehykseen. Maahanmuuttodiskurssien näkökulmasta on kuitenkin huomionarvoista, että terrorismi liitetään esimerkissä eksplisiittisesti islamiin. Suomi ei ole irrallaan muusta maailmasta, ja islamin merkityksellistäminen turvallisuusuhaksi koskettaa implisiittisesti myös Suomea. Esimerkki erottuu suorudellaan muusta aineistosta – ehkä islamin representoiminen turvallisuusuhaksi on mahdollista tehdä suoremmin, kun puhe on Suomen sijaan kansainvälisestä ympäristöstä. Tällöin uhkarepresentaatio ei koske niin ilmeisesti Suomessa asuvia muslimeja, vaikka epäsuorasti tällainenkin merkitys syntyy.

Esimerkissä 65 on substantiivina luonnehtiva partisiippilauseke *ääri-islamiin perustuva*, joka restriktiivisen relatiivilauseen tapaan rajaa tarkoitteen eli tässä tapauksessa *terrorismin* alaa (VISK § 531, § 1165): on olemassa laajempi ilmiö terrorismi, mutta mahdolliseksi uhaksi representoidaan vain sellainen, joka perustuu ääri-islamiin. Ääri-alkuosan myötä islamia ei kuitenkaan kokonaisuudessaan konstruoida turvallisuusuhaksi. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *ääri-islamalainen*) mukaan *ääri-islamalainen* on 'islamilaiseen fundamentalismiin tm. äärisuuntaan

liittyvä; tällaisen äärisuunnan kannattaja'³. Vaikka turvallisuushaksi konstruoidaan vain islamin äärisuuntaukset, on silti ideologian näkökulmasta olennaista, että terrorismi merkityksellistetään yhteen uskontokuntaan liittyväksi ilmiöksi, vaikka muunkinlaista terrorismia on ollut ja on olemassa. Myös seuraavassa esimerkissä kristillisdemokraatit tulkintani mukaan konstruoi uhaksi muslimit, vaikka eksplisiittinen linkki islamiin puuttuu:

66. **Terrorismintorjunta** on noussut nopeasti tärkeäksi osaksi poliisin työtä, ja lainsäädäntöä on uudistettu vastaamaan **muuttunutta ja voimakkaasti kansainvälistynyttä toimintaympäristöä**. Suojelupoliisin toimivaltuuksia tulee tarvittaessa täydentää sen varmistamiseksi, että se pystyy tehokkaasti torjumaan **terroristisia rikoksia ja radikalisoitumista**.

(KD)

Esimerkin 66 alussa terrorismintorjunnan kuvaillaan nousseen *nopeasti* ja vieläpä *tärkeäksi* osaksi poliisin työtä. Toimintaympäristö on *muuttunut* ja *voimakkaasti kansainvälistynyt*. Ilmiö representoidaan siis uudeksi ja merkittäväksi turvallisuushaksi, joka ei rajoitu vain Suomeen. Myös maininta suojelupoliisista luo kuvaa huomattavasta uhasta. Laki poliisin hallinnosta (110/1992) määrittelee suojelupoliisin tehtäväksi "torjua sellaisia hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta sekä suorittaa tällaisten rikosten tutkintaa." Kristillisdemokraatit haluaa tarvittaessa lisätä suojelupoliisin toimivaltuuksia, jotta suojelupoliisi pystyy torjumaan *terroristisia rikoksia ja radikalisoitumista*.

Esimerkki 66 ei kuitenkaan tarjoa selitystä sille, mitä terrorismin nousun taustalla on, eikä siinä liioin eksplikoida, ketkä ovat potentiaalisia terroristeja. Tämä (mitä luultavimmin laskelmoitu) epämääräisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että esimerkissä puhutaan kenestä tahansa. Esimerkin tulkitseminen vaatii tekstinulkoista tietoa siitä historiallisesta tilanteesta ja ympäristöstä, jossa teksti on tuotettu. Ennen kevään 2015 eduskuntavaaleja käytiin vilkasta julkista keskustelua ääri-islamistisen Isis-järjestön noususta ja sen aiheuttamasta mahdollisesta uhasta Euroopassa. Äärimmäisillä raakuuksillaan otsikoihin noussut Isis onnistui nopeassa tahdissa saamaan haltuunsa laajoja alueita Irakissa ja Syyriassa (Yle 2014c). Suomessa ääriyhmittymän saama medianäkyvyys keskittyi etenkin henkilöihin, jotka lähtivät Suomesta liittyäkseen Isisin riveihin (esim. HS

³ Mielenkiintoista on, että *ääri-islamilainen* sekä osin synonyyminen *äärimuslimi* ovat ainoat uskontoon liittyvät *ääri*-alkuiset sanat, jotka löytyvät Kielitoimiston sanakirjasta.

2014c). Esimerkki 66 liittyneekin terroristijärjestöiksi luokiteltujen ryhmittymien, lähinnä Isisin, suorittamiin värväyksiin Euroopassa ja myös Suomessa. Suojelupoliisi arvioi helmikuussa 2015, että Suomesta on matkustanut noin 60 henkilöä alueille, joilla Isis taistelee. Valtaosa lähtijöistä on Supon mukaan nuoria, 21–24-vuotiaita miehiä, jotka edustavat 18:aa erilaista etnistä taustaa. (Yle 2015c.)

Esimerkin 66 rakentama kuva toimintaympäristön nopeasta muutoksesta osuu ajallisesti yksiin Isisin nousun kanssa. Myös sanapari *terroristisia rikoksia* ja *radikalisoitumista* tukee tätä tulkintaa. Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. *radikalisoitua*) määrittelee verbin yksinkertaisesti 'tulla radikaali(mma)ksi' ja antaa esimerkkeinä käytöstä "nuorison, mielipiteen radikaalistuminen". Radikalismi on saman sanakirjan (KS s.v. *radikalismi*) mukaan 'mielipiteiden jyrkkyys, äärimmäisyyskanta, olojen jyrkkään muuttamiseen pyrkivä suunta'. On kuitenkin selvää, että kristillisdemokraattien vaaliohjelmassa käsitettä ei käytetä kuvaamaan yleistä 'radikaalimmaksi tulemistä' tai 'mielipiteiden jyrkkyyttä'. Käsite *radikalisoituminen* nousi laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun Suomessa Isisin värväysten myötä, ja hyvin spesifissä merkityksessä. Käsite oli näkyvästi esillä mediassa (ks. esim. HS 2014c; Yle 2014a), ja sitä käytettiin kuvaamaan nimenomaan islaminuskoisten radikalisoitumista. Pelkkä tietyn toiminnon nimeäminen voi implikoida, että puhe on tietystä ihmisryhmästä (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012: 63–64).

Sanojen ja ilmausten merkitykset syntyvät osin niiden käyttöyhteyksistä. Siksi on hyvin todennäköistä, että kevään 2015 eduskuntavaalien aikaan *radikalisoituminen* etenkin yhdistettynä *terroristisiin rikoksiin* herättää valtaosassa lukijoista konnotaation islamiin ja muslimeihin. Jos tämä tulkinta olisi haluttu estää, esimerkki olisi todennäköisesti rakennettu toisin. Esimerkki linkittyy myös muihin ennen kevään 2015 vaaleja julkaistuihin teksteihin. Sisäministerinä toiminut kristillisdemokraattien silloinen puheenjohtaja Päivi Räsänen (2014) kirjoitti lokakuussa 2014 sisäministeriön blogissa Irakiin ja Syyriaan lähteneistä taistelijoista muun muassa näin (kursiivi lisätty): "*Terrorismin torjunnan* näkökulmasta asiassa on kaksi puolta. Taistelijaksi lähtemiseen johtava *radikalisoituminen* on pyrittävä estämään, ja taistelualueelta Suomeen palaavien tilanne on selvitettävä" (mp.). Vaikuttaa siis ilmeiseltä, että esimerkin tekstimaailma liittyy Isisin nousuun, mutta tekstissä kuitenkin vältetään eksplikoimasta tätä yhteyttä. Tämä valinta liittyy normiin, jonka mukaan ihmisryhmiä avoimesti leimaava puhetapa ei ole hyväksyttävä (Wodak

2015: 46). Kasvojen säilyttämisen kannalta on turvallisempi vaihtoehto ohjata lukijoita tekemään tämän tyyppiset tulkinnat itse. On kuitenkin huomattava, että esimerkki 66:ssa ei ole mitään sel-laista kielellistä ainesta, joka eksplisiittisesti rajaisi syntyperäiset suomalaiset tai ei-islaminuskoiset mahdollisen tulkinnan ulkopuolelle.

Kristillisdemokraattien lisäksi myös kokoomus vaikuttaisi ainoassa turvallisuusdiskurssia edustavassa esimerkissään käsittelevän Isistä. Kokoomus ei kuitenkaan mainitse Isisiä tai muita terroristijärjestöjä, vaan puhuu yleisesti *terroristisesta toiminnasta*:

67. Kynnystä lähteä **ulkomaille terroristiseen toimintaan** nostetaan kieltämällä se tarvittaessa lailla.

(Kok.)

Esimerkissä 67 ei tarkenneta, keitä potentiaaliset terroristiseen toimintaan osallistujat ovat. On siis mahdollista tulkita esimerkin koskevan myös syntyperäisiä suomalaisia ja ei-muslimia. Vaikka kokoomus rajaa esimerkissä terrorismin uhan *ulkomaille*, terrorismi merkityksellistyy epäsuorasti myös sisäisen turvallisuuden kysymykseksi: mikäli Suomessa on henkilöitä, jotka ovat valmiita lähtemään ulkomaille osallistumaan terroristijärjestön toimintaan, he voinevat olla uhka myös Suomen rajojen sisäpuolella. Esimerkki on muotoilultaan kristillisdemokraattien esi-merkkiä neutraalimpi, sillä sen kielellisistä valinnoista ei ainakaan yhtä selkeästi synny konnotaatiota tiettyyn ihmisryhmään. Yhteys on pikemminkin sisällöllinen: Puhe kynnyksen nostamisesta implikoi, että terroristiseen toimintaan osallistuminen ulkomailta on nykytilanteessa liian helppoa ja jopa houkuttelevaa. Tämä taas linkittyy ajankohtaiseen poliittiseen keskusteluun siitä, tulisiko terroristisessa tarkoituksessa matkustaminen kriminalisoida (ks. Sisäministeriö 2014b). Aihe nousi keskusteluun nimenomaan Isisin värväystoiminnan paljastumisen myötä, ja tästä syystä on perusteltua tulkita esimerkki osaksi maahanmuuttodiskurssia siitä huolimatta, että eksplisiittinen linkki aiheeseen puuttuu. Perussuomalaiset sen sijaan konstruoi maahanmuuttajat ja tarkemmin islaminuskoiset turvallisuushaksi paljon suuremmin, vaikka nimitystä muslimit ei esimerkissä käytetäkään:

68. Kotiseutumatkailu ja **jihad-turismi**

Jos humanitaarisin perustein oleskeluluvan, ja mahdollisesti myöhemmin kansalaisuuden, saanut henkilö **lo-mailee** kotimaassaan, **lähettää** sinne lapsiaan "kulttuuria oppimaan", tai pahimmassa tapauksessa **osallistuu** siellä sotatoimiin, voidaan päätellä, että hän itse **ei pidä** lähtömaataan liian vaarallisena. Tällaisissa tapauksissa suojeluntarpeen tulee katsoa päättyneen ja oleskelulupa pitää peruuttaa.

(PS: Mp.)

Esimerkin 68 ensimmäinen rivi on otsikko, jonka ilmaus *jihad-turismi* ei jätä juuri tulkinnanvaraakaan: puhe on islaminuskoisista ihmisistä. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *jihad*) mukaan käsite *jihad* saa islamissa merkityksen 'uskonnollinen kilvoittelu, hartaudenharjoitus; taistelu islamin puolesta, "pyhä sota"'. Käsitteellä voidaan viitata islaminuskoon liittyvään sisäiseen kilvoitteluun, mutta esimerkin jatko tekee selväksi, että perussuomalaisten tekstissä termiä käytetään sen sotaisimmassa merkityksessä. Esimerkissä 68 mainitaan sotatoimiin osallistuminen, mikä antaa aiheita olettaa, että tekstissä käsitellään samaa ilmiötä kuin esimerkeissä 66 ja 67, siis matkustamista sota-alueille, jossa Isis tai vastaava ryhmittymä taistelee. Tällaisen toiminnan nimittäminen *turismiksi* on yksi esimerkki perussuomalaisten omaleimaisesta ironisesta puhetavasta – aihe, joka ansaitsisi oman tutkimuksensa. (Ks. Belgian äärioikeiston ironisesta maahanmuuttoretoriikasta Blommaert 2005: 198–200.) *Jihad-turismi* luo näennäisen kepeää kuvaa vakavasta ilmiöstä. Puolelle tällainen suhtautuminen ei ole hyväksyttävää, eikä ilmausta ole tarkoituskaan lukea perussuomalaisten kannanotoksi sinällään. Kohosteinen sananvalinta ohjaa tulkitsemaan viestin ironiseksi. Ilmaus vihjaa tekstin tuottajan pilkallisesta asenteesta, joka kohdistuu maahanmuuttajiin ja todennäköisesti myös sallivampaa maahanmuuttopoliittikkaa kannattaviin. (Ks. Rahtu 2005: 287–290, 294.)

Ironinen suhtautuminen näkyy myös, kun puhe on lapsien lähettamisestä "*kulttuuria oppimaan*". Lainausmerkkien avulla perussuomalaiset ikään kuin irtisanoutuu tästä kielellisestä valinnasta ja osoittaa sen olevan lähtöisin jostain muualta – tämä on vihje tekstin moniäänisyydestä (Kalliokoski 2005: 30). Tekstiyhteydestä ei kuitenkaan voi suoraan päätellä, mitä tällä tarkoitetaan tai mistä ilmaus on peräisin. Perussuomalaisten maahanmuuttopoliittisen ohjelman pääarkkitehdiksi nimetty (Yle 2015b) Jussi Halla-aho kirjoitti vuonna 2006 Scripta-blogissaan seuraavasti (kursiivi lisätty): "Ja sekin vielä tulee mieleen, että vasten tahtoaan Ruotsiin surman suusta paenneet postittavat Ruotsissa syntyneitä tyttäriään kotikonnuille, sinne surman suuhun, ympärileikat-

taviksi ja *kulttuuria oppimaan*. Meinaan vain, että tyhmempi saattaisi kuvitella näidenkin ihmisten olevan Ruotsissa lähinnä omasta, vapaasta tahdostaan" (Halla-aho 2006a). Halla-aho jatkaa aiheesta bloginsa vieraskirjassa (kursiivi lisätty): "Jos Somaliaan voi lähteä lomailemaan, *kulttuuria oppimaan* tai mehiläisiä kasvattamaan, pakolaisuuden perusteella myönnetyn oleskeluluvan edellytykset ovat lakanneet" (Halla-aho 2006b). Halla-ahon aiemmat kirjoitukset auttavat tulkitsemaan esimerkkiä: taustalla on väite siitä, että humanitaarisin perustein maahan tulleet eivät tosiasiaassa ole turvan tarpeessa. Kyse on siis perussuomalaisten taajaan esittämästä huijari-representaatiosta, jonka ydinviesti on, että maahanmuuttajat hyväksikäyttävät järjestelmää. Tämä väite esitetään myös suoraan maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa useampaan otteeseen. Esimerkin 68 kaltaiset koodatut merkitykset avautuvat todennäköisesti helposti tekstin ensisijaiselle, asiaan vihkiytyneelle kohderyhmälle (Wodak 2015: 50).

Esimerkissä 68 maahanmuuttajiin viittaa nimitys *henkilö*, ja tämän tarkoitteen alaa rajaa partisiippilauseke *humanitaarisin perustein oleskeluluvan, ja mahdollisesti myöhemmin kansalaisuuden, saanut* (VISK § 521, § 531). Vaikka esimerkin nimitys on yksiköllinen, sen voi kuitenkin katsoa rakentavan kuvaa luonnehdintaan sopivasta ihmisryhmästä. Esimerkissä tällaiset maahanmuuttajat kuvataan materiaalisten prosessien aktiivisina, vastuullisina toimijoina (Halliday 1994: 109–112): tällainen maahanmuuttaja *lomailee [kotimaassaan], lähettää [sinne lapsiaan "kulttuuria oppimaan"]* ja mahdollisesti jopa *osallistuu [siellä sotatoimiin]*. Esimerkissä on myös mentaalinen prosessi *ei pidä* (merkityksessä 'olla jotain mieltä'), jonka kokijana on maahanmuuttajatarcoitteinen sana eli pronomini *hän*, joka viittaa korrelaattiin *henkilö*. Prosessissa konstruoidaan siis maahanmuuttajien sisäistä ajatusmaailmaa. Pällin (2003: 227) mukaan mentaalisten prosessien yhdistäminen ihmisryhmään esittää puheena olevan ryhmän homogeenisena kokonaisuutena, jolla on "kollektiivinen mieli". Tällaiset mentaaliset prosessit, joissa kokijan paikalla on maahanmuuttajaan viittaava tarkoite, ovat hyvin harvinaisia koko aineistossa. Mentaalinen prosessi esiintyy alisteisessa lauseessa, jota kehystää päälause *voidaan päätellä*. Myös päälause on mentaalinen prosessi, jonka kokija jää kuitenkin passiivimuodon myötä piiloon. Vaikka tekijä on ilmiapanematon, konteksti antaa olettaa, että tekstin puhuja on osa tätä joukkoa, ja siten puheena oleva maahanmuuttajaryhmä konstruoidaan ulkoryhmäksi (ks. Pälli 2003: 109–113, 119).

Huomattava on, että kyse on ehtolauseesta: *jos*-konjunktiolla alkava lause ilmaisee ehdon, jonka täyttyessä toinen lause on relevantti (VISK § 1136). Jos maahanmuuttajat siis toimivat esimerkissä 68 esiteltyllä tavalla, niin siinä tapauksessa *voidaan päätellä, että hän itse ei pidä lähtömaataan liian vaarallisena*, mitä taas käytetään perusteluna sille, että *suojeluntarpeen tulee katsoa päättyneen ja oleskelulupa pitää peruuttaa*. Tekstissä ei siis suoraan väitetä, että humanitaarisin perustein oleskeluluvan saaneet tekisivät esimerkissä esiteltyjä toimintoja, vaikka tällaisen mahdollisuuden esiin nostaminen toki antaa olettaa, että tällaista on tapahtunut tai tulee tapahtumaan.

Turvallisuusuuhkia konstruoimalla perussuomalaiset pyrkii legitimoimaan tiukempia maahanmuuttopoliittisia toimenpiteitä. Näin tekevät edellä käsitellyissä esimerkeissä 66 ja 67 myös kristillisdemokraatit ja kokoomus: (muslimien) aiheuttamiin turvallisuusuuhkiin vedotaan lakimuutosten oikeuttamiseksi. Perussuomalaiset menee kuitenkin huomattavasti pidemmälle esittäessään, että pelkkä maahanmuuttajataustaisen henkilön vierailu lähtömaassaan olisi peruste oleskeluluvan peruuttamiselle ja että jopa Suomen kansalaisilta voitaisiin kieltää pääsy maahan. Synnyttävä kuva, jonka mukaan humanitaarisesta syystä maahan muuttanut on oikeutettu oleskelemaan maassa vain ja ainoastaan sen ajan, kun on kyse akuutista suojeluntarpeesta: kotiutuminen, työskenntely tai perhesuhteet eivät ilmeisesti muuta tilannetta. Perussuomalaisten ehdotuksen mukaan oleskeluluvan peruuttamisen syyksi riittäisi se, että on mahdollista päätellä, että maahanmuuttaja *itse ei pidä lähtömaataan vaarallisena*.

Kokoomuksen ja ehkä myös kristillisdemokraattien kohdalla on mahdollista tulkita esimerkkejä niin, että kielenkäytön epämääräisyydellä pyritään välttämään ihmisryhmien leimaamista. Perussuomalaisten kohdalla tämä ei ole uskottava tulkinta. Lähtömaassa lomailun ja sota-toimiin osallistumisen rinnastaminen hämärtää niiden välistä eroa, ja näin esimerkki on luomassa erittäin kielteistä kuvaa maahanmuuttajista ja eritoten islaminuskoisista ihmisistä kokonaisuudessaan. Mielenkiintoinen ideologinen, vaikka kenties tiedostamaton, valinta on kutsua maahanmuuttajan lähtömaata henkilön *kotimaaksi*, vaikka esimerkissä puhutaan myös henkilöistä, joilla on Suomen kansalaisuus. Implikoidessaan, ettei Suomesta tule maahanmuuttajan kotimaata edes kansalaisuuden myötä, esimerkki aktivoi nationalistisen diskurssin (ks. luku 8).

7.3 Vaaralliset Toiset

Muslimit ovat siis ihmisryhmä, joka on vähintään implisiittisesti läsnä jokaisen turvallisuusdiskurssia hyödyntävän puolueen vaalimateriaalissa. Muslimien lisäksi perussuomalaiset konstruoi turvallisuusuhiksi myös muita tarkemmin määriteltyjä, maahanmuuttajataustaisia ihmisryhmiä. Tällaisia nimettyjä ryhmiä ovat paperittomat, romanit ja somalit. Implisiittisesti myös muut humanitaarisin perustein maahan muuttaneet konstruoidaan uhaksi. Seuraavassa esimerkissä on puhe paperittomista:

69. Paperittomien palvelut ja kerjäläisongelma

Suomessa on sekä valtion että kuntien tasolla keskusteltu **maassa laittomasti oleskeleville** tarjottavista terveyspalveluista. Perussuomalaisten yksiselitteinen kanta on, että **maassa laittomasti oleskelevat** on poistettava maasta, eikä heitä pidä houkutella maahan julkisilla palveluilla.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 69 laittomuuden näkökulma kytkee sen osaksi turvallisuusdiskurssia, vaikka konkreettisia turvallisuusuhkia ei konstruoida. Ensimmäisen rivin otsikossa puheena oleva maahanmuuttajaryhmä nimetään *paperittomiksi*. Jatkossa heistä käytetään nimitystä *maassa laittomasti oleskelevat*, jolloin ihmisryhmästä rakennetaan kuvaa rikollisina. Lisäksi heidän maasta poistamisensa esitetään pakottavana toimintana *on tehtävä* -nessessiivirakenteella. Kun paperittomat representoidaan rikollisiksi, kysymys tämän ihmisryhmän oikeuksista muuttuu vähemmän olennaiseksi (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 2012: 62). Näin kehystettynä selitystä ihmisryhmän heikompaan asemaan voidaan hakea henkilöiden omasta toiminnasta, ei yhteiskunnasta, lainsäädännöstä tai valtaväestöstä. Kun esimerkissä 69 todetaan, ettei paperittomia *pidä houkutella maahan julkisilla palveluilla*, se implikoi, että paperittomat henkilöt tulevat Suomeen hyötyäkseen julkisista palveluista.

Maahanmuuttajat yhdistetään lain rikkomiseen myös seuraavassa esimerkissä, joka on jatkoa edelliselle. Nyt uhkaa edustavat Romaniasta ja Bulgariasta kotoisin olevat romanit, jotka liitetään tekstissä eksplisiittisesti *enemmän tai vähemmän* järjestäytyneeseen rikollisuuteen:

70. Paperittomien palvelut ja **kerjäläisongelma**

Suomen, kuten muidenkin Länsi-Euroopan maiden, kaupunkeja **ovat** Romanian ja Bulgarian EU-jäsenyyden alkamisesta lähtien **riivanneet** näistä maista saapuneet **romanikerjäläiset**. Kerjäläisyyteen liittyy runsaasti enemmän tai vähemmän **järjestäytynyttä rikollisuutta** kuten **katuryöstöjä, myymälävarkauksia sekä asuntomurtoja**. Näihin ilmiöihin voidaan puuttua tehokkaimmin kieltämällä kerjääminen järjestyslaissa.

(PS: Mp.)

Huomattavaa on, että edellisen esimerkin 69 tapaan maahanmuuttajat kuvataan aktiivisessa, toiminnallisessa roolissa. Maahanmuuttajatarkoitteinen nimitys on esimerkissä 70 *romanikerjäläiset*. Jo nimitykseen sisältyy toiminnallinen ulottuvuus, sillä *kerjäläinen* merkitsee Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *kerjäläinen*) mukaan 'elannokseen kerjäävää ihmistä', siis ihmistä, joka kerjää. Tarkemmin puheenaiheena ovat nimenomaan *näistä maista* eli Romaniasta ja Bulgariasta *saapuneet romanikerjäläiset*. NUT-partisiippi *saapuneet* kuvaa sekin toimintaa, liikkumista. Esimerkissä on myös perussuomalaisen puolueen agendaan sopivaa implisiittistä EU-kritiikkiä: ongelma on vaivannut *EU-jäsenyyden alkamisesta lähtien*, mikä implikoi, että EU-jäsenyys on ongelman syy.

Romanikerjäläiset on materiaalisen prosessin toimija, ja varsinainen prosessi on muodossa *ovat riivanneet*. *Riivata* on transitiiiverbi: se ilmaisee kontrolloitua toimintaa, jolla on jokin kohde (VISK § 461). Lauseessa verbi saa objektin [*Suomen, kuten muidenkin Länsi-Euroopan maiden,*] *kaupunkeja*, joka on siis riivaamisen kohde. Verbivalinnalla luodaan äärimmäisen kielteistä kuvaa puheena olevasta ihmisryhmästä. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *riivata*) mukaan *riivata* on sana, jota käytetään "paholaisesta, pahoista voimista, taudeista tms." merkityksessä 'villitä, vaivata, kiusata ahdistaa'. Tällaisen toiminnan liittäminen romaneihin on dehumanisoivaa. *Riivata*-verbin myötä romanit kuvataan ikään kuin yhteiskuntaa vaivaavana tautina. Fairclough (2001: 100) huomauttaa, että eri metaforat esittävät implisiittisesti erilaisia ratkaisuja: taudeista ei päästä eroon neuvottelemalla, vaan ne tulee eliminoida. Sairausmetaforat tapaavat esittää yhteiskunnan hallitsevan osan tavoitteet koko yhteiskunnan parhaana, jolloin heikommassa asemassa olevien ihmisten (kuten romanien) toiminta puolestaan näyttäytyy yhteiskunnan toimintakykyä uhkaavana ilmiönä (mp.). Myös otsikossa esiintyvä sana *kerjäläisongelma* rakentaa ihmisryhmästä voimakkaan kielteistä kuvaa. Wodak (2015: 185) huomauttaa, että romanit ovat todennä-

köisesti Euroopan syrjityin ihmisryhmä (ks. myös esim. Amnesty 2014). Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että romaneihin liittyy aineiston kenties kaikkein jyrkin kielenkäyttö. Tietyistä ihmisryhmistä lienee sallitumpaa puhua avoimen diskriminoivasti kuin toisista. Seuraavassa esimerkissä turvallisuushaksi merkityksellistyminen tehdään epäsuoremmin. Esimerkissä mainitaan nimeltä yksi maahanmuuttajaryhmä, somalit:

71. **Suomessa maahanmuuton ongelmat** ja kustannukset ovat vielä suhteellisen vähäisiä, mutta tämä ei johdu siitä, että Suomi olisi onnistunut kotouttamisessa muita maita paremmin, vaan siitä, että "**humanitaarinen**" maahanmuutto on meillä verrattain nuori ilmiö. Sen voidaan katsoa käynnistyneen Neuvostoliitosta **Suomeen siirtyneiden somalien** myötä 1990-luvun alussa. Suomen on vielä mahdollista välttää esimerkiksi **Ruotsin, Ranskan tai Britannian maahanmuuttokatastrofi**, mutta tämä edellyttää määrätietoista politiikkaa ja selkeää lainsäädäntöä.

(PS: Mp.)

Esimerkin 71 alussa esitetään myönnitys, jossa maahanmuuton ongelmia kuvataan *suhteellisen vähäisiksi*. Myönnytystä seuraava *mutta*-lause ilmaisee odotuksenvastaisen asiointilan (VISK § 1103, § 1140), jonka mukaan ongelmien vähyys ei johdu kotouttamisen onnistumisesta, vaan siitä, että "*humanitaarinen*" maahanmuutto on meillä verrattain nuori ilmiö. Toisin sanoen maahanmuuton ongelmien syyksi esitetään humanitaarista maahanmuuttoa. Yksittäistä sanaa ympäröivät lainausmerkit osoittavat kirjoittajan asennoitumista (VISK § 1460), joka on tässä tulkittavissa kyseenalaistavaksi, ehkä ironiseksikin suhtautumiseksi. Hieman epäselväksi jää, kritisoiko esimerkki humanitaarisen maahanmuuton kriteerejä vai kyseenalaistaako se humanitaarisiin syihin perustuvan maahanmuuton oikeutuksen ylipäänsä. Joka tapauksessa esimerkki on osoitus kamppailusta, jota käydään käsitteiden merkityksistä.

Esimerkin 71 mukaan "humanitaarinen" maahanmuutto Suomeen alkoi somalien tulon myötä 1990-luvun alussa. Toisen virkkeen alun *sen* viittaa korrelaattiin "*humanitaarinen*" maahanmuutto, joten virkkeiden välillä on eksplisiittinen yhteys. Jo pelkkä virkkeiden peräkkäisyys riittäisi tuottamaan merkityksen, jossa somalien oikeutus olla Suomessa kyseenalaistetaan: Ensimmäisessä virkkeessä humanitaarinen maahanmuutto esitetään kyseenalaisessa valossa, ja toisessa virkkeessä "*humanitaarisen*" maahanmuuton esitetään alkaneen Neuvostoliitosta Suomeen siirtyneiden somalien myötä 1990-luvun alussa. Somalit konstruoidaan siis "humanitaarisiksi"

maahanmuuttajiksi. Myös valittu NUT-partisiippi *siirtyneet* on mukana rakentamassa kuvaa somaleista maahanmuuttajina, joilla ei ole ollut todellista syytä hakea turvaa Suomesta: somalien toiminta nimetään (implisiittisesti vapaaehtoiseksi) siirtymiseksi, ei esimerkiksi pakenemiseksi. Jo somalien esiin nostaminen ihmisryhmänä on merkityksellinen kielellinen valinta etenkin, kun otetaan huomioon, että nimenomaan somaleihin on Suomessa kohdistunut voimakkaita ennakkoluuloja. Blommaert ja Verschuereen (1998: 193) toteavatkin, että ryhmiä luodaan diskurssissa aina jotain tarkoitusta varten.

Esimerkin 71 viimeinen virke on hyvin pahaenteinen puhuessaan *esimerkiksi Ruotsin, Ranskan tai Britannian maahanmuuttokatastrofista*, jonka välttäminen vaatii Suomelta *määrätietoista politiikkaa ja selkeää lainsäädäntöä*. Esimerkissä luodaan kuvaa, että nykytilanteessa määrätietoista politiikkaa tai selkeää lainsäädäntöä ei ole ja että Suomi on matkalla kohti jonkinlaista romahdusta. *Ruotsin, Ranskan tai Britannian maahanmuuttokatastrofi* on esimerkissä kyseenalaistamaton presuppositio, jota ei perustella. Katastrofiksi nimittäminen on voimakas kielellinen teko, joka luo äärimmäisen uhkaavaa kuvaa maahanmuutosta. Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. *katastrofi*) antaa sanalle määritelmän 'tuhoisa tapahtuma, (suur)onnettomuus, romahdus, tuho'. Esimerkissä 71 "*humanitaarisen*" *maahanmuuton* ja *maahanmuuttokatastrofin* välille konstruoidaan epäsuorasti kausaalinen suhde, jossa edellisen esitetään vääjäämättömästi johtavan jälkimmäiseen. Somalit ja epäsuorasti myös muut humanitaarisin syin maahan tulleet konstruoidaan uhaksi yhteiskunnalle. Samalla luodaan kuvaa, että kotouttamistoimenpiteet ovat lopputuloksen kannalta merkityksettömiä. Myös seuraavassa esimerkissä kotouttaminen tuomitaan epäonnistumaan:

72. Jos maahanmuuton voimakas kasvutrendi jatkuu entisellään, on selvää, **ettei Suomella ole mitään mahdollisuuksia** tulevaisuudessa **kotouttaa** tänne tulevia ihmisiä onnistuneella tavalla ja samalla takaamaan **sozialisen rauhan säilymistä** maassamme. – – Maahanmuuton vähentäminen edistää ulkomaalaisten integraatiota, koska tällöin resursseja vapautuu erityisesti **haastellisten yksilöiden ja ryhmien integroimiseen**.

(PS: Mp.)

Esimerkin 72 ensimmäisessä virkkeessä lauseiden välille konstruoidaan konditionaalinen suhde (VISK § 1134): ensin esitetään ehto (maahanmuuton kasvutrendin jatkuminen), jonka vallitessa

toteutuu tietty asiointi (kotouttaminen ei onnistu, sosiaalinen rauha ei säily). Maahanmuuton ja yhteiskunnallisten ongelmien välille luodaan näin kyseenalaistamaton yhteys. Uhan vakavuutta korostetaan sananvalinnoilla: maahanmuuton kasvutrendi on *voimakas*, eikä Suomella siten ole *mitään mahdollisuuksia* onnistua kotouttamisessa.

Merkillepantavaa on myös toimijuuden kuvaus: Suomi on se, joka kotouttaa, ja maahanmuuttajat eli *tänne tulevat ihmiset* ovat tämän toiminnan passiivisia kohteita. Jälkimmäisessä virkkeessä toistuu samankaltainen representaatio: puhutaan *haasteellisten yksilöiden ja ryhmien integroimisesta*. Jää selventämättä, keitä nämä haasteelliset yksilöt ja ryhmät ovat, mutta merkityksellistä on nimenomaan presuppositio siitä, että tällaisia haasteellisiksi luokiteltavia yksilöitä ja kokonaisii ihmisryhmiä on olemassa. Toinen merkityksellinen presuppositio on kotouttamisen ja integroimisen välttämättömyys: esimerkin lähtökohtana on ajatus siitä, että maahanmuuttajat eivät ole ikään kuin yhteiskuntakelpoisia ilman yhdentämistoimenpiteitä. Kotouttamisen sijaan ratkaisuksi tarjotaan kuitenkin ennen kaikkea maahanmuuton vähentämistä, jonka esitetään koi-tuvan eduksi paitsi yhteiskunnalle yleisesti myös maahanmuuttajille itselleen, sillä esimerkin mukaan se *edistää ulkomaalaisten integraatiota*.

7.4 Ideologiset vaikutukset

Pällin (2003: 124) mukaan ryhmän toiminnan esittäminen yleisenä ryhmäominaisuutena on yksi keino esittää koko ihmisryhmä kielteisessä valossa. Turvallisuusdiskurssin voikin nähdä toimivan ideologisesti niin, että rikollisuus, terrorismi ja muut aineistossa esitellyt, turvallisuutta uhkaavat toiminnot rakentuvat maahanmuuttajien ryhmäominaisuuksiksi. Tällaisten representaatioiden myötä maahanmuutto näyttää kimpuna ongelmia, joiden ratkaiseminen on yhteiskunnan va-kauden kannalta olennaista. Jos hyväksyy tämän näkemyksen, hyvin tiukatkin maahanmuuttopo-liittiset linjaukset tulevat legitimoiduiksi.

Valtasuhteiden esittäminen legitiimeinä on keino uusintaa eriarvoisuutta. Epäsymmetrisiä valtasuhteita voi puolustaa myös naamioimalla kysymyksen vallasta joksikin muuksi. (Thompson 1984: 131.) Turvallisuusdiskurssissa hyödynnetään kumpaakin keinoa: Ensinnäkin turvallisuuteen vetoaminen legitimoii eri ihmisryhmien erilaista kohtelua, kun uhat yhdistetään vain tiettyihin ihmisryhmiin. Toiseksi turvallisuusnäkökulma peittää alleen kysymykset valtasuhteista ja

eriarvoisuudesta kiinnittämällä huomion enemmän tai vähemmän todennäköisiin uhkakuviiin. Turvallisuuskurssissa pelkoa pyritäänkin hyödyntämään poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi (ks. Wodak 2015).

Aineistosta löytyy koodatun puhettavan lisäksi kohtia, jossa maahanmuutosta luodaan eksplisiittisesti hyvin uhkaavaa kuvaa. Tämän voi tulkita haastavan kielenkäytön sosiaalisia normeja. Tällaisen kielenkäytön yleistyminen vahvistaisi hegemonisia valtasuhteita: on vaikeaa kuvitella maahanmuuttajien aseman parantuvan, jos heidät yhä enenevässä määrin representoidaan turvallisuusuhiksi. Päinvastoin voi nähdä, että tiettyjen ihmisryhmien, kuten muslimien, oikeuksien heikentäminen voidaan legitimoida vetoamalla turvattomuuteen. Wodakin (2015: 178) mukaan Euroopassa on nähtävissä voimakas maahanmuuttovastainen kehityskulku, minkä seurauksena rassistinen ja diskriminoiva retoriikka on normalisoitunut. Pelkästään tämän tutkimuksen aineiston perusteella ei kuitenkaan voi päätellä, onko tällainen puhetapa valtavirtaistumassa Suomessa. Eduskuntapuolueiden vaaliohjelmia voi silti pitää jo lähtokohtaisesti yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisina teksteinä, joiden ideologiset vaikutukset ovat potentiaalisesti merkittäviä. Tietyillä toimijoilla on paremmat mahdollisuudet saada jokin merkitys iskostumaan kielenkäyttöön (Thompson 1984: 132), ja poliittisen eliitin edustajilla on tällaista kielellistä valtaa huomattavan paljon.

8 NATIONALISTINEN DISKURSSI

Nationalistisessa diskurssissa on yhteyksiä turvallisuusdiskurssiin, sillä molemmissa maahanmuutosta luodaan uhkaavaa kuvaa. Nämä kaksi diskurssia linkittyvät aineistossa toisiinsa usein jopa saman virkkeen sisällä, ja rajanveto niiden välillä on joskus vaikeaa. Pääasiallinen ero on, että nationalistisessa diskurssissa ei ole kyse konkreettisista turvallisuusuhista. Diskurssissa luodaan kuvaa Suomesta homogeenisenä yhteiskuntana, jonka kansalaiset jakavat yhteisen kulttuurin, arvot ja kielen. Maahanmuuton katsotaan muodostavan symbolisen uhan tälle oletetulle yhtenäisyydelle. Maahanmuuttajilta vaaditaan joko implisiittisesti tai suoraan sopeutumista suomalaiseen kulttuuriin ja arvoihin, jotka kuitenkin jäävät vaille selkeitä määritelmiä. Nationalista diskurssia löytyy kahden puoleen vaalimateriaaleista: kristillisdemokraateilta ja perussuomalaisilta. Kristillisdemokraatit kuitenkin hyödyntävät tätä diskurssia vain yhden lyhyen katkelman verran, siis hyvin marginaalisesti. Nationalistinen diskurssi onkin ennen kaikkea perussuomalaisten hyödyntämä kielenkäytön tapa.

8.1 Luonnoton erilaisuus – tarina homogeenisestä Suomesta

Tässä aluvuossa tarkastelen, millaisin kielellisin valinnoin nationalistisessa diskurssissa tuotetaan kuvaa yhtenäisestä Suomesta ja kuinka maahanmuutto samalla representoidaan uudeksi ja epäilyttäväksi ilmiöksi, jota tulee hallita ja pyrkiä vähentämään. Blommaertin ja Verschuerenin (1998: 192) mukaan julkisen maahanmuuttokeskustelun osallistujat yleensä jakavat ideologisen konstruktion, jossa homogeeniset yhteiskunnat näyttävät luonnollisina tosiasioina, joihin "sekaantuminen" aiheuttaa väistämättä ongelmia. Tästä näkökulmasta maahanmuutto on luontaisten kehityskulkujen vastainen ilmiö, ja ainakin perussuomalaisille tämä näkemys tuntuu olevan maahanmuuttolinjausten lähtökohta. Esimerkki 73 havainnollistaa tätä:

73. Maahanmuutto **muuttaa** peruuttamattomasti kohdemaiden väestörakennetta, **rikkoo** yhteiskunnan sisäistä koheesiota – – sekä **ruokkii** etnisiä konflikteja.

(PS: Mp.)

Kyseessä on materiaallinen prosessi, jonka toimijana on *maahanmuutto*. Nimitys niputtaa kaikenlaisen maahanmuuton yhdeksi kokonaisuudeksi, joka aktiivisesti aiheuttaa vahinkoa yhteiskunnalle. Esimerkin 73 verbit *muuttaa*, *rikkoa* ja *ruokkia* ovat semanttisilta ominaisuuksiltaan kauksiivisia: toimijan eli *maahanmuuton* toiminta kohdistuu johonkin entiteettiin ja aikaansaa siinä muutoksen (VISK § 463). Esimerkissä nämä entiteetit eli toiminnan kohteet ovat *kohdemaiden väestörakenne*, *yhteiskunnan sisäinen koheesio* sekä *etniset konfliktit*. Maahanmuuton esitetään vääjäämättä johtavan esimerkissä esiteltyihin kielteisiin seurauksiin.

On sinänsä kiistämätöntä, että maahanmuutto muuttaa kohdemaiden väestörakennetta. Toinen asia on, kuinka merkittäviä nämä muutokset ovat ja mitä ne oikeastaan merkitsevät. Taloudellisesta näkökulmasta väestörakenteen muutos voisi merkitä tervetullutta lisäystä työikäisten joukkoon, ja historiallisesti tarkasteltuna maiden väestörakenne on muuttunut jatkuvasti. Esimerkki 73 merkityksellistää muutokset kohdemaiden väestörakenteessa kuitenkin kielteiseksi asiaksi. Muutoksen esitetään tapahtuvan *peruuttamattomasti*, aivan kuin maahanmuutto olisi uusi ja mullistava ilmiö, ja "maahanmuuttoa edeltävä" väestörakenne puolestaan hyvä ja luonnollinen.

Esimerkissä 73 on presuppositio, jonka mukaan yhteiskunnassa vallitsee sisäinen koheesio, siis jonkinlainen yhteiskunnan jäsenten jakama yhteenkuuluvuuden tunne. Tätä koheesiota maahanmuutto esimerkin mukaan ilmeisesti väistämättä *rikko*. Implisiittisesti koheesio edellytyksenä on yhteinen synnyinmaa, ikään kuin eri maista tulevat ihmiset eivät voisi kokea yhteenkuuluvuutta. Jos hyväksyy tämän näkemyksen, maahanmuuton tiukka rajoittaminen tulee oikeutetuksi.

Esimerkin lopun viittauksen etnisiin konflikteihin voi lukea osaksi turvallisuusdiskurssia (ks. luku 7), mutta siinä on kaikuja myös nationalistisesta diskurssista, koska (erilaisen) etnisyyden implikoidaan olevan konfliktien selittävä tekijä. Kääntäen etninen samanlaisuus näyttäyty rauhan ehtona. Katkelma on siten luomassa kuvaa etnisesti yhtenäisten suomalaisten Suomesta, jota maahanmuutto uhkaa. Myös seuraava esimerkki rakentaa samankaltaisia merkityksiä:

74. Suomen **on irrottauduttava** siitä 25 vuotta jatkuneesta ajatuksesta, että maahanmuutto ja monikulttuurisuus sinänsä **olisivat** tarpeellisia tai tavoiteltavia asioita.

(PS: Mp.)

Esimerkin 74 taustalla näyttää olevan käsitys Suomesta monokulttuurisena ja homogeenisenä, yhden kansan ja kulttuurin valtiona, johon viimeiset 25 vuotta on tuonut muutoksen ainakin ajatusten tasolla. Virkkeeseen sisältyvän presupposition mukaan Suomessa on yleisesti alettu pitää maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta tarpeellisina tai tavoiteltavina ilmiöinä. Ainakaan tämän tutkimuksen aineisto ei puolla tällaista johtopäätöstä, sillä mikään puolue ei ilmaise ainakaan suoraan pitävänsä maahanmuuttoa tai monikulttuurisuutta itseisarvoina – pikemminkin useimmat puolueet tuntuvat jakavan Blommaertin ja Verschuerenin (1998: 192) esittelemän homogeenismin periaatteen. Perussuomalaiset kuitenkin esittää tämän *25 vuotta jatkuneen ajatuksen* niin vahingollisena, että siitä luopuminen on suorastaan pakollista: *on tehtävä* -nessiivirakenne rakentaa välttämättömyyden merkitystä.

Toisen lauseen relationaalisessa prosessissa *olla*-verbi on konditionaalissa, mikä ilmaisee kuviteltua, todenvastaista asiointilaa (VISK § 1594): esimerkki kieltää maahanmuuton ja monikulttuurisuuden tarpeellisuuden ja tavoiteltavuuden. Homogeenisyys on siis esimerkissä paitsi implisiittinen lähtöoletus, myös auki kirjoitettu ihanne. Representaatio (ennen) homogeenisestä Suomesta on kyseenalainen, vaikka moneen muuhun Euroopan valtioon verrattuna Suomeen suuntautunut maahanmuutto on ollut vähäistä. Tähän ristiriitaan tartutaan tekstissä heti seuraavassa virkkeessä, jossa siirtolaisuus yllättäen representoidaan ihmiskunnalle leimalliseksi ilmiöksi:

75. Siirtolaisuus on **yhtä vanha ilmiö kuin ihmiskuntakin**, mutta sitä on myös aina pyritty hallitsemaan hyötyjen maksimoimiseksi ja haittojen minimoimiseksi.

(PS: Mp.)

Tällaiset maahanmuuton luonnolliseksi representoivat esimerkit ovat harvinaisia koko aineistossa. Perussuomalaiset irrottautuu hetkeksi nationalistisesta diskurssista määritellesään, että siirtolaisuus on *yhtä vanha ilmiö kuin ihmiskuntakin*. Kyse on samuutta ilmaisevasta luonnehtivasta relationaalisesta prosessista, jossa luonnehdinnan kohteena eli prosessin kantajana on *siirtolaisuus* (Halliday 1994: 119–121). *Mutta*-lause yhdistää ensimmäiseen lauseeseen odotuksenvastainen asiointilan (VISK § 1140), joka tässä esimerkissä on pyrkimys hallita siirtolaisuutta. Myös nämä hallintapyrkimykset esitetään luontaisina, sillä esimerkin mukaan siirtolaisuutta on pyritty

hallitsemaan *aina*. Siirtolaisuus ilmiönä siten yhtäaikaisesti sekä luonnollistetaan että problematisoidaan.

Esimerkin 75 mukaan siirtolaisuutta on pyritty hallitsemaan *hyötyjen maksimoimiseksi ja haittojen minimoimiseksi*. Eksplikoimatta jää, kenen näkökulmasta hyötyjä ja haittoja tarkastellaan, mutta tekstiyhteys (ks. edellinen esimerkki 74) sekä puhe hallinnasta ohjaavat tulkitsemaan, että kyse on kansallisvaltiosta. Siirtolaisuuden hallinta edellyttäneen rajoja ja niiden valvontaa, mikä lienee mahdollistunut vasta modernin valtiojärjestelmän synnyn myötä. Kansallisvaltio on tietenkin paljon ihmiskuntaa nuorempi järjestely, eikä siten ole ongelmatonta väittää, että siirtolaisuuden hallintaan on pyritty *aina*. Saukkonen (2013: 81) toteaa, että maahanmuuton sääntely on nimenomaan nykyaikaisten valtioiden olennainen tunnuspiirre. Valtioiden suhtautuminen maahanmuuttoon on kuitenkin vaihdellut eri aikoina: muuttoliikettä on pyritty paitsi rajoittamaan, myös lisäämään. Lisäksi säännöt ovat olleet erilaiset eri taustaisille siirtolaisille. (Mp.) Esimerkin ensimmäinen lause on tulkittavissa myönnytykseksi, jonka puolue tekee osoittaakseen ymmärtävänsä ilmiön historiallisuuden.

Vaikka esimerkissä 75 argumentoidaan siirtolaisuuden olevan ihmisille tavallista, seuraava esimerkki implikoi, että maahanmuuttoa voi – ja pitää – rajoittaa ja jopa estää. Esimerkissä 76 kritisoidaan sitä, että maahanmuuttoon suhtaudutaan *kuin luonnonvoimaan*, jonka edessä *nostetaan kädet pystyyn ja toivotaan parasta*. Lisäksi esitetään voimakas vetoamus, jonka mukaan *suhtautumistavan on muututtava pikaisesti*:

76. Suomi on tähän asti omaksunut **ajopuun roolin**; siirtolaisuuteen suhtaudutaan **kuin luonnonvoimaan**, jonka edessä nostetaan kädet pystyyn ja toivotaan parasta. Suhtautumistavan on muututtava pikaisesti.

(PS: Mp.)

Esimerkki rakentaa kuvaa Suomesta toimijana, joka on tietoisesti toteuttanut välinpitämätöntä ja naiivia maahanmuuttopolitiikkaa. Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. *omaksua*) antaa *omaksua*-verbille merkityksen 'ottaa omakseen (näkemys, mielipide tms.), sisäistää, ruveta kannattamaan, harrastamaan, käyttämään jotakin'. Kyse on kognitiivista toimintaa kuvaavasta mentaalisesta prosessista, jossa aistijana on *Suomi* (Halliday 1994: 114–117). Tässä tapauksessa Suomella tarkoitettaneen lähinnä Suomen poliittista johtoa. Suomea kuvaava metafora *ajopuu* herättää mieliku-

van luonnonvoimien armoille jääneestä kohteesta: Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *ajopuu*) mukaan ajopuu on 'vedessä ajelehtiva tai rantaan ajautunut puu'.

Esittämästään kriitistä huolimatta perussuomalaiset itse asiassa rakentaa kuvaa maahanmuutosta nimenomaan luonnonmullistuksen kaltaisena vaarallisena ilmiönä, johon tulee suhtautua vakavasti ja joka uhkaa etenkin suurimpia kaupunkeja. Implikatuuri on, että maahanmuuttajien määrän nousu ja keskittyminen suuriin kaupunkeihin ovat jo ongelmia sinänsä:

77. **Maahanmuuttajaväestömme** on kasvanut ja **kasvaa nopeammin kuin missään muualla Länsi-Euroopassa**. Lisäksi se keskittyy **voimakkaasti** muutamaaan suurimpaan kaupunkiin.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 77 vertaillaan Suomen tilannetta *muuhun* Länsi-Eurooppaan: Suomi siis representoidaan osaksi nimenomaan Länsi-Eurooppaa, minkä voi nähdä epäsuorana myönteisen itsen esittämisenä (*positive self-presentation*) (Wodak 2015:52). Ensimmäisen virkkeen materiaalisen prosessin toimijana on maahanmuuttajaväestö, johon on liitetty possessiivisuffiksi: kyse on 'meidän', siis Suomen maahanmuuttajaväestöstä. Maahanmuuttajaväestöön liitetään prosessit *on kasvanut, kasvaa* sekä *keskittyy [muutamaaan suurimpaan kaupunkiin]*. Verbivalinnat eivät itsessään ole sävyiltään uhkaavia, mutta esimerkistä kuitenkin välittyy kuva maahanmuutosta potentiaalisesti vaarallisena ilmiönä. Vaikutelma syntyy erityisesti siitä, miten toiminnan intensiteettiä korostetaan määritteillä: maahanmuuttajaväestö kasvaa *nopeammin kuin missään muualla Länsi-Euroopassa* ja keskittyy *voimakkaasti*.

Maahanmuuttajien määrän sijaan vertailun kohteena on maahanmuuton kasvuvauhti. Valinta lienee pragmaattinen: Suomessa on Euroopan mittakaavassa ollut vähän maahanmuuttajia, joten tällainen vertailu kääntyisi helposti itseään vastaan. Sen sijaan painotetaan, että muutos on nopeaa ja kiihtyy entisestään. Maahanmuuttajien paljouden korostaminen asettaa implisiittisesti vaatimuksia kiireelliselle toiminnalle ja samalla legitimoii sen (Blomqvist 1995: 132–133).

Huomattavaa on, että nimitys *maahanmuuttajaväestö* ei erottele maahanmuuttajia 'hyviin' ja 'huonoihin': esimerkiksi 77 päinvastoin luodaan kuvaa siitä, että jo ominaisuus 'maahanmuuttajuus' riittää tekemään ihmisestä ei-toivotun. *Kasvaa*-verbin toisto luo pahaenteisen kaiun kehitykselle, joka esimerkiksi kansantaloudellisesta näkökulmasta voitaisiin nähdä tervetulleena. Maa-

hanmuuttajaväestön kasvu on fakta, joka itsessään ei luonnollisesti johda tietynlaiseen diskurssiin tai politiikkaan. Perussuomalaiset kuitenkin merkityksellistää kasvun itsessään ongelmaksi, ja tätä mielikuvaa vahvistetaan, kun maahanmuuttopoliittisen ohjelman teksti jatkuu tarkempien lukujen ilmoittamisella:

78. Suomessa asuu tällä hetkellä **jo noin 300 000 ulkomaalaistaustaista ihmistä**, mikä vastaa **5,5 % osuutta kokonaisväestöstä**. Vuosittainen nettomaahanmuutto on kymmenessä vuodessa kohonnut **lähes 20 tuhanteen** ilman, että politiikka olisi reagoinut tähän millään tavalla.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 78 maahanmuuttoa lähestytään lukumäärien kautta: Suomessa asuu *jo noin 300 000 ulkomaalaistaustaista ihmistä* ja vuosittaisen nettomaahanmuuton eli Suomeen tulevien ja Suomesta lähtevien välisen erotuksen kerrotaan kohonneen *lähes 20 tuhanteen*. Lisäksi vertaillaan ulkomaalaistaustaisten ihmisten osuutta koko väestöön: heitä on *5,5 %* kaikista asukkaista. Siihen, onko tämä osuus suuri vai pieni, ei suoraan oteta kantaa. Luvut eivät itsessään vielä kerro paljoakaan: ne ovat näennäisen neutraaleja, ja niitä on perinteisesti suosittu etenkin tiedonvälityksessä niiden luoman objektiivisuuden tunnun takia. Lukumääriin keskittymisen myötä laajempi yhteiskunnallinen konteksti sekä ihmisten yksilölliset tilanteet uhkaavat jäädä taka-alalle. (Kalliokoski 1995b: 85–86.)

Perussuomalaisten tekstissä lukuja käytetään perustelemaan tiukempaa maahanmuuttopoliittikkaa: implikatuuri siis on, että maahanmuuttajia on liian paljon. *Jo*-adverbi korostaa lukumäärää ja vahvistaa mielikuvaa sen suuruudesta. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *jo*) mukaan *jo*-sanaa käytetään ilmaisemaan jonkin kehityskulun tai määrän huomattavaa astetta. Implisiittisenä oletuksena näyttää olevan käsitys yhden kansan asuttamasta Suomesta: ulkomaalaistaustaisten ihmisten tuleminen maahan representoidaan poikkeamaksi normaalitilanteeseen, mikä vaatii poliittisia toimenpiteitä. Blomqvist (1995: 135–136) ja Pietikäinen (2000a: 159–163) ovat tutkimuksissaan havainneet, että myös sanomalehdissä Suomeen saapuvien maahanmuuttajien määrään kiinnitetään paljon huomiota. Kun korostetaan maahanmuuttajien lukumäärää, implisiittisenä vertailukohtana on maahanmuuttajaton Suomi (Kalliokoski 1995b: 87).

Esimerkissä 78 representoidaan aiemmin toteutettu maahanmuuttopolitiikka passiiviseksi ja epäonnistuneeksi: politiikka ei ole *reagoinut millään tavalla*. Jo maahanmuuttajien läsnäolo merkityksellistetään ongelmaksi. Jälleen käytetään nimitystä, joka kattaa kaikki maahanmuuttajat: *ulkomaalaistaustaiset ihmiset* erottelee syntyperäiset suomalaiset ei-suomalaisista. Nationalistiselle diskurssille onkin tyypillistä puhua maahanmuutosta ja maahanmuuttajista yleisnimityksillä. Teksti jatkuu suoralla vaatimuksella vähentää maahanmuuttoa:

79. Maahanmuuttopolitiikassa on otettava tavoitteeksi **nettomaahanmuuton laskeminen 1990-luvun tasolle**. – – Myös **kantaväestön hyväksyntä** harjoitettua maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan kasvaa, kun maahanmuuttoa toteutetaan **hallitulla tavalla**.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 79 puhutaan *nettomaahanmuutosta* eli maahanmuuton ja maastamuuton erotuksesta, jonka perussuomalaiset haluaa laskea *1990-luvun tasolle*. Teksti ei kuitenkaan tarjoa ratkaisuehdotuksia siihen, miten käytännössä tällaisen tavoitteeseen olisi mahdollista päästä. Maahanmuutto kytketään maastamuuttoon esittämällä, että maahanmuuton tulee olla linjassa sen kanssa, kuinka paljon ihmisiä muuttaa pois Suomesta. Tämä implikoi jälleen, että ulkomaalaistaustaisten ihmisten läsnäolo Suomessa on itsessään jotakin uhkaavaa, epätoivottavaa.

Esimerkissä 79 toistuu perussuomalaisten usein esittämä presuppositio siitä, että maahanmuutto ei ole hallittua. Esimerkissä tuotetaan kuvaa yhtenäisestä *kantaväestöstä*, jonka hyväksyntää muiden puolueiden toteuttamalla maahanmuuttopolitiikalla ei ole ollut. Hallitun maahanmuuton ja kantaväestön hyväksynnän välille luodaan kausaalinen suhde *kun*-lauseella (VISK § 1130): maahanmuuton toteuttaminen hallitulla tavalla on syy siihen, että kantaväestön hyväksyntä maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan kasvaa. Puhe *kantaväestöstä* on vallankäyttöä, jossa perussuomalaiset populistipuolueelle ominaiseen tapaan esittää puhuvansa kansan puolesta oikeuttaakseen maahanmuuttoliittiset linjauksensa. Nationalistinen diskurssi onkin puhetta paitsi maahanmuutosta ja sen haitallisuudesta, myös suomalaisuudesta ja sen erityislaatuisuudesta. Seuraavassa alaluvussa analysoin, millaista kuvaa nationalistisessä diskurssissa luodaan suomalaisuudesta.

8.2 Suojeltava suomalaisuus

Nationalistisessa diskurssissa puhutaan myös suomalaisista ja suomalaisuudesta, jotka kuitenkin jäävät vaille eksplisiittisiä määritelmiä – suomalaiset on ikään kuin niin itsestään selvä ja luonnollinen ryhmäkategoria, ettei se vaadi selityksiä. Merkitsevää vaikuttaisi olevan ennen kaikkea se, miten "me" eroamme maahanmuuttajista. Suomalaisuus vaikuttaa tiukasti kontrolloidulta ja ulossulkevalta kategorialta, jonka kriteerejä maahanmuuttajan on vaikea täyttää jo siitäkin syystä, että määritelmät ovat valtaväestön käsissä. Nationalistisesta diskurssista välittyy kuva, jonka mukaan suomalaisuutta tulee suojella. Ero on suuri verrattuna ihmisoikeusdiskurssiin, jossa argumentoidaan joustavamman suomalaisuuskäsityksen puolesta. Muista diskursseista poiketen suomalaiset asetetaan nationalistisessa diskurssissa eksplisiittisesti etusijalle suhteessa maahanmuuttajiin, kuten seuraavassa esimerkissä:

80. **Suomalaisista** on ryhdyttävä nyt huolehtimaan. **Meidän** ei kuulu olla **koko maailman terveyskeskus tai sosiaalitoimisto**.

(PS: Vo)

Nimitys *suomalaiset* ei automaattisesti tarkoita rajausta ainoastaan Suomen kansalaisiin (ks. luku 6), mutta esimerkissä 80 nimitys vaikuttaa rajatulta sisäryhmäkategorialta, joka sulkee maahanmuuttajat ulkopuolelle. *Suomalaiset* on tässä esimerkissä luettavissa sisäryhmäkategoriaksi, koska *me*-pronomini osoittaa tekstin puhujan asemoivan itsensä edellä esiintyneeseen kategoriaan suomalaiset (Pälli 2003: 95–96).

Esimerkin ilmaus *koko maailman terveyskeskus tai sosiaalitoimisto* asettuu tekstissä implisiittisesti *suomalaisten* vastakohtaksi. Vaikka mikään kielellinen aines ei eksplisiittisesti sido esimerkin virkkeitä yhteen, jo niiden peräkkäisyys antaa ymmärtää, että virkkeillä on yhteys (Kalliokoski 1989: 19). *Suomalaiset* ovat siis jotain muuta kuin *koko maailma*, joka tuntuisi viittaavan Suomeen tulleisiin ja/tai tuleviin maahanmuuttajiin.

Esimerkin 80 toinen virke on relationaalinen prosessi, jossa luonnehtivan suhteen kantajana on genetiivimuotoinen *meidän* (Halliday 1994: 120–121). Sen sijaan, että määriteltäisiin, mitä *me* eli mitä ilmeisimmin suomalaiset olemme, lähdetäänkin liikkeelle siitä, mitä *meidän ei kuulu*

olla. Kuulua ilmaisee deonttista velvollisuutta: se siis perustelee velvoitetta vetoamalla normiin (VISK § 1554, § 1577). Faircloughin (1992: 121–122) mukaan kielteinen lause on merkki intertekstuaalisuudesta eli muiden tekstien läsnäolosta: tekstissä tuodaan esiin jonkin muun tahon esittämä ajatus tai teksti, jonka sisältö haastetaan kiellolla. Tässä esimerkissä kaiutettu mielipide on: "Suomen kuuluu olla/Suomi on koko maailman terveyskeskus tai sosiaalitoimisto". Perussuomalaiset siis esittää, että Suomessa on (oletettavasti ainakin puoluekentän sisällä) olemassa tällainen ajattelutapa.

Tämäntyyppistä karrikointia on havaittavissa perussuomalaisten ohjelmissa enemmänkin. Perussuomalaiset maalaa kuvan poliittisesta vastustajasta, joka kannattaa täysin sääntelemätöntä maahanmuuttopolitiikkaa, ja hyökkää sitten tätä kuviteltua ääripäätä vastaan. Muiden puolueiden vaalimateriaaleista ei kuitenkaan ole löydettävissä viitteitä tällaisista ajatusmalleista. Esimerkissä 80 perussuomalaiset ironisoi liioittelun keinoin muiden puolueiden ajamaa maahanmuuttopolitiikkaa ja osoittaa asettuvansa niistä poiketen nimenomaan *suomalaisten* puolelle. Esimerkin ensimmäisen virkkeen ajankohtaa ilmaiseva adverbi *nyt* implikoi yhdessä *on tehtävä* -nesessiivirakenteen kanssa, että suomalaisista ei aiemmin ole pidetty huolta.

Nationalistisessa diskurssissa käsitellään myös kysymystä kansalaisuudesta ja sen kriteereistä. Aihe on vallan näkökulmasta merkittävä, sillä Suomen kansalaisuus tuo henkilölle oikeuksia, joita ei-kansalaisilta puuttuu. Esimerkiksi eduskuntavaaleissa äänestäminen on sallittua vain Suomen kansalaisille. Wodak (2012: 406) toteaa, että kansallisvaltioiden kansalaisuuden saamista rajoittavat lait mahdollistavat institutionaalisen diskriminaation harjoittamisen. Kansalaisuuden saamisen sääntely on legitiimi tapa ylläpitää tilannetta, jossa kaikilla Suomessa asuvilla ei ole edes muodollisesti yhtäläistä valtaa vaikuttaa yhteiskuntaan. Nationalistista diskurssia käyttävät puolueet ilmaisevat halua kiristää kansalaisuuden saamisen ehtoja tai vähintään pitää ne entisellään, kuten esimerkissä 81:

81. Suomen kansalaisuuden saamisen edellytyksenä tulee säilyä **kotimaisen kielen hallitseminen**. Muiden eurooppalaisten maiden toimenpiteitä **monikansalaisuuden rekisteröimisen** sekä esimerkiksi terrorismitapauksissa **kansalaisuuden poistamisen** suhteen tulee seurata aktiivisesti.

(KD)

Esimerkissä 81 tuotetaan yhtenäistä eurooppalaista identiteettiä: esimerkistä on tulkittavissa, että Suomen maahanmuuttopolitiikan olisi hyvä olla linjassa *muiden eurooppalaisten maiden* toimenpiteiden kanssa. Nämä toimenpiteet koskevat *monikansalaisuuden rekisteröimistä* sekä *kansalaisuuden poistamista*. Suomen nykyisen lainsäädännön mukaan Suomen kansalaisuuden saamisen ehtona ei ole toisesta kansalaisuudesta luopuminen – toisin sanoen monikansalaisuus on sallittua (Maahanmuuttovirasto 2016d). Suomen kansalaisuuden voi menettää vain tarkkaan määritellyissä tapauksissa, esimerkiksi silloin, jos henkilö kansalaisuutta hakiessa on antanut vääriä tietoja (Maahanmuuttovirasto 2016a). Vakavatkaan rikokset eivät kuitenkaan ole peruste kansalaisuuden poistamiselle. Näihin teemoihin liittyviä toimenpiteitä *tulee seurata aktiivisesti*, mikä implikoi, että muiden eurooppalaisten valtioiden tiukentaessa näiltä osin lainsäädäntöään myös Suomen tulisi mahdollisesti tehdä samoin. Esimerkin pohjalta rakentuu kuva Suomen kansalaisuudesta jonain, mikä on ensin ansaittava ja mikä pitäisi voida tiettyjen ehtojen täytyessä myös pystyä peruuttamaan.

Esimerkissä 81 Suomen kansalaisuuden haluaville maahanmuuttajille asetetaan vaatimukseksi *kielen hallitseminen*. Se voi vaikuttaa selkeältä kriteeriltä, mutta ei ole itsestään selvää, millainen kielitaidon taso vaaditaan, jotta henkilön voidaan katsoa hallitsevan kielen. Esimerkin verbiliitto *tulee säilyä* antaa kuitenkin ymmärtää, että kansalaisuuden nykyiset kielitaitovaatimukset ovat kristillisdemokraattien mielestä paikallaan. Huomattavaa on, että esimerkissä puhutaan *kotimaisen* kielen hallitsemisesta, ei siis vain suomen kielestä vaan myös ruotsin kielestä. Esimerkki ei siten ilmennä "yksi valtio, yksi kansa, yksi kieli" -tyyppistä ideologiaa.

Esimerkin 81 kuitenkin voi tulkita nationalistiseksi diskurssiksi, koska se puolustaa käytäntöä, jossa oikeus Suomen kansalaisuuteen on sidottu kieleen. Myös implikatuuri, jonka mukaan Suomen mahdollisesti tulisi tiukentaa tai estää kaksoiskansalaisuuden saaminen, kaiuttaa nationalistista diskurssia. Puhe terrorismitapauksista on hyppäys turvallisuusdiskurssiin ja samalla osoitus siitä, kuinka nationalistinen diskurssi usein linkittyy turvallisuuspuheeseen. Ilmaus *esimerkiksi terrorismitapauksissa* implikoi, että kansalaisuuden poistamiselle voi olla myös muita kriteerejä, joita ei kuitenkaan määritellä. Perussuomalaiset argumentoi tiukempien kansalaisuuskriteerien puolesta kristillisdemokraatteja suoremmin:

82. Kaksoiskansalaisuus tulisi sallia **vain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa**. Suomen passi ei saa olla **pelkkä matkustamista helpottava dokumentti**, vaan kansalaisuuden pitää ilmentää henkilön **sitoutumista uuteen kotimaahansa**.

(PS: Mp.)

Esimerkki 82 osoittaa kansalaisuuden symbolisen arvon, joka ei ole pelkistettävissä kansalaisuuden juridiseen määritelmään ja sen tuomiin oikeuksiin sekä velvollisuuksiin. Nationalistisesta näkökulmasta hyväksyttävä Suomen kansalaisuus ei ole yhtä kuin suomalaisen passin omistaminen – suomalaisuus merkitsee ennen kaikkea *sitoutumista* kotimaahan. Vasta, kun maahanmuuttaja voi osoittaa sitoutuneensa Suomeen, hän on oikeutettu saamaan kansalaisuuden. Esimerkissä ei eksplisiittisesti määritellä, mitä sitoutuminen kotimaahan oikeastaan tarkoittaa. Ilmeisesti vielä maassa vakituisesti asuminen tai työskentely eivät riitä täyttämään tätä kriteeriä.

Esimerkin 82 ensimmäisessä virkkeen mukaan kaksoiskansalaisuuden ei lähtökohtaisesti tulisi olla mahdollista: sen tulisi olla sallittua *vain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa*. Toinen virke vaatii Suomen kansalaisuutta tavoittelevilta maahanmuuttajilta *sitoutumista uuteen kotimaahansa*. Virkkeiden peräkkäisyys implikoi, että niiden välillä on semanttinen suhde (Kallio-koski 1989: 19). Tämä ohjaa tulkitsemaan, että toisen maan kansalaisuudesta luopumista voidaan pitää sitoutumisen merkinä, ehkä ehtonakin. Esimerkki myös implikoi, että osa maahanmuuttajista voisi haluta Suomen kansalaisuuden vain sen tuomien etujen, kuten matkustamisen helpotumisen, takia. Esimerkin maailma ei näytä tunnustavan mahdollisuutta, että henkilö voisi identifioitua kahden (tai useamman) maan kansalaiseksi. Pikemminkin se tuntuu sanovan, että henkilöllä voi olla vain yksi kotimaa.

Esimerkin 82 toisessa lauseessa on relationaalinen prosessi. Määrittelyn kohteena on Suomen passi, joka tässä symboloi kansalaisuutta. Itse prosessi on kielteisessä muodossa, ja siinä on lisäksi luvallisuutta ilmaiseva modaaliverbi: lauseessa siis luonnehditaan, mitä Suomen passi *ei saa olla*. Prosessi ilmaisee samuutta (x on a), tai tässä tapauksessa kieltää sen (x ei ole a) (Halliday 1994: 120–121). Kielteinen lause sisältää tietentyypin presupposition, jonka mukaan joku on esittänyt lauseen myönteisen version, oli kyse sitten "yleisestä mielipiteestä" tai tietystä tekstistä (Fairclough 1992: 121–122). Merkitykseltään myönteinen lause kuuluu: "Suomen passi

on/saa olla pelkkä matkustamista helpottava dokumentti." Tämä ajatus on nationalistisen diskursusin perusviestin vastainen, ja perussuomalaiset esitteleekin ajatuksen vain tyrmätäkseen sen.

Seuraavan esimerkin ensimmäinen lause on hyvin samankaltainen niin muodoltaan kuin sisällöltään. Prosessin kantajan eli *Suomen kansalaisuuden* sekä ominaisuuden eli *itsestäänselvyyden* välinen suhde kielletään käyttämällä samaa verbiliittoa (*ei saa olla*) kuin esimerkissä 82:

83. Suomen kansalaisuus ei saa olla itsestäänselvyys, vaan se tulee nähdä **palkintona jo tapahtuneesta kotoutumisesta**. Kotoutumista taas on mitattava mielekkäillä mittareilla kuten kielitaidolla, kyvyllä huolehtia omasta toimeentulostaan ja halulla elää yhteiskunnan sääntöjen mukaan.

(PS: Mp.)

Esimerkissä 83 Suomen kansalaisuutta kuvataan *palkinnoksi*, jonka parhaiten suoriutuneet maahanmuuttajat voivat ansaita, jos he osoittavat kotoutuneensa. *Kotoutuminen* on käsite, jota tämän tutkimuksen aineistossa käytetään hyvin erilaisissa yhteyksissä ja erilaisessa merkityksessä. Puolueiden välillä tuntuu vallitsevan konsensus siitä, että kotoutuminen on tarpeellinen ja hyvä asia, ja siksi kotoutuminen on hyvin olennainen käsite, kun pohditaan vallan vaikutuksia maahanmuuttajille. Eksplisiittisten määritelmien puute jättää kuitenkin paljon tilaa erilaisille tulkinnoille käsitteen sisällöstä.

Esimerkissä 83 kotoutumista pyritään määrittelemään esittämällä kriteereitä, joilla sitä tulisi mitata. Nämä *mielekkäät mittarit* ovat tekstin mukaan *kielitaito, kyky huolehtia omasta toimeentulostaan ja halu elää yhteiskunnan sääntöjen mukaan*. Näistä ensimmäinen viittaa maahanmuuttajien kielelliseen kompetenssiin. Vaikka sitä ei eksplikoida, esimerkissä vaaditaan suomen (mahdollisesti vaihtoehtoisesti ruotsin – tosin tämä ei ole ensisijainen tulkinta, kun ottaa huomioon perussuomalaisten kannanotot ruotsin kielen asemasta) kielen taitoa, jonka riittävään tasoon ei tosin oteta kantaa. Toinen kriteeri liittyy taloudelliseen omavaraisuuteen: sosiaaliturvan varassa elävä maahanmuuttajan ei siis katsota olevan oikeutettu Suomen kansalaisuuteen. Tässä näkyy ero Suomen kansalaisiin, joiden kansalaisuus ei tietenkään ole uhattuna toimeentulo-ongelmien vuoksi.

Kolmas kriteeri on kenties kaikkein epämääräisin. Lienee tietoinen valinta puhua yksiselitteisen lain sijaan *yhteiskunnan säännöistä*, jotka tuntuvat viittaavaan lainsäädäntöä laajempaan

kokonaisuuteen. Mitä kaikkea tähän kokonaisuuteen kuuluu, jää lukijan tulkittavaksi. Seuraavassa alaluvussa pureudun tarkemmin siihen, millaisia vaatimuksia maahanmuuttajille implisiittisesti tai eksplisiittisesti asetetaan nationalistisessa diskurssissa. Nämä vaatimukset on tiivistettävissä sanontaan *talossa talon tavalla*.

8.3 "Talossa talon tavalla"

Kun maahanmuutto joka tapauksessa on tosiasia, olennaiseksi kysymykseksi nousee, mitä maahanmuuttajilta vaaditaan, jotta he saavuttaisivat täysivaltaisen yhteiskunnan jäsenen statuksen. Blommaert ja Verschueren (1998: 13) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että maahanmuuttajille asetetaan usein vaatimuksia, jotka eivät koske valtaväestöä. Pelkkä lakien noudattaminen ei välttämättä riitä, vaan maahanmuuttajia vaaditaan omaksumaan esimerkiksi maan tapakulttuuri, kieli ja arvot. Nationalistisessa diskurssissa on usein läsnä vähintään implisiittinen vaade samankaltaistumisesta, suomalaistumisesta. Ainakaan maahanmuuttajien oman kulttuurin ja identiteetin säilymistä ja harjoittamista ei tulisi tukea, kuten käy ilmi seuraavasta esimerkistä:

84. Monikulttuurisuuden **keinotekoinen pönkittäminen** kuriin

Monikulttuurisuuden nimiin vannovassa politiikassa on korostettu **tulijoiden oman identiteetin, kulttuurin, uskonnon ja erityislaatuisuuden säilyttämistä**, tarvittaessa yhteiskunnan tukitoimin, esimerkiksi järjestöille myönnetyin tuen. Katsomme, että yhteiskunnan ja veronmaksajan tehtävä ei ole tukea **tänne vapaaehtoisesti muuttavien ihmisten** identiteettiä tai uskonnonharjoittamista.

(PS: Mp.)

Esimerkin 84 otsikossa puhutaan monikulttuurisuuden *pönkittämisestä*. *Pönkittäminen* on *pönkittää*-verbistä johdettu substantiivi: kyse on siis nominaalilauseesta eli kielipillisestä metaforasta, jossa tekemistä ilmaistaan prototyypin verbin sijaan substantiivilla (Halliday 1994: 342–344). Karvosen (1995: 152) mukaan nominaalilause luo kuvan toiminnasta, jonka olemassaoloa pidetään varmana. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *pönkittää*) määritelmän mukaan *pönkittää* tarkoittaa 'tukea tai pitää yllä keinotekoisesti.' Nominaalilauseen myötä monikulttuurisuuden tukeminen esitetään faktana. Otsikossa esiintyy myös adjektiivi *keinotekoinen*, joka määrittää nominaalilause-

ta. Näin monikulttuurisuuden tukeminen merkityksellistetään otsikossa useammalla sananvalinnalla epäaidoksi. Se tulee otsikon vaatimuksen mukaan saada *kuriin*, mikä herättää mielikuvan holtittomasta ja haitallisesta toiminnasta.

Edellä käsitellyissä esimerkeissä 76 ja 78 muiden puolueiden toteuttama maahanmuuttopolitiikka representoidaan passiiviseksi – esimerkissä 84 politiikan kuitenkin väitetään olleen *monikulttuurisuuden nimeen vannovaa*. Merkkinä tästä politiikasta pidetään *tulijoiden oman identiteetin, kulttuurin, uskonnon ja erityislaatuisuuden* säilyttämisen korostamista. Esimerkin jälkimmäisessä virkkeessä perussuomalaiset asemoi itsensä suhteessa tähän politiikkaan. *Katsomme* viitaneekin tässä tapauksessa ensisijaisesti perussuomalaiseen puolueeseen, ja hallitsevana lauseena se kehystää alisteisen lauseen. *Katsoa* on mentaalinen verbi, koska tässä tapauksessa se saa merkityksen 'olla jotain mieltä'. Pällin (2003: 99) mukaan erityisesti mielipiteen ilmauksissa *me* on keino konstruoida jaettua kokemusta. Esimerkin tapauksessa *me*-muodon käytön voi siten tulkita pyrkimykseksi merkitä mielipide perussuomalaista puoluetta laajemman ihmisryhmän jakamaksi. Samalla perussuomalaiset korostaa eroaan muihin puolueisiin. Esimerkki implikoi, että muut puolueet ovat väittämästä eri mieltä: relationaalinen prosessi kielteisessä muodossa sisältää oletaman, jonka mukaan joku on sitä mieltä, että "veronmaksajan ja yhteiskunnan tehtävä on tukea tänne vapaaehtoisesti muuttavien ihmisten identiteettiä ja uskonnonharjoittamista" (ks. Fairclough 1992: 121–122).

Esimerkissä 84 hyödynnetään myös talousdiskurssia (ks. luku 5): *järjestöille myönnetyt tuet ja veronmaksajat* tuovat mukaan taloudellisen näkökulman. Motiivi saada monikulttuurisuuden tukeminen "kuriin" ei kuitenkaan vaikuta olevan vain taloudellinen, vaikka sitä perusteluna käytetäänkin. Esimerkissä mainitut *yhteiskunnan tukitoimet* voivat olla myös muuta kuin taloudellista tukea, mutta esimerkistä välittyy kuva, ettei maahanmuuttajien oman identiteetin ja kulttuurin säilymistä ylipäättään pidetä toivottavana. Puhe on ennen kaikkea sellaisista maahanmuuttajista, joiden uskonto, kulttuuri ja identiteetti eroavat "suomalaisesta" – myös ironiselta kalskahtava viittaus *erityislaatuisuuteen* ohjaa tulkitsemaan näin. Esimerkissä käytetään maahanmuuttajista nimityksiä *tulijat* sekä *tänne vapaaehtoisesti muuttavat ihmiset*. Nimityksissä ovat läsnä liikettä kuvaavat verbit *tulla* sekä *muuttaa*, mutta maahanmuuton erilaiset syyt jäävät taustalle. Esimer-

kiksi pakolaisten luokittelu *tänne vapaaehtoiseksi muuttaviksi ihmisiksi* häivyttää eroja pakolaisuuden ja vaikkapa työperäisen maahanmuuton väliltä.

Blommaertin ja Verschuerenin (1998: 13–14) mukaan länsimaisten demokratioiden maahanmuuttopolitiikkatoimien tavoitteena on moninaisuuden ennaltaehkäisy (eli käytännössä maahanmuuton estäminen), ja mikäli tämä ei onnistu, eroja pyritään vähentämään erilaisin toimenpitein. Tällainen pyrkimys näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa. Maahanmuuttajilta vaaditut toimenpiteet jäävät usein epämääräisiksi, mutta yhteistä niille on Suomeen ja suomalaisuuteen sopeutuminen. Tämä asennoituminen kiteytyy seuraavan esimerkin ilmaukseen *talossa talon tavalla*:

85. Suomen on pysyttävä avoimena yhteiskuntana niille, joilla on kyky ja halu – – elää **talossa talon tavalla**.
(PS: Mp.)

Kun esimerkissä 85 sanotaan, että Suomen *on pysyttävä* avoimena yhteiskuntana, ilmaukseen sisältyy presuppositio, jonka mukaan Suomi on avoin yhteiskunta. Esimerkin jatko paljastaa, että tätä avoimuuden vaatimusta ei uloteta koskemaan kaikkia maahanmuuttajia vaan niitä, *joilla on kyky ja halu elää talossa talon tavalla*. Epäsuorasti tämä on maahanmuuttajille asetettu vaatimus assimiloitua yhteiskuntaan.

Talossa talon tavalla on kiteytynyt ja taajaan käytetty ilmaus, joka jättää paljon tulkinnanvaraa. Sen variaatio *maassa maan tavalla* on myös suosittu sanonta maahanmuuttokeskustelussa (ei kuitenkaan tämän tutkimuksen aineistossa). Ilmauksella tuskin tarkoitetaan yksinomaan lakien noudattamista. Fraasi luo kuvan, että *talossa* eli maassa on olemassa kaikkien tunnustama ja tunnustama järjestys ja tavat, joihin maahanmuuttajien on sopeuduttava lunastaakseen paikkansa yhteiskunnassa. Tässä skenaariossa maahanmuuttajat ovat kutsumattomia vieraita, joilta on lupa vaatia samaa – ja enemmänkin – kuin valtaväestöltä.

Talossa talon tavalla onkin vaatimus, jonka voi esittää vain maahanmuuttajalle: syntyperäiseltä suomalaiselta harvoin peräänkuulutetaan samaa. Vaikka talon tai maan tapa määriteltäisiinkin eksplisiittisesti ja osoitettaisiin, että osa suomalaisista ei käyttäydy sen mukaisesti, seuraukset eivät olisi samanlaisia kuin maahanmuuttajan kohdalla. Maahanmuuttajien kohdalla liukuvaa kriteeristöä voidaan käyttää oikeuttamaan diskriminaatiota. *Talossa tavan tavalla* pakenee määri-

telmiä: ilmaus on aina mahdollista määritellä kuhunkin tilanteeseen sopivaksi, ja tämä määrittely on aina valtaväestön käsissä. Siksi se on potentiaalisesti tehokas väline pitää yllä epäsymmetrisiä valtasuhteita valtaväestön ja maahanmuuttajien välillä. (Blommaert & Verschueren 1998: 35; 111–114.)

Samankaltainen semanttinen hämäryys koskee myös seuraavaa esimerkkiä, jossa näkökulma laajenee Suomesta koko Eurooppaan: suurimittainen maahanmuutto representoidaan uhaksi koko maanosalle. Tarkemmin määriteltynä ongelmana on *siirtolaispaine Afrikasta ja Lähi-Idästä*, jota kuvaillaan *ennennäkemättömäksi*:

86. Eurooppaan kohdistuu tällä hetkellä **ennennäkemätön siirtolaispaine Afrikasta ja Lähi-Idästä**. – – Eurooppa, etenkin Pohjois-Euroopan hyvinvointivaltiot, on avokätisine sosiaaliturvajärjestelmineen houkutteleva kohde myös sellaisille siirtolaisille, – – jotka eivät uskonnollisista ja kulttuurisista syistä halua omaksua **integraation kannalta tärkeitä eurooppalaisia käsityksiä esimerkiksi tasa-arvosta tai ilmaisunvapaudesta**. (Ps: Mp.)

Esimerkissä 86 maahanmuutosta käytetty metafora *siirtolaispaine* on omiaan luomaan kuvaa epämiellyttävästä ja uhkaavasta ilmiöstä: kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *paine*) mukaan *paine*-sanaa käytetään kuvaannollisesti 'rasituksia, muutoksia tms. aiheuttavista ilmiöistä'. Käsite dehumanisoi maahanmuuttajia: *siirtolaispaine* herättää mielikuvan tilanteesta, jossa Eurooppa ja Suomi ovat vaarassa romahtaa maahanmuuttomassan alle. Käyttämällä nimitystä *siirtolaiset* luodaan kuvaa, että Lähi-idästä ja Afrikasta tulevat ihmiset lähtevät kotimaistaan vapaaehtoisesti, eivätkä esimerkiksi pakene sotaa tai vainoa (vrt. nimitys *pakolaiset*). Tätä mielikuvaa vahvistetaan määrittelemällä Pohjois-Euroopan hyvinvointivaltiot ja samalla Suomi *houkuttelevaksi kohteeksi avokätisine sosiaaliturvajärjestelmineen*. Implikatuuri siitä, että (ainakin merkittävä osa) maahanmuuttajista pyrkii käyttämään järjestelmää hyväkseen, toistuu perussuomalaisen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa ja siitä puhutaan eri diskurssien yhteydessä.

Esimerkki 86 sisältää presupposition, jonka mukaan on olemassa käsityksiä esimerkiksi tasa-arvosta tai ilmaisunvapaudesta, jotka yhdistävät kaikkia eurooppalaisia ja samalla eroavat merkittävästi tiettyjen maahanmuuttajien käsityksistä. Ajatus tällaisista yleiseurooppalaisista arvoista ei kuitenkaan kestä lähempää tarkastelua: on selvää, että käsitykset tasa-arvosta ja ilmai-

sunvapaudesta vaihtelevat niin Euroopan valtioiden välillä kuin sisälläkin, myös Suomessa. Jo tämän tutkimuksen aineisto osoittaa merkittäviä eroja tasa-arvokäsityksissä esimerkiksi perussuomalaisien ja RKP:n välillä mitä tulee vaikkapa maahanmuuttoon – politiikkahan viime kädessä perustuu tällaisille eroille.

Tasa-arvo ja ilmaisunvapaus ovat käsitteinä niin epämääräisiä, että hyvin erilaiset toimijat voivat tukeutua niihin ja päätyä täysin erilaisiin toimenpidesuosituksiin. Esimerkissä 86 ne määritellään tärkeiksi *integraation kannalta*, mikä implikoi, että maahanmuuttajien on omaksuttava nämä (vaille tarkkaa määritelmää jäävät) käsitykset tullakseen hyväksytyiksi yhteiskunnan jäseniksi. Tämä on ongelmallista, koska selkeiden kriteerien puute mahdollistaa sen, että maahanmuuttajien ei koskaan katsota integroituneen riittävän hyvin. Kyse on siis vallasta, joka käsitteiden hämäryyden avulla säilyy valtaväestön käsissä: maahanmuuttaja ei koskaan itse voi määritellä olevansa kotoutunut tai integroitunut (Blommaert ja Verschueren 1998: 113–114). Tämä ongelma koskee nationalistisen diskurssin lisäksi myös muissa diskursseissa esiintyvää kotoutumispuhetta, jota useimmat puolueet hyödyntävät.

Implisiittisesti on luettavissa, että esimerkin 86 *eurooppalaiset käsitykset esimerkiksi tasa-arvosta ja ilmaisunvapaudesta* ovat jotain hyvää, erityistä ja vaalimisen arvoista. Kyse on siis Wodakin (2015: 52) havaitsemasta myönteisestä itsen esittämisestä (*positive self-presentation*). Vaikka Euroopassa on kiistatta saavutettu myös suuria edistysaskelia ihmisoikeuskysymyksissä, eurooppalaisten arvojen yliveritaisuuden korostaminen jättää huomiotta maanosaan historiaan kuuluvat hirmuteot sekä myös nykypäivän ongelmat. Blommaert ja Verschueren (1998: 107) tekevätkin tärkeän eron ihanteen ja todellisuuden välille huomauttaessaan, että kaikkien ihmisten arvon tunnustaminen on tärkeä *retorinen* osa Euroopan kulttuuriperintöä.

Esimerkki 86 sisältää presupposition, jonka mukaan eurooppalaiset käsitykset tasa-arvosta ja ilmaisunvapaudesta ovat jotain, mitä osa siirtolaisista ei *halua omaksua*. Kyse on mentaalista prosessista, jossa on aineistolle epätyypillisesti maahanmuuttajatarkoitteinen aistija (Halliday 1994: 117–118). Maahanmuuttajien joukosta konstruoidaan ryhmä, joiden tunteista ja ajatuksista esitetään ryhmää koskeva yleistys. Ryhmä representoidaan tältä osin homogeeniseksi kokonaisuudeksi, ja haluttomuus omaksua implisiittisesti paremmiksi esitettyjä eurooppalaisia arvoja rakentuu ryhmäominaisuudeksi esimerkiksi konstruoidulle maahanmuuttajaryhmälle (ks. Pälli

2003: 227). Esimerkissä vastahakoisuutta selitetään kulttuurisilla ja uskonnollisilla syillä. Tämä sekä esimerkin alun viittaus Afrikkaan ja Lähi-itään rakentaa kuvaa ei-eurooppalaisista ja ei-kristityistä erityisen sopeutumattomina ja siten ei-toivottuina maahanmuuttajina. Samalla vastuu maahanmuuttajien kotoutumisesta siirretään yksinomaan maahanmuuttajille itselleen: kun esitetään, että maahanmuuttajat kieltäytyvät omaksumasta käsityksiä, jotka ovat *integraation kannalta tärkeitä*, kysymys muiden mahdollisten osallistujien kuten Suomen valtion, kuntien ja kansalaisten osallistumisesta kotoutumiseen muuttuu irrelevantiksi.

Perussuomalaiset määrittelee itsensä kansallismieliseksi puolueeksi, ja se on tunnettu EU-kriittisyydestään tai jopa -vastaisuudestaan. Siksi vetoaminen yhtenäiseen Eurooppaan ja eurooppalaisiin arvoihin on mielenkiintoinen kielellinen teko. Wodak (2015: 54–55) huomauttaa, että oikeistopopulistisilla puolueilla on usein ristiriitainen suhde Eurooppaan ja EU:hun: suhtautuminen EU:hun on lähtökohtaisesti kielteinen, mutta jaettuun 'eurooppalaiseen identiteettiin' vetoaminen on strateginen valinta, jolla puolueet pyrkivät oikeuttamaan Euroopan ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajien eksklusion. Siirtymä kansallisen erityisyyden korostamisesta oletetun jaetun eurooppalaisen identiteetin puolustamiseen tehdään, kun se edesauttaa poliittista päämäärää eli maahanmuuton tiukempaa rajoittamista. Se on kuitenkin vain kielellinen strategia, yksi keino korostaa "meidän" erityisyyttämme.

8.4 Ideologiset vaikutukset

Nationalistisessa diskurssissa rakentuu kuva yhteisen kulttuurin, identiteetin ja arvopohjan jakavasta kansakunnasta. Andersonin (2007: 39–41) nimittää kansakuntia kuvitelluiksi poliittisiksi yhteisöiksi. Kuvitellun yhteisön jäseniä yhdistää kokemus siitä, että he kuuluvat samaan yhteisliittymään, vaikka heidän ei ole mahdollista kohdata tai tunkea kaikkia yhteisön jäseniä. Tällaiset yhteisöt voivat olla hyvinkin suuria ja rajoiltaan (ainakin jossain määrin) joustavia, mutta ne mielletään kuitenkin aina rajallisiksi kokonaisuuksiksi, joiden takana on toisia kansakuntia. (Mp.) Nationalistisen diskurssin ideologiset vaikutukset liittyvät läheisesti tällaisiin symbolisiin rajoihin eri kansakuntien välillä. Tästä näkökulmasta täydet oikeudet kuuluvat kansakunnan jäsenille, jollaisiksi maahanmuuttajia ei hyväksytä ainakaan siinä tapauksessa, että he eivät ole valmiita assimiloitumaan. Riittävän assimiloitumisen tason määrittely taas on aina valtaväestön käsissä.

Nationalistisessa diskurssissa Suomi ja suomalaiset näyttäytyvät itsestään selvänä, suvereenina toimijana, jolla on luonnollinen oikeus määritellä, keillä on oikeus tulla maahan ja millä perustein. Tämä liittyy valtaan, sillä Thompsonin (1984: 131) mukaan yksi keino tuottaa ja ylläpitää epäsymmetrisiä valtasuhteita on esittää ne luonnollisina ja ajattomina. Nationalistisesta näkökulmasta syntyperään linkittyvä eriarvoisuus ei ole ongelma, koska täysien oikeuksien nähdään kuuluvan luontaisesti vain kansakunnan jäsenille. Saman ajattelumallin mukaan pyrkimykset tasa-arvoistaa valta-asetelmia on mahdollista esittää luonnolliseen järjestykseen sekaantumisenä.

Kuviteltuun yhteisöön liittyvä kokemus yhteenkuuluvuudesta voi olla kansakunnan jäsenille merkittävä solidaarisuuden lähde (Anderson 2007: 41). Ottamatta kantaa nationalismiin haittojen ja hyötyjen suhteeseen on kuitenkin aiheellista todeta sen väistämättä perustuvan erontekoon ja ulossulkemiseen. Nationalismista tulee ongelma silloin, kun symboliset rajat saavat korostetun painoarvon ja yhteisyyden kokemus kääntyy halveksunnaksi kaikkea erilaisuutta kohtaan. Tällöin kansakunnan rajojen ulkopuolelle eivät rajaudu ainoastaan maahanmuuttajat (ks. sukupuolen, seksuaalisuuden ja nationalismin suhteesta Mäki 2005). Aineiston nationalistisessa diskurssissa on piirteitä tällaisesta ulossulkevasta ja yhdentämiseen pyrkivästä ajattelutavasta, ja siksi sen voi tulkita pyrkivän vahvistamaan hegemonisia valtasuhteita.

9 PÄÄTÄNTÖ

9.1 Toteutuneet, mahdolliset ja mahdollottomat diskurssit

Tämän tutkimuksen tavoite on ollut selvittää kriittisen diskurssianalyysin keinoin, miten maahanmuuttoa merkityksellistetään eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa. Olen tunnistanut aineistosta yhteensä neljä maahanmuuttodiskurssia, jotka olen nimennyt talous-, ihmisoikeus- ja turvallisuusdiskursseiksi sekä nationalistiseksi diskurssiksi. Huomionarvoista on, ettei mikään aineistosta löytämäni diskurssi ole vain yhden puoleen hyödyntämä, vaan kaikkia diskursseja käyttää vähintään kaksi puoluetta. Talousdiskurssin voi katsoa edustavan aineistossa hegemonista tarkastelutapaa, sillä sitä hyödyntävät kaikki puolueet, osa tosin vain marginaalisesti.

Taloudiskurssissa maahanmuuttoa tarkastellaan kansantaloudellisen hyödyn tai haitan näkökulmasta. Vain koulutetut, osaavat ja työmarkkinoilla halutut maahanmuuttajat kuvataan tarpeellisina. Etenkin humanitaarinen maahanmuutto representoidaan kulueräksi, johon Suomella ei ole varaa. Ihmisoikeusdiskurssi haastaa hyötynäkökulman esittäessään, että Suomella on velvollisuus tarjota suojaa sitä tarvitseville sekä huolehtia maahanmuuttajien oikeuksien toteutumisesta. Hyvin abstraktin ihmisoikeuspuheen vaikuttavuuden voi kuitenkin kyseenalaistaa. Turvallisuusdiskurssissa ja nationalistisessä diskurssissa luodaan maahanmuutosta kielteistä ja uhkaavaa kuvaa. Pääasiallinen ero näiden diskurssien välillä on se, että turvallisuusdiskurssissa konstruoidaan konkreettisia turvallisuusuhkia kuten rikollisuutta, gettoutumista ja terrorismia, kun taas nationalistisessä diskurssissa uhka on symbolista ja näyttää juontuvan maahanmuuttajien (oletetusta) erilaisuudesta ja sopeutumattomuudesta suomalaiseen yhteiskuntaan. On huomattava, ettei diskurssijako muissakaan tapauksissa ole absoluuttinen: diskurssit risteävät, ja niissä on samankaltaisuuksia ja päällekkäisyyksiä.

Myös vaihtoehtoiset diskurssi- jaot olisivat tietenkin olleet mahdollisia: voi kyseenalaistaa esimerkiksi sen, onko valintani tulkita kaikki lainvastaisuuteen viittaava kielenkäyttö osaksi turvallisuusdiskurssia ollut perusteltu vai olisiko ollut tarkoituksenmukaista puhua erikseen lakidiskurssista. Analyysivaiheessa olen pohtinut myös erillisen 'huijaridiskurssin' mahdollisuutta. Vihjailut ja syytökset siitä, että maahanmuuttajat tulevat Suomeen väärin perustein, hyväksikäyttävät

sosiaaliturvajärjestelmää eivätkä edes halua osallistua yhteiskunnan rakentamiseen, on teema, joka nousee aineistosta voimakkaasti esiin. Esimerkiksi Pietikäinen (2000a: 161–162) on löytänyt etnisen eron tuottamista käsittelevässä tutkimuksessaan tämänkaltaisen diskurssin. Olen kuitenkin päätenyt tekemääni diskurssijakoon, koska huijariteema saa aineistossa erilaisia ilmiäsuja: se kytkeytyy kysymyksiin kansantaloudellisesta haitoista (talousdiskurssi) sekä konkreettisista (turvallisuudiskurssi) ja symbolisista (nationalistinen diskurssi) uhista.

Myös rasistisen diskurssin mahdollisuus on pohtimisen arvoinen asia. Vaikken ole nimenyt aineistosta rasistista diskurssia, tämä ei ole merkki siitä, että aineistoa voisi pitää ei-rasistisena, saati antirasistisena. Vanhasta rasismista eli "rotuun" perustuvasta rasismista ei aineiston perusteella voi puhua, mutta osassa aineistossa on uusrasistisia piirteitä. (Ks. vanhan rasismien ja uusrasismien eroista van Dijk 2000; rasismien muodoista ja määritelmästä Puuronen 2011: 53–66.) Koen, että oma tutkijapositioni valtaväestön edustajana ei kuitenkaan ole paras mahdollinen lähtökohta rasistisuuden määrittelyyn. Lisäksi aineistosta ei varsinaisesti erotu sellaisia leksikkokieliopillisiä piirteitä, joiden voisi katsoa muodostavan riittävän yhtenäisen ja erillisen kokonaisuuden, että sitä olisi mielekäästä nimittää rasistiseksi diskurssiksi. Vaikka etenkin perussuomalaisten teksteistä löytyy hyvin negatiivisesti arvottavia nimityksiä ja ilmauksia, kielteistä kuvaa maahanmuutosta ja maahanmuuttajista tuotetaan pääsääntöisesti epäsuorasti ja vihailla.

Aineiston rasistiseksi tai ei-rasistiseksi määrittelemistä tärkeämpää on nähdäkseni se, miten aineisto osallistuu rasististen ja syrjivien asenteiden ja rakenteiden tuottamiseen, ylläpitämiseen ja haastamiseen. Aineistossa on kiistatta sellaisia elementtejä, jotka luomalla hyvin kielteistä kuvaa maahanmuuttajista samalla tuottavat ja legitimoivat heihin kohdistuvia syrjiviä asenteita ja käytäntöjä. Ihmisoikeusdiskurssia lukuun ottamatta kaikissa diskursseissa maahanmuuttajiin yhdistetään hyvin kielteisiä ominaisuuksia ja toimintaa. Kielteiset representaatiot voivat liittyä kollektiivisesti kaikkiin maahanmuuttajiin tai tarkemmin määriteltyihin maahanmuuttajataustaisiin ryhmiin. Olennaista on, että osassa teksteistä nämä kielteiset ominaisuudet esitetään leimallisina kokonaisille ihmisryhmille – sinänsä toissijaista on, perustuvatko nämä luonnehdinnat käsityksiin erilaisista "roduista", kulttuureista, uskonnoista vai muista ominaisuuksista.

Kun päämääränä on yhdenvertainen yhteiskunta, on tarpeen tietää, millaisin argumentein ja diskurssein eriarvoisuutta tuotetaan ja vahvistetaan. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella maahanmuuttajien heikompaa asemaa ja/tai tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa perustellaan ainakin kolmella tavalla: vetoamalla kansantaloudelliseen haittaan, maahanmuuttajien aiheuttamiin turvallisuusuhkiin sekä siihen, että maahanmuuttajat eivät kulttuurisesti, kielellisesti ja uskonnollisesti ole 'yhteensopivia' tarkemmin määrittelemättömän suomalaisuuden ja suomalaisen yhteiskunnan kanssa. Lisäksi maahanmuuton vastustusta legitimoidaan vihjailemalla järjestelmän hyväksikäytöstä, mikä linkittyy kaikkiin edellä mainittuihin perusteluihin.

Kriittisessä diskurssianalyysissä on ollut tapana pohtia toteutuneiden kielellisten valintojen ja diskurssien lisäksi myös sitä, mitä aineistosta ei löydy. Miten muuten maahanmuuttoa olisi mahdollista merkityksellistää? Epäsymmetristen valtasuhteiden näkökulmasta mielenkiintoista on niin kutsutun 'moninaisuus itseisarvona' -diskurssin puuttuminen. Jos tämänkaltaista diskurssia aineistosta löytyykin, niin hyvin marginaalisesti, ja silloin on kyse lähinnä RKP:n sekä vasemmistoliiton vaaliohjelmista. Syitä voi etsiä esimerkiksi yhteiskunnallisesta ilmapiiristä ja siitä, että Suomessa on vielä verrattain vähän maahanmuuttajataustaisia äänestäjiä, jolloin puolueet voivat katsoa moninaisuuden puolustamisen strategisesti huonoksi valinnaksi. Osin tällaisen diskurssin puuttuminen selittyy yksinkertaisesti sillä, ettei se istu puolueiden tavoitteisiin. On kuitenkin mahdotonta antaa yksiselitteistä vastausta siihen, miksi ainakin tämän tutkimuksen valossa *moninaisuus itseisarvona* on ollut vuoden 2015 eduskuntavaaleissa (lähes) mahdoton diskurssi.

9.2 Tutkimuksen onnistumisen arviointi

Tutkimusaineistossa on tekstiä jokaiselta eduskuntapuolueelta, mutta puolueiden väliset erot aineiston laajuudessa ovat merkittäviä. Perussuomalaisilta on selvästi eniten aineistoa, minkä myötä puolueen tekstit painottuvat myös analyysissä. Erityisesti aineiston vinoutumaan on vaikuttanut se, että perussuomalaiset julkaisi osana vaalikampanjaansa erillisen maahanmuuttopoliittisen ohjelman, jollaista muut puolueet eivät eduskuntavaalien 2015 yhteydessä laatineet. Toisaalta aineiston koostumus heijastelee sitä, kuinka suuren painoarvon puolueet ovat maahanmuuttototeemalle antaneet. Jo vertailu eri puolueiden aineistojen laajuuden välillä antaa osviittaa siitä, kuinka merkittäväksi ilmiöksi maahanmuutto on puolueiden sisällä vaalikampanjan alla arvioitu.

Jo yksistään perussuomalaisten maahanmuuttoa käsittelevät tekstit olisivat olleet pro gradu -työhön riittävän laaja aineisto. En kuitenkaan ole halunnut rajata muiden puolueiden tekstejä aineiston ulkopuolelle, sillä en ole ollut ensisijaisesti kiinnostunut jonkin tietyn puolueen tavasta puhua maahanmuutosta vaan ylipäänsä siitä, miten maahanmuuttoa merkityksellistetään politiikan diskurssissa juuri nyt. Oikeistopopulististen ja maahanmuuttoa vastustavien puolueiden nousu ympäri Eurooppaa on ymmärrettävästi herättänyt tutkijoiden mielenkiinnon, ja kielitieteellistä tutkimusta tällaisten puolueiden kielenkäytöstä on tehty runsaasti (ks. esim. Wodak 2015). Olen kuitenkin kokenut tärkeäksi tutkia myös sellaisia puolueita, joiden politiikassa maahanmuutto ei ole yhtä keskeinen teema ja joiden maahanmuuttopoliittiset linjaukset eivät ole yhtä tunnettuja ja selkeitä. Ensinnäkin avoimesti maahanmuuttovastaisten ryhmittymien tekstit voivat kielentutkimuksen näkökulmasta olla vähemmän hedelmällisiä tutkimuskohteita, jos asennoituminen maahanmuuttoon käy helposti ilmi kielellisistä valinnoista (Blommaert ja Verschueren 1998: 30–31). Esimerkiksi nimitysten *turvapaikkashoppailu* tai *elintasopakolaiset* ideologisuus avautuu vaivattomasti ei-lingvistillekin. Sen sijaan merkityksiltään vähemmän ilmiselvien tekstien analyysiin tarvitaan kielitieteellistä perehtyneisyyttä. Toiseksi on myös huomattava, että Suomen tapaisessa monipuoluejärjestelmässä mikään puolue ei kykene yksinään määrittelemään valtion harjoittamaa maahanmuuttopolitiikkaa: muut puolueet vähintään mahdollistavat tietynlaisten politiikkatoimien täytäntöönpanon. Tästäkään näkökulmasta ei ole mielekästä keskittyä yksinomaan perussuomalaisten maahanmuuttolinjauksiin.

Lisäksi kyse on siitä, kuinka tutkimus onnistuu tavoittamaan maahanmuuttokeskustelun kokonaisuudessaan. Liiallinen keskittyminen maahanmuuttoon avoimen kielteisesti suhtautuviin puolueisiin antaa todellisuudesta vaillinaisen kuvan. Perussuomalaiset on ollut maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa aloitteellinen osapuoli, mikä on johtanut siihen, että keskustelua käydään usein perussuomalaisten ehdoilla. On myös esitetty, että muut puolueet ovat omaksuneet oikeistopopulisteilta retoriikkaa ja toimenpide-ehdotuksia kannatuksen kasvun toivossa (ks. esim. Wodak 2015: 184). Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että muut puolueet – puhumattakaan muista yhteiskunnallisista toimijoista – vain reagoisivat perussuomalaisten aloitteisiin tai myötäilisivät niitä. Tämä tutkimus on antanut tietoa myös siitä, millaista kamppailua maahanmuuton merkityksistä Suomen poliittisen vallan huipulla käydään. Toisaalta tutkimuksessa on käynyt ilmi, että eri

puolueiden teksteistä löytyy runsaasti myös yhteneväisyyksiä, ja tämäkin on arvokasta tietoa. Vaikka perussuomalaisen tekstejä voi pitää ideologisesti latautuneempina kuin muuta aineistoa (ks. Fairclough 1997: 26), analyysin perusteella mitään yksiselitteistä perussuomalaiset vastaan muut -asetelmaa aineistossa ei kuitenkaan ole.

Sen lisäksi, että olen analysoinut vaalimateriaaleista löytyviä diskursseja, olen pohtinut Faircloughin (1992) hengessä tekstien diskurssiivisia ja sosiokulttuurisia käytänteitä. Diskurssiivisten käytänteiden kannalta olennaiseksi seikaksi olen tulkinut sen, että analysoimiani tekstejä ei ole suunnattu maahanmuuttajille, vaikka niissä puhutaan maahanmuuttajista. Todennäköisesti maahanmuuttajat eivät ole olleet ainakaan merkittävässä määrin myöskään laatimassa tekstejä. On kuitenkin aiheellista pohtia, kuinka paljon tekstien diskurssiivisten käytänteiden osalta voi tutkimuksessa olettaa asioita ilman, että aihetta varsinaisesti selvittää tieteellisin metodein. Resurssien niin salliessa olisi ollut mielekästä tutkia esimerkiksi kyselyllä sitä, miten eri puolueiden vaaliohjelmien kirjoitusprosessit poikkeavat toisistaan, sekä sitä, ketkä vaaliohjelmiä todellisuudessa lukevat ja mihin tarkoitukseen. Näiltä osin analyysini on ollut luonteeltaan spekulatiivista.

Lisäksi olisi ollut olennaista tietää, mitä maahanmuuttajataustaiset ihmiset itse ajattelevat heitä käsittelevistä teksteistä. Olen tutkimuksessa todennut, että rajoitettu mahdollisuus saada ääntään kuuluviin on yksi kielellisen eriarvoisuuden ulottuvuus. Blommaert ja Verschueren (1998: 15) huomauttavat, että yhteiskunnallisessa keskustelussa kuuluu lähinnä taloudellisen ja poliittisen eliitin ääni, mikä korostuu etenkin maahanmuuttokeskustelussa, jossa maahanmuuttajia ei hyväksytä edes keskustelun osapuoliksi⁴. On tunnustettava, että tämä tutkimus toistaa tältä osin samaa kaavaa. Olen ehkä tahtomattani vahvistanut käsitystä siitä, että maahanmuutto on kysymys, joka kuuluu ensisijaisesti valtaväestölle.

Sosiokulttuuristen käytänteiden analyysi on tässä tutkimuksessa tullut esiin ennen kaikkea siinä, että olen pohtinut diskurssien mahdollisia ideologisia vaikutuksia eli sitä, miten diskurssit vahvistavat tai haastavat hegemonisia valtasuhteita. Vaikka eri diskurssit asemoituvat vallitseviin valtasuhteisiin eri tavoin (ks. tarkemmin analyysiluvuista), yleistäen voi sanoa, että suurimmassa

---

⁴ On kuitenkin aiheellista huomata, ettei maahanmuuttajataustaisten ihmisten osallistuminen tekstien tuotantoon tai keskusteluun automaattisesti takaisi valtasuhteiden epäsymmetrian näkökulmasta erilaista lopputulosta. Blommaert ja Verschueren (1998: 24–25) huomauttavat, että julkisessa maahanmuuttokeskustelussa maahanmuuttajat saavat yleensä äänensä kuuluviin vain siinä tapauksessa, että he viestivät valtaväestön näkökulmasta toivotulla tavalla – autonomisina keskustelijoina heitä ei juuri näe.

osassa aineistoa ei kyseenalaisteta itse eriarvoisuutta tuottavaa järjestelmää, vaan kamppailu näkyy lähinnä vaatimuksina ja ehdotuksina parantaa tiettyjen maahanmuuttajataustaisten ryhmien asemaa olemassa olevien sosiaalisten rakenteiden puitteissa. Blommaertia (2005: 167–168) mukaillen aineistosta löytyy jonkin verran hegemonisia valtasuhteita vastustavia (*oppositional*) käytäntöjä, mutta vain marginaalisesti antihegemonisia (*anti-hegemonic*) eli koko eriarvoisen järjestelmän perusteita haastavia linjauksia tai politiikkatoimenpiteitä. Tätä ei voi pitää yllättävänä, koska puolueet ovat elimellinen osa yhteiskunnan nykyistä valtajärjestystä.

Tutkimuksessa yhteiskunnallinen analyysi on jäänyt kielen analyysiin nähden vähemmälle huomiolle ja ohueksikin jo oman koulutustaustani vuoksi: olen lingvisti, en yhteiskuntatieteilijä. Olen kuitenkin pyrkinyt yhdistämään analyysissa kielenkäytön mikrotason laajempaan yhteiskunnalliseen makrotasoon. Olen tehnyt 'alhaalta ylös' etenevää tutkimusta: kielenkäytön analyysistä olen edennyt kohti sosiaalisten rakenteiden analyysia (Pietikäinen 2000b: 192–193). Näen lingvistisen ja yhteiskunnallisen analyysin täydentävän toisiaan, ja uskon tutkimukseni tarjoavan yhden relevantin näkökulman siihen, mitä kielen yksityiskohtainen analyysi voi paljastaa yhteiskunnasta ja valtasuhteista.

Faircloughilainen kolmitasoinen analyysi on haastava viitekehys pro gradun laajuiseen työhön: kielellisen ja yhteiskunnallisen analyysin yhdistäminen on aikaavievää ja työlästä, joskin samalla palkitsevaa. Kriittinen diskurssianalyysi ylipäänsä on runsaudessaan ja monitahoisuudessaan haastava lähestymistapa varsinkin aloittelevalle tutkijalle, ja etenkin sopivan metodipaketin koostaminen voi tuntua hankalalta. Katson kuitenkin onnistuneeni valitsemaan analyysimenetelmät, joilla tutkimuskysymyksiin vastaaminen on onnistunut. Olen tunnistanut aineistosta diskursseja ja analysoinut, millaisin kielellisin keinoin diskursseja rakennetaan ja onnistunut näin selvittämään, millaista kuvaa kukin diskurssi maahanmuutosta ja maahanmuuttajista rakentaa.

Systeemis-funktionaalinen kieliteoria on osoittautunut toimivaksi pohjaksi kielen analyysille, vaikka sellaisenaan se ei aukottomasti sovellu suomenkielisten tekstien tutkimiseen. Fairclough (1997: 29–30) on painottanut ideationaalisen ja interpersonaalisen metafunktion soveltuvuutta ideologisten merkitysten analyysissa. Sen sijaan tekstuaalinen metafunktio on ainakin Faircloughin tuotannossa jäänyt vähemmälle huomiolle. Fairclough (1992: 65) tosin myöntää sen olevan potentiaalisesti hyödyllinen lisä kriittisen kielentutkimuksen analyysivälineistöön. Teke-

mäni analyysin jälkeen olen vakuuttunut, että tekstuaalisella metafunktiolla on merkittävä rooli ideologisten merkitysten tuottamisessa. Varsinkin silloin, kun kielteistä kuvaa maahanmuutosta ja maahanmuuttajista luodaan epäsuorasti, merkityksiä tuotetaan etenkin järjestelemällä informaatiota ja yhdistämällä tekstin osia tietyllä tavalla. Havainnollistan väitettäni nostamalla esiin aineistoesimerkin, jonka olen analysoinut tarkemmin luvussa 7.1:

87. **Suomessa maahanmuuton ongelmat** ja kustannukset ovat vielä suhteellisen vähäisiä, mutta tämä ei johdu siitä, että Suomi olisi onnistunut kotouttamisessa muita maita paremmin, vaan siitä, että "**humanitaarinen**" **maahanmuutto** on meillä verrattain nuori ilmiö. Sen voidaan katsoa käynnistyneen **Neuvostoliitosta Suomeen siirtyneiden somalien** myötä 1990-luvun alussa. Suomen on vielä mahdollista välttää esimerkiksi **Ruotsin, Ranskan tai Britannian maahanmuuttokatastrofi**, mutta tämä edellyttää määrätietoista politiikkaa ja selkeää lainsäädäntöä.

(PS: Mp.)

Jos esimerkki 87:n toista virkettä tarkastelisi irrotettuna tekstiyhteydestään, se näyttäisi lähinnä kuvaavan (humanitaarisen) maahanmuuton historiaa Suomessa. Kun esimerkin analysoi kokonaisuudessaan, merkitys kuitenkin muuttuu. Puhe maahanmuuton ongelmista, humanitaarisen maahanmuuton käsitteen kyseenalaistaminen lainausmerkein sekä *maahanmuuttokatastrofin* ennakointi vaikuttavat siihen, millainen kuva somaleista esimerkin perusteella rakentuu. Oivallus tekstuaalisen metafunktion tärkeydestä tuli vasta analyysin teon myötä, ja siksi tämä funktio sai tutkimuksessa kenties turhan vähän painoarvoa. Jatkossa tekstuaalinen metafunktio kuitenkin ansaitsisi aiempaa keskeisemmän roolin kriittisen diskurssianalyysin piirissä.

9.3 Jatkotutkimus

Tämän tutkimuksen aineiston ilmestymisen jälkeen maahanmuuton ja maahanmuuttopolitiikan saralla on ehtinyt tapahtua paljon. Tällaisena aikana on erityisen tärkeää tutkia, miten puolueiden (ja myös muiden toimijoiden) kielenkäyttö maahanmuuttokysymyksissä kehittyy. Vaikuttaa siltä, että tapa puhua maahanmuutosta uhkana on vakiintunut ja normalisoitunut politiikan diskurssissa eduskuntavaalien jälkeen. Voi myös olla, että uhista puhutaan aiempaa suuremmin: esimerkiksi kristillisdemokraattien vuoden 2015 vaaliohjelmassa uhaksi merkityksellistämisen tehdään vielä

koodatusti, mutta vuonna 2016 julkaistussa erillisessä maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa (Kristillisdemokraatit 2016) kristillisdemokraatit on omistanut kokonaisen luvun *islamin haasteelle*, jossa todetaan muun muassa seuraavaa: "Länsimaisten muslimiyhteisöjen haasteena on ratkaista suhtautumisensa demokratiaan – –." Aihetta on syytä tutkia jatkossa erityisesti vertailevasta näkökulmasta eli tarkastella sitä, miten kielenkäyttö on muuttunut, mitä syitä muutoksille voidaan esittää ja millaisia vaikutuksia niillä mahdollisesti on. Fairclough (2001: 203–205) painottaa globaalin kontekstin huomioimisen tärkeyttä kriittisessä diskurssianalyyssissa: monet ajankohtaiset kielenkäyttöön linkittyvät muutokset eivät rajaudu vain tiettyyn yhteisöön tai valtioon. Eri maiden maahanmuuttodebatteja kartoittavat tutkimushankkeet (ks. esim. Wodak & van Dijk 2000; Wodak, Khosravi-Nik & Mral 2013) osoittavat, että eri puolilla Eurooppaa hyödynnetään samankaltaisia argumentteja ja diskursseja. Pro gradu -laajuisessa työssä näin laaja näkökulma ei ole mahdollinen, mutta jatkotutkimuksessa ylikansallinen ulottuvuus on aiheellista huomioida jos siksikin, että EU:n tasolla tehdyt linjaukset asettavat raamit jäsenmaissa toteutettavalle maahanmuuttopolitiikalle.

Kriittisen diskurssianalyysin viitekehys voisi päästä parhaiten oikeuksiinsa tutkimusryhmissä, joissa on kielentutkijoiden lisäksi myös muiden tieteenalojen edustajia. En kuitenkaan ajattele, että yhteiskunnallinen analyysi tulisi jättää vain yhteiskuntatieteilijöille: pikemminkin näen, että kielitieteellä on yhteiskunnallinen ulottuvuutensa silloinkin, kun tutkimus verhoutuu objektiivisuuden kaapuun (ks. Joseph & Taylor 1990; Shore 1991). Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että kaikkien lingvistien tai tutkijoiden ylipäätään tulisi tehdä vain eriarvoisuuteen ja epäsymmetrisiin valtasuhteisiin linkittyvää tutkimusta. Yhtä ilmeistä on, että kriittiselle (tekstin)tutkimukselle on olemassa yhteiskunnallinen tarve. Kriittistä diskurssintutkimusta onkin teoretisoitava edelleen niin, että se antaa tulevaisuudessa yhä parempia eväitä analysoida kielen ja yhteiskunnan monisyistä suhdetta. On selvää, ettei esimerkiksi Faircloughin kolmitasoinen analyysimalli ole kehityksen päätepiste. Blommaert (2005: 235) pukee ajatuksen sanoiksi näin: "The phenomenology of our object – the contextualised nature of language – compels us to recognise that linguistics offers just part of the answers. – – we shall be forced to develop a linguistics that ceases to be linguistic from a certain point onwards, and becomes a social science of language-in-society."

Kriittisen diskurssianalyysin piirissä on keskitytty tutkimaan tekstejä ja diskursseja, joilla on jo lähtökohtaisesti yhteiskunnallista vaikutusvaltaa, ja oma tutkimukseni asettuu samalle jatkumolle. Tätä painopistettä ei tule hylätä, mutta kriittisen diskurssintutkimuksen tulee suuntautua aiempaa vahvemmin myös ruohonjuuritason merkityskamppailuihin. Martin (2000: 297) kannustaa kriittisiä lingvistejä tutkimaan emansipatorisia diskursseja, joita eri tavoin sorretut ihmiset hyödyntävät kamppaillessaan epätasa-arvoa vastaan. Tämä on ehdotus, joka on syytä ottaa viitekehyksen piirissä vakavasti, sillä kuten Martin (mp.) argumentoi, tällainen tutkimus lisääisi tietämystä yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuuksista ja antaisi enemmän eväitä sen toteuttamiseen. Se olisi myös keino välttää holhoava ja vahingollinen asetelma, jossa ihmisten asemaa yritetään parantaa ilman, että heitä itseään kuullaan. On varottava, ettei tutkimus päädy uusintamaan samaa valtajärjestystä, jota se yrittää kritisoida. Myös käytännölliset syyt puoltavat heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevien ihmisten kielellisten strategioiden tutkimista, sillä heillä on sellaista tietoa eriarvoisuudesta, jota muualta ei löydy. Tutkimuskohteen valinta on väistämättä myös arvovalinta (Shore 1991: 190): kun päättää antaa tilaa jo valmiiksi vaikutusvaltaisille instituutioille, henkilöille ja teksteille, lähettää samalla viestin, ettei marginalisoitujen oman äänen kuunteleminen ole yhtä tärkeää. Jokaisella kuitenkin on ääni – kyse on siitä, halutaanko näitä ääniä kuulla. On lakattava puhumasta ihmisten puolesta ja ohi.

LÄHTEET

- Aarnio, Eeva & Kanerva, Jukka (toim.) 1995: *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aarnio, Eeva & Palonen, Kari 1995: *Puolueiden periaateohjelmat 1995*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alastalo, Marja, Homanen, Riikka, Kynsilehto, Anitta & Rantanen, Pekka 2016: *Maistraatin tiskiltä tilastoksi. Ulkomaalaisten rekisteröinnin ja tilastoinnin käytännöt Suomessa*. Siirtolaisinstituutti. – <http://www.siirtolaisuusinstituutti.fi/files/maistraatin-tiskilta-tilastoksi-siirtolaisuusinstituutti-a54-2016.pdf> 8.5.2016.
- Amnesty 2014: Roma in Europe: demanding justice and protection in the face of violence. – *Amnesty Internationalin lehdistötiedote*. – <http://www.amnesty.eu/en/news/press-releases/eu/discrimination/roma/roma-in-europe-demanding-justice-and-protection-in-the-face-of-violence-0734/#.V5TAieayOko> 4.3.2016.
- Anderson, Benedict 2007: *Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.
- Blommaert, Jan & Bulcaen, Chris 2000: Critical discourse analysis. – *Annual review of anthropology* 29 s. 447–466.
- Blommaert, Jan & Verschueren, Jef 1998: *Debating diversity: analysing the discourse of tolerance*. Lontoo: Routledge.
- Blommaert, Jan 2005: *Discourse. A critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blomqvist, Outi 1995: Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä* s. 131–150. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Borg, Sami 2012: Johdanto. – Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011* s. 17–28. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Bourdieu, Pierre 1991: *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.
- Eggins, Suzanne 2004: *An introduction to systemic functional linguistics*. Lontoo: Pinter.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman & Chouliaraki, Lilie 1999: *Discourse in late modernity: rethinking critical discourse analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press cop.
- Fairclough, Norman 1989: *Language and power*. Lontoo: Longman.
- 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- 1995: *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Lontoo: Longman.
- 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- 2001: *Language and power*. New York: Longman.
- 2003: *Analysing discourse: textual analysis for social research*. Lontoo: Routledge.
- Firth, J. R. 1957a: A synopsis of linguistic theory 1930–1955. – J. R. Firth (toim.), *Studies in linguistic analysis* s. 1–32. Oxford: Basil Blackwell.
- 1957b: *Papers in Linguistics 1934–1951*. London: Oxford University Press.
- Foucault, Michel 2010: *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Gramsci, Antonio 1988: *Gramsci's prison letters: a selection*. Lontoo: Zwan Publications.
- Hall, Stuart 1990: Cultural identity and diaspora. – Jonathan Rutherford (toim.), *Identity: community, culture, difference* s. 222–237. Lontoo: Lawrence & Wishart.
- 1996: Introduction. Who needs 'identity'? – Stuart Hall & Paul du Gay (toim.), *Questions of cultural identity* s. 1–17. Lontoo: Sage.
- 1997a: Introduction. – Stuart Hall (toim.), *Representation: cultural representations and signifying practices* s. 1–11. Lontoo: Sage.
- 1997b: The work of representation. – Stuart Hall (toim.), *Representation: cultural representations and signifying practices* s. 15–64. Lontoo: Sage.
- Halla-aho, Jussi 2006a: Keskustelua meillä ja naapurissa. – *Jussi Halla-ahon Scripta-blogi*. – http://www.halla-aho.com/scripta/keskustelua_meilla_ja_naapurissa.html 2.3.2016.
- 2006b: *Scripta-blogin vieraskirja*. – <http://www.halla-aho.com/scripta/guestbook/vieraskirja185.html> 2.3.2016.
- Halliday, M. A. K. 1994: *An introduction to functional grammar*. Lontoo: Arnold.
- 2004: *An introduction to functional grammar*. Lontoo: Arnold.

- 2009: Methods – techniques – problems. – M. A. K. Halliday & Jonathan J. Webster (toim.), *Continuum companion to systemic functional linguistics* s. 59–86. Lontoo: Continuum.
- Hasan, Ruqaiya 2009: The place of context in a systemic functional model. – M. A. K. Halliday & Jonathan J. Webster (toim.), *Continuum companion to systemic functional linguistics* s. 166–189. Lontoo: Continuum.
- Heikkinen, Vesa 1999: *Ideologinen merkitys: kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helminen, Marja-Liisa & Keski-Petäjä, Miina 2016: Miksi turvapaikanhakijat eivät näy vielä väestötilastoissa? – <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/152/> 8.5.2016.
- Helminen, Marja-Liisa 2015: Suomi ja Ruotsi vastakohtapari maahanmuutossa. – <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/122/> 9.5.2016.
- HS = Helsingin Sanomat 2014a: Kansanedustaja Pia Kauma pahoittelee maahanmuuttajiin liittyvien kommenttien tuomaa "mielipahaa ja aggressiota". – <http://www.hs.fi/politiikka/a1409625100326> 12.5.2016.
- 2014b: Putinin puhe julisti Venäjälle uuden voimapolitiikan. – <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1395123164435> 14.3.2016.
- 2014c: Supo: Suomesta taisteluihin lähteneiden radikaalien määrä "kasvaa tasaisesti". – <http://www.hs.fi/kotimaa/a1407296876580> 1.3.2016.
- Ives, Peter 2004: *Language & hegemony in Gramsci*. Lontoo: Pluto Press.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2012: *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino.
- Joseph, John E. & Taylor, Talbot J. (toim.) 1990: *Ideologies of language*. Lontoo: Routledge.
- Kalliokoski, Jyrki 1995a: Johdanto. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä* s. 8–36. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 1995b: Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä* s. 37–97. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kansalaisuuslaki 359/2003
- Karlsson, Fred & Wiberg, Matti 2010a: Puolueilla on eroja! Periaateohjelma-analyysi. – *Politiikka* 52 (1) s. 54–66.
- 2010b: Puolueohjelmien kieliopillinen kompleksisuus. – *Sananjalka* 52 s. 89–103.
- Karvonen, Pirjo 1995: Missä on taloustekstin ihminen? – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä* s. 151–167. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) 2009: *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino.
- Keskinen, Suvi 2009: Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. – Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* s. 33–45. Tampere: Vastapaino.
- Koistinen, Niina 2010: *Toimijaroolit ja roolien välinen dynamiikka Vihreän liiton periaateohjelmassa 2006*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuksien laitos.
- Kristillisdemokraatit 2016: *Kristillisdemokraattien maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2016*. – <http://www.kd.fi/files/2016/02/Maahanmuuttopoliittinenohjelma2016.pdf> 17.5.2016.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. – <http://www.kielitoimiston.sanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> 2.2.2016.
- Kuortti, Joel, Mäntynen, Anne & Pietikäinen, Sari 2008: Kielen rakennustelineillä: kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteiden merkitys. – *Tiedotustutkimus* 31 (3) s. 25–37.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010
- Laki poliisin hallinnosta 110/1992
- Lepola, Outi 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Luukka, Minna-Riitta 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 133–157. Jyväskylä: Solki.
- 2002: M. A. K. Halliday ja systeemisen-funktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylä: Solki.

- Löyttyjärvi, Kaisla 2009: Erilainen nuori. – Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* s. 123–131. Tampere: Vastapaino.
- Maahanmuuttovirasto 2015a: Kiintiöpakolaiset. – http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset 9.12.2015.
- 2015b: Migrin historia pähkinänkuoressa. Kännön aika: "valtakunnan portinvartija". – http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/maahanmuuton_historiaa/historia_pahkinankuoressa/1/0/kannon_aika_valtakunnan_portinvartija_58844 6.5.2016.
- 2016a: Kansalaisuuden menettäminen. – http://www.migri.fi/suomen_kansalaisuus/kansalaisuuden_menettaminen 2.3.2016.
- 2016b: Lainsäädäntö. – http://www.migri.fi/tietoa_muualla/lainsaadanto 9.5.2016.
- 2016c: Perheenjäsenen luokse Suomeen. – http://www.migri.fi/perheenjasenen_luokse_suomeen 7.4.2016.
- 2016d: Suomen kansalaisuus. – http://www.migri.fi/suomen_kansalaisuus 10.5.2016.
- 2016e: Turvapaikkahakemuksen käsittely. – http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/hakemuksen_kasittely 10.5.2016.
- 2016f: Työskentely Suomessa. – http://www.migri.fi/tyoskentely_suomessa 23.3.2016.
- Maasilta, Mari (toim.) 2012: *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press.
- Maasilta, Mari 2012: Johdanto. – Mari Maasilta (toim.), *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit* s. 7–22. Tampere: Tampere University Press.
- Martikainen, Tuomas, Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni 2013: Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 23–54. Helsinki: Gaudeamus.
- Martikainen, Tuomas, Saukkonen Pasi & Säävälä, Minna 2013: *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Martin, J. R. 2000: Close reading: functional linguistics as a tool for critical discourse analysis. – Len Unsworth (toim.), *Researching language in schools and communities: functional linguistic perspectives* s. 275–302. Lontoo: Cassell.
- Mäki, Kirsi 2005: Feministit ja nationalistitutkimus. – Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalistitutkimus* s. 124–145. Helsinki: WSOY.
- Pakolaisneuvonta 2016: EU:n yhteinen turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikka. – <http://www.pakolaisneuvonta.fi/index.html?lid=37&lang=suo> 10.5.2016.
- Paperittomat.fi 2016: Paperittomat Suomessa. – http://www.paperittomat.fi/?page_id=686 15.2.2016.
- Pernaa, Ville 2012: Vaalikamppailu mediassa. – Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011* s. 29–42. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Pietikäinen, Sari 2000a: *Discourses of differentiation: ethnic representations in newspaper texts*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- 2000b: Kriittinen diskurssitutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 191–217. Jyväskylä: Solki.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Puuronen, Vesa 2011: *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Pälli, Pekka 2003: *Ihmisyryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Railo, Erkki & Ruohonen, Sini 2016: Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda. – Kimmo Grönlund & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015* s. 76–94. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Railo, Erkki & Välimäki, Matti 2012: Vaalikevään media-agenda. – Ville Pernaa & Erkki Railo (toim.), *Jytty: eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus* s. 32–66. Turku: Kirja-Aurora.
- Railo, Erkki 2013: Kurissa ja globalisaation nuhteessa? Kokoomuksen, SDP:n ja Perussuomalaisten vaaliohjelmien suhtautuminen kansainvälistymiseen. – *Tiedepolitiikka* 38 (4) s. 41–50.
- Reisigl, Martin & Wodak, Ruth 2001: *Discourse and discrimination: rhetorics of racism and antisemitism*. Lontoo: Routledge.
- Räikkälä, Anneli 1984: Henki ja henkilö. – *Kielikello* (2). – <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=674> 13.2.2016.

- Räsänen, Päivi 2014: Terrorismia torjutaan usealla rintamalla. *Sisäministeriön blogi*. – http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/sisaministerion_blogi/1/0/terrorismia_torjutaan_usealla_rintamalla_56063 2.3.2016.
- Saukkonen, Pasi 2013: Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 81–97. Helsinki: Gaudeamus.
- 2016: Monikulttuurisuuden tilastointi kaipaa uudistamista. – <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/166/> 8.5.2016.
- Shore, Susanna 1986: *Onko suomessa passiivia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- 1991: Kielitiede ja maailmankatsomus. – Tapani Lehtinen & Susanna Shore (toim.), *Kieli, valta ja eriarvoisuus* s. 189–207. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 1992: *Aspects of a systemic-functional grammar of Finnish*. Väitöskirja.
- 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalissa teoriassa. – Vesa Heikkinen et al. (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 133–157. Helsinki: Gaudeamus.
- 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. – Vesa Heikkinen et al. (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus.
- Sisäministeriö 2014a: *Selvitys säilöönnoton vaihtoehtoista*. Sisäministeriön julkaisu 35/2014. – https://www.intermin.fi/download/57317_julkaisu_352014.pdf?d4bfc7152e67d288 21.4.2016.
- 2014b: Sisäministeriö käynnistää uusia toimenpiteitä terrorismin uhan vähentämiseksi konfliktialueelle matkustaneiden osalta. – http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/1/1/sisaministerio_kaynnistaa_uusia_toimenpiteita_terrorismin_uhan_vahentamiseksi_konfliktialueelle_matkustaneiden_osalta_56230 2.3.2016.
- 2015: Maahanmuutto: yleisesite. – https://issuu.com/sisaministerio/docs/d_sismin_esitea5_suomi_maahanmuutto 4.5.2016.
- 2016a: Lainsäädäntö. – <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/maahanmuuttohallinto/lainsaadanto> 10.5.2016.
- 2016b: Laittoman maahanmuuton torjunta. – http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/laittoman_maahanmuuton_torjunta 7.3.2016.
- 2016c: Turvapaikanhakijoita saapui viime vuonna ennätysmäärä. – <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat> 9.5.2016.
- Sunnuntaisuomalainen 2013: Räsänen suosisi pakolaisten valinnassa helposti kotoutuvia ryhmiä. – <http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/37813-rasanen-suosisi-pakolaisten-valinnassa-helposti-kotoutuvia-ryhmiä> 17.2.2016.
- Sutela, Hanna & Larja, Liisa 2015: Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä. – http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-10-15_001.html 9.5.2016.
- Taloussanommat 2015: Talousmoottori käy maahanmuuttajien voimin. – <http://www.taloussanommat.fi/porssi/2015/09/27/talousmoottori-kay-maahanmuuttajien-voimin/201512510/170> 30.5.2016.
- TEM = Työ- ja elinkeinoministeriö 2015: Työperusteisen maahanmuuton sanasto. – http://www.tem.fi/files/33649/Tyoperusteisen_maahanmuuton_sanasto.pdf 23.3.2016.
- Thompson, John B. 1984: *Studies in the theory of ideology*. Cambridge: Polity Press.
- Tilastokeskus 2016a: Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. – <https://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/index.html> 8.5.2016.
- 2016b: Maahanmuuttajat väestössä. – <https://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa> 8.5.2016.
- 2016c: Ulkomaalaistaustaiset. – <http://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/index.html/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset> 9.5.2016
- Toolan, Michael 1997: What is critical discourse analysis and why are people saying such terrible things about it? – *Language and literature* 6 (2) s. 83–103.
- Ulkomaalaislaki 301/2004
- UNHCR = The UN Refugee Agency 2015a: Over one million sea arrivals reach Europe in 2015. – <http://www.unhcr.org/5683d0b56.html> 9.5.2016.

- 2015b: Worldwide displacement hits all-time high as war and persecution increase. – <http://www.unhcr.org/558193896.html> 9.5.2016.
- 2016: *Global trends. Forced displacement in 2015.* – <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> 17.7.2016.
- van Dijk, Teun A. 1989: Mediating racism. The role of the media in the reproduction of racism. – Ruth Wodak (toim.), *Language, power and ideology: studies in political discourse* s. 199–226. Amsterdam: J. Benjamins Pub Co.
- 1993: Principles of critical discourse analysis. – *Discourse & Society* 4 s. 249–283.
- 2000: New(s) racism: a discourse analytical approach. – Simon Cottle (toim.), *Ethnic minorities and the media: changing cultural boundaries* s. 33–49. Buckingham: Open University Press.
- 2012: Discourse and knowledge. – James Paul Gee & Michael Handford (toim.), *The Routledge handbook of discourse analysis* s. 587–603. Lontoo: Routledge.
- VISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 6.5.2016.
- Välimäki, Matti 2012: Maahanmuutto – politiikan arka aihe. – Ville Pernaa & Erkkä Railo (toim.), *Jytty: eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus* s. 264–292. Turku: Kirja-Aurora.
- Wodak, Ruth, Khosravi-Nik Majid & Mral, Brigitte (toim.) 2013: *Right-wing populism in Europe: politics and discourse.* Lontoo: Bloomsbury.
- Wodak, Ruth & Meyer, Michael (toim.) 2001: *Methods of critical discourse analysis.* Lontoo: Sage.
- Wodak, Ruth & van Dijk, Teun A. (toim.) 2000: *Racism at the top: parliamentary discourses on ethnic issues in six European states.* Klagenfurt: Drava.
- Wodak, Ruth (toim.) 1989: *Language, power and ideology: studies in political discourse.* Amsterdam: J. Benjamins Pub. Co.
- Wodak, Ruth 2015: *The Politics of fear: what right-wing populist discourses mean.* Lontoo: Sage.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014
- Yle Kioski 2015: Rasistinen vai ei? Oikeusoppineet arvioivat perussuomalaisten maahanmuutto-ohjelman. – <http://kioski.yle.fi/omat/rasistinen-vai-ei-oikeusoppineet-arvioivat-perussuomalaisten-maahanmuutto-ohjelman> 12.5.2016.
- Yle 2011a: Hakkaraiselle huomautus kohupuheista – perussuomalaisilta rasismiin vastainen julkilausuma. – http://yle.fi/uutiset/hakkaraiselle_huomautus_kohupuheista_-_perussuomalaisilta_rasismiin_vastainen_julkilausuma/5365891 12.5.2016.
- 2011b: Kaikki eduskuntapuolueet rasismia vastaan. – http://yle.fi/uutiset/kaikki_eduskuntapuolueet_rasismia_vastaan/5095086 12.5.2016.
- 2011c: Soini puuttui Hakkaraisen puheisiin. – http://yle.fi/uutiset/soini_puuttui_hakkaraisen_puheisiin/2549776 12.5.2016.
- 2013: Perussuomalaisten James Hirvisaari erotettiin puolueesta. – http://yle.fi/uutiset/perussuomalaisten_james_hirvisaari_erotettiin_puolueesta/6866554 12.5.2016.
- 2014a: Brittitutkija: Suomessa vähätellään radikalisoitumisen uhkaa. – http://yle.fi/uutiset/brittitutkija_suomessa_vahatellaan_radikalisoitumisen_uhkaa/7674613 15.3.2016.
- 2014b: Kokoomusedustaja: Maahanmuuttajien pitää suosia käytettyä kuten tavallisten keskiluokkaisten suomalaisten. – http://yle.fi/uutiset/kokoomusedustaja_maahanmuuttajien_pitaa_suosia_kaytettya_kuten_tavallisten_keskiluokkai_sten_suomalaisten/7446119 12.5.2016.
- 2014c: Millainen on terrorilla hallitseva Isis? – http://yle.fi/uutiset/millainen_on_terrorilla_hallitseva_isis/7500520 1.3.2016.
- 2014d: Putin sivalsi länttä: Krim erottamaton osa Venäjää. – http://yle.fi/uutiset/putin_sivalsi_lantta_krim_erottamaton_osa_venajaa/7142423 14.3.2016.
- 2014e: Räsänen: Pikaradikalisoituminen on kasvussa – ekstremismin suitsimista pohditaan. – http://yle.fi/uutiset/rasanen_pikaradikalisoituminen_on_kasvussa_-_ekstremismin_suitsimista_pohditaan/7448172 12.5.2016.

- 2015a: Rajamäen esitys kaatoi paperittomien terveydenhoidon – vihreät vaativat selitystä. – http://yle.fi/uutiset/rajamaen_esitys_kaatoi_paperittomien_terveydenhoidon_vihreat_vaativat_selitysta/7857430 12.5.2016.
- 2015b: Soini ulkoistaa maahanmuuttopolitiikan Halla-aholle. – http://yle.fi/uutiset/soini_ulkoistaa_maahanmuuttopolitiikan_halla-aholle/7742795 15.3.2016.
- 2015c: Supo: Isis-alueelle lähtenyt Suomesta yli 60 – mukana kokonaisia perheitä. – http://yle.fi/uutiset/supo_isis-alueelle_lahtenyt_suomesta_yli_60_mukana_kokonaisia_perheitä/7827731 1.3.2016.
- 2015d: Talousviisaat moittivat puolueiden vaaliohjelmiä. – http://yle.fi/uutiset/talousviisaat_moittivat_puolueiden_vaaliohjelmiä/7887961 16.5.2016.
- 2016: EU-komissio kutsui Ruotsin, Tanskan ja Saksan keskustelemaan rajatarkastuksista. – http://yle.fi/uutiset/eu-komissio_kutsui_ruotsin_tanskan_ja_saksan_keskustelemaan_rajatarkastuksista/8572981 10.5.2016.
- Ylioppilaslehti 2010: Konservatiivien kuningatar. – <http://ylioppilaslehti.fi/2010/10/konservatiivien-kuningatar/> 17.2.2016.

Aineistolähteet

KD = Kristillisdemokraattien vaaliohjelma 29.11.2014

http://www.kd.fi/files/2015/01/Eduskuntavaalit2015_vaaliohjelma.pdf

Kesk. = Keskustan vaaliohjelma 7.2.2015 <http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=9c181ec0-4d62-4e1f-a2a7-49138612043a>

Kok. = Kokoomuksen vaaliohjelma 6.2.2015 https://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/kokoomus/Kokoomuksen_strateginen_hallitusohjelma.pdf

PS: Mp. = Perussuomalaisen maahanmuuttopolitiittinen ohjelma 5.2.2015 https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/ps-maahanmuuttopolitiittinen_ohjelma_2015_v3.pdf

PS: Vo = Perussuomalaisen vaaliohjelma 9.3.2015 https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2015/03/ps_ek2015_vaaliohjelma_paateemat.pdf

RKP = RKP:n vaaliohjelma 28.1.2015 http://www.sfp.fi/sites/default/files/Dokument/Program_fi/Vaaliohjelma.pdf

SDP = SDP:n vaaliohjelma 23.11.2014 http://vaalit.sdp.fi/wp-content/uploads/2015/03/SDP_vaaliohjelma_suom_aukeamittain.pdf

Vas. = Vasemmistoliiton vaaliohjelma 26.11.2014

https://www.dropbox.com/s/pkw35osqxfb1wev/vaaliohjelma_suomi.pdf?dl=0

Vihr. = Vihreiden vaaliohjelma 14.2.2015 <https://www.vihreat.fi/sites/default/files/vaaliohjelma2015.pdf>